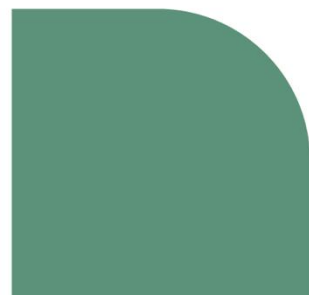

Pobl Ifanc a Gwaith

Adroddiad Diagnostig

MAI 2026

Tabl Cynnwys

Tabl Cynnwys	1
Rhagair	5
Cyflwyniad: Yr adolygiad	14
Sut es i ati	15
Beth a ganfyddais	15
Beth mae'r adroddiad hwn yn ei wneud	16
Yr hyn nad yw'r adroddiad hwn yn ei wneud	17
Yr hyn rwy'n ei ofyn gan y darllenydd	18
Chapter 1: Pwy yw pobl ifanc NEET y DU?	19
1.1 Graddfa'r broblem	19
Sut mae'r DU yn cymharu â gwledydd eraill	20
1.2 Cymhlethdod a risg	21
Oedran	22
Rhyw	23
Ethnigrwydd	23
Anghydraddoldeb	26
Lle	27
Addysg.....	28
Anabledd	30
1.3 Iechyd	30
Y newid diffiniol	31
1.4 Y boblogaeth NEET gudd	33
1.5 Casgliad	34
Chapter 2: Yn eu geiriau eu hunain	36
2.1 Cenhedlaeth dan bwysau, ond yn llawn potensial	36
Y pwysau y mae pobl ifanc yn ei gario.....	38
Costau byw, tai a'r drws yn cau ar annibyniaeth.....	38
Cyfryngau cymdeithasol, ffonau clyfar ac argyfwng iechyd meddwl	39
Effeithiau hir Covid: ymyrraeth a drodd yn rwyg	40
Unigrwydd a pherthyn	41
2.2 Y rhan gyntaf o'u taith i ddod yn NEET	41
Teulu, tldi a'r sylfeini ar gyfer bywyd da.....	41
Profiadau Ysgol - gwreiddiau ymddieithrio.....	42
Y rhai sy'n wynebu rhwystrau ychwanegol	45
2.3 Eu mynediad i'r farchnad lafur	49
Twll du'r ceisiadau	49
Y Cyfyng-gyngor - swyddi lefel mynediad sy'n gofyn am brofiad blaenorol	50
Rhwystrau ymarferol: trafnidiaeth, arian a chostau cychwyn	53

Y blynyddoedd coll 'heb wneud dim'	54
Mynd i arferion drwg	55
Rhoi'r gorau iddi	56
2.4 Wynebu'r mythau.....	57
Myth: dydyn nhw ddim eisiau gweithio	57
Myth: maen nhw'n "genhedlaeth feddal" a does ond angen iddyn nhw geisio'n galetach	57
Myth: mae iechyd meddwl yn esgus	58
2.5 Y cwestiwn gonest: ydyn nhw'n wahanol?.....	58
Crynodeb.....	59
Chapter 3: Yr Economi Ieuenctid - sut mae'r farchnad lafur yn cynhyrchu datgysylltiad	60
3.1 Tueddiadau mewn cyfranogiad ieuenctid	61
Newid strwythurol mewn cyfranogiad	62
Nid yw cynnydd mewn diweithdra yn ymwneud â galw gwannach yn unig	63
3.2 Mae'r cam cyntaf wedi teneuo	64
Mae sectorau cyflogaeth ieuenctid wedi dirywio.....	65
Llai o swyddi lefel mynediad.....	66
Marwolaeth y swydd ddydd Sadwrn	67
Y drifft prentisiaeth	67
Newidiadau yn y ffordd y caiff swyddi eu recriwtio a'u llenwi	68
3.3 Yr hyn y mae cyflogwyr yn ei wynebu nawr: parodrwydd i weithio, iechyd a'r baich bugeiliol	69
3.4 Economeg cyflogi	73
3.5 Risgiau a chyfleoedd yn y dyfodol.....	76
Technoleg	76
Mudoledd	77
3.6 Beth mae hyn i gyd yn ei olygu?	79
Chapter 4: Addysg a sgiliau - y sylfaen simsan	81
4.1 Beth sy'n digwydd y tu allan i gatiâu'r ysgol	81
4.2 Blynyddoedd cynnar: lle mae'r llwybr yn dechrau.....	83
4.3 Ysgol.....	85
Y graddiant cyrhaeddiad	85
Ansawdd addysgu: y plant sydd â'r angen mwyaf sy'n cael y lleiaf.....	87
Adnoddau: heb eu halinio â'r angen	87
4.4 AAAA ac iechyd meddwl	88
4.5 Absenoldeb o'r ysgol.....	89
4.6 Ataliadau, gwaharddiadau ac addysg gartref.....	91
4.7 Perthyn i'r ysgol	91

4.8 Cwricwlwm yr ysgol	93
4.9 Canllawiau gyrfaoedd, profiad gwaith ac ymgysylltu â chyflogwyr	95
4.10 Yr hyn y mae'r system yn ei fesur, yn ei gydnabod ac yn ei wobrwyo	97
4.11 Sgiliau, hyfforddiant a'r dibyn ôl-16	98
Addysg bellach: gwannach a llai	100
Yr heriau newidiol sy'n wynebu addysg bellach.....	102
Mae prentisiaethau wedi symud i ffwrdd oddi wrth bobl ifanc	103
Cymwysterau a dilyniant.....	106
Gostyngiad mewn buddsoddiad cyflogwyr mewn hyfforddiant	107
Troï polisi a'r system sgiliau dameidiog	107
Mae cyfranogiad yn orfodol ond nid yw'n cael ei orfodi	108
Diwygiadau llywodraeth.....	109
Addysg uwch: nid yr ateb bob amser.....	110
4.12 Casgliad	110
<i>Chapter 5: Iechyd - wedi'i ffurfweddu ar gyfer triniaeth, nid cyfranogiad.....</i>	112
^{5.1} Seiliau cymdeithasol iechyd gwael	112
5.2 Graddfa'r newid.....	112
Iechyd meddwl.....	113
Cyflyrau niwroddatblygiadol.....	115
5.3 Y ddadl tystiolaeth	115
5.4 Y sbectwm nad yw'r system yn ei weld	116
5.5 Mynediad anghyfartal.....	117
5.6 Mynediad araf.....	118
5.7 Sylfaen dystiolaeth denau	119
5.8 Cyllid: bylchau ac amrywiadau	121
5.9 Gweithgaredd, nid canlyniadau	122
5.10 Ynysu, nid integreiddio	124
5.11 Beth sy'n cael ei wneud	125
5.12 Casgliad.....	126
<i>Chapter 6: Gwladwriaeth les heb ei chynllunio ar gyfer cyfranogiad.....</i>	128
6.1 Mae buddsoddi mewn budd-daliadau yn cael blaenoriaeth dros gymorth cyflogaeth..	129
6.2 Methiant i flaenoriaethu ymyrraeth gynnar i atal pobl ifanc rhag mynd yn NEET	131
6.3 Cymorth ymarferol annigonol i alluogi pobl ifanc sâl neu anabl i gael gwaith.....	132
6.4 Nid yw'r ffordd y darperir cymorth yn addas i anghenion pobl ifanc sâl neu anabl sy'n chwilio am waith.....	136

6.5 Mae cymhellion a phrosesau yn gwneud cyfranogiad yn llai deniadol i lawer o bobl ifanc	137
6.6 Mae prosesau asesu yn cloi sefydlogrwydd budd-daliadau	142
6.7 Mae canlyniadau cyfranogiad pobl ifanc yn dirywio	146
6.8 Y costau ariannol.....	149
6.9 Casgliad.....	150
Chapter 7: Y Bensaernïaeth - system mewn enw, nid mewn dyluniad.....	152
7.1 Gwell un pen na chant.....	152
7.2 Fframwaith cenedlaethol a chyflenwi lleol: dryslyd ac yn mynd yn fwy cymhleth.....	153
7.3 Dim ffocws ar ganlyniadau a chyrchfannau.....	155
7.4 Mae cyllid wedi'i gwtogi ac mae atal wedi'i ddad-flaenoriaethu	156
7.5 Dim gwasanaethau integredig a dim data a rennir	157
7.6 Amrywiadau eang mewn perfformiad lleol.....	158
7.7 Mae'r Llywodraeth yn ceisio mynd i'r afael â materion ar lefel y system	160
7.8 Pam mae'r bensaernïaeth yn bwysig	161
Chapter 8: Y Canlyniadau - bywydau coll, allbwn coll a risg ariannol gynyddol	163
8.1 Ble rydyn ni'n mynd.....	163
8.2 Bywydau ar saib: cost datgysylltu cynnar	165
Creithio: y clwyf nad yw'n gwella.....	166
8.3 Y gost economaidd uniongyrchol: allbwn a gollwyd	167
8.4 Amlygiad cyllidol: cost wedi'i gwasgaru ar draws y wladwriaeth	168
Colli refeniw treth	168
Gwariant budd-daliadau	169
Costau iechyd a gwariant cyhoeddus ehangach	169
Y canlyniadau.....	173
Chapter 9: Y Fforch yn y Ffordd.....	175
9.1 Nid cofnod o oddefolrwydd yw hwn. Mae'n gofnod o fethiant	175
Atodiad – y dirwedd budd-daliadau.....	178
Cyfeiriadau	182

Rhagair

Miliwn o fywydau.

Nid yw bron i filiwn o bobl ifanc rhwng 16 a 24 oed yn y Deyrnas Unedig mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Un o bob wyth o bobl ifanc. Ac yn codi. Y tu ôl i'r ystadegau mae bywydau unigol: dyheadau wedi'u rhwystro, cyfleoedd wedi'u colli, dyfodol wedi'i ohirio.

Dylai niferoedd ar y raddfa honno ddenu sylw cenedlaethol ynddynt eu hunain. Yn rhy aml nid ydyn nhw wedi gwneud hynny. Prin fod y gyfradd NEET wedi gostwng o dan 10 y cant mewn 25 mlynedd. Mae'r hyn a ddylai fod wedi cael ei drin fel argyfwng cenedlaethol brys wedi cael ei amsugno i sŵn cefndir bywyd cyhoeddus.

Nid yw'r goddefgarwch hwnnw'n dderbyniol mwyach.

Mae'r Adolygiad hwn yn bodoli oherwydd bod Prydain heddiw yn wynebu rhwyg rhwng cenedlaethau. Nid yn unig bod gan Brydain problem gronig. Mae'n un sy'n gwaethygu nid yn gwella. Nid yw bellach yn gwestiwn o ddiweithdra dros dro ymhlith pobl ifanc yn unig. Heddiw, y broblem ddyfnach yw datgysylltiad pobl ifanc o'r farchnad lafur. Mae bron i 60 y cant o bobl ifanc sy'n NEET bellach yn economaidd anweithredol. Nid dim ond allan o waith. Dydyn nhw ddim yn chwilio am waith.

Yn syfrdanol, nid yw chwech o bob deg o bobl ifanc sy'n NEET heddiw erioed wedi cael swydd, i fyny o bedwar o bob deg yn 2005. Ar yr union adeg pan ddylent fod yn dechrau bywyd fel oedolyn, yn magu hyder, yn meithrin sgiliau, yn dysgu arferion gwaith ac yn cymryd eu camau cyntaf tuag at annibyniaeth, mae gormod yn dod yn gwbl ddatgysylltiedig ag addysg a chyflogaeth. Rydym mewn perygl o genhedlaeth goll.

Mae hynny'n argyfwng moesol. Mae ganddo ganlyniadau economaidd. Mae pob mis y mae person ifanc yn ei dreulio y tu allan i addysg neu waith yn ychwanegu cost. Cost iddyn nhw, yn anad dim arall. I'w hyder. Eu hiechyd. Cost i'w hincwm yn y dyfodol. O blith y bobl NEET 24 oed heddiw, nid yw 45 y cant erioed wedi cael swydd. Rydym yn amcangyfrif, hyd yn oed os byddant yn ailymuno â'r farchnad lafur, y byddant yn colli hyd at £300,000 mewn enillion dros eu hoes o ganlyniad. Mae yna effaith creithio hirdymor y mae bod yn NEET yn ei chael ar fywyd ifanc.

Ac yna mae'r gost i'r trethdalwr ac i'r economi. Po hiraf y mae person ifanc y tu allan i waith neu ddyddu, yr anoddaf a'r drutaf y bydd hi i'w helpu i ddychwelyd. Yn yr Adolygiad hwn rydym yn amcangyfrif bod y gost flynyddol gronnus i'n gwlad o bron i 1 filiwn o bobl ifanc NEET yn £125 biliwn. Mae hynny'n fwy nag yr ydym yn ei wario ar addysg bob blwyddyn. Bellach nid yw'n fater o a yw'r sefyllfa bresennol yn fforddiadwy. Mae'n ymwneud â pha un a yw'n gynaliadwy.

Mae ymddieithrio pobl ifanc yn dod yn risg economaidd strategol yn gyflym i Brydain. Ni allwn gwyno am brinder llafur, twf isel, costau lles cynyddol a phwysau ar wasanaethau cyhoeddus wrth ganiatáu i dalent bron i filiwn o bobl ifanc fynd yn wastraff. Wrth i boblogaeth sy'n heneiddio ddod yn fwyfwy dibynnol ar y genhedlaeth nesaf i'w chynnal, mae'n rhaid i bob person ifanc gael mwy o gyfleoedd i ddysgu neu ennill cyflog.

Mae'r adolygiad hwn yn canmol rhinweddau gwaith yn ddiweddar. Nid pa bynnag waith, am pa bynnag bris, o dan pa bynnag amodau. Ond gwaith da. Gwaith sy'n rhoi strwythur i'r diwrnod, pwrpas i'r wythnos, hyder i'r unigolyn a chyfraniad i'r wlad. Nid incwm yn unig yw gwaith, er bod incwm yn bwysig. Mae'n ymwneud â chysylltiad. Mae'n ymwneud â hunan-barch. Mae'n ymwneud ag annibyniaeth. I bobl ifanc yn arbennig, y camau cyntaf i mewn i waith yw'r camau cyntaf i fywyd fel oedolyn yn aml.

Rwy'n dechrau o gynnig syml. Mae gan bob person ifanc rywbeth i'w roi: sgil, dawn, potensial. Ni ddylai unrhyw berson ifanc gael ei ddiystyru oherwydd ei wreiddiau: y teulu y'i genir iddo, yr ysgol mae'n ei mynychu, y cyflwr iechyd sydd ganddo, neu'r rhwystrau mae'n eu hwynebu. Mae problem NEET wedi'i seilio ar anfantais gymdeithasol. Yn rhy aml, y bobl a'r lleoedd sy'n dioddef fwyaf yw'r rhai sydd â'r lleiaf. Mae'r ffactorau risg ar gyfer dod yn NEET fel person ifanc yn adnabyddus. Rydym yn eu dogfennu yn yr adroddiad hwn. Ond gellir goresgyn risgiau. Nid oes rhaid i ddod yn NEET fod yn anochel.

Mae gwledydd eraill yn profi beth sy'n bosibl. Ddegawd yn ôl, roedd ein cyfradd NEET yn agosach at gyfartaledd gwledydd yr Undeb Ewropeaidd. Heddiw, mae Prydain yn eithriad. Erbyn 2025, dim ond Rwmania a gofnododd gyfradd NEET ieuencid uwch. Er ein bod ni wedi cwmpo i lawr tabl y gynghair, mae gwledydd eraill wedi gwella. Dylai hynny hefyd ddweud wrthym y gellir datrys y broblem hon. Ond dim ond os ydym yn newid cwrw.

I wneud hynny mae'n rhaid i ni ddeall beth sy'n achosi i broblem NEET gronig y DU waethygu yn y lle cyntaf. Dyna beth mae'r adroddiad diagnostig hwn yn ceisio ei wneud. Nid oes un esboniad sengl. Ond mae un newid sy'n sefyll allan. Dros y degawd diwethaf, mae'r gyfran sy'n dweud eu bod yn NEET oherwydd cyflwr iechyd sy'n cyfyngu ar eu gwaith wedi cynyddu 70 y cant. Mae cyfran y bobl anabl NEET sy'n nodi iechyd meddwl fel eu prif gyflwr bron wedi dyblu i fwy na phedwar o bob deg. Ymhlith pobl ifanc anabl NEET, nid yw pryder, iselder, cyflyrau niwroddatblygiadol a mathau eraill o ofid yn ffactorau ymylol mwyach. Maent ymhlith ei nodweddion diffiniol.

Unwaith y bydd anweithgarwch sy'n gysylltiedig ag iechyd yn dechrau cael effaith, mae'n aros. Dyna sy'n gwneud y broblem yn wahanol ac yn waeth nag o'r blaen. O'r rhai a syrthiodd i anweithgarwch economaidd sy'n gysylltiedig ag iechyd rhwng 2017 a 2019, roedd bron i wyth o bob deg yn dal i fod yn NEET fwy na dwy flynedd yn ddiweddarach. Mae carfannau olynol o bobl ifanc yn gwneud yn waeth na'u rhagflaenwyr. Mae person ifanc a hawliodd fudd-daliadau iechyd ac anabledd am y tro cyntaf yn 2019 draean yn fwy tebygol o fod yn NEET 5 mlynedd yn ddiweddarach na'r rhai a hawliodd am y tro cyntaf yn 2010.

Heddiw mae tua saith o bob 10 o bobl ifanc sy'n hawlio budd-dal iechyd ac anabledd yn dal i hawlio ddegawd yn ddiweddarach. Mae'r difrod a wneir i gyfleoedd bywyd y bobl ifanc hyn bron yn anfesuradwy.

Mae hwn bellach yn fater iechyd, anabledd a chyfranogiad sy'n gysylltiedig â'i gilydd. Mae'r cynnydd sydyn yn nifer y bobl ifanc sy'n dioddef o afiechyd wedi cyd-daro â newid arall yn y farchnad lafur i greu storm berffaith, ac argyfwng cyfle cenedlaethol. Mae cyfran pobl ifanc o'r farchnad lafur wedi lleihau hyd yn oed wrth i gyflogaeth gyffredinol gynyddu. Mae rolau lefel mynediad wedi dod yn llai niferus ac yn fwy heriol. Mae recriwtio yn digwydd o bell yn gynyddol, yn fwy awtomataidd ac yn llai dynol. Mae'r person ifanc a allai fod wedi cerdded i mewn i siop ar un adeg, wedi siarad â rheolwr a chael cyfle yn y gorffennol bellach yn cael ei sgrinio gan borth, yn taclo prawf, cyfweliad wedi'i recordio neu algorithm cyn i unrhyw un edrych yn ei lygaid. Mae nifer dechreuwyr prentisiaethau pobl ifanc wedi gostwng dros 40 y cant. Hynny yw, mae'r grisiau cyntaf ar yr hen ysgol yrfa wedi gwanhau.

Yn rhy hir, mae polisi cyhoeddus wedi trin ymddieithrio pobl ifanc yn bennaf fel problem ochr gyflenwad. Yr ateb fu gwneud pobl ifanc yn fwy cyflogadwy: mwy o sgiliau, mwy o gefnogaeth CV, mwy o chwilio am swyddi, mwy o amodau budd-daliadau. Mae'r pethau hynny'n bwysig. Ond nid ydynt yn ddigon os nad yw'r farchnad lafur ei hun yn denu pobl ifanc i mewn yn ddibynadwy mwyach. Bydd pobl ifanc sydd wedi'u paratoi'n well ac sy'n cyrraedd marchnad lafur sydd wedi teneuo ei llwybrau mynediad yn dal i gael eu gadael allan. Mae'n drawiadol bod bron i 30 y cant o'r boblogaeth NEET bellach yn cael TGAU da neu gyfwerth, bod gan dros 21 y cant gymhwyster Lefel 3 a bod gan 15 y cant radd. Eto i gyd, nid yw'r farchnad lafur yn eu hamsugno. Mae tystiolaeth o wanhau strwythurol y pontio i waith.

Rhan o'r rheswm pam nad yw hyn wedi cael digon o ffocws yw bod y farchnad lafur yn gwneud llai, i ryw raddau, wedi ei ddigolledu gan y system addysg yn gwneud mwy. Ond dros y blynyddoedd diwethaf mae 'amsugnydd sioc' addysg wedi gwanhau. At ei gilydd, erbyn 18 oed, roedd cyfran is o bobl ifanc mewn addysg neu brentisiaethau yn 2024 nag yr oedd 10 mlynedd ynghynt. O'r rhai oedd, roedd mwy mewn addysg uwch a llai mewn addysg bellach neu brentisiaethau, er mai'r ddau lwybr olaf yw'r rhai sydd fwyaf hygyrch i'r garfan a allai fod yn NEET. Mae mwy o bobl ifanc yn agored i'r risg o ddod yn NEET o ganlyniad.

Mewn geiriau eraill, mae ochr y galw yr un mor bwysig â ochr y cyflenwad. Dyna pam ei fod yn ffocws craidd yr Adroddiad hwn. Wrth i mi ymgysylltu â chyflogwyr dros yr ychydig fisoedd diwethaf, fe wynebais frwdfrydedd llethol i wneud mwy i fynd i'r afael â'r argyfwng NEET. Ond roedd parodrwydd wedi'i dymheru â phryder. Disgrifiodd cyflogwyr faich bugeiliol cynyddol. Maen nhw'n siarad am genhedlaeth sy'n llai parod i weithio. Mae llawer o bobl ifanc yn cyrraedd y gweithle gyda gorbryder, hyder isel ac, mewn rhai achosion, anghenion iechyd nad yw cyflogwyr yn teimlo eu bod â'r ddarpariaeth i'w cefnogi. Efallai y

bydd cyflogwr mawr yn gallu amsugno hynny. Yn aml ni all cwmni bach. Y canlyniad yw pwyll. Y gweithiwr hŷn sydd â phrofiad yw'r gweithiwr mwyaf diogel. Mae'r person ifanc sydd â photensial ond heb hanes blaenorol ar ei golled.

Os gofynnir i gyflogwyr ymgymryd â mwy o'r gwaith o sefydlu, meithrin hyder a chefnogi, mae angen system o'u cwmpas sy'n gwneud hynny'n haws, nid yn anoddach. Mae cyflogi person ifanc bob amser yn risg i gyflogwr, yn union oherwydd nad yw wedi'i brofi. Os yw polisi cyhoeddus yn anelu at gynyddu cyfranogiad pobl ifanc, mae'n rhaid iddo leihau risgiau a gwneud y mwyaf o gymhellion. Rhaid barnu polisiau drwy lens cyfranogiad.

Yr un diagnosis oedd yn rhedeg drwy bob sgwrs a gynhaliwyd gan yr Adolygiad hwn – boed gyda chyflogwyr, meiri neu elusennau – ac ym mhob rhan o'r wlad. Nid oes system na chynllun i gynyddu cyfranogiad pobl ifanc. Yn waeth na hynny: mae'r sefydliadau a gynlluniwyd ar gyfer oes wahanol, carfan wahanol a set wahanol o broblemau, bellach yn gwaethygu yn hytrach na thawelu'r argyfwng NEET.

Dro ar ôl tro mae'r system o addysg drwy iechyd i lesiant yn methu â galluogi cyfranogiad yn y farchnad lafur. Yn hytrach, yn rhy aml mae'n rhoi pobl ifanc ar lwybr at fywyd ar fudd-daliadau. Mae'r rhwygau hyn yn cyfyngu ar y cyfleoedd i ormod o bobl ifanc ddysgu neu ennill.

Dylai addysg fod y bont rhwng plentyndod a byd gwaith. I lawer o bobl ifanc mae hyn yn wir. Mae ysgolion, colegau ac athrawon rhagorol yn gwneud gwaith nodedig. Mae cymwysterau da yn dal i fod yn un o'r amddiffyniadau gorau rhag i berson ifanc ddod yn NEET. Ond i ormod o'r rhai sydd fwyaf mewn perygl, nid yw'r system yn darparu'r sylfeini sydd eu hangen arnynt. Mae'n gwybod yn gynnar pwy sy'n debygol o wynebu trafferthion. Nid yw dod yn NEET yn dechrau yn 16 oed. Mae plant nad ydynt yn barod ar gyfer yr ysgol yn 4 i 5 oed bron i 3 gwaith yn fwy tebygol o fod yn NEET yn 16 i 17 oed. Mae'n gweld absenoldeb, cyrhaeddiad gwael, AAAA, anawsterau teuluol ac ymddieithriad. Ond yn rhy aml mae'n gweithredu'n rhy hwyr, neu ddim o gwbl. Mae ysgolion – fel colegau – yn cael eu mesur yn llethol ar gyrhaeddiad, nid ar ganlyniadau. Mae sicrhau bod llai o bobl ifanc yn gadael yr ysgol mewn perygl o ddod yn NEET yn dibynnu ar gael y cydbwysedd cywir yng nghwricwlwm yr ysgol a'r amlygiad cywir i brofiad gwaith ac arweiniad gyrfaoedd. Nid yw'r cydbwysedd hwnnw'n iawn o hyd. Mae canllawiau gyrfaoedd wedi gwella, ond mae'n parhau i fod yn rhy anghyfartal. Mae profiad gwaith yn rhy aml yn ôl-ystyriaeth. Y bobl ifanc sydd fwyaf angen amlygiad i waith yw'r lleiaf tebygol o'i dderbyn.

Os nad oes gan y system ysgolion a cholegau gyfranogiad yn y farchnad lafur fel amcan craidd digonol, mae'r un peth yn wir yn helaeth am y system iechyd. Mae afiechyd bellach yn brif ffactor sy'n dylanwadu ar bwy sy'n dod yn NEET a phwy sy'n parhau i fod yn NEET. Am y tro cyntaf mewn dwy ganrif efallai, mae newidiadau mewn iechyd, yn enwedig iechyd meddwl, yn rhwystro twf economaidd ac yn achosi crebachiad yn y cyflenwad llafur. Yn rhy aml, mae'r ffordd y mae'r GIG yn gweithio yn atal yn hytrach na galluogi cyfranogiad. Mae'r

GIG yn trin symptomau. Ond i ormod o bobl ifanc, nid yw diagnosis, triniaeth a rhyddhau yn arwain yn ôl at addysg, hyfforddiant na gwaith. Maent yn cael eu categorio fel anaddas i weithio, yn enwedig drwy'r broses nodyn ffitrwydd, pan fyddent yn gallu gwneud hynny gyda chymorth, cefnogaeth ac ymyrraeth gynharach. Fel y mae miloedd o bobl anabl yn ei brofi bob dydd, mae'n gwbl bosibl cael diagnosis ac anabledd a dal i allu cymryd rhan gyda'r gefnogaeth gywir. Yn rhy aml, mae diagnosis yn dod yn borth i'r system iechyd a lles ac i fywyd y tu allan i'r farchnad lafur. Yn hytrach na thybio na all pobl sydd â diagnosis gymryd rhan, y cwestiwn cyntaf y dylai'r system fod yn ei ofyn yw beth allant ei wneud a sut y gall alluogi hynny i ddigwydd.

Rhaid i'r system les bob amser amddiffyn y rhai na allant weithio a darparu diogelwch ariannol priodol i bobl ag anabledau difrifol neu barhaus. Nid yw hynny'n agored i drafodaeth. Ond i bobl ifanc a allai gymryd rhan gyda'r gefnogaeth gywir, dylai'r system les fod yn fwy na rhwyd ddiogelwch. Dylai fod yn sbardun. Nid yw hynny'n wir heddiw. Mae'n canolbwyntio mwy ar ddisodli incwm na galluogi pobl i gymryd rhan. Mae'r system fudd-daliadau wedi'i seilio ar fodel diffyg ar gyfer anabledd, un sy'n talu am yr hyn na all person ifanc ei wneud yn hytrach na buddsoddi yn yr hyn y gallai fod. Mae dadansoddiad ar gyfer yr Adolygiad hwn wedi datgelu, o'r bobl ifanc sy'n NEET yn Lloegr, mai dim ond tua un o bob pump sy'n cael cymorth cyflogaeth ystyrlon gan y system les. Mae gan lai na hanner y cyfanswm o £8.1 biliwn sy'n cael ei wario ar fudd-daliadau allweddol i bobl ifanc 16 i 24 oed unrhyw gefnogaeth neu ofynion cyfranogiad ynghlwm wrtho. I berson ifanc â chyflwr iechyd sy'n ddi-waith ac o bosibl yn chwilio am waith, gall dilyn llwybr i anweithgarwch gynnig incwm uwch, fod yn llai o drafferth a gyda risg is. Mae hwn yn gymhelliant croes. Mae'n groes i'r hyn y dylai system les ble mae cyfranogiad yn dod gyntaf fod yn ei ddarparu ac mae'n golygu bod mwy a mwy o bobl yn cael eu dal ar fudd-daliadau. Efallai nad yw'n syndod bod eu rhagolygon cyflogaeth yn dirywio o ganlyniad. Heddiw, o'r rhai a hawliodd fudd-dal iechyd ac anabledd gyntaf rhwng 16 a 24 oed, nid yw bron i hanner mewn gwaith nac addysg bymtheg mlynedd yn ddiweddarach. Mae hwn yn fethiant trychinebus.

Mae'n amlwg o'r asesiad hwn fod diwygio wedi bod yn hir-ddisgwyliedig. Mewn addysg, sgiliau, iechyd a lles. Mae llawer o ffocws ar yr olaf, ond ni fydd diwygio lles heb ddiwygio ehangach y wladwriaeth yn gwireddu'r nod i'r genhedlaeth hon. Mae'r un peth yn wir am ddiwygio'r farchnad lafur. Mae angen ailosod y system gyfan.

Rwyf wedi dod i gasgliad llym. Mae gan Brydain sefydliadau ar gyfer pobl ifanc, ond nid oes ganddi system gyfranogiad sy'n gallu mynd â phobl ifanc o fyd addysg i fyd gwaith. Nid yw'r farchnad lafur yn darparu digon o gyfleoedd i ymuno'n gynnar. Mae'r system addysg yn cynhyrchu cymwysterau ond nid yw'n gwarantu trawsnewidiadau. Mae'r system iechyd wedi'i ffurfweddu ar gyfer triniaeth, nid cyfranogiad. Mae'r system les yn disodli incwm ond nid yw'n adeiladu llwybrau.

Mae cyfrifoldeb wedi'i wasgaru ar draws llawer o sefydliadau. Ond nid oes atebolrwydd ar y cyd nac athroniaeth lywodraethu glir. Mae dryswch rhwng yr hyn sy'n digwydd yn genedlaethol a'r hyn sydd n nwylo'r ardal leol. Ni chaiff data ei rannu. Ni fydd unrhyw faint o ddiwygiadau i feysydd polisi unigol na sefydliadau yn unig yn datrys hyn. Y bensaernïaeth ei hun yw'r broblem.

Mae'r strwythur cymhellion yn atgyfnerthu'r broblem. Mae ysgol yn cael ei chydabod, ei rheoleiddio a'i gwobrwyo am ganlyniadau arholiadau, nid ar ddiwedd taith y myfyriwr. Mae'r un peth yn wir am goleg. Mae'r arian y mae'n ei ddenu yn dibynnu ar ystadegau niferoedd, dargadw a chwblhau myfyrwyr, yn hytrach na chanlyniadau cynaliadwy y tu hwnt iddo. Mae gwasanaethau iechyd yn cael eu gwobrwyo am weithgarwch ond nid am ganlyniadau. Mae'r system les yn gwaethygu hyn. Mae'n mesur analluogrwydd. Nid yw'n cynllunio ar gyfer gallu.

Mae pobl ifanc yn cwmpo trwy'r bylchau strwythurol hyn. Un o ganfyddiadau mwyaf pryderus yr Adolygiad hwn yw faint sy'n gudd rhag yr union systemau sydd i fod i'w helpu. Yn Lloegr yn unig yn 2023/24, nid oedd tua 314,000 o bobl 18 i 24 oed mewn gwaith nac mewn addysg ac nid ydynt eu hunain yn derbyn budd-daliadau. Maen nhw allan o waith ac allan o'r golwg. Nid oes unrhyw sefydliad yn gyfrifol am ddod o hyd iddynt na'u helpu. Byddai system sy'n ddifrifol ynglŷn â chyfranogiad yn gwybod pwy yw'r bobl ifanc hyn. Nid yw ein un ni yn gwneud hynny.

Yr hyn sydd anoddaf i mi ei dderbyn yw ein bod ni'n aml yn gwybod digon i weithredu'n gynharach. Mae risg yn cael ei hadnabod yn gynnar. Nid yw diffyg parodrwydd ar gyfer yr ysgol, absenoldeb parhaus, cyrhaeddiad isel, AAAA, anawsterau teuluol, problemau iechyd meddwl a diffyg cyfleoedd i weithio yn ddirgelion. Maent yn arwyddion gweladwy. Maent wedi'u cofnodi. Yn aml, cânt eu mesur. Ond ni weithredir arnynt. Nid oes neb yn gyfrifol am yr hyn sy'n digwydd nesaf. Ac i waethygu'r gamwedd, mae atal wedi'i dorri ar bob lefel: y blynyddoedd cynnar, iechyd y cyhoedd, gwasanaethau ieuencid, addysg bellach. Yr hyn sydd wedi tyfu yw gwariant argyfwng: ymyrraeth hwyr a disodli incwm. Y drasiedi yw ein bod yn talu mwy i reoli canlyniadau ymddieithrio nag ydym yn barod i'w fuddsoddi yn ei atal. Rydym yn y pen draw yn gwario mwy i gyflawni llai.

Mae hwn yn fethiant system gyfan. Ac mae'r pris yn cael ei dalu gan genhedlaeth o bobl ifanc. Mae'r mwyafrif llethol eisiau gweithio. Mewn arolwg a gynhaliwyd ar gyfer yr adolygiad hwn, dywedodd 84 y cant o bobl ifanc NEET eu bod am ddod o hyd i swydd, addysg neu hyfforddiant. Nid wyf yn derbyn y darluniad o genhedlaeth nad oes ganddi ddiddordeb mewn cyflogaeth. Nid wyf yn derbyn mai esgus yn unig yw iechyd meddwl. Nid wyf ychwaith yn derbyn mai'r ateb yw dweud wrth bobl ifanc sydd mewn trafferth i geisio'n galetach. Mythau yw'r rhain. Weithiau rhai creulon. Nid pobl ifanc sydd ar fai. Sefydliadau a ddylai fod wedi darparu cyfleoedd iddynt yw'r rhai sydd wedi methu.

Yn ystod yr adolygiad hwn, rydw i wedi treulio misoedd gyda'r dystiolaeth. Ond nid o fewn tablau data na phapurau ymchwil yn unig y canfyddais wirionedd y mater hwn. Fe'i canfyddais mewn cymunedau. Eisteddais gyda phobl ifanc mewn hybiau ieuencid, colegau, lleoliadau galw heibio yn y sector gwirfoddol a sefydliadau cymunedol. Nid yw eu lleisiau yn atodiad i'r Adolygiad hwn. Maent yn rhan o'r dystiolaeth. Clywais bobl ifanc yn disgrifio gwneud cais am ddwsinau, weithiau cannoedd, o swyddi a chlywed dim yn ôl. Clywais am gyfweiliadau ac yna distawrwydd, gwrthodiadau awtomataidd fisoedd yn ddiweddarach, a swyddi lefel mynediad a oedd rywsut yn gofyn am brofiad blaenorol. Yr hyn a glywais, yn amlach na pheidio, oedd ymdrech ynghyd â rhwystredigaeth. Roedd pobl ifanc yn ceisio. Roedden nhw wedi blino ar gael eu hanwybyddu, wedi blino ar gael eu gwrthod, ac wedi blino ar gael eu barnu gan bobl nad oeddent wedi gwrandao arny'n nhw.

Mae'n anodd peidio â bod yn besimistaidd wrth archwilio'r data. Ond y rheswm dros fod yn optimistaidd yw pobl ifanc eu hunain. Ym mron pob sgwrs a gefais, roedd diddordeb, angerdd, talent ychydig o dan yr wyneb. Person ifanc oedd eisiau gweithio gyda phlant. Un arall oedd eisiau gofalu am bobl hŷn. Un arall a oedd wedi dysgu ei hun sut i adeiladu busnes ar-lein. Un arall oedd eisiau gwneud pethau, trwsio pethau, dylunio pethau, helpu pobl. Yn rhy aml, roedd y cryfderau hynny heb gael sylw ac wedi'u cysgodi gan y labeli a oedd ynghlwm wrthynt: absennol, pryderus, anodd, ar ei hôl hi, anabl, profiad gofal, NEET.

Nid a yw pobl ifanc yn wahanol heddiw yw'r cwestiwn. Maen nhw. Ddim yn waeth. Ddim yn llai deallus nac yn llai galluog. Ond yn wahanol oherwydd eu bod wedi tyfu i fyny mewn amodau gwahanol. Byd digidol newydd lle maen nhw'n byw cymaint o'u bywydau. A phandemig a'u tarodd yn galed ac a waethygodd y gorbryder mwy yr oeddent eisoes yn ei deimlo. Ond dim ond crib rhewfryn llawer mwy yw'r argyfwng NEETs. Lle bynnag rydw i wedi bod a phwy bynnag rydw i wedi siarad â nhw am y mater hwn dros y misoedd diwethaf, rydw i wedi dod ar draws pryder, sydd bron yn ofn, ar draws ein gwlad ynghylch yr hyn sydd gan y dyfodol i'w gynnig i'r genhedlaeth nesaf gyfan. Mae rhieni'n fwy pryderus nag erioed. Neiniau a theidiau hefyd. Ynglŷn â rhagolygon eu pobl ifanc am swyddi, cartrefi, dyfodol digonol. Ers degawdau ym Mhrydain, sylfaen ein contract cymdeithasol cyffredinol fu y byddai pob cenhedlaeth yn gallu gwneud yn well na'r un flaenorol. Mae'r addewid mawr Prydeinig hwnnw i'r genhedlaeth hon yn cael ei dorri.

Ein gwaith ni yw ei drwsio. Y cwestiwn yw a ydym yn barod i gofleidio'r hyn sy'n wahanol am genhedlaeth heddiw a chychwyn o hynny, yn hytrach na gofyn iddynt gyrraedd lle byddem yn dymuno iddyn nhw fod. Roedd pob cenhedlaeth flaenorol yn wahanol i'r un o'i blaen. Roedd yn rhaid i'r systemau a oedd yn bodoli i'w pontio o fyd addysg i fyd gwaith addasu. Y tro hwn, dydy hyn heb ddigwydd. Nid methiant pobl ifanc yw hynny, ond methiant system sydd wedi ymwreiddio yn y gorffennol.

Byddai'n haws beio un peth: covid, ffonau clyfar, budd-daliadau, ysgolion, cyflogwyr, rhieni neu bobl ifanc eu hunain. Nid yw'r dystiolaeth yn cefnogi un esboniad. Mae'n cefnogi

rhywbeth anoddach i'w dderbyn: nad yw'r sefydliadau a adeiladwyd gennym i gefnogi pobl ifanc i fod yn oedolion bellach yn addas at y diben hwnnw, a bod y wlad wedi gwybod hyn ers peth amser.

Nid yw hyn yn sefydlu nad yw cyfrifoldeb personol yn bwysig. Mae ymdrech yn bwysig. Mae arferion yn bwysig. Mae teuluoedd yn bwysig. Nid yw teuluoedd yn ddylanwad ymylol ond yn ganolog. Mae gwreiddiau ymddieithriad ieuencid yn cael eu ffurfio ymhell cyn diwedd y blynyddoedd ysgol. Ni all y wladwriaeth na'r farchnad wneud yr holl waith caled i roi'r cyfle gorau i bobl ifanc mewn bywyd. Ni ddylid disgwyl iddynt wneud hynny ychwaith. Mae gan rieni gyfrifoldebau hefyd. Mae gan bobl ifanc yr un peth. Nid yw dyhead yn rhywbeth y gellir ei roi iddyn nhw fel rhodd. Gall llywodraethau a chyflogwyr wneud mwy i helpu pobl ifanc i lwyddo. Ond mae'n rhaid i bobl ifanc a'u rhieni gyfrannu hefyd. Mae ganddyn nhw asiantaeth a rhwymedigaethau. Ond mae'n anonest cymryd arni y gall ymdrech unigol yn unig oresgyn systemau sydd wedi'u cynllunio'n wael, wedi'u cysylltu'n wael ac, yn rhy aml, yn ddifater ynghylch a yw pobl ifanc yn llwyddo i gyfranogi'n barhaus.

Os byddwn yn dal ati fel hyn, dim ond dwysau a thyfu fydd problem NEET. Mae rhagolygon a gynhaliwyd ar gyfer yr Adroddiad hwn yn awgrymu y gallai cyfradd y bobl ifanc NEET gynyddu i dros 16 y cant, neu fwy na 1.25 miliwn o bobl ifanc nad ydynt yn gallu cymryd rhan yn llawn yn y gymdeithas, o fewn 5 mlynedd. Nid allwn ofyn i'r bobl ifanc hynny dalu'r pris hwn.

Nid yw'r adroddiad interim hwn yn honni i gynnwys yr ateb terfynol. Mae'n ddiagnosis. Mae'n nodi pwy yw pobl ifanc sy'n NEET, beth maen nhw'n ei wynebu, pam mae'r systemau o'u cwmpas yn methu, a beth yw'r canlyniadau. Mae'n dilyn y daith o risg i ddatgysylltiad: trwy deulu a'r blynyddoedd cynnar, ysgol a sgiliau, y farchnad lafur, iechyd, lles a'r bensaernïaeth sydd i fod i'w huno. Mae gormod o bolisiau'r gorffennol wedi neidio i raglenni cyn wynebu'r methiannau dylunio dyfnach oddi tanynt. Bydd yr adroddiad terfynol yn nodi sut olwg ddylai fod ar system gyfranogiad gydlynol ar gyfer oedolaeth gynnar.

Nid oes prinder mentrau wedi bod ym Mhrydain. Mae llawer wedi helpu'r unigolion y gwnaethon nhw eu cyrraedd. Mae rhai wedi bod yn rhagorol. Ond nid oes yr un wedi newid y bensaernïaeth sy'n cynhyrchu datgysylltiad parhaus. Ni fydd gosod rhaglen tymor byr arall ar ben drylliad yn ddigon. Mae angen i ni newid y ffordd y mae'r system yn gweithio.

Adeiladwyd yr hen Wladwriaeth Les ar gyfer oes wahanol. Fe'i cynlluniwyd i amddiffyn pobl rhag risgiau diweithdra, salwch a thlodi. Mae'r genhadaeth honno'n parhau i fod yn hanfodol. Ond i'r genhedlaeth hon nid yw'n ddigon. Y dasg nawr yw adeiladu Gwladwriaeth Weithgar: un sy'n amddiffyn y rhai na allant weithio ond sy'n galluogi pob person ifanc sy'n gallu cymryd rhan i wneud hynny'n weithredol. Un nad yw'n aros i bobl ifanc fethu cyn iddi ymyrryd. Rhaid iddi ofyn yn llai aml, "beth na fedri di ei wneud?" ac yn llawer amlach "beth fyddai'n dy helpu i gymryd y cam nesaf?"

Ni all y llywodraeth ddatrys yr argyfwng hwn ar ei phen ei hun. Mae gan gyflogwyr, ysgolion, colegau, gwasanaethau iechyd, cynghorau, meiri, elusennau, teuluoedd a phobl ifanc eu hunain rôl i'w chwarae. Ond dim ond y llywodraeth all osod y bensaernïaeth, y cymhellion a'r atebolrwydd sy'n caniatáu i'r ymdrechion hynny ychwanegu at ei gilydd i greu system. Un sy'n cynyddu cyfleoedd i bob person ifanc allu dysgu neu ennill.

Mae hon yn her genedlaethol. Mae dyfodol ein gwlad yn gorffwys ar y genhedlaeth nesaf. Mae gennym ni i gyd gyfrifoldeb i sicrhau eu bod nhw wedi'u sefydlu i lwyddo. Nid yw pobl ifanc wedi rhoi'r ffidil yn y to ar waith. Rhaid i ni beidio â rhoi'r ffidil yn y to arnyn nhw.

Cyflwyniad: Yr adolygiad

1. Mae'n rhwyg rhwng y cenedlaethau nad yw bron i filiwn o bobl ifanc rhwng 16 a 24 oed yn y Deyrnas Unedig mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Dim ond unwaith y mae'r gyfran wedi gostwng o dan 10 y cant yn ystod y 25 mlynedd diwethaf. Mae'r risg o genhedlaeth goll wedi ysgogi'r Llywodraeth i weithredu. Drwy'r Papur Gwyn Get Britain Working, sefydlodd y Warrant leuenctid ac mae'n buddsoddi mewn Llwybrau at Waith a'r Hawl i Geisio. Ond mae maint a chymhlethdod yr her yn gofyn am ymateb ehangach a mwy integredig: un sy'n pontio systemau addysg, sgiliau, iechyd, cyflogaeth a lles ac yn tynnu ar arloesedd yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat. Dyna pam y comisiynodd yr Ysgrifennydd Gwladol dros Waith a Phensiynau, gyda chefnogaeth yr Ysgrifennydd Gwladol dros Iechyd a Gofal Cymdeithasol ac Addysg, yr adolygiad annibynnol hwn i'r ffactorau sy'n achosi anweithgarwch economaidd ymhlith pobl ifanc, gyda ffocws penodol ar bobl ifanc â chyflyrau iechyd ac anabledau.
2. Gofynnwyd i mi ddadansoddi'r tueddiadau a'r gywrwr y tu ôl i'r cynnydd diweddar yn nifer y bobl ifanc sy'n NEET, yn economaidd anweithredol ac yn hawlio budd-daliadau iechyd ac anabled. I nodi sut y gallai'r rhyngweithio rhwng systemau addysg, iechyd a chyflogaeth fod yn cyfrannu at drawsnewidiadau gwael i'r farchnad lafur. Er mwyn asesu effeithiolrwydd ymyriadau cyfredol. Archwilio goblygiadau cyllidol a chynhyrchiant diffyg gweithredu. Ac i gynnig argymhellion ar gyfer diwygio.
3. Bydd yr adroddiad terfynol y byddaf yn ei gyhoeddi yn ddiweddarach eleni yn nodi sut olwg ddylai fod ar system gyfranogiad gydlynol ar gyfer oedolaeth gynnar: pwy sy'n gyfrifol, sut mae'n cael ei hariannu, beth mae'n atebol amdano, a sut mae'n cyrraedd y bobl ifanc y mae'r system bresennol yn methu. Mae'r adroddiad interim hwn yn nodi fy niagnosis ac yn sefydlu pam mae angen y system gydlynol honno. Mae'n dadlau mai'r bensaerniaeth bresennol ei hun yw'r broblem, ac na fydd unrhyw faint o ddiwygiad i feysydd polisi unigol yn ei datrys.
4. Nodyn ar delerau. Drwy gydol yr adroddiad hwn, mae'r ymadrodd hyll "NEET" yn cyfeirio at bobl ifanc rhwng 16 a 24 oed nad ydynt mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant. Mae "anweithgarwch economaidd" yn disgrifio'r rhai nad ydynt yn gweithio nac yn chwilio am waith. Mae'n gonfensiwn ystadegol. Nid yw'n awgrymu nad yw'r bobl ifanc hyn yn cyfrannu at eu teuluoedd na'u cymunedau. Mae "y system" yn cyfeirio at bensaerniaeth gydgysylltiedig addysg, sgiliau, lles, iechyd a gwasanaethau cyflogaeth y bwriedir cefnogi pobl ifanc drwyddynt i gymryd rhan yn y farchnad lafur. Lle mae meysydd polisi a drafodir wedi'u datganoli i'r Alban, Cymru neu Ogledd Iwerddon, nodir hyn.

Sut es i ati

5. Cefais fy nghefnogi drwy gydol y prosiect gan dîm prosiect a oedd yn cynnwys ysgrifenyddiaeth a thîm dadansoddol wedi'u lleoli yn yr Adran Gwaith a Phensiynau, yn gweithio ar draws y llywodraeth gyda'r Adran Addysg a'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol, a PwC, a ddarparodd gefnogaeth ddadansoddol a strategol. Sefydlais banel arbenigol o bob cwr o'r sectorau addysg, sgiliau, iechyd, lles, awdurdodau strategol, y farchnad lafur a pholisi ieuencid, yn ogystal ag o ddiwydiant, gan gynnwys cynrychiolwyr o gyflogwyr mawr. Fe wnes i hefyd dynnu ar gymuned ehangach o arbenigwyr pwnc. Mae eu mewnbwn wedi bod yn amhrisiadwy. Fodd bynnag, fi sy'n gyfrifol am gynnwys a chasgliadau'r Adroddiad hwn.
6. Gwnaethom gyhoeddi galwad gyhoeddus am dystiolaeth a derbyn cyflwyniadau gan awdurdodau lleol, awdurdodau cyfun, meiri, cyflogwyr, cyrff masnach, elusennau, sefydliadau gwirfoddol, cyrff iechyd, darparwyr addysg, pobl ifanc ac aelodau'r cyhoedd. Fe gynhaliom gyfarfodydd bord gron gyda chyflogwyr a sefydliadau'r sector gwirfoddol a chymunedol. Fe wnaethon ni gynnwys sesiynau gydag arweinwyr awdurdodau lleol, gweithwyr iechyd proffesiynol ac ymarferwyr rheng flaen. Fe siaradom â channoedd o bobl ifanc. Fe ddefnyddiom ddadansoddiadau data o bob rhan o'r llywodraeth. Fe gomisiynom ymchwil newydd a chynnal arolygon o gyflogwyr, athrawon a gweithwyr iechyd proffesiynol. Gwnaethom yr un peth gyda phobl ifanc sy'n NEET, gan ofyn am eu gobeithion, eu dyheadau a'u rhwystrau.
7. Fe wnaethon ni gymhwyso lens systemau. Fe archwiliom y systemau ochr gyflenwad sydd i fod i gludo pobl ifanc o fyd addysg i fyd gwaith: o rianta a'r blynyddoedd cynnar trwy ysgolion a sgiliau, cymorth cyflogaeth a'r systemau iechyd a lles. Fe wnaethon ni hefyd edrych ar ochr y galw: sut mae'r farchnad lafur yn gweithio, neu ddim, i bobl ifanc. Roedd y dull unigryw hwn yn caniatáu inni lunio asesiad cyfannol am y tro cyntaf o'r hyn nad yw'n gweithio a pham mae gennym bron i filiwn o bobl ifanc sy'n NEET.

Beth a ganfyddais

8. Rwyf wedi treulio misoedd gyda'r dystiolaeth hon. Ond nid mewn tablau data a phapurau ymchwil yn unig y gwnes i ddod o hyd iddo. Fe'i canfyddais mewn cymunedau, lle mae un o bob pump o oedolion ifanc y tu allan i addysg a gwaith, a lle gall yr economi leol deimlo fel pe bai'n cynnwys fawr mwy nag archfarchnad a chartref gofal.
9. Siaradais â phobl ifanc a'u clywed yn dweud yr un stori mewn gwahanol ffyrdd: system sy'n eu gweld ond nad yw'n eu helpu, sy'n eu hasesu ond nad yw'n eu cefnogi, sy'n eu cyfeirio ond nad yw'n eu dilyn. Clywais gan ddyn ifanc lle cefais fy magu yng ngorllewin Newcastle a adawodd yr ysgol yn ei ardddegau cynnar, yna gwnaeth gais am ddwsinau o swyddi a gweithio'n ddiwyd i hybu ei hun i gymhwyso fel gweithiwr cymunedol er mwyn gallu helpu pobl ifanc eraill i lwyddo lle roedd ef wedi methu. Nid oedd ei stori yn anarferol. Nid dyma'r

stori a glywir weithiau am genhedlaeth feddal sydd heb yr awydd i gael swydd. Y stori a glywais amlaf oedd am ymdrech, am geisio, am awydd i weithio.

10. Clywais gan gyflogwyr, mawr a bach, ar draws y sectorau lletygarwch, manwerthu, adeiladu, gofal cymdeithasol a gwasanaethau proffesiynol. Nid ydyn nhw'n elyniaethus tuag at bobl ifanc. Mae llawer yn awyddus i'w cyflogi. Yr hyn a ddisgrifiasant oedd bwlch cynyddol rhwng yr hyn y mae'r gweithle yn ei fynnu o'r diwrnod cyntaf a'r hyn y mae cyfran sylweddol o ymgeiswyr ifanc wedi'u cyfarparu i'w ddarparu. Nid canlyniad diogi yw'r bwlch hwn; ond pryder, diffyg profiad, system a allai fod wedi rhoi cymwysterau iddynt, ond nid y cyfle i ddysgu sut mae gweithle'n gweithio cyn disgwyl iddynt berfformio mewn un. Dywedodd un cyflogwr mawr wrthyf ei fod wedi ei chael hi'n angenrheidiol cyflogi gweithiwr cymdeithasol llawn amser i gefnogi staff iau. I gwmnïau llai, mae cyflogi gweithiwr ifanc dibrofiad wedi dod yn bet na all llawer fforddio ei gymryd.
11. Clywais gan y sector gwirfoddol, gan y Grŵp Gweithredu ar Dlodi Plant, gan Ymddiriedolaeth y Brenin, gan y Youth Futures Foundation, gan Barnardo's, gan Hawliau Anabledd y DU, gan elusennau lleol fel Patchwork a Sefydliad Newcastle United yn y Gogledd-ddwyrain, yn aml yn rhedeg ar grantiau tymor byr a chyllidebau bach, yn gwneud gwaith eithriadol gyda'r bobl ifanc y mae'r system statudol wedi methu â'u cyrraedd. Fe wnaethant ddisgrifio cael eu comisiynu yn unigol, heb lwybrau atgyfeirio cydgyssylltiedig, wedi'u hariannu o flwyddyn i flwyddyn, yn methu â chynllunio, yn methu â chyflawni'r canlyniadau tymor canolig y maent yn gwybod y gall eu gwaith eu cynhyrchu.
12. Clywais gan arweinwyr awdurdodau lleol a chan feiri. Fe wnaethant ddisgrifio system lle mae cyfrifoldeb wedi'i wasgaru a lle mae atebolrwydd yn absennol. Fe wnaethon nhw ddisgrifio ffiniau iechyd nad ydynt yn cyd-fynd â ffiniau cynghorau, cyllid sgiliau sy'n llifo trwy wahanol ddaearyddiaethau eto, ardaloedd Canolfannau Gwaith sy'n dilyn map arall eto. Fe wnaethant ddisgrifio eu bod eisiau gweithredu ond yn brin o'r dulliau, y data na'r hyblygrwydd ariannu i wneud hynny. Mae'r gorau ohonynt yn adeiladu cynghreiriau lleol er gwaethaf y system, nid o'i herwydd.
13. Clywais gan feddygon teulu, gan glinigwyr Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a Phobl Ifanc (CAMHS), gan elusennau iechyd meddwl, gan Gydlynwyr Anghenion Addysgol Arbennig (SENCOs) ysgolion, gan diwtoriaid addysg bellach, gan hyfforddwyr gwaith Canolfannau Gwaith. Pobl ymroddedig. Mae pob un ohonyn nhw'n gweithio'n galed o fewn system nad yw wedi'i chynllunio ar gyfer yr her y mae'n ei hwynebu nawr. Nid nhw sy'n methu. Y methiant yw yr hyn a roddwyd iddyn nhw i weithio ag ef.
14. Ac yn rhedeg drwy bob sgwrs, ym mhob rhan o'r wlad, roedd yr un casgliad.

Beth mae'r adroddiad hwn yn ei wneud

15. Mae'r adroddiad interim hwn yn archwilio pam mae cyfraddau NEET ieuencid yn parhau i fod yn rhy uchel ledled y DU. Mae'r adroddiad yn olrhain y daith o risg i ddatgysylltiad.

16. Mae'n dechrau gyda'r bobl ifanc eu hunain: pwy ydyn nhw, beth maen nhw'n ei wynebu, a pham nad yw'r honiad eu bod nhw'n 'genhedlaeth feddal' yn goroesi cyswllt â'r dystiolaeth. Mae'n archwilio'r farchnad lafur maen nhw'n ceisio mynd i mewn iddi ac yn canfod bod cam isaf yr ysgol yrfa wedi diflannu. Mae'n dilyn y llwybr drwy addysg, iechyd a lles ac yn dangos sut ym mhob achos mae methiant i flaenoriaethu cyfranogiad yn y farchnad lafur. Mae'n archwilio'r bensaerniaeth sefydliadol ac yn canfod nid system ond casgliad o sefydliadau sy'n gweithredu ochr yn ochr, gan fesur gweithgaredd ond nid canlyniadau, gan golli golwg ar gannoedd o filoedd o bobl ifanc yn gyfan gwbl ar ôl 18 oed. Ac mae'n nodi'r canlyniadau: personol, economaidd ac ariannol.

Yr hyn nad yw'r adroddiad hwn yn ei wneud

17. Nid yw'r adroddiad hwn yn nodi atebion eto. Nid yw ychwaith yn tynnu ar yr hyn y dylem ei ddysgu gan wledydd sydd â chyfraddau NEET llawer is na'n gwledydd ni ein hunain. Mae hynny'n fwriadol. Byddant i gyd yn cael eu trafod yn fy adroddiad nesaf.
18. Ni fu prinder rhaglenni, cynlluniau peilot a mentrau yn ein gwlad. Mae llawer wedi gweithio i'r unigolion y gwnaethon nhw eu cyrraedd. Nid oes yr un wedi newid y bensaerniaeth sy'n cynhyrchu datgysylltiad parhaus. Byddai set arall o gynigion wedi'u haenu ar ben system sydd wedi torri yn ailadrodd y patrwm.
19. Gan fod yr adolygiad wedi'i gomisiynu gan Lywodraeth y DU, mae'n cydnabod mai dim ond rheolaeth uniongyrchol dros yr holl ddulliau polisi perthnasol yn Lloegr sydd gan Lywodraeth y DU. Er bod yr adroddiad hwn yn tynnu sylw at wahaniaethau mewn systemau ledled y DU, mae'r darlun datganoledig yn gymhleth. Nid yw'r adroddiad yn esgus bod yn ddadansoddiad manwl o leoliad penodol pob gwlad.
20. Nid yw ychwaith yn ceisio gwneud honiadau anhysbys am y dyfodol. Mae dadl fyw ynghylch i ba raddau y bydd datblygiadau mewn technoleg, yn enwedig deallusrwydd artiffisial, yn gwyrddio'r farchnad lafur yn llwyr. Rwyf wedi ceisio cyflwyno'r dystiolaeth sy'n bodoli heddiw a'm her yn yr adroddiad nesaf fydd dylunio system sy'n gweithio nid yn unig ar gyfer problemau heddiw ond sy'n wydn i rai'r dyfodol.

Trosolwg o ddatganoli

Yng Nghymru, mae cymorth lles lleol, y gwasanaeth gyrfaoedd, iechyd a gofal cymdeithasol ac addysg, i gyd yn faterion datganoledig. Llywodraeth y DU sy'n gyfrifol am fudd-daliadau nawdd cymdeithasol, yr Isafswm Cyflog Cenedlaethol a Budd-dal Plant yng Nghymru. Mae gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru bwerau gwahanol i ddarparu cymorth cyflogaeth yng Nghymru. Mae cymhwysedd deddfwriaethol dros gymorth cyflogaeth yng Nghymru wedi'i gadw, sy'n golygu bod gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru bwerau gweithredol i sefydlu cymorth cyflogaeth, fodd bynnag, mae pwerau Gweinidogion Cymru wedi'u cyfyngu i sefydlu cymorth ar gyfer rhannau o'r boblogaeth yn hytrach nag ar gyfer holl ddinasyddion Cymru. Mae nawdd

cymdeithasol, cynhaliaeth plant a chyfundrefn graidd y farchnad lafur yn parhau i fod wedi'u cadw i Senedd y DU ac yn cael eu gweinyddu gan Ganolfan Byd Gwaith / DWP.

Mae'r darlun yn wahanol eto yn yr Alban, gan fod mwy o bwerau mewn perthynas â nawdd cymdeithasol wedi'u datganoli, gan arwain at daliadau sy'n benodol i'r Alban fel Taliad Plant yr Alban. Mae gan Lywodraeth yr Alban bwerau eang hefyd i ddarparu cefnogaeth ar gyfer hyfforddiant ar gyfer cyflogaeth, a phwerau ychwanegol i ddarparu cefnogaeth i helpu grwpiau penodol o ddinasyddion i ddewis, cael a chadw cyflogaeth.

Yng Ngogledd Iwerddon, mae polisi cymorth cyflogaeth a sgiliau wedi'u datganoli i raddau helaeth a'u cyflawni gan Weithrediaeth Gogledd Iwerddon, tra bod nawdd cymdeithasol yn gweithredu ar sail gyfartal â Phrydain Fawr o dan ddeddfwriaeth y DU.

Yr hyn rwy'n ei ofyn gan y darlennydd

21. Mae'r adroddiad hwn yn hir oherwydd bod y broblem yn gymhleth. Arhoswch gyda'r dystiolaeth.
22. Gofynnaf i'r darlennydd beidio â chwilio am y bennod sy'n cadarnhau'r hyn y maent eisoes yn ei gredu, ond i ddilyn y ddadl wrth iddi adeiladu. Mae pob pennod yn gorffwys ar yr un flaenorol. Mae'r diagnosis yn gronnus. Ei bwysau yw'r pwynt.
23. Erbyn diwedd yr adroddiad hwn, bydd y darlennydd yn gwybod pwy yw'r bobl ifanc hyn, beth maen nhw'n ei wynebu, pam mae'r system yn eu methu, faint mae'n ei gostio, ac i ble mae'r trywydd presennol yn arwain os nad oes dim yn newid.
24. Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno'r achos dros newid.

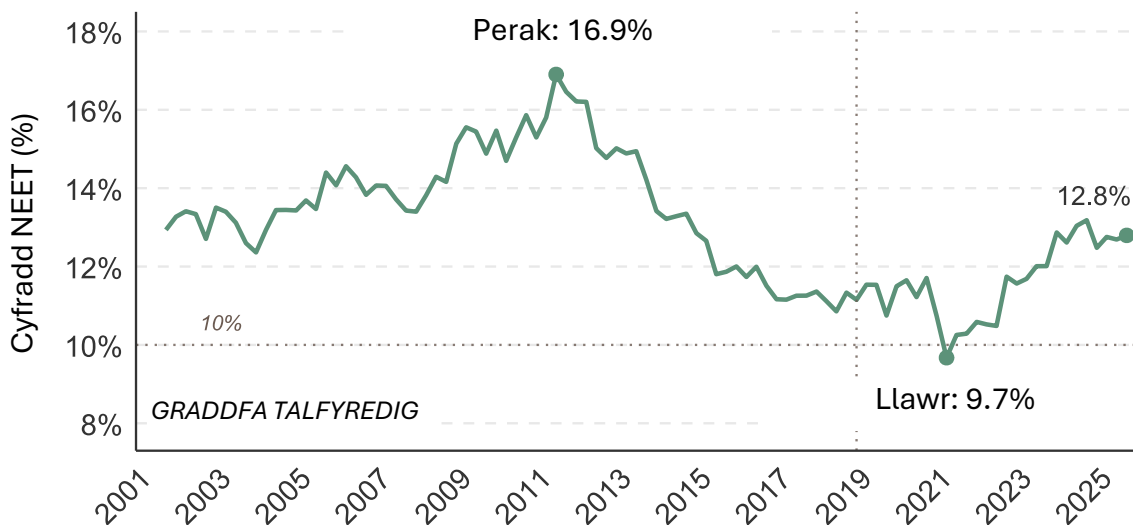
Chapter 1: Pwy yw pobl ifanc NEET y DU?

25. Dyma stori am filiwn o fywydau. Y tu ôl i bob rhif mae person ifanc. Mae'r bennod hon yn nodi pwy ydyn nhw, y risgiau maen nhw wedi'u hwynebu, a sut mae problem NEET heddiw yn wahanol mewn agweddau pwysig o'i gymharu â'r gorffennol.
26. Nid yw NEET yn gategori homogenaidd. Mae'n cynnwys pobl ifanc â chyflyrau iechyd difrifol, rhieni ifanc, y rhai sy'n gadael gofal a'r rhai sydd â chofnodion troseddol. Mae hefyd yn cynnwys y rhai sydd ar flynyddoedd i ffwrdd neu sy'n aros i ddechrau cyrsiau. Yr hyn sy'n eu cysylltu yw nad ydyn nhw'n cymryd rhan mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant ar hyn o bryd.

1.1 Graddfa'r broblem

27. Mae'r Deyrnas Unedig yn agosáu at filiwn o bobl ifanc rhwng 16 a 24 oed nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Ar ddiwedd 2025, roedd 957,000 o bobl ifanc yn NEET.¹ Pe byddent yn ffurfio dinas, hi fyddai'r drydedd fwyaf yn y Deyrnas Unedig, yn fwy na Leeds, Glasgow neu Gaerdydd.
28. Yn ystod y 25 mlynedd diwethaf, cyrhaeddodd y gyfradd NEET ei hanterth yn 2012 sef 16.9 y cant, yn bennaf oherwydd diweithdra hirdymor uchel ymhlith pobl ifanc yn sgil yr argyfwng ariannol byd-eang. Parodd y brig hwn am gyfnod cyfyngedig, gan leddfu wrth i'r economi adfer ac i gyfranogiad mewn addysg ôl-16 ehangu.
29. Yn ystod blynyddoedd eithriadol y pandemig, gostyngodd y brif gyfradd ymhellach, gan gyrraedd 9.7 y cant ddechrau 2021. Ar y pryd roedd yn ymddangos ei fod yn dynodi gwydnwch, ond i raddau helaeth roedd yn adlewyrchu effeithiau dros dro ffyrlo a oedd yn atal diweithdra trwy ymyrraeth ddigynsail gan y wladwriaeth. Ers 2021 mae'r trywydd wedi gwrthdroi'n sydyn. Ar ddiwedd 2024 cododd y gyfradd i'w lefel uchaf ers degawd, sef 13.2 y cant. Er bod y gyfradd hon islaw'r uchafbwynt ddegawd yn ôl, mae problem NEET heddiw wedi hen ymgorffori oherwydd ei bod yn llai ymatebol i welliannau economaidd cylchol. Yn yr adrannau canlynol, rydym yn egluro sut mae anweithgarwch economaidd wedi disodli diweithdra i'r rhan fwyaf o bobl ifanc NEET yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
30. Yn drawiadol, dim ond unwaith mewn pum mlynedd ar hugain y mae'r gyfradd NEET wedi gostwng o dan 10 y cant, yn ystod pandemig Covid-19. Nid mewn cyfnod o ffyniant na methiant, nid cyn y pandemig nac ar ei ôl. Nid yw her NEET Prydain yn gylchol. Mae'n strwythurol ac yn dod yn fwyfwy felly. Mae'n broblem gronig, ac mae'n gwaethygu (Ffigwr 1).

Ffigwr 1: Cyfradd NEET y DU, wedi'i haddasu'n dymhorol, 2001-2025

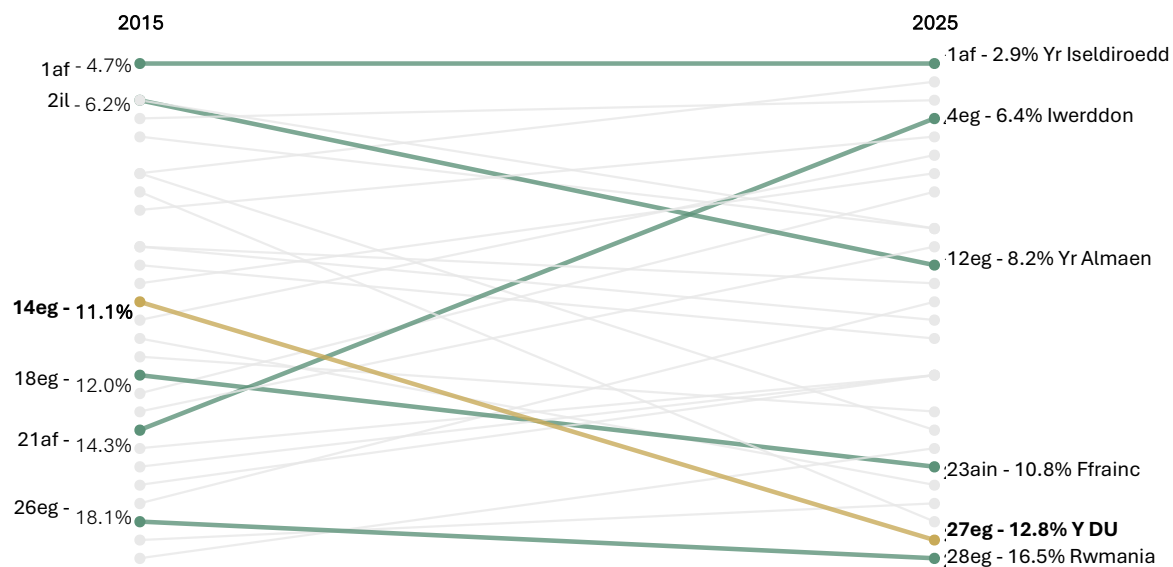
Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu

Nodyn: mae llinell doredig yn dynodi toriad yn y gyfres

Sut mae'r DU yn cymharu â gwledydd eraill

31. Mae'r DU bellach yn uwch na'r gyfradd NEET ieuentid gyfartalog ar gyfer gwledydd incwm uchel, yr UE a'r OECD. Yn 2025, cyfartaledd yr UE ar gyfer pobl 15 i 24 oed oedd 9 y cant, o'i gymharu â 12.8 y cant ar gyfer pobl 16 i 24 oed yn y DU ar ddiwedd 2025 (Ffigwr 2025). Nid yw'r bwlch bellach gyda'r perfformwyr cryfaf yn unig. Yn 2014, roedd y DU tua'r cyfartaledd Ewropeaidd. Erbyn 2025, dim ond Rwmania a gofnododd gyfradd uwch. Er enghraifft, dechreuodd Ffrainc y pandemig gyda chyfradd NEET ieuentid debyg i'r DU, sef 10.6 y cant, ond mae wedi sefydlogi ers hynny. Nid yw hyn yn wir am y DU. Roedd cyfradd NEET Denmarc ar gyfer pobl 15–25 oed yn 2024 yn 8.4 y cant. Mae cyfradd yr Iseldiroedd ar gyfer pobl 15–24 oed bellach tua 4.1 y cant. Nid gwahaniaethau ymylol yw'r rhain. Mae'r DU wedi symud o fod yn berfformiwr cyffredin i fod yn eithriad.

Ffigwr 2: Perfformiad cyfradd NEET y DU ar gyfer pobl 16–24 oed o'i gymharu â'r Undeb Ewropeaidd, pobl 15–24 oed, 2015 – 2025

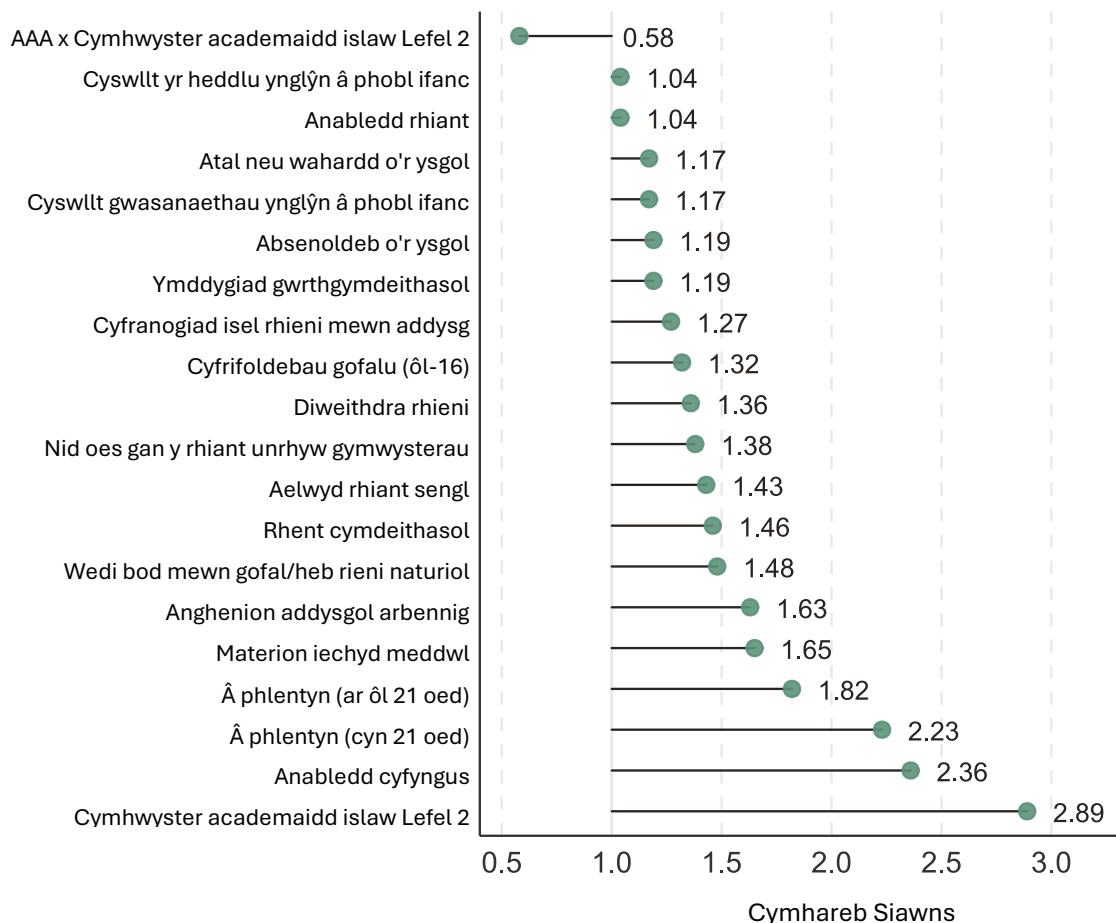

Ffynhonnell: Y Comisiwn Ewropeaidd, Eurostat, Arolwg o'r Llafurlu - Pobl ifanc nad ydynt mewn cyflogaeth nac mewn addysg na hyfforddiant (NEET), Arolwg o'r Llafurlu y DU.
 Nodyn: Gall y dull o fesur y gyfradd NEET amrywio ar draws gwledydd a ddewiswyd gan yr UE fel sylfaen gymharol oherwydd argaeledd data – cyflwynir y gyfradd 15-24.

1.2 Cymhlethdod a risg

32. Er y gallai fod yn demtasiwn trin pobl ifanc NEET fel un grŵp, y realiti yw lluo o garfannau sy'n gorgyffwrdd ac sy'n cael eu llunio gan ffactorau risg sy'n rhyngweithio. Mae'r dystiolaeth ar sut mae'r ffactorau hynny'n cyfuno yn herio'r farn bod hyn yn ymwneud yn bennaf â dewisiadau unigol.
33. Daw ein dealltwriaeth fwyaf cynhwysfawr o fywydau pobl ifanc NEET o setiau data hydredol, sy'n olrhain unigolion dros eu hoes. Mae astudiaethau sefydledig fel y Bwlch Swyddi Ieuenctid Impetus² ac astudiaeth Ffactorau Risg Youth Futures Foundation a NatCen³ wedi canfod cysylltiadau cryf rhwng cymwysterau isel, anabledd, amgylchiadau teuluol a risg NEET (Ffigwr 3) Yn ddiweddar, cynhaliodd yr Adran Addysg ddadansoddiad tebyg ar gyfer pobl ifanc a anwyd ym 1998 a 1999, gan ganfod mai'r rhai â Chynlluniau Addysg, Iechyd a Gofal (EHCPs) neu sy'n absennol o'r ysgol yn gyson, oedd â'r risg fwyaf ar draws y newidynnau, tra mai cyflawni llai na 5 TGAU oedd y risg fwyaf cyffredin. Roedd gan tua un o bob tri (33.6 y cant) o bobl ifanc yn yr astudiaeth ddau ffactor risg neu lai rhwng 20 a 24 oed. Roedd gan tua un o bob deg (9.4 y cant) ddeg ffactor risg neu fwy.⁴

Ffigwr 3: Perthynas rhwng ffactorau risg a'r tebygolrwydd o ddod yn NEET

Ffynhonnell: Atgynhyrchwyd o'r Ganolfan Genedlaethol ar gyfer Ymchwil Gymdeithasol, Risk factors for being NEET among young people, Rhagfyr 2023

34. Mae themâu cyffredin yn dod i'r amlwg ar draws yr ymchwil yn y maes hwn: pwysigrwydd profiadau a chanlyniadau ysgol; bod amgylchiadau teuluol ac anfantais gynnar yn newid y man cychwyn; a bod ffactorau risg yn gwaethygu o ran cyffredinolrwydd a sensitifrwydd.

Oedran

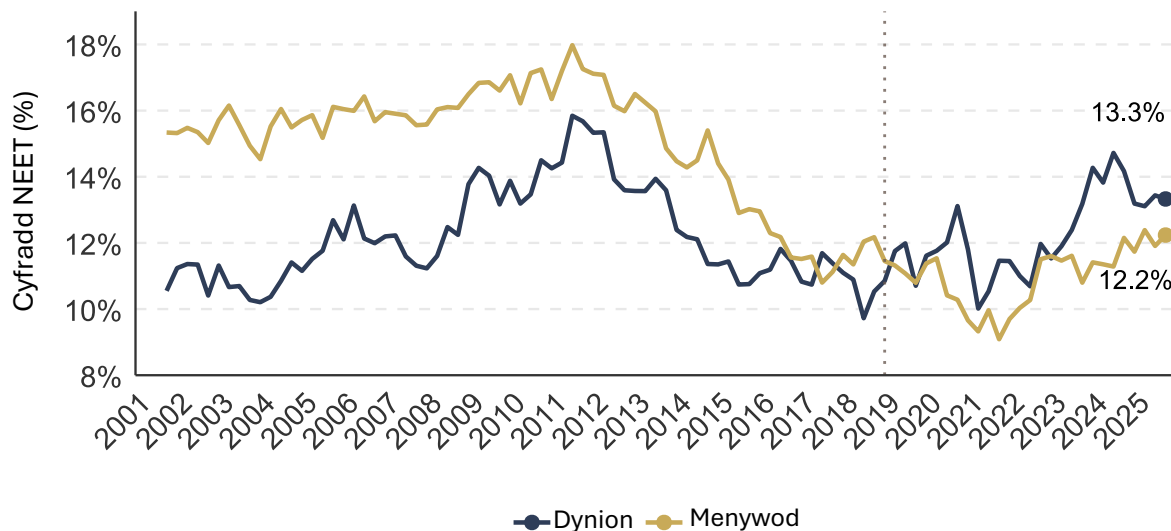
35. Nid yw risg NEET wedi'i ddisbarthu'n gyfartal ar draws yr ystod oedran 16 i 24. Mae'n codi'n sydyn ar y pwynt lle mae gofynion cyfranogiad addysg ffurfiol yn dod i ben.
36. Ymhlith pobl 16 i 17 oed, mae'r gyfradd NEET gyffredinol yn Lloegr yn fwy na phedwar y cant, er bod deddfwriaeth i fod i'w gwneud yn ofynnol i bob person ifanc fod mewn addysg neu ryw fath o hyfforddiant. Mae bron i 57,000 o bobl ifanc 16–17 oed yn Lloegr sy'n NEET.⁵ Ond mae'r gyfran sydd naill ai'n NEET neu'n "ddim yn hysbys" yn Lloegr yn amrywio o 1 y cant yn Barnet i 21.5 y cant yn Dudley.⁶ Nid yw amodau'r farchnad lafur leol yn unig yn egluro'r amrywiad hwnnw ac mae'n adlewyrchu gwahaniaethau yn y ffordd y mae pobl ifanc yn cael eu holrhain a'u cefnogi.

37. Yn 18 oed mae'r gyfradd NEET bron yn treblu i 13 y cant.⁷ Dyma'r dibyn mawr cyntaf: y pwynt lle mae dyletswyddau cyfranogiad statudol yn dod i ben, mae olrhain pobl ifanc gan awdurdodau lleol yn dod i ben i raddau helaeth, a sefydliadau'n ildio cyfrifoldeb heb i neb ei ysgwyddo. Ymhlith pobl 21 oed yn Lloegr, mae'r gyfradd yn cyrraedd 20 y cant ac ymhlith pobl 24 oed 14 y cant.⁸ Mae bron i 44 y cant o'r holl bobl ifanc NEET yn Lloegr wedi'u crynhoi yn y grŵp oedran 22 i 24.

Rhyw

38. Yn 2012, roedd cyfradd NEET benywaidd y DU 1.8 pwynt canran yn uwch na chyfradd y dynion. Erbyn 2024 roedd dynion 2.9 pwynt yn uwch, sef 14.3 y cant o'i gymharu ag 11.4 y cant (Ffigur 4).⁹ Mae'r gwelliant i fenywod yn adlewyrchu, i raddau helaeth, y gostyngiad mewn beichiogrwydd yn yr ardegau, gyda chyfradd beichiogi o dan 18 oed yng Nghymru a Lloegr yn gostwng 66 y cant rhwng 2007 a 2022.¹⁰ Mae'r rhesymau dros y cynnydd mewn cyfraddau NEET yn benodol ar gyfer dynion yn gymhleth, ond mae'n debyg bod mwy o broblemau iechyd, erydiad llwybrau cyflogaeth traddodiadol, a bwlch cynyddol mewn canlyniadau addysgol yn ffactorau sy'n cyfrannu, er bod y dystiolaeth ar effaith gymharol yn parhau i fod yn gyfyngedig.

Ffigur 4: Cyfradd NEET yn ôl rhyw, wedi'i haddasu'n dymhorol, DU, 2001 - 2025

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu

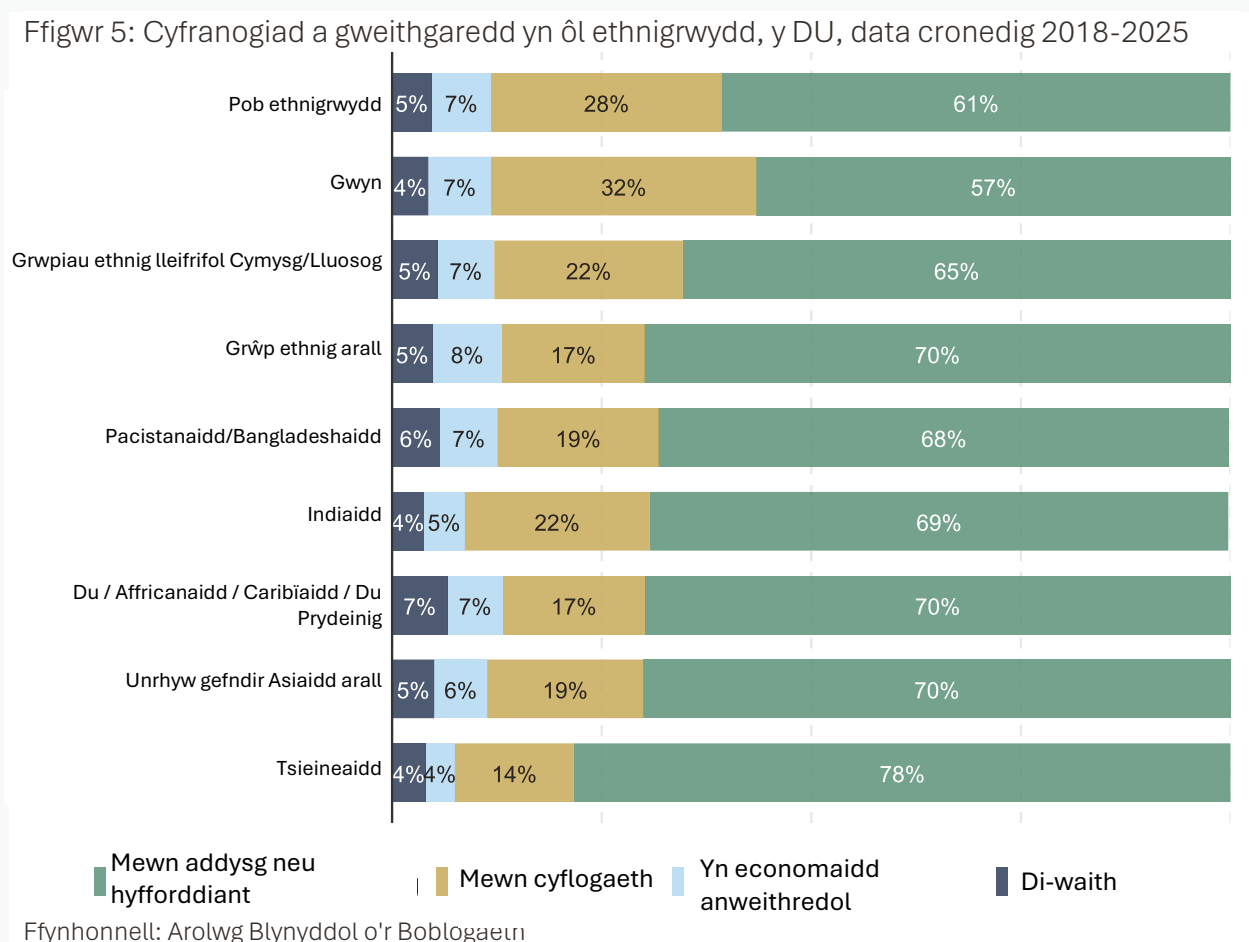
Nodyn: mae llinell doredig yn cynrychioli toriad yn y gyfres

Ethnigrwydd

39. Mae proffil ethnig pwy sy'n dod yn NEET hefyd yn dangos amrywiad amlwg.

40. Yn 2024, pobl ifanc Du, Affricanaidd a Charibiaidd oedd â'r cyfraddau NEET uchaf o'r holl grwpiau ethnig a gynhwyswyd mewn arolygon cenedlaethol ar raddfa fawr, sef 15.2 y cant. Mae pobl ifanc gwyn ychydig uwchben y cyfartaledd sef 13.2 y cant, gyda phobl ifanc Tsieineaidd yr isaf sef 8.7 y cant.¹¹ Mae gan bobl ifanc Pacistanaidd a Bangladeshaid

gyfradd NEET o 12.6 y cant, sydd ychydig islaw'r cyfartaledd cyffredinol. Mae'r dystiolaeth hefyd yn dangos, er bod cyfraddau NEET ar gyfer y rhan fwyaf o grwpiau ethnig eang yn gymharol debyg, mae'r bwlch mewn cyfraddau diweithdra yn ehangu wrth i unigolion fynd yn hŷn. Enghraifft amlwg yw'r grŵp Pacistanaidd/Bangladeshaid, gyda chyfradd ddiweithdra o 9 y cant ar gyfer pob oedolyn 16 oed a hŷn - dair gwaith yn uwch na'r grŵp Gwyn Prydeinig sef 3 y cant.¹² Mae hyn yn tynnu sylw at bwysigrwydd ystyried nid yn unig cyfraddau NEET ond hefyd llwybrau tymor hwy ar gyfer grwpiau allweddol. Yn rhannol, mae'r gwahaniaethau'n cael eu gyrru gan y tebygolrwydd o aros mewn addysg. Fel y dangosir yn Ffigwr 5, mae pobl ifanc Tsieineaidd yn llawer mwy tebygol o fod mewn addysg neu hyfforddiant, 78 y cant o'i gymharu â thua 70 y cant o'r rhan fwyaf o grwpiau ethnigrwydd eraill. Yr eithriad yw pobl ifanc gwyn, sydd dros 10 pwynt canran yn fwy tebygol o fod mewn cyflogaeth, bron i draean, ond mae llai na 60 y cant yn aros mewn addysg.¹³

- Mae cyfraddau NEET arbennig o uchel hefyd yn bodoli ymhlith cymunedau Sipsiwn Gwyn neu Deithwyr Gwyddelig, pobl ifanc o gefndiroedd mudol a phlant ar eu pen eu hunain sy'n ceisio lloches. Mae tua hanner (50.8 y cant) o fenywod a 41.3 y cant o ddynion yn Lloegr o ethnigrwydd "Gwyn: Sipsiwn neu Deithiwr Gwyddelig" yn NEET.¹⁴ Mae plant ar eu pen eu hunain sy'n ceisio lloches yn parhau i fod yn anweledig i raddau helaeth mewn ystadegau NEET cenedlaethol, ond gwyddom eu bod yn fwy tebygol o brofi ffactorau sy'n cynyddu'r risg o fod yn NEET, fel bod yn gadael gofal¹⁵ neu fod ar ei hôl hi gyda lefel TGAU.¹⁶

Mae pedwar cohort yn wynebu risg aciwt o ddod yn NEET. Mae pob un yn dangos dimensiwn gwahanol o sut mae'r system yn methu ar bwyntiau trosglwyddo.

Pobl sy'n gadael gofal

Mae tua 81,770 o blant sy'n derbyn gofal yn Lloegr, cynnydd o bron i 18 y cant ers 2015.¹⁷ Roedd pobl 17 i 19 oed sydd wedi bod mewn gofal yn fwy tebygol o fod yn NEET, sef 26 y cant o'i gymharu ag 11 y cant ar gyfer y rhai heb y ffactor risg hwn.¹⁸ Yn 17 oed, maent fwy na phum gwaith yn fwy tebygol o fod yn NEET na'r boblogaeth gyffredinol.¹⁹ Erbyn 20 oed, mae mwy na 40 y cant yn NEET.²⁰ Yn 2022, dim ond 22 y cant o bobl 27 oed a oedd yn gadael gofal oedd mewn cyflogaeth, o'i gymharu â 57 y cant o'r boblogaeth ehangach.²¹ Dim ond 2 y cant sy'n dechrau prentisiaeth. Y dibyn gofal rhwng 17 a 18 oed lle mae cyfraddau NEET yn symud o 22 y cant i 31 y cant ar gyfer y grŵp hwn, yw'r enghraifft gliriaf o'r rhaniad sefydliadol yn seiliedig ar oedran y mae'r adolygiad hwn yn ei nodi. Mae cefnogaeth, sefydlogrwydd a goruchwyliaeth yn cael eu tynnu'n ôl ar yr union foment y mae eu hangen fwyaf, yr eiliad y mae gan bob person ifanc arall deulu i ddibynnu arno o hyd.

Gofalwyr

Mae nifer y gofalwyr anffurfiol rhwng 16 a 24 oed wedi codi o oddeutu 200,000 yn 2014/2015 i 300,000 yn 2024/2025.²² Mae carfan maint dinas ganolig ei maint wedi dod i'r amlwg mewn chwe blynedd, i raddau helaeth yn anweledig i'r sefydliadau a ddylai fod yn ei chefnogi. Nid yw hanner (51 y cant) yn cyflawni pum TGAU neu fwy graddau A* i C, o'i gymharu â thraean (36 y cant) o'r rhai nad ydynt yn ofalwyr.²³ Mae eu cyfradd absenoldeb parhaus o'r ysgol yn 35 y cant, tua dwbl y cyfartaledd cenedlaethol.²⁴ Mae gan bron i draean anghenion addysgol arbennig. Mae'r rhai o gartrefi gyda rhieni nad ydynt yn gweithio bedair gwaith yn fwy tebygol o fod yn ofalwyr, a'r rhai yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig ddwywaith yn fwy tebygol. I lawer, mae'r rôl ofalu yn anweledig i bob sefydliad maen nhw'n dod ar ei draws. Canfu Cyfrifiad Llais leuenctid 2023 Cyflogaeth leuenctid fod 23.1 y cant o ofalwyr cofrestredig a 9.8 y cant o ymatebwyr sy'n ofalwyr heb eu cofrestru yn NEET ar hyn o bryd, o'i gymharu â 5.3 y cant o'r rhai nad oeddent yn ofalwyr. O fewn y grŵp gofalwyr, roedd 40 y cant o ofalwyr cofrestredig a 31.3 y cant o ofalwyr heb eu cofrestru wedi bod yn NEET am fwy na 18 mis.²⁵

Mamau ifanc

Mae cael plentyn cyn 21 oed yn mwy na dyblu'r tebygolrwydd o fod yn NEET²⁶ ac mae beichiogrwydd cynnar yn aml yn gysylltiedig ag anfantais sy'n bodoli eisoes. Yn dilyn dirywiad cyflym rhwng 2009 a 2020, mae'r gyfradd beichiogi dan 18 oed wedi bod yn dangos cynnydd bach yn y data diweddaraf.²⁷ Mae ynysu cymdeithasol a'r newid yn ôl i weithleoedd yn heriau y mae mamau o unrhyw oedran yn eu hwynebu, ond maent yn cael eu gwaethgu i fenywod iau o ystyried stigma, llai o rym bargeinio, a phwysau costau byw uwch. Mae canlyniadau iechyd meddwl i famau ifanc yn sylweddol waeth nag i famau hŷn.²⁸ Mae cael mamau ifanc i weithio'n gynnar yn newid canlyniadau i ddwy genhedlaeth, nid un.

Troseddwyr ifanc

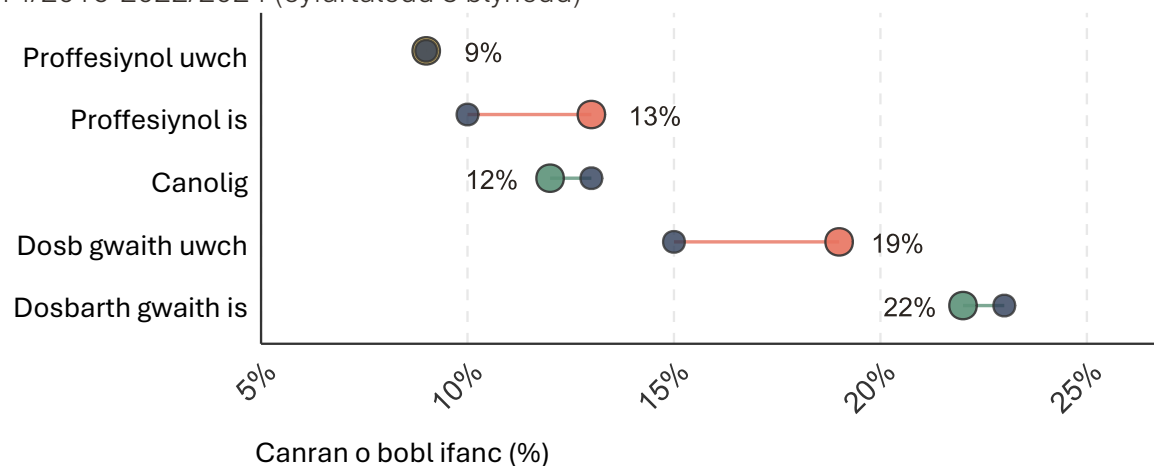
Mae'r rhai sy'n cael eu goruchwyllo gan Dimau Troseddau leuenctid ddwywaith yn fwy tebygol o dreulio chwe mis neu fwy yn NEET.²⁹ Mae dynion ifanc sy'n NEET bum gwaith

yn fwy tebygol o ddal cofnod troseddol na'r rhai nad ydynt.³⁰ Mae gan hanner y bobl ifanc 15 i 17 oed sy'n mynd i Sefydliadau Troseddwr Ifanc lefelau llythrennedd a rhifedd plentyn ysgol gynradd.³¹ Mae'r llif o fethiant addysg, i droseddu, i ddatgysylltiad parhaus yn un o'r rhai sydd wedi'u dogfennu fwyaf a'u hesgeuluso fwyaf yn y wlad, ond ychydig iawn sydd wedi newid na gwella i'r garfan hon.

Anghydraddoldeb

42. Mae'r ffenomen NEET wedi'i seilio ar anfantais gymdeithasol ac anghydraddoldeb.
43. Dengys Ffigur 6 bod pobl ifanc o gefndiroedd dosbarth gweithiol is yn cofnodi cyfradd NEET o 22 y cant, o'i gymharu â 9 y cant ar gyfer y rhai o gefndiroedd proffesiynol uwch.³² Nid yw'r gymhareb honno wedi culhau mewn degawd. Mae bron i 30 y cant o'r rhai a oedd yn byw mewn cartref yn 14 oed lle nad oedd neb yn ennill incwm yn NEET eu hunain.³³ Nid yw degawd o bolisi, rhaglenni a gwariant wedi newid y berthynas sylfaenol rhwng dosbarth cymdeithasol ac ymddieithrio o'r farchnad lafur.

Ffigur 6: Newid mewn cyfraddau NEET yn ôl cefndir economaidd-gymdeithasol, 2014/2016-2022/2024 (cyfartaledd 3 blynedd)

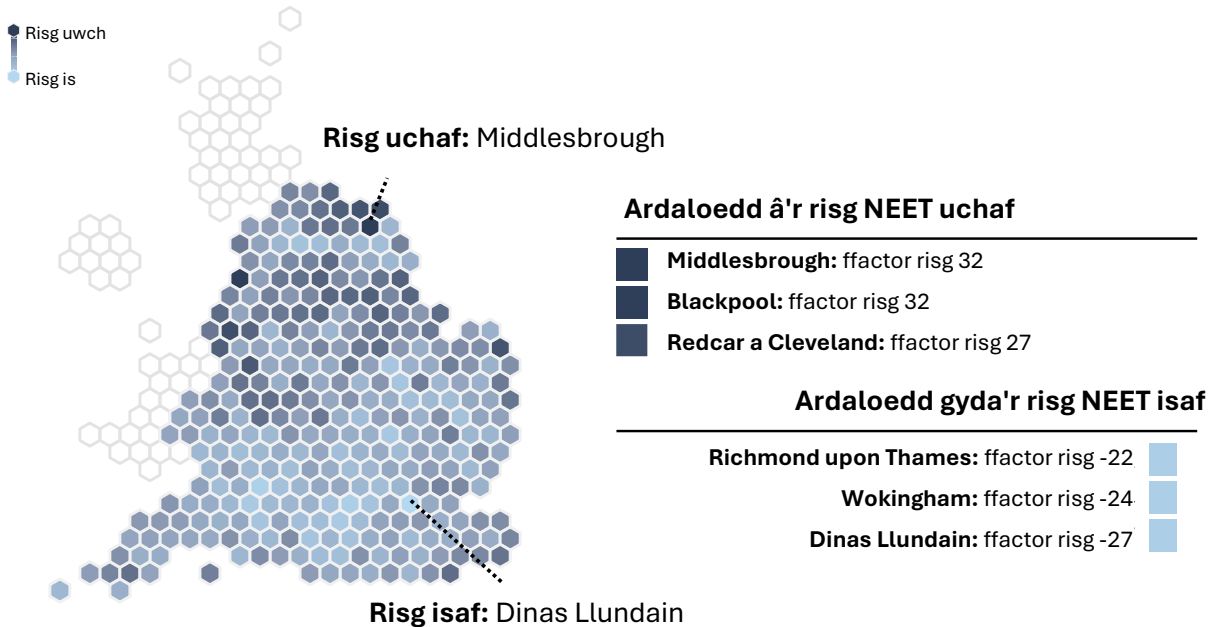
Ffynhonnell: Y Comisiwn Symudedd Cymdeithasol, Cyrchfannau yn dilyn diwedd addysg amser llawn orfodol, Rhagfyr 2025.

44. Mae tystiolaeth hydredol wedi canfod bod dros hanner yr achosion o fod yn NEET yn 17 oed yn ganlyniad i amlygiad parhaus i dlodi ac adfyd teuluol.³⁴ Mae bron i 4 miliwn o blant yn byw mewn tlodi cymharol ar ôl costau tai yn y DU, gyda 1.9 miliwn mewn tlodi materol dwfn.³⁵ Mae dwysedd tlodi wedi cynyddu: mae 6.8 miliwn o bobl yn byw islaw 40 y cant o'r incwm canolrifol, yr uchaf mewn 30 mlynedd.³⁶ Mae problem NEET yn cael ei llunio gan yr amodau y mae plant yn tyfu i fyny ynddynt, ac mewn llawer o achosion mae'r amodau hynny wedi dod yn fwy heriol.

Lle

45. Nid yn gymdeithasol yn unig y mae crynodiad risg, ond yn ofodol hefyd. Mae daearyddiaeth lle mae pobl ifanc fwyaf tebygol o fod yn NEET yn mapio ar ddaearyddiaeth gwendid y farchnad lafur gyda chymesuredd bron yn berffaith.
46. Mae wyth o'r deg awdurdod lleol yn Lloegr sydd â'r tebygolrwydd uchaf o fod yn NEET yng Ngogledd Lloegr a'r Canolbarth.³⁷ Yn Blackpool, mae bron i chwarter y bobl ifanc yn NEET. Yng Nghaerfaddon, mae'r gyfradd yn llai nag un o bob deg.³⁸ Yn Birmingham a Bradford, mae mwy nag 8 y cant o bobl 16 i 24 oed ar Gredyd Cynhwysol ac yn chwilio am waith, mwy na dwbl y cyfartaledd cenedlaethol o 4.1 y cant. Yn Hartlepool, mae llwyth achosion iechyd Credyd Cynhwysol ar gyfer pobl 16 i 24 oed yn fwy na 5 y cant o'r grŵp oedran. Yn Guildford mae'n llai nag 1 y cant.³⁹
47. Mae lle yn gweithredu nid fel cefndir ond fel lluosydd. Bydd gan berson ifanc sy'n wynebu ffactorau unfath ganlyniadau gwaeth yn Hartlepool nag yn Harrogate, nid oherwydd unrhyw beth maen nhw wedi'i wneud yn wahanol, ond oherwydd bod yr economi leol yn cynhyrchu llai o gyfleoedd a bod gwasanaethau cyhoeddus lleol yn wynebu mwy o alw. Nid yw her NEET wedi'i gwasgaru'n gyfartal ledled y wlad.
48. Nid oes ffynhonnell ddata sy'n rhoi darlun amserol a chynhwysfawr o sut mae cyfraddau NEET yn amrywio ar lefel leol. Gall data gweinyddol, fel yr hyn a gyhoeddwyd yn y cipolwg ar Farchnad Lafur Get Britain Working ym mis Ionawr 2026, gymharu â hawlwyd Credyd Cynhwysol ond nid yw'n dal y boblogaeth NEET gudd nad yw'n hawlio budd-daliadau.⁴⁰ Fel rhan o'i waith ar ffactorau risg NEET, mae Youth Futures Foundation wedi datblygu mynegai risg NEET ar lefel Awdurdod Lleol yn seiliedig ar ddangosyddion lleol, gan gynnwys tlodi plant, iechyd a chanlyniadau ysgolion.⁴¹ Mae lefel y risg yn gyffredinol yn uwch yn y Gogledd ac mewn cymunedau arfordirol (Ffigwr 7).

Ffigwr 7: Sgôr mynegai risg NEET ar draws Awdurdodau Lleol Lloegr. Mae sgoriau uwch yn dynodi siawns uwch y bydd person ifanc yn NEET neu'n dod yn NEET. Data Hyd – Rhag 2025.

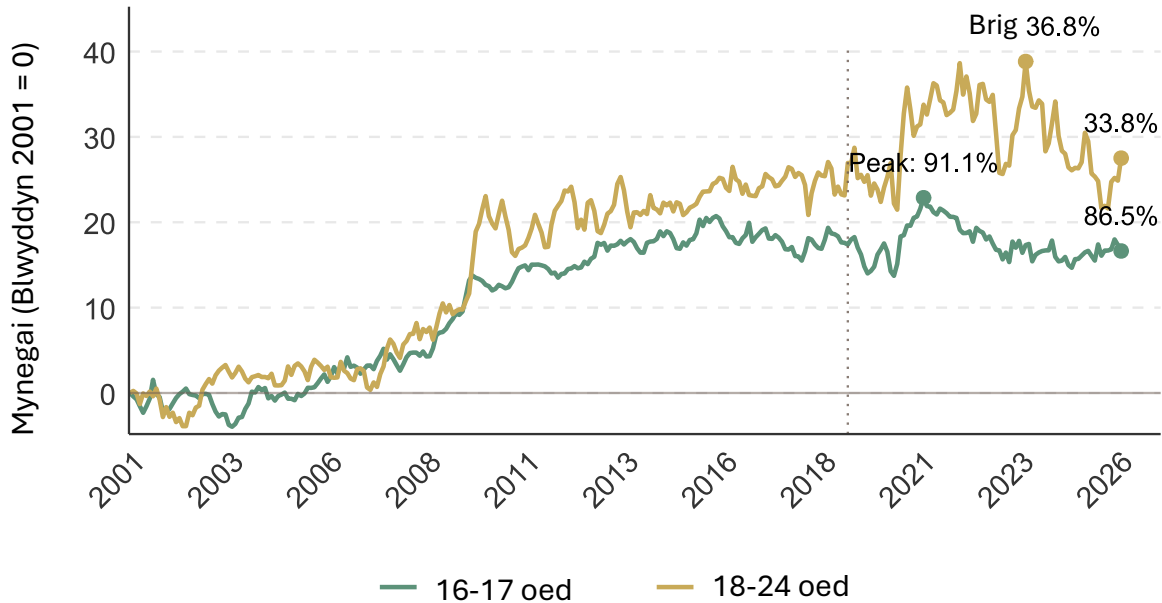
Ffynhonnell: Youth Futures Foundation, Dangosfwrdd NEET.

Nodyn: Mynegeion a gynhyrchir o ystod eang o ddata ar ffactorau risg allweddol ymhlith pobl ifanc yn yr ardal yw sgoriau ar gyfer pob awdurdod lleol yn Lloegr. Nid yw'r sgoriau'n cyfateb i'r gyfradd NEET wirioneddol na rhagamcanol ar gyfer unrhyw ranbarth. Mae ffactorau risg wedi'u talgrynnu.

Addysg

49. Mae cyfran y bobl ifanc mewn addysg amser llawn yn Lloegr wedi bod yn codi dros amser, ac yn y data diweddaraf roedd 86.5 y cant o bobl 16 i 17 oed a 33.8 y cant o bobl 18 i 24 oed mewn addysg amser llawn, cynnydd o 7.3 a 12.3 pwynt canran yn y drefn honno dros y 25 mlynedd diwethaf (Ffigwr 8).⁴² Yn fwy diweddar, fodd bynnag, mae cyfranogiad mewn addysg wedi gostwng. Mae hyn yn bwysig oherwydd bod addysg wedi gweithredu fel “sefydlogydd” cyfraddau NEET, gan wrthbwyso gostyngiadau mewn cyflogaeth ieuenctid, ond mae wedi gwanhau yn ystod y blynyddoedd diwethaf.

Ffigwr 8: Newid mynegedig mewn cyfranogiad mewn addysg ar gyfer pobl 16-17 oed a 18–24 oed, Lloegr, 2001 – 2026. Gwerthoedd brig a diweddaraf wedi'u cyflwyno fel canran heb ei mynegeo.

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu

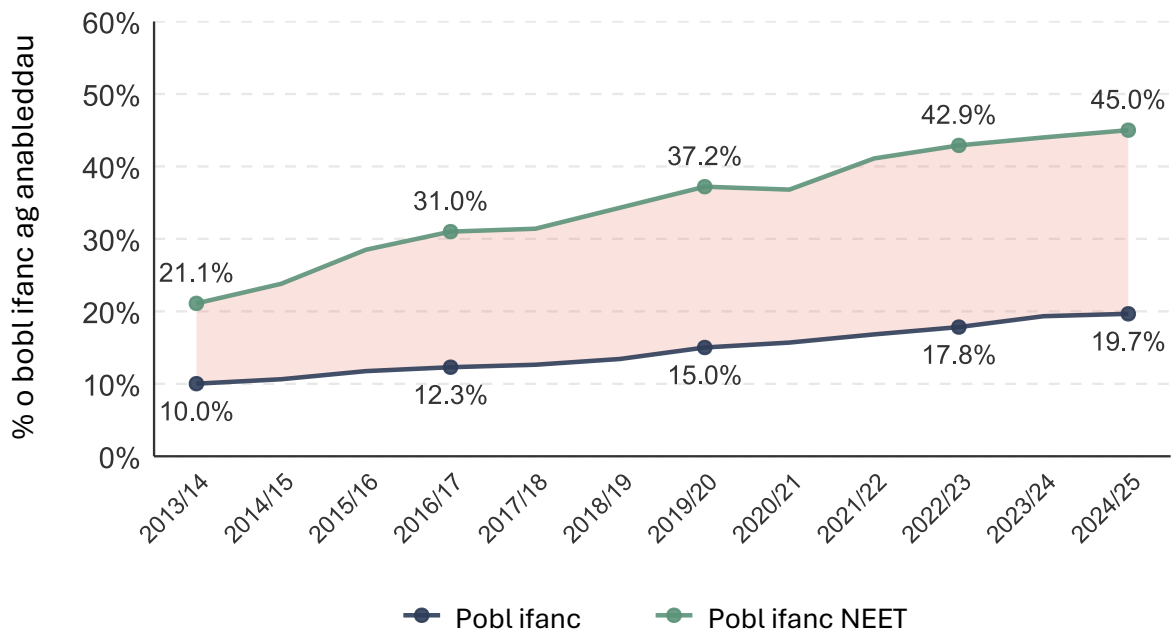
Nodyn: mae llinell doredig yn cynrychioli toriad yn y gyfres

50. Mae cyrhaeddiad blaenorol isel mewn ysgolion yn rhagfynegydd allweddol o statws NEET. Mae tua hanner y bobl 18 i 25 oed heb gymwysterau lefel 2 (graddau TGAU 9 i 4, neu A* i C) wedi treulio amser yn NEET.⁴³ Mae cymwysterau hefyd yn rhagweld pa mor hir y gall cyfnod allan o gyflogaeth neu addysg amser llawn bara; mae o leiaf 57 y cant o'r rhai NEET sydd â gradd neu gymwysterau addysg uwch wedi bod allan o addysg amser llawn neu gyflogaeth am lai na blwyddyn (yn hytrach nag am fwy nag un flwyddyn, neu o hyd anhysbys), o'i gymharu ag o leiaf 16 y cant o'r rhai NEET heb unrhyw gymwysterau.⁴⁴
51. Fodd bynnag, nid yw cymwysterau yn amddiffyn yn llwyr rhag y risg o ddod yn NEET. Yn 2024/25, roedd gan 40 y cant o bobl ifanc NEET gymwysterau Safon Uwch neu bellach, i fyny o 36 y cant ers 2014/15.⁴⁵ Dim ond yn rhannol y gellir esbonio hyn gan lefelau cymwysterau cynyddol – dim ond cynnydd o 0.5 pwynt canran a fu yng nghyfran gyffredinol y bobl ifanc sy'n ennill cymwysterau ar y lefel hon dros yr un cyfnod, sydd bellach yn 54 y cant.
52. Mae absenoldeb ac eithrio o'r ysgol hefyd ymhlith y rhagfynegwyr cryfaf o statws NEET. Mae myfyrwyr sy'n absennol yn gyson o'r ysgol (yn absennol 10 y cant o'r amser neu fwy) 3.9 gwaith yn fwy tebygol o ddod yn NEET.⁴⁶ Yn Lloegr mae absenoldebau parhaus wedi cynyddu mwy na 70 y cant ers y pandemig.⁴⁷ Mae absenoldeb difrifol, a ddiffinnir fel disgyblion yn colli 50 y cant neu fwy o sesiynau ysgol, bron wedi treblu.⁴⁸ Mae Pennod 4 yn edrych ar sut mae absenoldeb o'r ysgol wedi dod yn ffactor sy'n sbarduno ymddieithrio a'r hyn y mae'r system addysg wedi methu â'i wneud yn ei gylch.

Anabledd

53. Mae anabledd yn aml yn para gydol oes. Mae'n gofyn am addasu a chefnogaeth barhaus. Yn 2024/25, roedd bron i hanner y bobl ifanc sy'n NEET yn y DU, 45 y cant, yn nodi bod ganddyn nhw anabledd - mwy na dyblu o 21.1 y cant yn 2013/14 (Ffigwr 9).⁴⁹ Mae nifer yr achosion o anabledd ymhlith pobl 16 i 24 oed hefyd wedi dyblu, o 10 y cant i 19.7 y cant dros y deng mlynedd diwethaf.⁵⁰ Mae pobl ifanc yr ystyrir bod ganddynt Anghenion Addysgol Arbennig neu Anabledau (AAAA) tua 80 y cant yn fwy tebygol o fod yn NEET na'r cyfartaledd.⁵¹

Ffigwr 9: Cyfran y bobl ifanc ag anabledd – pobl ifanc NEET o'u cymharu â phawb, y DU, 2013/14 – 2024/2025

Ffynhonnell: DWP, Cyflogaeth pobl anabl 2025, Mawrth 2026

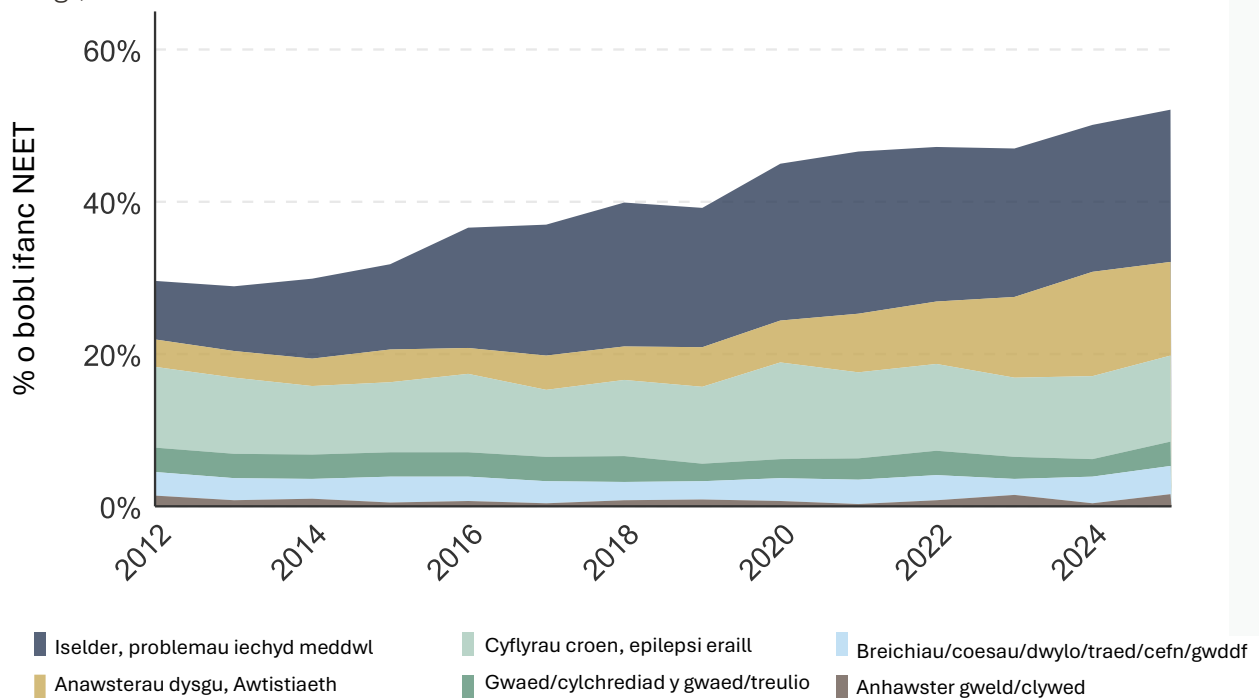
54. Mae'r bwlch NEET o ran anabledd yn ddinistriol. Yn 2024/25, roedd 29.6 y cant o bobl ifanc anabl yn NEET yn y DU o'i gymharu ag 8.7 y cant o gyfoedion nad ydynt yn anabl, bwlch o 20.9 pwynt canran.⁵² Mae'r bwlch hwnnw'n llawer trech na'r bwlch rhwng y rhywiau o 1 pwynt canran a'r bwlch ethnigrwydd o 6.5 pwynt canran. Roedd cyfradd NEET ar gyfer pobl anabl yn 30.7 y cant yn 2013/14, a 29.6 y cant yn 2024/25.⁵³ Prin y mae wedi symud.

1.3 Iechyd

55. Mae iechyd wedi dod yn ganolog i bwy sy'n dod yn NEET a phwy sy'n parhau i fod yn NEET. Dyma un o'r newidiadau diffiniol yn y data. Mae wedi trawsnewid natur y broblem ac wedi disodli llawer o'r system bresennol.

56. Yn 2025, nododd 44 y cant o bobl ifanc NEET gyflwr iechyd a oedd yn cyfyngu ar eu gwaith. Mae hyn wedi codi o 26 y cant yn 2015.⁵⁴ Mae cyfran y rhai sy'n anweithgar oherwydd salwch neu anabledd wedi mwy na dyblu ers 2005, gyda dros un o bob pedwar NEET heddiw yn anweithgar am y rheswm hwn.⁵⁵ Mae cyfran y bobl ifanc anabl sy'n NEET sy'n nodi iechyd meddwl fel eu prif gyflwr wedi codi o 24.3 y cant yn 2011 i 42.6 y cant yn 2025. Ar yr un pryd, mae'r gyfran sy'n nodi problemau iechyd corfforol neu broblemau iechyd eraill wedi mwy na haneru, gan ostwng o 74.1 y cant i ddim ond 32.1 y cant.⁵⁶
57. Mae'r cynnydd mewn cyflyrau iechyd meddwl wedi digwydd ochr yn ochr â chynnydd sylweddol yn nifer y bobl ifanc â chyflyrau niwroddatblygiadol sy'n NEET. Mae'r Arolwg Poblogaeth Blyneddol yn dangos, yn 2025, fod 12.3 y cant o'r holl bobl ifanc NEET yn Lloegr wedi cofnodi Anawsterau Dysgu neu Gyflwr Sbectrwm Awtistiaeth fel eu prif gyflwr iechyd, sydd wedi cynyddu o 7.7 y cant yn 2021 (Ffigwr 10).⁵⁷
58. Mae llwybr hirdymor y rhai sy'n NEET oherwydd afiechyd yn peri pryder mawr. O'r rhai a syrthiodd i anweithgarwch economaidd sy'n gysylltiedig ag iechyd rhwng 2017 a 2019, roedd bron i wyth o bob deg yn dal i fod yn NEET fwy na dwy flynedd yn ddiweddarach.⁵⁸

Ffigwr 10: Cyfran o bobl ifanc NEET 16 i 24 oed yn ôl math o gyflwr iechyd a adroddwyd, Lloegr, 2012 i 2025

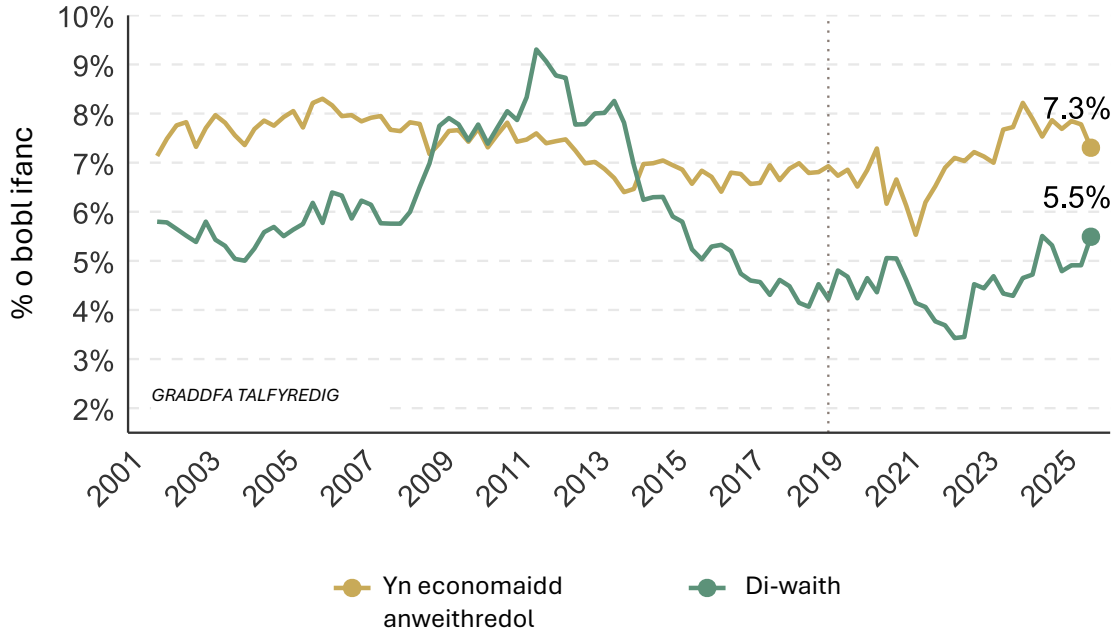
Ffynhonnell: Arolwg Blyneddol o'r Boblogaeth

Y newid diffiniol

59. Mae'r twf mewn anweithgarwch sy'n gysylltiedig ag iechyd ymhlith pobl ifanc wedi newid proffil a natur y boblogaeth NEET. Ar ddechrau'r 2010au, roedd mwyafrif y bobl ifanc NEET yn ddi-waith – mewn geiriau eraill, ddim yn gweithio ond yn chwilio am waith yn weithredol

ac ar gael i ddechrau. Dengys Ffigwr 11 dros y degawd diwethaf mae'r mwyafrif wedi bod yn anweithredol yn economaidd – ddim yn gweithio a ddim yn chwilio am nac yn gallu gwneud hynny.

Ffigwr 11: Cyfran yr holl bobl ifanc sy'n ddi-waith neu'n economaidd anweithredol, wedi'i haddasu'n dymhorol, DU, 2001-2025

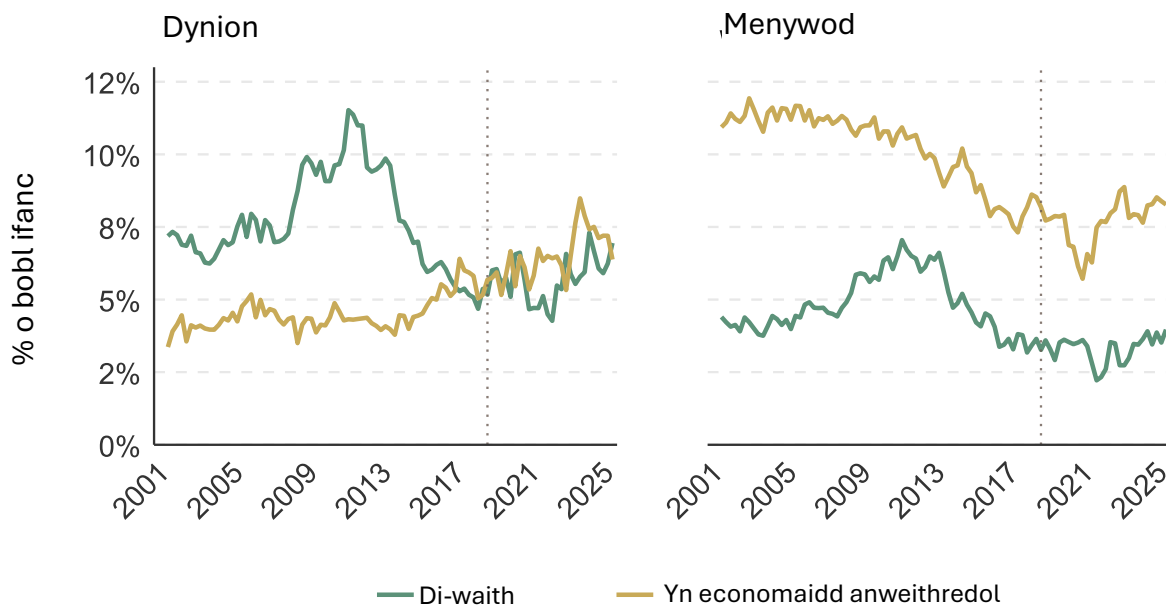

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu

Nodyn: mae llinell doredig yn cynrychioli toriad mewn cyfres.

60. Mae pobl ifanc NEET bellach yn fwy tebygol o fod yn economaidd anweithredol na di-waith, sef 57 y cant o'i gymharu â 43 y cant.⁵⁹ Mae newidiadau diweddar wedi cael eu sbarduno i raddau helaeth gan anweithgarwch cynyddol ymhlith dynion ifanc. Rhwng 2000 a 2016, roedd diweithdra ymhlith dynion ifanc sy'n NEET yn drech nag anweithgarwch bob blwyddyn. Mae hyn wedi newid yn sylfaenol ar ôl y pandemig gydag anweithgarwch ymhlith dynion NEET yn cynyddu i'w gyfradd uchaf erioed yn 2024, er ei fod wedi gostwng rhywfaint ers hynny. I fenywod ifanc, anweithgarwch fu'r prif ysgogydd drwyddi draw: mae diweithdra ymhlith menywod wedi bod yn cynyddu yn ystod y blynyddoedd diwethaf i uchafswm o 4 y cant, ond roedd y gyfradd anweithgarwch yn 8.3 y cant ar ddiwedd 2025 (Ffigwr 12).

Ffigwr 12: Cyfradd NEET yn ôl rhyw, wedi'i haddasu'n dymhorol, DU, 2001 - 2025

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu
 Nodyn: mae llinell doredig yn cynrychioli toriad yn y gyfres

- 63. Er bod cyfran y bobl ifanc NEET sy'n anweithgar oherwydd salwch neu anabledd wedi mwy na dyblu ers 2005 (o 11 y cant i 28 y cant), mae'r gyfran sy'n anweithgar oherwydd gofalu am eu teulu neu eu cartref bellach bron yn draean o'r hyn ydoedd yn 2005.⁶⁰ Mae'r symudiad hwn i anweithgarwch sy'n cael ei yrru gan iechyd wedi cael effaith ddofn ar ba mor hir y mae pobl ifanc yn parhau i fod yn NEET.
- 64. Nid yw dros chwech o bob deg (61.6 y cant) o bobl ifanc NEET erioed wedi cael swydd.⁶¹ Ugain mlynedd yn ôl, roedd y gyfran honno'n 42 y cant.⁶² Mae pobl ifanc sy'n NEET yn ymddieithrio'n gynyddol o'r farchnad lafur. Mae'r dystiolaeth am hyd y cyfnod yn amlwg: o'r rhai sydd wedi bod yn NEET am lai na blwyddyn, mae 65 y cant yn dychwelyd i gyfranogiad y flwyddyn ganlynol. O'r rhai sydd wedi bod yn NEET ers mwy na blwyddyn, dim ond 25 y cant sy'n gwneud hynny.⁶³
- 65. Nid cyfnod sy'n pasio yw datgysylltu cynnar mwyach. Mae'n glynu. A pho hiraf y mae'n para, yr anoddaf a'r drutaf y daw i'w wrthdroi. Mae pob mis o anweithgarwch yn ychwanegu cost - i'r person ifanc ac i'r wladwriaeth.

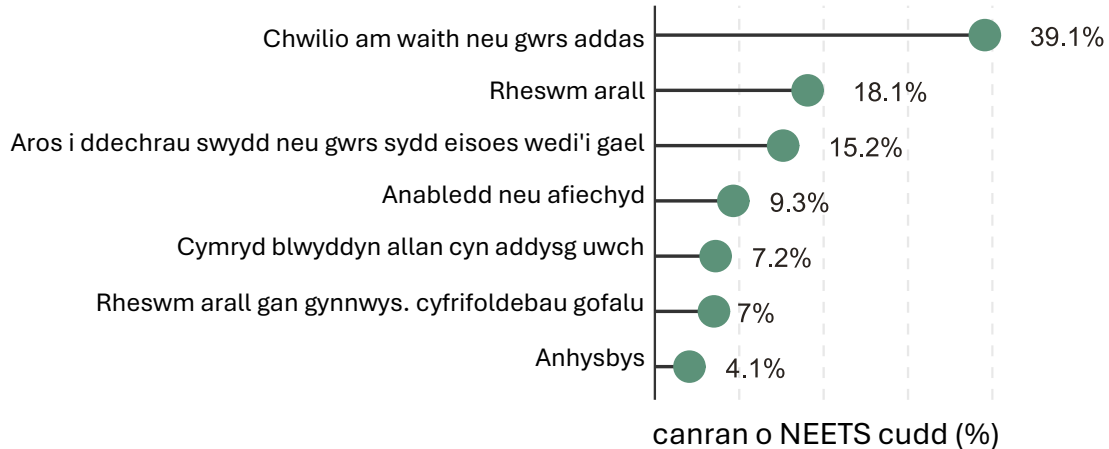
1.4 Y boblogaeth NEET gudd

- 66. Mae yna garfan fawr o bobl ifanc sy'n NEET o hyd nad ydym yn eu deall cystal ag y dylem. Yn ôl y Resolution Foundation, nid yw tua 44 y cant o bobl ifanc NEET yn y DU yn hawlio budd-daliadau allan o waith.⁶⁴ Mae amcangyfrifon yn seiliedig ar gyfuno data gweinyddol ac

arolygon yn canfod bod tua 314,000 o bobl 18 i 24 oed yn Lloegr nad ydynt mewn gwaith nac mewn addysg eto nad ydynt eu hunain yn derbyn budd-daliadau.⁶⁵

67. Mae problemau gyda statws budd-daliadau a meintiau samplau bach mewn arolygon cenedlaethol yn ei gwneud hi'n anghymesur o anodd deall pwy yw'r bobl ifanc hyn. Gan ddefnyddio'r Arolwg o'r Llafurly gyda data gweinyddol, mae'r Gronfa Ddata Cofrestru a Ryngweithio Phoblogaeth (RAPID), sy'n gysylltiedig â'r set ddata Canlyniadau Addysg Hydredol, yn rhoi'r amcangyfrif gorau inni o'r boblogaeth hon hyd yn hyn o bosibl. Y rheswm mwyaf cyffredin dros fod yn NEET ymhlith y bobl ifanc "cudd" hyn yw eu bod yn chwilio am waith neu gwrs addas, ar bron i 40 y cant (Ffigwr 13). Mae llawer yn aros i ddechrau swydd neu eu cwrs neu'n cymryd blwyddyn i ffwrdd.⁶⁶ Ond hyd yn oed yn y data mwy manwl hwn, mae cyfran sylweddol o'r rhai sy'n anhysbys o hyd. Mae hyn yn cyfyngu ar ein gallu i dargedu a chefnogi'r rhai a allai fod ei angen fwyaf.

Ffigwr 13: Pobl NEET cudd rhwng 18 a 24 oed yn ôl rheswm dros fod yn NEET, Lloegr, 2023-2025

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth

68. Bydd system sydd wedi'i hadeiladu o amgylch y rhai y gall eu gweld bob amser yn methu â gweld y rhai sydd fwyaf mewn perygl. Pan mae'n methu â nodi bron i hanner y bobl ifanc NEET, nid yw'r system yn nodi'r broblem y bwriadwyd iddi ei datrys.

1.5 Casgliad

69. Mae Prydain yn cynhyrchu pobl ifanc NEET ar raddfa fawr, nid trwy anlwc na methiant unigol, ond trwy Groniad cyson o anfantais nad yw'r system wedi llwyddo i amharu arni.
70. Mae bron i filiwn o bobl ifanc bellach yn NEET. Mae'r mwyafrif yn economaidd anweithgar yn hytrach na di-waith. Ac i'r rhai sy'n dod yn NEET yn gynnar, mae'r tebygolrwydd o barhau felly yn cynyddu'n sydyn dros amser.
71. Nid yw'r risgiau hyn wedi'u dosbarthu'n gyfartal. Mae person ifanc sy'n tyfu i fyny â chyrhaeddiad isel, iechyd gwael ac adnoddau teuluol cyfyngedig yn wynebu tebygolrwydd sylweddol uwch o ddod yn NEET. Mae lle yn atgyfnerthu'r rhaniad hwnnw.

72. Lle rydych chi'n tyfu i fyny, mae'r addysg a gewch a'r gefnogaeth y gallwch chi gael mynediad ati yn parhau i lunio canlyniadau mewn ffyrdd nad yw'r system bresennol yn eu gwrthbwysu'n gyson. Yn ymarferol, mae hyn yn golygu bod cyfle yn cael ei rannu'n anghyfartal a bod anfantais, ar ôl ei sefydlu, yn aml yn cael ei hatgyfnerthu yn hytrach na'i lleihau.
73. Mae llawer o'r pwysau hyn wedi dwysáu yn ystod y blynyddoedd diwethaf, yn enwedig mewn perthynas ag iechyd a'r cysylltiad sy'n gwanhau rhwng addysg a gwaith. Y canlyniad yw her sydd ar raddfa fwy ac yn fwy cymhleth nag yn y gorffennol.
74. Mae'r penodau canlynol yn archwilio pam nad yw'r system yn cadw i fyny â'r newidiadau hyn. Ond yn gyntaf, trown at leisiau pobl ifanc eu hunain.

Chapter 2: Yn eu geiriau eu hunain

"Mae gan y genhedlaeth hon gymaint mwy o heriau nag oedd gan genedlaethau blaenorol. Rydyn ni wedi mynd trwy Covid, a gymerodd ddwy flynedd oddi ar gyfnod datblygu sydd bron yn hanfodol. Ac nid yn unig hynny, mae gennych chi ryfela yn digwydd ar hyn o bryd, mae gennych chi ddeallusrwydd artiffisial, mae gennych chi fyd sy'n newid lle nad yw pawb yn siŵr sut olwg fydd ar y dyfodol... Mae'r strwythur sydd wedi'i adeiladu i mewn i'r amgylchedd proffesiynol a hyd yn oed amgylchedd personol y wlad hon wedi'i adeiladu ar gyfer cenedlaeth y gorffennol. Dydy o ddim yn addasu i'r hyn sydd ei angen arnom ni." (Dyn ifanc o Lundain).⁶⁷

75. Disgrifiodd y bennod flaenorol pwy yw pobl ifanc NEET Prydain mewn niferoedd.
76. Mae'r bennod hon yn archwilio sut beth yw bod yn berson ifanc sy'n NEET, yn NEET cudd, neu mewn perygl o ddod yn NEET. Mae'n dwyn ynghyd ymchwil newydd gyda phobl ifanc ar draws y grwpiau hynny, ochr yn ochr â mewnwelediadau o ymarfer gwrando cenedlaethol sy'n cynnwys mwy na 300 o bobl ifanc, a gyhoeddwyd ar wahân fel *Inside the Mind of a Young NEET*. Mae hefyd yn tynnu ar dystiolaeth gan banel ieuencid Youth Futures Foundation, ymarferwyr rheng flaen, elusennau, cyflwyniadau i'r alwad am dystiolaeth, ac arolwg a gomisiynwyd ar gyfer yr adolygiad hwn o 417 o bobl ifanc sy'n NEET.
77. Gyda'i gilydd, mae'r dystiolaeth hon yn rhoi darlun mwy cyflawn o brofiad pobl ifanc ac yn herio nifer o'r rhagdybiaethau sy'n rhy aml yn llunio dadl gyhoeddus. Yn anad dim, mae'n dangos bod y rhan fwyaf o bobl ifanc eisiau cymryd rhan: dywedodd 84 y cant o bobl ifanc NEET yn ein harolwg eu bod am ddod o hyd i swydd, addysg neu hyfforddiant.⁶⁸ Nid diffyg dyhead yw'r her, ond y rhwystrau sy'n sefyll yn eu ffordd a'r prinder cyfleoedd maen nhw'n eu profi, yn enwedig wrth iddyn nhw lywio'r system sydd i fod i helpu eu trawsnewid o fyd addysg i fyd gwaith.
78. Mae'r casgliad hwn yn gyson â chyhoeddiad y Llywodraeth o'i Strategaeth Ieuencid Genedlaethol, a oedd yn yr un modd yn defnyddio data arolygon a grwpiau ffocws gan filoedd o bobl ifanc. Mae'n darlunio cenedlaeth sydd eisiau cymryd rhan mewn addysg, hyfforddiant a gwaith, ond nad oes ganddyn nhw'r gefnogaeth sydd ei hangen arnyn nhw i wneud hynny bob amser.

2.1 Cenedlaeth dan bwysau, ond yn llawn potensial

79. Ym mron pob sgwrs gyda phobl ifanc sy'n NEET, fe wnaethon ni ddod o hyd i ddiddordeb, angerdd, talent, er gwaethaf pwysau amgylchiadau teuluol, gwrthodiad, neu rwystrau a'u daliodd yn ôl.

NEET 19 oed yn Newcastle: "Rwy'n gwneud pasta ffres y rhan fwyaf o nosweithiau i'm teulu."⁶⁹

Dyn 21 oed yng Nghaerdydd yn gwella ar ôl magwraeth a greithiwyd gan drais: “Rwy’n gofalu am ddau geffyl. Dwi wedi adeiladu tŷ iddyn nhw allan o bren. Dw i’n eithaf da arno.”⁷⁰

Menyw ifanc ar gwrs gofal plant a fywiogodd wrth ddangos ei phortffolio o luniadau gwych: “Rydw i wir eisiau bod yn artist tatŵs.”⁷¹

80. Roedd llawer o'r talentau hyn yn gudd - doedden nhw ddim yn hysbys yn yr ysgol, ni adeiladwyd arnynt ar ôl ysgol.
81. Efallai y bydd yr enghreifftiau hyn i'w gweld yn bethau dibwys, ond maen nhw'n bwysig. Oherwydd eu bod nhw'n dweud rhywbeth pwysig wrthym am sut y dylid deall y genhedlaeth hon. Yn rhy aml, disgrifir pobl ifanc yn ôl yr hyn sydd ar goll ganddynt: cymhelliant, gwydnwch, cymwysterau. Rydym yn eu gweld fel rhestr o risgiau y mae angen eu rheoli neu broblemau y mae angen eu trwsio. Ond mewn gweithdai ledled y wlad a gomisiynwyd gan yr adolygiad hwn, nid oedd y bobl ifanc y siaradom â nhw yn cyd-fynd â'r darlun hwnnw. Gwir, roedden nhw dan straen. Ond roedden nhw hefyd yn feddylgar, yn ddyfeisgar ac yn aml yn fwy abl nag yr oedd y systemau o'u cwmpas yn ymddangos i allu eu cydnabod.
82. Mae model diffyg yn gofyn beth sy'n bod ar berson ifanc. Mae model sy'n seiliedig ar gryfderau yn gofyn beth maen nhw'n dda yn ei wneud, beth sy'n bwysig iddyn nhw, a beth sy'n bosibl pan fydd rhywun yn cymryd y pethau hynny o ddifrif. Mae newid y meddylfryd hwn yn bwysig - efallai y cam cyntaf pwysicaf, oherwydd mewn llawer o'r bywydau y clywsom amdanynt, nid diffyg gallu nac uchelgais oedd y broblem, ond bod y rhinweddau hynny wedi mynd heb i neb sylwi arnynt, heb eu cefnogi neu wedi'u gorbwyso gan broblemau mwy uniongyrchol.
83. Roedd rhai pobl ifanc yn gallu enwi eu huchelgeisiau'n glir. Dywedodd un person ifanc wrthym, wrth fyfyrto ar ei brofiadau ei hun:

“Rwy'n teimlo fel 20 mlynedd yn ôl, byddai pobl fy oedran i yn dweud, ie, yn y pum mlynedd nesaf byddaf yn berchen ar dŷ. Oherwydd mae popeth yn dechrau yno, tydi? Fel sefydlogrwydd.”⁷²
84. Roedd person ifanc arall yn glir nad dim ond bywoliaeth oedd gwaith iddo, ond gwneud rhywbeth defnyddiol: “Astudiais beirianeg fecanyddol oherwydd fy mod eisiau gweithio ar systemau a llinellau gweithgynhyrchu sy'n defnyddio llai o adnoddau... Dwi eisiau gwneud rhywbeth ymarferol, ond dwi hefyd eisiau iddo fod o bwys.”⁷³ Menyw ifanc yn Wrecsam a ddysgodd ei hun sut i adeiladu safle Shopify ac sydd bellach yn rhedeg busnes ewinedd o'i hystafell wely. Yn ein harolwg gyda phobl ifanc NEET, rhoddodd 41 y cant waith diddorol neu foddhaol fel eu prif flaenoriaeth – y dewis cyntaf.⁷⁴
85. Cododd y thema hon dro ar ôl tro, siaradodd pobl ifanc am yr awydd i weithio gyda phlant ag anawsterau dysgu, gofalu am bobl hŷn, adeiladu cyfrifiaduron, ysgrifennu, dylunio, gwneud pethau, trwsio pethau a helpu pobl. Yn rhy aml, roedd y cryfderau hynny'n bodoli

heb i'r ysgol sylwi, heb eu cefnogi gan wasanaethau neu wedi'u cysgodi gan y labeli sydd ynghlwm wrthynt: absennol, pryderus, anodd, ar ei hôl hi, profiad o ofal, NEET.

86. Mae'r ffordd y mae oedolion, ac yn enwedig cyflogwyr, yn gweld pobl ifanc yn llunio'r hyn sy'n digwydd nesaf. Mae system sydd wedi'i threfnu o amgylch diffygion yn chwilio am ddiffyg presenoldeb, cyrhaeddiad isel, problemau ymddygiad neu rwystrau i waith. Byddai system wedi'i threfnu o amgylch cryfderau yn cymryd yr heriau hynny o ddifrif, ond byddai hefyd yn gofyn cwestiynau gwahanol: beth sy'n cadw'r person ifanc hwn i fynd? Beth sydd o ddiddordeb iddyn nhw? Pryd maen nhw'n dod yn fyw? Pwy maen nhw'n ei helpu? Beth sy'n bosibl adeiladu arno yma?

Y pwysau y mae pobl ifanc yn ei gario

87. Mae pobl ifanc sy'n dod yn oedolion ym Mhrydain heddiw yn wynebu cyfuniad o bwysau nad oes unrhyw genhedlaeth flaenorol wedi'i brofi ar yr un pryd: pandemig a amharodd ar eu datblygiad cymdeithasol yn ystod y cyfnod mwyaf hanfodol; amgylchedd digidol wedi'i beiriannu i ddal a phennu gwerth ar eu sylw; marchnad dai allan o gyrraedd; marchnad lafur sydd wedi codi trothwyon mynediad wrth grebachu cyfleoedd lefel mynediad; system iechyd meddwl na all amsugno'r galw nad yw wedi ei gynllunio i'w ddiwallu; ac epidemig o unigrwydd mor ddifrifol fel bod Sefydliad Iechyd y Byd wedi'i ddatgan yn bryder iechyd cyhoeddus byd-eang.⁷⁵ Nid yw'r un o'r pwysau hyn yn unigryw ynddynt eu hunain. Yr hyn sy'n unigryw yw eu cydgyfeiriant a'r ffordd maen nhw'n cymhlethu ei gilydd.
88. Mae'r byd yn newid yn gyflymach na'r systemau a gynlluniwyd i gefnogi pobl ifanc drwyddo. Mae pobl ifanc yn llywio'r cyfnod pontio anoddaf i fod yn oedolion mewn hanes modern, ac maen nhw'n gwneud hynny o dan graffu cyhoeddus cynyddol. Nhw yw'r genhedlaeth a arsyllwyd fwyaf, a fesurwyd fwyaf, a'r sylwebaeth fwyaf arnynt mewn hanes. Mae pob agwedd ar eu hymddygiad yn cael ei holrhain, ei mesur, ei thrafod a'i barnu, yn aml gan bobl nad ydynt erioed wedi gofyn iddynt sut beth yw eu bywydau mewn gwirionedd. Felly mae'r genhedlaeth hon yn wahanol.

Costau byw, tai a'r drws yn cau ar annibyniaeth

89. Gallai cenedlaethau blaenorol o bobl ifanc ddisgwyl yn rhesymol y byddai'r newid o addysg i waith yn arwain, o fewn ychydig flynyddoedd, at annibyniaeth ariannol: swydd, fflat wedi'i rentu, ymdeimlad o symud ymlaen. Mae'r disgwyliad hwnnw wedi chwalu.
90. Yn Clacton, un o'r ardaloedd yr ymwelom â hi, disgwyliad oes iach adeg genedigaeth yw 51.7 mlynedd.⁷⁶ Fel y dywedodd un rhanddeiliad wrthym: "Pan fyddwch chi'n siarad am anweithgarwch economaidd, rydych chi'n gwybod ar unwaith bod pobl yma'n syrthio allan o gyflogaeth gymaint yn gynharach na phawb arall."⁷⁷ Mae ardaloedd arfordirol yn wynebu heriau penodol: mae sectorau fel twristiaeth a hamdden yn dymhorol iawn gyda llawer o rolau ar gael yn rhan-amser yn unig. Disgrifiodd rhanddeiliaid weld busnesau'n cau'n eang

yng nghanol trefi yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gan leihau ymhellach argaeledd cyflogaeth. Mae pobl ifanc yn Tendring hefyd yn wynebu cystadleuaeth gyda niferoedd uchel o weithwyr hŷn, mwy profiadol yn dychwelyd i'r gweithlu ar ôl ymddeol oherwydd costau byw uwch.

91. Am lawer o'r cyfnod ar ôl y rhyfel, roedd gwaith yn arwain yn y pen draw at fod yn berchen ar gartref. Mae'r disgwyliad hwnnw wedi chwalu. Dywedodd un fenyw ifanc wrthym:
- "Dydw i byth yn meddwl am fod yn berchen ar dŷ mewn gwirionedd."⁷⁸
92. Ehangodd menyw ifanc arall yn yr un grŵp ar hyn:
- "Rwy'n teimlo fel 20 mlynedd yn ôl, byddai pobl fy oedran i yn dweud, ie, yn y pum mlynedd nesaf byddaf yn berchen ar dŷ. Oherwydd mae popeth yn dechrau yno, tydi? Fel sefydlogrwydd."⁷⁹
93. Daeth y cysylltiad hwnnw rhwng tai a sefydlogrwydd i'r amlwg dro ar ôl tro. Nid dim ond y posibilrwydd o berchnogaeth sydd wedi mynd ond yr ymdeimlad y bydd ymdrech yn arwain at rywle cadarn. Roedd rhentu'n teimlo'n ansicr, yn ddrud ac weithiau'n anniogel. Disgrifiodd pobl ifanc gartrefi teuluol gyda thoeau wedi cwmpo i mewn, dim ffenestri a landlordiaid nad oeddent yn ymateb.⁸⁰

Cyfringau cymdeithasol, ffonau clyfar ac argyfwng iechyd meddwl

94. Nid y pandemig a greodd yr argyfwng iechyd meddwl ymhlith pobl ifanc, ond fe gyflymodd ddirywiad a oedd eisoes ar y gweill. Rhwng 2017 a 2023, cododd cyfran y plant a phobl ifanc yn Lloegr ag anhwylder meddwl o 12 y cant i 20 y cant,⁸¹ tra bod cyfraddau anhwylderau meddwl cyffredin ymhlith pobl ifanc wedi cynyddu o 17.5 y cant yn 2007 i 25.8 y cant yn 2023/24.⁸² Mae hwn yn newid rhwng cenedlaethau sy'n dyddio cyn Covid-19. Mae ymchwil yn tynnu sylw at sawl gyrrwr sy'n gorgyffwrdd, gan gynnwys llai o gwsg, defnydd o gyfringau cymdeithasol a ffonau clyfar, toriadau i wasanaethau plant ac ieuenctid, a phwysau cynyddol o ran cyflogaeth a fforddiadwyedd.⁸³ Mae'r ffactorau hyn yn gysylltiedig â'i gilydd, ond ni ddylai dadl am achosiaeth ddod yn esgus dros beidio â gweithredu. Yr hyn sy'n amlwg yw'r hyn y mae pobl ifanc eu hunain yn ei ddweud.
95. Mewn arolwg barn o bron i 1,700 o bobl rhwng 16 a 24 oed, dywedodd 62 y cant fod cyfringau cymdeithasol yn gwneud mwy o ddrwg nag o les.⁸⁴ Mewn grwpiau ffocws ar gyfer yr adolygiad hwn, disgrifiodd merched ysgol effaith ynysol bywyd a gaiff ei fyw drwy gyfringau cymdeithasol, lle gallai rhyngweithiadau deimlo llai fel cyfeillgarwch nag fel cyswllt â "robotiaid".⁸⁵ Soniasant am fod eisiau allgofnodi ond ofni cael eu heithrio, ac am seiberfwlio a oedd yn eu dilyn adref ac yn aml yn gweithredu dan drwynau oedolion.
96. Dywedodd pob un o grŵp o ddeg o blant 12 a 13 oed wrthym eu bod wedi mynd i'r gwely rhwng hanner nos a 3 y bore oherwydd eu bod yn sgrolio ar eu ffôn. "A gymerodd eu rhieni eu ffonau oddi wrthym nhw erioed?" Yr ateb, yn glir: "Na".⁸⁶

Effeithiau hir Covid: ymyrraeth a drodd yn rwyg

97. Os oedd y pwysau a ddisgrifiwyd yn yr adran flaenorol eisoes yn cronni cyn 2020, fe'u cyflymwyd yn y pandemig. Caeodd ysgolion, roedd cyfeillgarwch yn digwydd o bell, ac yn aml byddai datblygiad cymdeithasol yn dod i stop ar yr union oedran pan mae bwysicaf.

98. Yr hyn a ddywedodd pobl ifanc wrthym, flynyddoedd ar ôl y pandemig, oedd nad oedd yr effeithiau wedi pylu yn y ffordd yr oedd y system yn ymddangos i'w disgwyl. Yn Llundain, disgrifiodd dyn ifanc a oedd wedi bod yn ei flynyddoedd Lefel Uwch yn ystod y cyfnod clo rywbeth yr oedd llawer o rai eraill yn ei gydnabod:

"Dyna'n amlwg eich blynyddoedd pan fyddwch chi i fod yn datblygu a chwrdd â phobl a chymdeithasu. Pan fyddwch chi'n 14, 15, 16, 17 oed, dyna pryd y dylech chi fod yn yr awyr agored. Ac yn bendant fe effeithiodd yn aruthrol ar ryngweithio cymdeithasol. Hyd yn oed nawr, hyd yn oed yn 2026, rwy'n hapus ar benwythnos i aros gartref, bod ar fy ffôn. Mae'n fwy o gysur."⁸⁷

99. Roedd un arall yn yr un grŵp yn benodol am y sgiliau cymdeithasol na ddatblygodd yn ystod y cyfnod hwnnw:

"Doedden ni ddim yn gweld pobl wyneb yn wyneb mewn gwirionedd, felly wnaethon ni ddim dod i arfer â'r agwedd gymdeithasol o gysylltu â phobl. Cynnal cyswllt llygad, ystumiau dwylo a ballu. Roedden ni'n eistedd y tu ôl i sgriniau. Roedd yna sgiliau roedd pobl yn ei chael hi'n anodd eu datblygu."⁸⁸

100. Yr hyn a wnaeth y pandemig yn wahanol i sioc economaidd gonfensiynol oedd ei gyfanrwydd cymdeithasol. Fe ddiddymodd y sgaffaldau anffurfiol y mae pobl ifanc yn dysgu llywio byd oedolion drwyddynt: swyddi dydd Sadwrn, clybiau ar ôl ysgol, amser heb strwythur gyda chyfoedion, cyfarfyddiadau petrus cyntaf â gweithleoedd a normau gweithle. Dros y ddau ddegawd cyn y pandemig, roedd cyflogaeth rhan-amser ymhlith pobl ifanc eisoes wedi bod yn gostwng. Roedd y swydd ddydd Sadwrn draddodiadol mewn manwerthu a lletygarwch, a oedd unwaith yn nodwedd gyffredin o gymdeithasoli cynnar yn y farchnad lafur, wedi dod yn llai cyffredin. Cyflymodd y pandemig yr erydiad hwn i'r pwynt o ddileu ar gyfer cohort cyfan.

101. Roedd pobl ifanc hefyd yn onest ynglŷn â'r hyn a wnaeth y cyfyngiadau symud i'w gallu i ganolbwyntio a dyfalbarhau. Dywedodd dyn ifanc yn Llundain fod ei allu i ganolbwyntio wedi gwaethygu'n sylweddol:

"Mae'n anoddach canolbwyntio. Roeddwn i adref drwy'r dydd, doeddwn i ddim yn gwneud llawer. Ac roedd hi'n anodd iawn mynd yn ôl i rythm ar ôl COVID."⁸⁹

102. Yn Bradford, dywedodd rhanddeiliaid wrthym fod y canlyniadau'n dal i fod yn weladwy: "Mae gennych chi rai pobl 20 oed nawr nad oedden nhw erioed wedi cael unrhyw gysylltiad â byd gwaith oherwydd pan oedden nhw ym mlwyddyn 10 a dylen nhw fod wedi cael eu profiad gwaith, roedd yn gyfnod clo ac felly os oedden nhw'n lwcus roedden nhw'n cael rhywbeth ar-lein, ond mewn gwirionedd doedd dim profiad gwaith wedi digwydd."⁹⁰

Unigrwydd a pherthyn

103. Wedi'i gyflymu gan y pandemig, mae unigrwydd ym Mhrydain wedi cynyddu bedair gwaith ers 2019.⁹¹ Mae 70 y cant o bobl ifanc rhwng 18 a 24 oed bellach yn nodi eu bod yn profi unigrwydd.⁹² Mae'r rhai rhwng 16 a 29 oed fwy na dwywaith yn fwy tebygol o ddweud eu bod yn teimlo'n unig yn aml neu bob amser na'r rhai dros 70 oed.⁹³ Mae gan un o bob pump o Brydeinwyr rhwng 18 a 24 oed un ffrind agos neu ddim ffrind agos o gwbl, cyfran sydd wedi treblu yn y degawd diwethaf.⁹⁴ Yn hanesyddol, roedd rhwydweithiau cymdeithasol yn crebachu gydag oedran. Heddiw, mae gan bobl ifanc lai o ffrindiau na Phrydeinwyr hŷn.
104. Gyda'i gilydd, creodd cyni a'r pandemig ergyd ddwbl: yn gyntaf torrwyd y gwasanaethau a oedd yn cefnogi pobl ifanc, yna tynnwyd y seilwaith cymdeithasol a'u disodlodd - gan roi'r cysylltiad a'r ymdeimlad o berthyn hwnnw yn aml.
105. Mae cau trydydd lleoedd, clybiau ieuencid, llyfrgelloedd, tafarndai, pyllau nofio, canolfannau cymunedol, wedi cael gwared ar y lleoedd lle roedd cymdeithasu digymell yn digwydd ar un adeg. Yn Newcastle, dywedodd rhanddeiliaid wrthym: "Y rhan hon o'r ddinas sydd â'r ddarpariaeth gwaith ieuencid fwyaf ac nid yw'n agos at fod yn ddigonol o hyd. Mae'r rhan fwyaf yma ond dim ond crafu'r wyneb mae nhw."⁹⁵
106. Mae llawer o'r un bobl ifanc o fewn system yr ysgol hefyd yn teimlo ymdeimlad o unigrwydd, lle nad ydyn nhw'n profi cysylltiad na pherthyn. Mae'n arbennig o ddifrifol ymhlith y rhai sy'n tyfu i fyny mewn tlodi: mae plant sy'n byw mewn tlodi cymharol ddwywaith yn fwy tebygol o fod yn unig na'u cyfoedion mwy cefnog, ac mae plant Prydain yn nodi lefelau uwch o unigrwydd na'r rhai mewn gwledydd fel Denmarc a'r Iseldiroedd.⁹⁶ Nid esboniadau cystadleuol yw'r gyrwyr economaidd a digidol dros unigrwydd ond rhan o'r un darlun. Nid yw pobl ifanc yn profi unigrwydd fel rhywbeth ar wahân i gyfranogiad; maent yn ei brofi fel rhan o'r un broblem, bywyd sydd wedi culhau, dyfodol sy'n teimlo allan o gyrraedd, a theimlad bod y byd wedi symud ymlaen hebddyn nhw.

2.2 Y rhan gyntaf o'u taith i ddod yn NEET

107. Er gwaethaf yr holl heriau hyn, mae'r mwyafrif helaeth o bobl nad ydynt mewn cyflogaeth na hyfforddiant yn credu y byddant yn symud i mewn i waith. Ond mae cyfran fach (11 y cant o'n harolwg o bobl ifanc sy'n NEET) yn ofni na fyddant.⁹⁷ Mae'r adran hon yn edrych ar pam maen nhw'n meddwl bod hyn yn digwydd.

Teulu, tlodi a'r sylfeini ar gyfer bywyd da

108. I lawer o bobl ifanc, mae'r heriau'n dechrau ymhell cyn iddynt ddod ar draws y system iechyd, y wladwriaeth les neu fyd gwaith. Maen nhw'n dechrau gartref.
109. Nid yw teuluoedd yn dechrau o'r un safle. Fel y mae Pennod 1 yn ei ddangos, mae'r berthynas rhwng cefndir cymdeithasol a chanlyniadau yn ddi-dor. Mae'r data ar dlodi,

diweithdra rhwng cenedlaethau ac anhawster teuluol wedi'i nodi yno. Yr hyn sy'n bwysig i'r Bennod hon yw beth y mae pobl ifanc eu hunain yn ei ddweud am y sylfeini a roddwyd iddynt.

110. Yn Tendring, disgrifiodd rhanddeiliaid deuluoedd yn cyrraedd nid gydag un broblem ond llu ohonyn nhw: tlodi, dyled, cam-drin domestig, caethiwed, salwch meddwl rhieni.⁹⁸
111. Lle roedd gan rieni eu hunain brofiad cyfyngedig o waith neu addysg, roedd eu gallu i arwain eu plant yn gyfyngedig. Disgrifiodd rhanddeiliaid yn Bradford effaith nenfwd gwyr:
- "Efallai bod y cyfleoedd yno, ond os nad oes neb yn eich teulu agos na'ch cylch cymdeithasol yn gwneud y math yna o beth, dydych chi ddim wedi'i weld, felly dydych chi ddim yn credu y gallwch chi fod yn hynny."⁹⁹
112. Yn Bradford, mae dadgyllido gwasanaethau gyrfaedd mewn ysgolion yn Lloegr wedi symud cyfrifoldeb am sicrhau lleoliadau profiad gwaith i rieni a theuluoedd. Fel y dywedodd un rhanddeiliad:
- "Mae'r baich i ganfod y lleoliad profiad gwaith hwnnw ar rieni a theuluoedd ac nid ar yr ysgolion. Os nad oes gan y teulu hwnnw'r dyheadau hynny ar gyfer eu pobl ifanc mewn gwirionedd, maen nhw'n mynd i'w adael."¹⁰⁰
113. Yn Newcastle, dywedodd rhanddeiliad wrthym sut mae profiad gwaith, a oedd unwaith yn rhan greiddiol o'r ysgol, bellach yn "dibynnu ar bwy mae eich rhieni'n ei adnabod".¹⁰¹ Nid bai'r bobl ifanc dan sylw yw dim o hyn. Ni wnaethant ddewis eu man cychwyn. Ond mae eu man cychwyn yn llunio popeth sy'n dilyn.

Profiadau Ysgol - gwreiddiau ymddieithrio

Profiad trawmatig i ormod

114. I lawer o bobl ifanc, mae'r ysgol yn gweithio'n dda: maen nhw'n cyflawni, yn teimlo eu bod nhw'n cael eu cefnogi ac yn gallu gweld llwybr i swyddi da. Mae ymchwil gan y Comisiynydd Plant yn dangos bod 64 y cant yn mwynhau'r ysgol neu'r coleg, mae 76 y cant yn dweud eu bod wedi cael cefnogaeth athrawon gwych, a bod 65 y cant yn teimlo eu bod yn deall y swyddi da sydd ar gael iddynt yn ddiweddarach mewn bywyd.¹⁰² Ond i lawer o'r bobl ifanc NEET y siaradom â nhw, roedd profiad yr ysgol yn wahanol iawn, fel rhywbeth "trawmatig", "llawn straen", "diflas", a rhywbeth i'w ddiodef yn hytrach na'i gofleidio.¹⁰³ Ledled y wlad, disgrifiodd pobl ifanc fwlio, disgwyliadau isel, arwahanu am dorri mân reolau, ac ystafelloedd dosbarth lle roeddent yn teimlo eu nad oeddynt yn cael eu gweld, y siaradwyd atynt, ac y cawsant eu diystyru. Mae cyrhaeddiad isel, absenoldeb parhaus, ac allgáu yn rhagfynegyddion cryf o ddatgysylltiad diweddarach o'r farchnad lafur, ond mae'r difrod dyfnach yn aml yn llai gweladwy: colli hyder, perthyn, ac ymddiriedaeth mewn sefydliadau. I lawer o bobl ifanc sydd bellach yn cael eu cyfrif yn NEET, ni ddechreuodd ymddieithrio yn 16 neu 17 oed, ond yn llawer cynharach, weithiau mor gynnar â Blwyddyn 7.¹⁰⁴ Dro ar ôl tro, disgrifiodd pobl ifanc system a ymatebodd i frwydr gydag unigedd yn hytrach na

chefnogaeth, gan gynnwys defnydd mynych o ystafelloedd ynysu, lle cawsant eu gadael ar eu pennau eu hunain gyda gwaith a fawr ddim cymorth. Disgrifiodd un dyn ifanc hyn:

"Byddent yn eich rhoi chi mewn ystafell neu cyntedd ar eich pen eich hun, ac yna byddech chi'n cael yr holl waith ar gyfer eich dosbarthiadau y diwrnod hwnnw heb unrhyw gymorth na help. Byddech chi'n gadael hanner awr yn gynnar i gael eich cinio ac yna'n ei gario yn ôl i'r ystafell ynysu i'w fwyta ar eich pen eich hun tra'n dal i wneud eich gwaith. Mae'n ddiflas. Dyna pam mae'n debyg bod y rhan fwyaf o blant yn teimlo fel maen nhw'n teimlo yn yr ysgol. Fe geision nhw gywiro beth oeddwn i'n ei wneud neu'r ffordd roeddwn i'n dysgu. Roedd fy nghanlyniadau TGAU disgwylidig i gyd yn A a B ac digwyddodd dipyn o bethau... roedden nhw'n ei gwneud hi'n anodd i mi ddysgu."¹⁰⁵

115. Erbyn i lawer o'r bobl ifanc hyn adael yr ysgol, roeddent eisoes, ym mhob ystyr ystyrion, yn cyn-NEET. Yn ddatgysylltiedig, yn amheus o sefydliadau, yn cario anghenion iechyd meddwl nad oeddent erioed wedi cael sylw, gyda chymwysterau nad oeddent yn perthyn fawr ddim i'w gallu gwirioneddol a dim ymdeimlad clir o'r hyn oedd i ddod.

Arholiadau, pwysau a'r ffordd gul

116. Disgrifiwyd TGAU eu hunain dro ar ôl tro fel ffynhonnell ofn yn hytrach nag unrhyw beth a oedd yn teimlo'n deg neu'n ddefnyddiol. Wrth fyfyrion ar bwysau arholiadau ei flynyddoedd ysgol diweddarach, gwnaeth un dyn ifanc bwynt sy'n torri trwy lawer o'r ddadl gonfensiynol ynghylch pam mae pobl ifanc yn tanberfformio:

117. "Os oes gennych chi fwy yn digwydd, a bod pobl yn rhoi'r pwysau mwyaf y gallant arnoch chi ar un adeg yn eich bywyd, a'i fod i fod i benderfynu ble mae eich bywyd yn mynd o'r pwynt hwnnw, fyddwch chi ddim yn gallu canolbwyntio ar unrhyw beth o gwbl. Does ganddo ddim i'w wneud â deallusrwydd. Mae'n gysylltiedig â'r ffaith, os nad yw eich pen byth yn dawel, ni fydd y wybodaeth yn aros."¹⁰⁶

118. Un ferch 12 oed yn Clacton:

"Dwi wir yn dymuno y byddai fy athro Mathemateg yn rhoi'r gorau i siarad am TGAU. Mae pedair blynedd i fynd."¹⁰⁷

119. O'n harolwg gyda phobl ifanc sy'n NEET, roedd 81 y cant o'r farn bod y cwricwlwm presennol yn canolbwyntio gormod ar blant a phobl ifanc yn pasio arholiadau.¹⁰⁸
120. Yn ogystal, roedd mwy na hanner y bobl ifanc (55 y cant) yn teimlo nad oedd y system addysg bresennol yn addas i bobl fel nhw.¹⁰⁹

Ychydig o baratoi ar gyfer yr hyn sy'n dod nesaf

121. Bron yn gyffredinol, roedd y bobl ifanc y clywsom ganddynt yn teimlo nad oedd yr ysgol wedi eu paratoi ar gyfer y newid i waith neu i fod yn oedolyn. Mynegwyd hyn waeth a oedd eu profiad ysgol cyffredinol yn gadarnhaol neu'n negyddol. Roedd y feirniadaeth o'r hyn na wnaeth yr ysgol yn gyson: ffocws canfyddedig ar gymwysterau academiaidd, gyda phrifysgol yn cael ei hyrwyddo fel y llwybr diofyn a thrafodaeth gyfyngedig o ddewisiadau eraill.

122. Dangosodd ein harolwg o bobl ifanc sy'n NEET fod y mwyafrif (67 y cant) yn credu bod y cwricwlwm presennol wedi methu â pharatoi pobl ifanc ar gyfer gwaith.¹¹⁰ Mwy na hynny. Roeddent yn glir y byddai'r hyn a elwir yn 'sgiliau meddal' - fel sgiliau siarad - yn cael effaith gadarnhaol iawn wrth wneud cais am swyddi (cytunodd 64 y cant), ac yna'n agos sgiliau technegol neu gymwysterau (cytunodd 60 y cant).¹¹¹
123. Disgrifiwyd canllawiau gyrfaedd yn eang fel rhai generig a heb werth ymarferol. Tynnodd pobl ifanc sylw at ddiffyg paratoi ar gyfer sgiliau bob dydd a sgiliau sy'n gysylltiedig â chyflogaeth, gan gynnwys cyllidebu, rheoli trethi, chwilio am swyddi a chyfweliadau. Fe wnaethant ddisgrifio eu bod yn teimlo nad oeddynt wedi paratoi'n ddigonol ar gyfer eu camau nesaf ac adrodd eu bod wedi gwneud penderfyniadau heb ddealltwriaeth glir o'r opsiynau sydd ar gael.

Cymorth gyrfaedd generig

"Roeddwn i'n meddwl y byddai'r system addysg wedi fy nghefnogi ychydig yn fwy ac wedi fy arwain i ble roeddwn i eisiau bod. Bydden nhw jyst fel, gwnewch yn siŵr eich bod chi'n mynd i'r brifysgol. Mae prentisiaethau yn opsiwn, ond ni fyddent yn dweud wrthy ch chi sut i chwilio am brentisiaethau ac ati." (Menyw, 20 oed)¹¹²

"Dw i'n meddwl y dylen nhw archwilio llawer mwy o gyfleoedd a gwneud myfyrwyr yn ymwybodol nad yw bob amser yn llwybr llinol lle mae'n rhaid i chi wneud yr ysgol ac yna coleg a phrifysgol ac yna rydych chi'n cyrraedd gyrfa ddelfrydol." (Menyw, 24 oed)¹¹³

124. Yn aml, y farn oedd bod y cyngor gyrfaedd a gynigiwyd wedi gwneud pethau'n waeth yn hytrach na'n well. Mewn un sesiwn, dywedodd person ifanc wrthym fod cynghorydd gyrfaedd wedi dweud wrthi unwaith, o ystyried ei chefnidir, ei bod hi'n annhebygol o gyrraedd yn bell mewn bywyd.¹¹⁴ Roedd hi'n dal i gofio hynny flynyddoedd yn ddiweddarach.
125. Yn Islington, dywedodd un darparwr AB wrthym fod bron i 30 y cant o'u cofrestriadau yn rhai sy'n dod i mewn ar ddiwrnod cofrestru, grŵp sy'n profi cyfraddau uchel o bobl sy'n rhoi'r gorau iddi yn ddiweddarach: "Mae'n dal i fy synnu faint o bobl ifanc sy'n dod atom ni yn ystod y cyfnod saith diwrnod hwnnw, sydd ddim yn gwybod beth fydd eu cam nesaf. Ac yna mae hynny'n arwain at y nifer uchel o ddysgwyr sydd wedyn yn rhoi'r gorau iddi ac yn gadael o fewn y cyfnod chwe wythnos hwnnw."¹¹⁵
126. Dywedodd person ifanc yn Belfast, ar ôl gadael yr ysgol heb y cymwysterau TGAU oedd eu hangen arni a gwrthod mynychu ei choleg technoleg lleol oherwydd bod gormod o bobl yno yn ei hadnabod, na chafodd hi byth wybod beth i'w wneud nesaf. Felly arhosais yn y tŷ, ac roeddwn i fel, iawn, wel, dyma'r diwedd arni."¹¹⁶
127. Yr ymadrodd olaf hwnnw, 'dyma'r diwedd arni', yn 16 oed. Mae'n un o'r brawddegau mwyaf arwyddocaol yn unrhyw un o'n trawsgrifiadau. Mae'n disgrifio person ifanc yr oedd y system wedi paratoi un llwybr ar ei chyfer, ac wedi stopio pan gaeodd y llwybr hwnnw. Nid mwy o areithiau am bwysigrwydd cymwysterau oedd ei angen ar bobl ifanc yn 16 oed. Sgwrs a

ddechreuai o'r hyn yr oeddent wir yn gallu ei wneud a'r hyn yr oeddent yn ymddiddori ynddo, ac a'u harweiniai tuag at y fersiwn realistig agosaf ohono - prentisiaeth, rhaglen hyfforddi, lleoliad gwaith â chymorth, cwrs ail gyfle. Yn y rhan fwyaf o achosion, ni ddigwyddodd y sgwrs honno erioed.

Y rhai sy'n wynebu rhwystrau ychwanegol

Pobl sy'n gadael gofal

128. O bob grŵp y gwnaethom gyfarfod â nhw, pobl ifanc sydd wedi bod mewn gofal a ddisgrifiodd y patrwm mwyaf cyson o gael eu sefydlu'n systematig i fethu. Nid trwy ddrwgdybiaeth unrhyw unigolyn, ond trwy ddyluniad strwythurol y gwasanaethau o'u cwmpas. Mae'r system gofal ei hun yn cynhyrchu crynodiad anarferol o drawsnewidiadau - lleoliadau'n chwalu, newidiadau ysgol, gweithwyr cymdeithasol newydd, cynghorwyr personol newydd, therapyddion newydd - ar yr union oedrannau pan fo parhad fwyaf cyfrifol. Yna, yn 18 oed, mae'r gefnogaeth yn diflannu. Darluniodd menyw ifanc yn ein sesiwn ar-lein gyda'r rhai sy'n gadael gofal sut olwg sydd ar hyn o'r tu mewn:

"Cefais lawer o leoliadau aeth ar chwâl. Nid oedd rhai lleoliadau yn gallu ymdopi, ac roedd hynny'n golygu cael eich symud o ddinas i ddinas, tref i dref, neu sir i sir. A byddwn i'n gwneud ymdrech i gael swydd ym mhob un, a byddai am ychydig fisoedd neu chwe mis neu naw mis, ond wrth edrych ar CV fel cyflogwr, rydych chi'n gweld llwyth o swyddi aflwyddiannus, a dydyn nhw ddim yn eich gweld fel rhywun dibynadwy iawn, lle rwy'n credu y dylen nhw gymryd cam yn ôl ac edrych arno'n unigol... Roedd allan o'n rheolaeth ni."¹¹⁷

129. Yn Belfast, soniodd un fenyw 22 oed am gael 11 o rieni maeth mewn dim ond 18 mis. Mae bron yn annirnadwy'r profiad o orfod ceisio creu cysylltiad â chynifer o oedolion, dim ond i'r cysylltiadau hynny gael eu torri bron yn syth.¹¹⁸

130. Gofynnir i'r rhai sy'n gadael gofal yn rheolaidd roi cyfrif am CVs y mae cyflogwyr yn eu darllen fel rhai annibynadwy, pan nad annibynadwyedd yw'r patrwm sylfaenol ond cyfres o symudiadau heb i neb ymgynghori â nhw amdanynt. Pan ddarperir y gefnogaeth ymarferol sydd i fod i'w dilyn i fod yn oedolion, yn rhy aml mae ar ffurf trosglwyddiad banc yn hytrach na pherthynas.

131. Mae'r newid i wasanaethau i oedolion yn gwaethygu'r broblem. Disgrifiodd menyw ifanc arall a oedd wedi cael profiad o ofal yng Nghaerdydd geisio cael mynediad at gymorth iechyd meddwl ar ôl blynyddoedd o drawma yn ystod plentyndod:

"Dydyn nhw ddim wir yn ysgrifennu i lawr beth sydd wedi digwydd a beth sydd wedi cael ei drafod yn dda iawn, ddim yn dda iawn ar gadw cyfrifon. Felly erbyn i mi gyrraedd gwasanaethau i oedolion, roedd yn rhaid i mi ail-esbonio popeth. A doeddwn i ddim yn fodlon ei wneud, oherwydd pam fyddech chi eisiau ail-fyw'r trawma yna bob tro y byddech chi'n cael therapydd newydd? Dylai fod yn fy nghofnodion i."¹¹⁹

132. Mae hi bellach yn 22 oed a dywedodd wrthym, "maen nhw ond yn fy atgyfeirio at y therapiâu cywir."¹²⁰
133. Roedd ei disgrifiad o system y Deyrnas Unedig yn ddamniol: "dull cymorth cyntaf ar gyfer cyflyrau iechyd meddwl nes ei fod yn cyrraedd pwynt lle mae'n ddifrifol ac yn cyfyngu ar fywyd neu'n fygythiad i fywyd, ac ar y pwynt hwnnw dydyn nhw ddim yn rhoi atebion i chi, maen nhw'n eich cadw'n fyw yn ddigon hir tan bwynt lle gallwch chi ymdopi eto a'ch anfon yn ôl i'r byd a rhoi mwy o gymorth cyntaf i chi."¹²¹

Pobl ifanc anabl a niwroamrywiol

134. Pobl ifanc anabl yw'r grŵp lle mae'r lleiaf o gynnydd wedi'i wneud yn ystod y deng mlynedd diwethaf. Bron â dyblu wnaeth cyfradd NEET anabl rhwng 2011 a 2025.¹²²
135. Mae'r lleisiau y tu ôl i'r niferoedd hynny'n disgrifio, bron heb eithriad, systemau nad oeddent wedi'u hadeiladu ar eu cyfer. I bobl ifanc ag anableddau dysgu, mae tystiolaeth Mencap yn amlwg: dim ond pump y cant o'r rhai sy'n hysbys i'w hawdurdod lleol sydd mewn cyflogaeth â thâl, er gwaethaf y ffaith bod 86 y cant eisiau swydd â thâl.¹²³ Mae'r dystiolaeth y mae Mencap wedi'i chasglu yn disgrifio sut beth yw hyn o'r tu mewn:
- "Cyn gynted ag y maen nhw'n clywed y geiriau anabledd, dydyn nhw ddim eisiau eich adnabod chi. Mae fel eu bod nhw'n stereoteipio cyn iddyn nhw ddod i'm hadnabod i."¹²⁴
- "Dw i wedi cael profiad gwael yn gweithio mewn siop ddillad. Dywedais wrthyn nhw fod gen i anabledd dysgu. Gofynnwn nhw i mi roi rhifau ar dagiau a gofynnais am help. Aethant yn wallgof arna i. Nes i gerdded allan."¹²⁵
136. Fe wnaethon ni ganfod profiadau tebyg gan banel Youth Futures Foundation:
- "Mae rhywbeth anghyfforddus iawn ynglŷn â gorfod gofyn am yr hyn sydd ei angen arnoch chi, yn enwedig pan fyddwch chi eisoes yn gwybod y gallai gael ei weld fel "gormod"."^a
137. Yr ymateb mwyaf cyffredin i wahaniaethu oedd nid cwyno ond gollwng gafaél ar yr uchelgais honno. Mae'r ffordd y mae'r system fudd-daliadau'n gweithio ond yn gwaethygu pethau. Dywedodd 45 y cant o bobl ag anabledd dysgu a oedd eisiau swydd â thâl mai ofn ynghylch yr effaith ar eu budd-daliadau oedd yr un peth mwyaf a'u hataliodd, sy'n golygu mai'r trap budd-daliadau, nid y farchnad lafur, yw'r rhwystr a enwir amlaf.¹²⁶
138. Mae hiliaeth yn llunio'r profiad hefyd. Disgrifiodd un o'r bobl ifanc yn ein hymchwil ansoddol brofiadau blaenorol o hiliaeth yn ei ardal a oedd yn ei wneud yn amharod i ymgymryd â sifftiau cynnar neu hwyr: "Fyddwn i ddim yn cymryd swydd lle mae'n rhaid i mi gerdded yn y

^a Mae pobl ifanc sydd ag ystod eang o brofiadau bywyd yn llywio'r Adolygiad drwy is-grŵp pwrpasol o *Banel Ymgynghorol y Warant Ieuencid*. Recriwtiwyd aelodau gan ein partneriaid, Youth Futures Foundation (YFF), a helpodd gynnal y sesiynau ochr yn ochr â chydweithwyr yn yr Adran Addysg. Mae'r adborth hwn yn tynnu ar ddwy sesiwn ar-lein gyda'r panel, a gynhaliwyd ar 25 Chwefror a 25 Mawrth 2026.

tywyllwch."^b Roedd ei bryderon ynghylch diogelwch personol yn cyfyngu ymhellach ar ei opsiynau cyfyngedig eisoes.

139. Yn ein hymchwil rhanbarthol, disgrifiodd rhanddeiliaid yn Newcastle y bwlch rhwng yr hyn a addawyd a'r hyn a gyflwynir i bobl ifanc ag AAAA: "Mae cefnogaeth, o'm safbwynt i, yn ddamcaniaethol. Mae'r holl sôn yma am y byddwn ni'n eich cefnogi chi, y byddwn ni'n derbyn eich rôl chi, y byddwn ni'n deall popeth. Ac yna cyn gynted ag y bydd diagnosis yno neu cyn gynted ag y bydd y broses wedi dechrau, mae wedi mynd."¹²⁷ Gall rhieni plant ag AAAA gael trafferth hefyd: "Os ydych chi'n rhiant ac yn cael trafferth gyda phlentyn ag awtistiaeth ac nad ydych chi'n cael y gefnogaeth briodol gartref, ac nad yw'r plentyn hwnnw'n cael y gefnogaeth briodol yn yr ysgol ar gyfer ei awtistiaeth, beth ydych chi'n ei wneud?"¹²⁸

Gofalwyr ifanc

140. Mae gofalwyr ifanc yn un o'r grwpiau lleiaf gweladwy yn y sgwrs NEET ac yn un o'r rhai sy'n cael eu camgyfrif fwyaf systematig.¹²⁹ Gofynnwyd i fenyw ifanc yn Newcastle a fyddai'n ystyried gwaith gofal, a esboniodd pam fod ei hateb yn gymhleth:

"Yn dechnegol, rwy'n ofalwr. Dydw i ddim yn cael fy nhalu amdano. Mae fy nhad yn ddall, a fy mam yn fyddar, felly... gallwn i gael arian ohono, ond byddai'n rhaid i mi gofrestru. Rydw i wedi gofalu am fy nhad. Rydw i wedi gofalu am fy nhaid. A fy chwaer. Felly'n dechnegol, roedd gen i'r profiad."¹³⁰

141. Roedd hi wedi gwneud cais am rôl gofalu â thâl drwy elusen genedlaethol ac wedi cael ei gwrthod oherwydd, fel y dywed hi, nad oedd ei phrofiad gofalu ar ei CV yn y ffurf y mae cyflogwyr yn ei chydabod. Mae'r system yn tybio bod gofalu yn rhywbeth a wneir gartref a bod gwaith yn rhywbeth a wneir y tu allan iddo ac na fydd yn cyfrif un tuag at y llall. Mae mwy nag un o bob pedair (28 y cant) o fenywod ifanc NEET yn economaidd anweithgar oherwydd eu bod yn gofalu am deulu neu gartref, o'i gymharu â thua 6 y cant o ddynion ifanc NEET.¹³¹
142. Dywedodd menyw ifanc yn sesiwn gadael gofal Caerdydd, a oedd â dau o blant bach ac yn astudio ar gyfer arholiadau proffesiynol, yn blaen: ei dewis, pan ofynnwyd iddi beth fyddai o gymorth, oedd "llawer mwy o swyddi lle gallwch chi hefyd weithio o gartref... yn enwedig os oes plentyn a mam ac mae hi ar fudd-daliadau."¹³²
143. Mae gofalwyr ifanc hefyd ymhlith y grwpiau sydd fwyaf tebygol o gael eu colli'n llwyr gan yr ysgol. Erbyn i ni gwrdd â hi, roedd menyw ifanc mewn cartref gofal preswyl yn y Rhyl yn 16 oed ar gwrs coleg lefel tri, yn bwriadu gweithio gyda phlant ag anableddau dysgu ac yn ei

^b Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr atodiad dadansoddol cysylltiedig: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

geiriau ei hun "wedi bod yn ofalwr ifanc am lawer o fy mywyd fwy neu lai." Roedd ei phresenoldeb yn yr ysgol yn "anhygoel" nawr, meddai'r staff gofal wrthym. Doedd neb wedi gwybod, am y rhan fwyaf o'i phlentyndod, pam nad oedd wedi bod yn anhygoel o'r blaen. Roedd hi'n gofalu am ei brodyr a'i chwiorydd iau cyn i'r awdurdodau lleol eu cymryd oddi wrth ei rhieni.¹³³

lechyd meddwl a hyder

144. Yn ein hymchwil ansoddol, adroddwyd yn eang am gyflyrau iechyd meddwl gan gynnwys pryder, iselder, cyflyrau niwroddatblygiadol a PTSD, ac fe effeithiodd ar gymhelliant, hyder a'r gallu i gymryd rhan mewn hyfforddiant neu chwilio am swydd.¹³⁴

145. Daeth ein sgysiau â faint o afiechyd meddwl sydd wedi dod yn rhan o fywyd bob dydd. Nid oedd y rhan fwyaf o bobl ifanc yn disgrifio eu hunain fel rhai mewn argyfwng. Fe wnaethon nhw ddisgrifio gweithredu bob dydd yn erbyn cefndir o bryder, blinder ac ofn.

146. Dywedodd menyw ifanc yn Wrecsam:

"Roeddwn i'n cael trafferth gyda phryder ac ni chefais y gefnogaeth oedd ei hangen arnaf. Wnaeth neb erioed siarad â mi amdano. Gofynnais am help ar achlysuron di-ri. Dywedon nhw ie, iawn, fe wnawn ni hyn ac wnaethon nhw ddim. Rhoddodd obaith ffug i mi."¹³⁵

147. Un arall, 22 oed:

"Gyda fy iechyd meddwl ar hyn o bryd, rydw i newydd gael fy rhoi ar feddyginiaeth, oherwydd nad yw fy meddwl mewn lle da, alla i ddim canolbwyntio ar bethau eraill, os yw hynny'n gwneud synnwyr. Dydw i ddim yn gallu yn gorfforol."¹³⁶

148. Disgrifiodd pobl ifanc â chyflyrau anweledig neu amrywiol deimlad bod cyflogwyr ac addysgwyr yn ei chael hi'n anodd deall a diwallu eu hanghenion. Disgrifiodd un person ifanc a gafodd interniaeth yr amgylchedd fel un gelyniaethus i'w niwroamrywiaeth:

"Cefais interniaeth ac roedd hynny'n iawn. Ond roeddwn i wir, wir yn cael trafferth gyda fy niwroamrywiaeth yno oherwydd nad oedd yn amgylchedd a oedd yn cyd-fynd â phobl sy'n niwroamrywiol. Nid oedd yn gwmni amrywiol."¹³⁷

149. Ym mhob ardal y gwnaethom ymweld â hi, clywsom yr un neges: mae bron yn amhosibl cael mynediad at gymorth cynnar ac erbyn i bobl ifanc gyrraedd pwynt argyfwng, mae'r system yn ymateb yn rhy hwyr. Fel y dywedodd un rhanddeiliad: "Pe bai gennym ni well capasiti yn y system ar gyfer diagnosis cynnar, ymyrraeth gynnar, fel nad yw plant sydd ag anghenion heb eu diwallu yn datblygu iechyd meddwl gwael, presenoldeb gwael a phethau tebyg, gorau po fwyaf y gallwn ni ei wneud o ran ymyrraeth gynnar."¹³⁸

150. Mae'r berthynas rhwng iechyd meddwl a NEET yn hunan-atgyfnerthu. Mae iechyd meddwl gwael yn arwain at ymddieithrio. Mae datgysylltu yn gwaethygu iechyd meddwl. Ac mae'n dechrau nid yn y farchnad lafur ond yn yr ystafell wely, ar y ffôn, am 2am, ymhell cyn i berson ifanc wneud cais am swydd.

151. Disgrifiodd menyw ifanc arall sut roedd yr ysgol wedi dod iddi hi:

“Roedd yn ymwneud mwy â goroesi'r diwrnod yn hytrach na gwneud y gwersi a chanolbwyntio ar y gwaith.”¹³⁹

152. Daeth yr ymadrodd hwnnw, goroesi'r diwrnod, i fyny ledled y wlad. Dim ond goroesi heb y gallu i feddwl am ffynnu.

153. Mae'r ymchwiler yn ategu'r hyn a ddisgrifiodd y bobl ifanc. Mae iechyd meddwl gwael yn ystod plentyndod a'r glasoed yn gysylltiedig yn gryf â dod yn NEET. Yr hyn y mae'r trawsgrifiadau'n ei ychwanegu yw ymdeimlad o amseru. Erbyn i rywun gael ei gyfrif fel NEET, mae'r pwysau wedi bod yn weladwy ers blynyddoedd yn aml.

2.3 Eu mynediad i'r farchnad lafur

154. Nid yw dros chwech o bob deg (61.6 y cant) o bobl ifanc NEET erioed wedi cael swydd.¹⁴⁰ Yma maen nhw'n dweud wrthym pam y gall y chwiliad fod mor anodd.

Twll du'r ceisiadau

155. Roedd y bobl ifanc y gwnaethon ni gyfarfod â nhw eisiau gweithio ac fe wnaethon nhw ddweud hynny'n glir ym mhob rhan o'r wlad. Nid diffyg cymhelliant oedd yr hyn a ddisgrifiwyd ganddynt, ond diffyg ymateb: ceisiadau'n diflannu i wagle, cyfweliadau ac yna distawrwydd, a phrosesau recriwtio a deimlai wedi'u cynllunio i atal yn hytrach na dewis. Yn anad dim, roedden nhw eisiau rhywun i ddweud wrthyn nhw'n onest a oedd ganddyn nhw gyfle a sut i wella. Siaradodd llawer yn gyntaf am nifer fawr y ceisiadau a gyflwynwyd ganddynt a'r distawrwydd a ddilynodd. Dywedodd dyn ifanc yn Newcastle ei fod wedi gwneud cais am “dros, tua, 60 i 70 o swyddi nawr”.¹⁴¹ Roedd menyw ifanc yn Camden wedi gwneud cais am tua 50 o swyddi dros un haf, wedi clywed yn ôl gan ddeg, ac wedi cael ei gwrthod gan y deg heb esboniad. Roedd dyn ifanc yn Wreccsam wedi gwneud cais i tua 150 o brentisiaethau ledled y wlad, ond ni allai dderbyn yr un cynnig a gafodd oherwydd byddai wedi golygu bod yn rhaid iddo symud i Ewrop.¹⁴²

156. Disgrifiodd menyw ifanc arall yng Nghaerdydd fisoedd o oedi wrth wneud cais am gwrs hyfforddi, a gafodd ei ohirio gan wiriad DBS, problemau pasbort a rhwystrau gweinyddol eraill, nes iddi roi'r gorau i aros. Nid gwrthodiad oedd y gŵyn fwyaf cyson ond tawelwch. Fel y dywedodd un fenyw ifanc yng Nghaerdydd, “Y prif broblem yw nad ydych chi'n cael ymatebion. Dydych chi ddim yn gwybod beth i'w wella.”¹⁴³ Dywedodd un arall yn Belfast, ar ôl tri chyfweliad, mai dim ond un cyflogwr oedd wedi ateb, i ddweud yn syml fod y swydd wedi'i llenwi. Dro ar ôl tro, dywedodd pobl ifanc wrthym fod distawrwydd yn waeth na gwrthod, oherwydd o leiaf roedd gwrthod yn rhoi rhywbeth iddyn nhw weithio ag ef.

157. Person ifanc o Banel Youth Futures Foundation:

“Ac mae'n, wel, yr amser a'r ymdrech sy'n mynd i mewn i'r holl geisiadau hyn, dim ond i gael, ddrwg gen i, dydy hyn yn digwydd mwyach, dim hyd yn oed unrhyw fath o adborth... ar y llythyr eglurhaol fel, wyddoch chi, ymddiheuriad neu unrhyw beth felly. Ac rwy'n ei ddeall, newidiadau i'r gyllideb, doedd neb yn gwybod beth oedd yn digwydd, ond mae buddsoddiad emosiynol o hyd”^c

158. Wedi'i grynhoi'n dda gan aelod arall o'r panel "Ie, mae'n sugno'r enaid a'r bywyd allan ohonoch chi, mewn gwirionedd."^d
159. Ac mae pobl ifanc yn gwybod beth sydd i ddod. Mae ymchwil gan Mental Health UK yn dangos bod 61 y cant o bobl 15 i 18 oed eisoes yn dechrau poeni am chwilio am waith.¹⁴⁴

Y Cyfyng-gyngor - swyddi lefel mynediad sy'n gofyn am brofiad blaenorol

160. Disgrifiwyd y profiad o chwilio am waith yn gyson ar draws pob grŵp. Adroddodd llawer o bobl ifanc eu bod yn treulio oriau bob dydd ar lwyfannau ar-lein, rhai yn cadw taenlenni i olrhain rolau, dyddiadau cau ac ymatebion. Er gwaethaf yr ymdrech hon, disgrifiwyd y broses yn llethol fel un anghynhyrchiol ac yn ddigalon.

Chwilio am waith, gwrthod parhaus

"Mae fel, sut ydych chi eisiau i mi gael profiad os mai dim ond 18 oed ydw i a dydych chi ddim hyd yn oed yn gadael i mi gael y cyfle i gael y profiad?" (Menyw, 18 oed)¹⁴⁵

"Dw i'n cofio meddwl, sut alla i beidio â chael y swydd yna?" Mae honno'n rôl lefel mynediad iawn. Oes wir angen profiad arnoch chi yn y swydd honno? Dydy o ddim yn anodd iawn, ydy o?" (Dyn, 20 oed)¹⁴⁶

"Ar gyfer rolau graddedigion, mae llawer ohonyn nhw, er eu bod nhw i fod yn rolau graddedigion, mae rhai ohonyn nhw'n gofyn am brofiad. Ond sut ydw i am gael profiad? Oni bai fy mod i'n dewis gwneud blwyddyn mewn diwydiant, rwy'n teimlo ei fod yn annheg iawn." (Menyw, 21 oed)¹⁴⁷

"Fel llawer o'r lleoedd hyn, dydyn nhw ddim hyd yn oed yn rhoi ateb i chi ac mae'n wirioneddol ddigalon. Ac yna byddech chi'n cael ateb, ateb awtomataidd, bum mis yn ddiweddarach ar gyfer rôl rydych chi wedi anghofio eich bod chi wedi gwneud cais amdani i ddweud eich bod chi wedi cael eich gwrthod. Neu dydych chi ddim yn clywed o gwbl." (Menyw, 21 oed)¹⁴⁸

^c Mae pobl ifanc sydd ag ystod eang o brofiadau bywyd yn llywio'r Adolygiad drwy is-grŵp pwrpasol o *Banel Ymgynghorol y Warant Ieuencid*. Recriwtiwyd aelodau gan ein partneriaid, Youth Futures Foundation (YFF), a helpodd gynnal y sesiynau ochr yn ochr â chydweithwyr yn yr Adran Addysg. Mae'r adborth hwn yn tynnu ar ddwy sesiwn ar-lein gyda'r panel, a gynhaliwyd ar 25 Chwefror a 25 Mawrth 2026.

^d Mae pobl ifanc sydd ag ystod eang o brofiadau bywyd yn llywio'r Adolygiad drwy is-grŵp pwrpasol o *Banel Ymgynghorol y Warant Ieuencid*. Recriwtiwyd aelodau gan ein partneriaid, Youth Futures Foundation (YFF), a helpodd gynnal y sesiynau ochr yn ochr â chydweithwyr yn yr Adran Addysg. Mae'r adborth hwn yn tynnu ar ddwy sesiwn ar-lein gyda'r panel, a gynhaliwyd ar 25 Chwefror a 25 Mawrth 2026.

'Mae cael swydd yn swydd ynddi' i hun'

161. Mae recriwtio lefel mynediad, i'r genhedlaeth hon, wedi dod yn broses aml-gam: ffurflen ar-lein, cyfres o sgriniau awtomataidd, cyfweiliad fideo wedi'i recordio, prawf barn sefyllfaol, un neu fwy o ganolfannau asesu, ac, yn olaf, cyfweiliad â bod dynol.

162. Disgrifiodd dyn ifanc a oedd newydd raddio mewn cyfrifiadureg y cam a oedd yn dod â'i geisiadau i ben yn gyson:

"Yn y bôn, dim ond gwneud y canolfannau asesu oeddwn i... Doeddwn i ddim yn mynd heibio i gamau Hire Vue. Yn ei hanfod, mae'n gam wedi'i recordio lle mae'n rhaid i chi ateb cwestiynau amdanoch chi'ch hun."¹⁴⁹ Mae Hire Vue yn blatfform cyfweiliadau wedi'u recordio sy'n cael ei bweru gan AI. Nid oedd erioed wedi cwrdd â bod dynol o unrhyw un o'r cwmnïau a'i gwrthododd.

163. Disgrifiodd graddedig diweddar arall, 18 mis allan o'r ysgol, sut beth oedd mynd i mewn yn hollol newydd:

"Mae'n rhaid i chi wneud cais i o leiaf 30 nes i chi gael un, ac mae hynny'n broses sydd wir yn eich blino'n feddylol, oherwydd mae gan rai o'r prosesau ymgeisio chwe rownd, ac yna dydych chi ddim hyd yn oed yn cyrraedd y rownd derfynol, a beth oedd y pwynt?"¹⁵⁰

164. Yn y cyfamser, mae'r sgrinio AI yn torri'r ffordd arall hefyd. Gwnaeth menyw ifanc yn Wrecsam y pwynt y byddai pobl ifanc ym mhobman yn ei gydnabod: "Dw i'n meddwl y dylen nhw gael gwared ar y system AI sy'n darllen CVs. Ar Indeed, mae'n hidlo CVs allan yn unig. Os nad oes gan rywun y gair cywir ac nad yw'r system yn ei hoffi, bydd yn ei daflu i ffwrdd."¹⁵¹ Roedd ei CV wedi'i leihau i bwyntiau data cyn i fod dynol ei weld.

Cerrig camu i mewn i waith - nid popeth neu ddim byd

165. Mae iechyd, yn enwedig iechyd meddwl, yn rhedeg drwy'r adran hon. Ymhlith pobl ifanc NEET, mae 24 y cant yn crybwyll iselder neu bryder fel eu prif gyflwr cyfyngol, 22 y cant awtistiaeth, a 18 y cant salwch meddwl arall.¹⁵² Nid analluogrwydd parhaol oedd yr hyn a ddisgrifiwyd gan bobl ifanc, ond gallu anwadal: gallent ymdopi ag astudio neu weithio ar rai dyddiau, ond nid ar eraill. Yn rhy aml, fodd bynnag, mae systemau'n gweithredu mewn termau deuaidd, yn addas neu'n anaddas, i mewn neu allan, gan ei gwneud hi'n anodd ailymuno â chyflogaeth neu hyfforddiant ar ôl cyfnodau o salwch a throi aflonyddwch dros dro yn ymddieithriad hirach. Dywedodd tua un o bob deg ymatebydd o'n harolwg gyda phobl ifanc NEET eu bod yn meddwl na fyddent byth yn symud i waith, addysg na hyfforddiant.¹⁵³ Disgrifiodd llawer eu bod wedi tynnu'n ôl ar ôl cyfnodau byr o afiechyd oherwydd bod ailymuno â'r brifysgol yn rhy anhyblyg, neu oherwydd bod ceisio gweithio yn peryglu eu sefydlogrwydd ariannol pe bai eu hiechyd yn gwaethygu eto. Esboniodd menyw ifanc yng Nghaerdydd pam roedd gwaith rhan-amser wedi bod yn fwy addas iddi: "Fe helpodd fi, cefais seibiant y diwrnod hwnnw i dawelu fy mhryder."¹⁵⁴ Dywedodd un arall

mai'r rhan anoddaf o ddechrau gweithio oedd nid y swydd ei hun, ond adeiladu'r drefn o'i chwmpas.

166. Ac eto, mae cyflogaeth yn parhau i fod yn ffynhonnell incwm, pwrpas a chysylltiad. Mae pobl ifanc NEET yn nodi lles sylweddol is na'u cyfoedion mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant; mae dros chwarter yn dweud bod eu hiechyd meddwl wedi eu hatal rhag gwneud cais am swyddi, mae un o bob pump yn dweud ei fod wedi eu hatal rhag mynychu cyfweliad, ac mae un o bob pedwar sydd eisiau gweithio yn dweud nad ydyn nhw'n gallu gwneud hynny oherwydd eu hiechyd meddwl.¹⁵⁵ Nid ymatebion cenhedlaeth sydd wedi optio allan yw'r rhain, ond ymatebion un sydd eisiau cymryd rhan mewn system nad yw wedi gweithio allan sut i gefnogi angen sy'n amrywio. Dywedodd llawer o'r bobl ifanc y siaradom â nhw y byddent yn ei chael hi'n haws adeiladu'n raddol i waith amser llawn, ac mae ymchwil yn awgrymu y gall geiriau athro, cynghorydd neu weithiwr Canolfan Byd Gwaith naill ai gryfhau neu danseilio cred person ifanc bod cyfranogiad yn bosibl.¹⁵⁶
167. Y system y daethant ar ei thraws: "Mae cefnogaeth yn ddamcaniaethol"¹⁵⁷
168. Lle roedd gan bobl ifanc brofiad o gymorth Canolfan Byd Gwaith, roedd yn aml yn cael ei ddisgrifio fel rhywbeth generig a oedd yn ticio'r blwch, yn canolbwyntio ar gydymffurfiaeth â budd-daliadau yn hytrach na dilyniant.

Ymarfer ticio blwch

"Maen nhw'n anfon popeth atoch chi ddywedoch chi wrthyn nhw i beidio ag anfon."
(Menyw, 22 oed)¹⁵⁸

"Wnes i ddim gweld llawer o gymorth ganddyn nhw mewn gwirionedd. Roedden nhw'n dangos i mi sut i wneud CV a'r holl bethau hyn, ond roedd gen i fy CV a phopeth yn barod. A dywedais wrthyn nhw fy niddordebau a'r oll oedden nhw'n ei wneud oedd yr un peth ag y gallwn i ei wneud, chwilio ar Google." (Menyw, 23 oed)¹⁵⁹

"Dw i'n teimlo nad ydyn nhw mor gefnogol. Mae ganddyn nhw swyddi, fel os ydych chi eisiau bod yn warchodwr diogelwch, dyna'r math o bethau gafodd eu rhoi tuag ata i. Ond unrhyw beth sy'n gysylltiedig â fy maes gyrfa? Doedd ganddyn nhw byth unrhyw beth tebyg i hynny mewn gwirionedd." (Menyw, 24 oed)¹⁶⁰

"Hyd yn oed mynd yno am un apwyntiad yn unig, roeddwn i'n teimlo, dydw i ddim eisiau dweud cywilydd, ond mae'n teimlo fel eich bod chi'n gwybod beth yw'r stigma os ydych chi'n cael budd-daliadau, rydych chi'n ddiog a ddim eisiau gweithio neu rywbeth fel hyn." (Menyw, 23 oed)¹⁶¹

"Doeddwn i erioed wedi meddwl am fynd i Ganolfan Waith oherwydd doeddwn i ddim yn meddwl y bydden nhw'n gallu fy helpu yn fy sefyllfa i. Fel, dw i eisoes wedi cael gradd a phethau felly. Roeddwn i'n meddwl ei fod yn fwy ar gyfer lletygarwch a phethau fel gweithio mewn siopau efallai." (Menyw, 21 oed)¹⁶²

169. Roedd rhai pobl ifanc wedi cael addewid o gyfleoedd nad oeddent wedi dod i'r amlwg:

"Dim ond oherwydd eu bod nhw wedi dweud y byddwn i'n cael cyfweliad gwarantedig am swydd ar y diwedd wnes i'r cwrs hwnnw mewn gwirionedd, ond wnaeth hynny ddim digwydd." (Menyw, 20 oed)¹⁶³

170. Roedd diffyg ymwybyddiaeth am y cynlluniau sydd ar gael a'r meini prawf cymhwysedd yn cyfyngu ymhellach ar y nifer a oedd yn eu defnyddio. Darganfu un ar TikTok, oherwydd eu bod ar Gredyd Cynhwysol, y gallent gael help gyda gwersi gyrru drwy'r Gronfa Cymorth Hyblyg - os canfyddir bod hyn yn rhwystr i gyflogaeth: "Mae 'na lawer o bethau nad ydyn nhw'n eu dweud wrthyhych chi o fewn Credyd Cynhwysol y gallech chi fod yn eu cael." (Menyw, 22 oed)¹⁶⁴ Nid yw'r system sydd i fod i'w helpu yn eu cyrraedd.

171. I bobl ifanc anabl a niwroamrywiol, gallai'r cyfarfyddiad fod yn niweidiol iawn. Disgrifiodd menyw ifanc yng Nghaerdydd ei hapwyntiad cyntaf yn y Ganolfan Byd Gwaith yn 17 oed:

"Es i i'r Ganolfan Waith ac estynnodd y ddynes ar draws y bwrdd a dweud, pryd gawsoch chi ddiagnosis? Doedd neb wedi rhoi diagnosis o unrhyw beth i mi. Ond ie, yn 17 ar y pryd, es i i'r Ganolfan Waith i gofrestru ac fe wnaeth hi fy rhoi ar gapasiti gwaith cyfyngedig. Wnes i ddim mynd yn ôl ar ôl hynny."¹⁶⁵

172. Roedd eiliad achlysurol oddi ar y sgript gan gynghorydd Canolfan Waith, yn ei hadroddiad hi, wedi dod â'i hymngysylltiad â'r farchnad lafur i ben yn 17 oed. Mae hi bellach yn ei hugeiniau cynnar, yn y coleg rhan-amser, ar PIP a Chredyd Cynhwysol, ac nid yw wedi gweithio ers hynny.¹⁶⁶

173. Y darlleniad mwyaf hael a gynigiwyd i bobl ifanc gan y Ganolfan Waith oedd gan y rhai a oedd wedi cael eu cyfeirio at rywbeth gwell. Roedd y bobl ifanc yn Belfast ar raglenni cyflogadwyedd yn enwi'r Ganolfan Waith dro ar ôl tro fel y sefydliad a oedd, o leiaf, wedi'u cyfeirio at rywle defnyddiol.

Rhwystrau ymarferol: trafndiaeth, arian a chostau cychwyn

174. Daeth trafndiaeth i'r amlwg fel rhwystr ymarferol sylweddol ar draws ein hymchwil, yn enwedig i'r rhai heb drwydded yrru na mynediad at gar.¹⁶⁷

Trafndiaeth fel rhwystr

"Byddwn i'n dweud nad yw'r ffaith na allaf yrru yn fy helpu i chwilio am swyddi oherwydd rydw i wedi dod o hyd i lawer o swyddi hyd yn oed wedyn nad oes angen i chi allu gyrru ar eu cyfer mewn gwirionedd, sy'n gofyn am drwydded yrru. Ni allaf fforddio'r gwersi gyrru oherwydd nad ydw i mewn gwaith." (Menyw, 22 oed)¹⁶⁸

"Unwaith y byddaf yn cael car, bydd yn agor llawer mwy o gyfleoedd." (Dyn, 18 oed)¹⁶⁹

175. Crebachodd y cyfyngiadau hyn chwiliadau am swyddi i ardal ddaearyddol fach, gan leihau'r tebygolrwydd o ddod o hyd i waith addas ac atgyfnerthu teimladau o fod yn sownd. Mewn ardaloedd gwledig ac arfordirol, roedd y broblem yn arbennig o ddifrifol.

176. Roedd cyfyngiadau ariannol yn gwaethygu'r broblem. I bobl ifanc o gefndiroedd incwm is, roedd yr angen am incwm ar unwaith yn cyfyngu ar eu gallu i ddilyn cyfleoedd a allai wella eu cyflogadwyedd. Disgrifiwyd interniaethau di-dâl a rolau gwirfoddol yn aml fel rhai anhygyrch.¹⁷⁰

"Roedd ganddyn nhw gyfleoedd a phrofiad gwaith yn y brifysgol, ond roedden nhw i gyd yn ddi-dâl ac oherwydd fy mod i'n gweithio tra roeddwn i yn y brifysgol, roeddwn i'n teimlo nad oedd yn rhywbeth y gallwn i ei wneud mewn gwirionedd. Mae yna lawer o rwystrau i bobl sydd o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is." (Menyw, 22 oed)¹⁷¹

"Pe bai gen i ychydig mwy o arian, yna gallwn i fod wedi mynd i raglen wirfoddoli eisoes a gallu cynnal hynny." (Menyw, 23 oed)¹⁷²

177. Gall costau gweithio fod yn rhwystr go iawn. Yn Tendring, disgrifiodd un rhanddeiliad berson ifanc a oedd wedi sicrhau swydd adeiladu ond roedd angen iddo brynu PPE cyn dechrau, gan greu rhwystr cyn iddo ennill ei gyflog cyntaf. Tynnodd rhanddeiliaid sylw hefyd at rwystrau ehangach gan gynnwys trafndiaeth, gwisgoedd, gofal plant ac offer. Roedd grŵp llai yn ein hymchwil ansoddol, gyda chefnogaeth ariannol deuluol gref, yn ymddangos i deimlo llai o frys i ddechrau gweithio.¹⁷³ Mae hwn yn rhan llai cyffredin ond pwysig o'r darlun: rhaid i'r system hefyd gyrraedd pobl ifanc y mae pwysau ariannol yn gymhelliant gwannach iddynt.

Y blynyddoedd coll 'heb wneud dim'

178. I genedlaethau blaenorol, roedd bod yn sownd gartref yn aml yn teimlo'n llawer gwaeth na bod allan yn y byd. I lawer o bobl ifanc heddiw, yn enwedig y rhai ble digwyddodd eu blynyddoedd ffurfiannol yn ystod Covid-19, gall treulio oriau hir ar liniadur, ffôn neu gonsol gemau deimlo'n normal, yn gyfforddus ac yn anodd torri i ffwrdd oddi wrtho. Yn ein sgysiau, disgrifiodd llawer y blynyddoedd rhwng 16 a 24 fel rhai a oedd yn cynnwys cyfnodau hir o grwydro, weithiau misoedd, weithiau blynyddoedd. Dywedodd un person ifanc wrthym: "Fe wnes i adael y coleg am gwpl o flynyddoedd. Wnes i ddim byd am flwyddyn. Cymerodd sioc fawr i'm cael yn ôl ar y trywydd iawn ar ôl 3 blynedd."¹⁷⁴ Dywedodd pobl ifanc ei bod hi'n llawer haws nawr mynd mewn cylch: mynd yn sownd mewn rhigol, mynd i deimlo'n gynyddol isel, rhoi'r gorau i ofalu amdanoch chi'ch hun a cholli golwg ar y cam bach nesaf ymlaen. Pan ofynnwyd i berson ifanc yng Nghaerdydd beth oedd hi wedi'i wneud rhwng gadael cwrs, swydd glanhau a chwrs arall, atebodd yn syml: "Dim byd. Roeddwn i'n eistedd yn gwneud dim byd."¹⁷⁵

179. Ar draws y wlad, roedd hyd y cyfnodau llonydd hyn yn drawiadol: naw mis, blwyddyn, blwyddyn a hanner, dwy flynedd, weithiau'n hirach. Yn aml, cawsant eu sbarduno gan rwystr fel bwlio, diswyddo, chwalfa deuluol, trawma, pwl o salwch iechyd meddwl neu achos llys. Mewn un achos, treuliodd dyn ifanc yn Bradford dair blynedd yn hyfforddi i fod yn drydanwr, dim ond i gael gwybod yn 19 oed fod y cyllid wedi dod i ben a byddai angen iddo ddod o hyd i £3,000 ei hun. Ni allai fforddio hynny, rhoddodd y gorau i'r cwrs, a

threuliodd y flwyddyn ganlynol gartref heb wybod beth i'w wneud. Po hiraf y bydd person ifanc yn aros y tu allan i waith, addysg neu hyfforddiant, y mwyaf anodd y bydd dychwelyd. Mae cwsg yn cwmpo, mae arferion yn erydu, mae hyder yn crebachu, mae sgiliau'n rhydu ac mae bylchau mewn CV yn tyfu.¹⁷⁶

180. Mae'r golled hon o hyder yn fesuradwy: mae 50 y cant o bobl ifanc NEET yn dweud po hiraf y maent yn ddi-waith, y mwyaf anodd yw dod o hyd i waith a'r lleiaf y maent yn teimlo mewn rheolaeth dros eu dyfodol; mae 44 y cant yn dweud fod bod allan o waith wedi niweidio eu hyder yn eu sgiliau; mae dros hanner yn dweud eu bod yn teimlo'n chwithig am fod allan o waith; ac mae bron i draean yn dweud bod diweithdra wedi niweidio eu hiechyd meddwl yn uniongyrchol.¹⁷⁷ Dywedodd sawl un wrthym fod y bwlch ei hun wedi dod yn rhwystr. Fel y dywedodd un person sy'n gadael gofal yn Grimsby, "y bylchau maen nhw'n edrych arnyn nhw."¹⁷⁸

Mynd i arferion drwg

181. Pan ofynnir i gyflogwyr pam mae pobl ifanc yn ei chael hi'n anodd yn y gwaith, mae'r sgwrs yn aml yn troi'n gyflym at "barodrydd ar gyfer gwaith". Mae pobl ifanc yn cael eu gweld fel rhai nad ydynt yn barod, yn methu setlo, ac yn annhebygol o aros. Ond erbyn i berson ifanc gerdded drwy'r drws ar ddiwrnod cyntaf swydd newydd, mae'r arferion sy'n llunio a fyddant yn aros yn aml wedi'u ffurfio, neu heb eu ffurfio, flynyddoedd ynghynt. Yr hyn y mae cyflogwyr yn ei weld fel amharodrydd yn aml yw effaith arferion na chawsant eu hadeiladu: cwsg gwael, diwrnodau ansefydlog, dillad gwaith amhriodol, a diffyg strwythur ehangach. Ym mron pob sgwrs a gawson ni gyda phobl ifanc am drefn, cwsg oedd yn bwysicaf. Mewn un sesiwn yn Belfast, aethon ni o gwmpas yr ystafell: hanner nos, 1am, 2am, 3am, 4am. Roedd penwythnosau'n hwyrach. Dywedodd un dyn ifanc nad oedd yn mynd i'r gwely o gwbl ar y penwythnos. Disgrifiodd un arall ei phatrwm cysgu yn newid o fewn un diwrnod, weithiau'n cysgu am 9am, weithiau am 9pm, a ddim yn siŵr pa un.¹⁷⁹
182. Dywedodd menyw ifanc yn Clacton, a oedd yn gorffen yr ysgol am 3pm, mai ei threfn arferol oedd "dod i'r ysgol, mynd adref a chysgu".¹⁸⁰ Roedd hi'n mynd i gysgu am 4pm y rhan fwyaf o ddyddiau, yn deffro am 1am, ac yn chwarae gemau tan yr ysgol, patrwm a oedd wedi para am dair wythnos. Disgrifiodd person ifanc arall yn yr un grŵp dreulio penwythnosau cyfan yn chwarae gemau cyfrifiadurol drwy'r nos ac yna'n cysgu drwy'r diwrnod canlynol. Yr hyn sydd gan lawer o'r cyfrifon hyn yn gyffredin yw absenoldeb unrhyw beg allanol i hongian y diwrnod arno. Heb waith, dosbarthiadau, na rheswm i fod yn rhywle ar awr benodol, mae'r cylch cysgu-deffro yn symud o un sefyllfa i'r llall, ac unwaith y bydd wedi symud o'r un sefyllfa, mae'n anoddach ei wrthdroi. Ni allwch gynnal shifft 9am os aethoch chi i'r gwely am 7am. Nid oedd y drifft hwn bob amser yn ymwneud ag osgoi. Dywedodd un dyn ifanc yn Belfast, pan ofynnwyd iddo pam ei fod yn aros i fyny tan 3am, ei fod yn gwyllo fideos YouTube ar dechnegau astudio oherwydd ei fod yn ceisio dysgu ac na allai ymlacio digon i

gysgu. Roedd yn ceisio gwneud y peth iawn, ond yn gwneud hynny trwy lwyfannau a gynlluniwyd i'w gadw'n effro.¹⁸¹

183. Roedd pobl ifanc yn aml yn glir iawn ynglŷn â'r effaith yr oedd eu ffonau'n ei chael, gan gynnwys yr ergyd dopamin rheolaidd, gaethiwus yr oeddent yn ei hiraethu a'r ffordd yr oedd yn tarfu ar eu cwsg a'u sylw.

Rhoi'r gorau iddi

184. A gall yr awydd hwnnw am ganlyniadau ar unwaith drosi i'r gweithle. Dywedodd un fenyw ifanc o Gaerdydd:

“Rwyf wedi rhoi'r gorau i bopeth. Rhoi'r gorau i'r swydd caffi. Rhoi'r gorau i'r coleg. Es i yn ôl i'r coleg i wneud cwrs arall. Rhoi'r gorau iddi eto. Mae'n digwydd ar ôl tri mis bob tro. Dwi'n diflasu. Eisiau newid.”¹⁸²

185. Roedd y bobl ifanc a gyfarfuom â nhw yn dychwelyd at un peth yn gyson, yn aml heb eu hannog. Roedd angen trefn arnyn nhw yn fwy nag unrhyw beth arall.
186. Gofynnwyd i fenyw ifanc yng Nghaerdydd beth fyddai'n ei gwneud hi'n bosibl iddi ddechrau swydd, a hepgorodd y cyflog a'r oriau.

"Y cyfnod cyn hynny... byddwn i eisiau trefn i'w dilyn. Byddwn i'n gwybod pa amser. Byddwn i'n gwybod pa ddiwrnodau. Bob wythnos, byddwn i'n gwybod beth sydd i ddod."¹⁸³

187. Gofynnwyd i ddyn ifanc a oedd ar fin dechrau swydd TG beth fyddai'n bwysicaf yn ei chwe mis cyntaf: deffro ar amser, cyrraedd. Roedd e'n gwybod hynny. Y cwestiwn oedd a oedd unrhyw beth yn ei becyn cymorth wedi'i gyfarparu i'w helpu i wneud hynny mewn gwirionedd.
188. Dyna sut olwg sydd ar ddiwylliant rhoi'r gorau iddi pan fyddwch chi'n eistedd gydag ef. Nid problem gwerthoedd mohono. Problem arfer, yn cael ei chario i'r gwaith o bobman arall. Nid oedd y fenyw ifanc yng Nghaerdydd yn brin o ddyncwch. Roedd hi'n rhedeg yr un ddolen yr oedd ei ffôn wedi'i hyfforddi i'w rhedeg, mewn gweithle nad oedd wedi gwneud dim i'w tharfu. Tasgau ailadroddus. Dim cylchdro. Dim dilyniant. Dim newydd-deb wedi'i gynnwys. Roedd y swydd yn amgylchedd perffaith i'r arfer weithio.
189. Nid oedd pob ymadawiad yn cyd-fynd â'r patrwm hwn. Gadawodd rhai pobl ifanc oherwydd eu bod nhw wedi cael eu bwlio, neu oherwydd bod diwylliant y gweithle yn amlwg yn blino'r bobl mewn swyddi uwch, neu oherwydd bod lleoliad gofal wedi chwalu a chymryd y swydd gydag ef. Mae'r allanfeydd hynny'n perthyn i sgwrs wahanol am sut mae cyflogwyr yn trin pobl ifanc yn y cyfnodau cynnar. Ond mae'r patrwm y mae'r ymadrodd “diwylliant rhoi'r gorau iddi” yn anelu ato, yr un y mae cyflogwyr yn ei chael anoddaf i'w egluro, yn real. Dyma sy'n digwydd pan fydd arferion sy'n seiliedig ar sylw dameidiog yn cwrdd ag amgylchedd gwaith sy'n tybio'r gwrthwyneb.

2.4 Wynebu'r mythau

Myth: dydyn nhw ddim eisiau gweithio

190. Yn ogystal â'r 30 y cant a oedd am symud i addysg neu hyfforddiant, dangosodd ein harolwg fod 54 y cant o bobl ifanc eisiau gweithio (rhan-amser ac amser llawn). Dim ond 11 y cant a ddywedodd nad ydyn nhw'n credu y byddan nhw byth yn symud i waith, addysg na hyfforddiant.¹⁸⁴ Canfu Mynegai leuenctid Ymddiriedolaeth y Brenin 2025 fod 29 y cant o bobl ifanc NEET wedi gwneud cais am swyddi nad ydyn nhw eu heisiau oherwydd eu bod nhw'n awyddus i gael gwaith. Mae 19 y cant yn nodi eu bod yn gwneud cais am swyddi bob dydd. Mae 22 y cant yn dweud bod cael swydd sefydlog yn un o'u nodau mwyaf mewn bywyd. Mae 68 y cant yn nodi eu bod yn teimlo'n benderfynol o gyflawni eu nodau. Mae 67 y cant yn dweud y byddai bod mewn gwaith yn rhoi sefydlogrwydd iddyn nhw mewn bywyd. Mae 63 y cant yn dweud y byddai'n eu helpu i deimlo'n hyderus am eu dyfodol. Mae 53 y cant yn dweud y byddai'n dda i'w hiechyd meddwl.¹⁸⁵ Mae 69 y cant o bobl NEET yn ein harolwg NEET yn cytuno ei bod hi'n werth cael swydd.¹⁸⁶
191. Mae ein hymchwil ansoddol yn cadarnhau hyn. Mae pobl ifanc yn cadw taenlenni o geisiadau. Maen nhw'n treulio oriau bob dydd ar safleoedd gwaith. Maen nhw'n gostwng eu disgwyliadau, yn ehangu eu chwiliad, yn tynnu graddau oddi ar CVs. Roedd hyd yn oed y rhai bellaf o'r farchnad lafur, y rhai â chyflyrau iechyd meddwl difrifol neu brofiad gofal, yn disgrifio bod eisiau gyrfa, nid swydd yn unig.¹⁸⁷
192. Nid gweithredoedd cenhedlaeth sydd wedi optio allan yw'r rhain. Ymatebion cenhedlaeth sy'n ceisio, dro ar ôl tro, ac yn methu â chael mynediad. Mae'r dyhead yno. Nid yw'r cyfle.

Myth: maen nhw'n "genhedlaeth feddal" a does ond angen iddyn nhw geisio'n galetach

193. Disgrifiodd bron i 25 y cant o gyflogwyr bobl ifanc fel "diog ac yn amharod i weithio". Galwodd mwy na 33 y cant nhw'n "or-sensitif". Galwodd mwy na 25 y cant nhw'n "farus". Cyfaddefodd 10 y cant eu bod wedi gwrthod person ifanc am swydd ar sail eu hoedran yn unig.¹⁸⁸
194. Mae'r stereoteipiau hyn yn creu dolen adborth negyddol: mae rhagfarn yn culhau cyfle, mae cyfle cul yn cynhyrchu datgysylltiad, a chyfeirir at ddatgysylltiad fel prawf bod y rhagfarn yn gyfiawn.
195. Canfu astudiaeth tair blynedd fod 93 y cant o bobl ifanc wedi profi triniaeth negyddol yn y gweithle oherwydd eu hoedran, gyda 26 y cant yn profi'r driniaeth hon mor ddifrifol fel ei bod yn eu hatal rhag bod eisiau gweithio eto.¹⁸⁹
196. Mae'r ymchwil ansoddol yn datgelu pobl ifanc sy'n ceisio, yn barhaus ac yn greadigol, yn wyneb methiant dro ar ôl tro. Maen nhw'n cymryd gwaith di-dâl. Maen nhw'n teithio oriau ar

gyfer apwyntiadau byr yn y Ganolfan Waith "nad ydyn nhw wir yn eich helpu chi fel unigolyn".¹⁹⁰

197. Cafodd un graddedig ifanc ei wrthod o Costa, Mountain Warehouse a Sainsbury's er gwaethaf cael gradd a phrofiad gwaith prifysgol: "Rydych chi'n dweud wrtha i nad ydw i'n ddigon medrus?" Disgrifiodd un arall yr anobaith: "Nawr mae pethau wedi mynd mor anobeithiol i mi nes i mi wneud cais am unrhyw beth a phopeth." Myfyriodd trydydd: "Dw i'n teimlo mai dyna mae pobl gyfoethog eisiau i ni ei wneud. Maen nhw eisiau i ni setlo am unrhyw beth y gallwch chi ei gael."¹⁹¹
198. Nid ydynt yn oddefol. Maen nhw wedi blino'n lân.

Myth: mae iechyd meddwl yn esgus

199. Disgrifiodd pobl ifanc yn ein hymchwil gylchoedd o bryder ac osgoi. Fe wnaethon nhw ddisgrifio addasiadau i feddyginiaeth a oedd yn eu gadael yn methu canolbwyntio. Fe wnaethant ddisgrifio cael eu rhyddhau o wasanaethau iechyd meddwl am ddiffyg presenoldeb oherwydd eu bod yn rhy sâl i fynychu. Fe wnaethant ddisgrifio gwneud cais am swyddi pan oeddent yn iach, tynnu'n ôl pan oeddent yn sâl, a cholli tir bob tro.¹⁹²
200. Nid yw pobl ifanc yn dyfeisio eu gofid. Maent yn byw gydag ef, yn aml heb gefnogaeth ddigonol, mewn systemau sydd wedi'u cynllunio o amgylch categorïau deuaidd o addas neu anaddas nad oes ganddynt unrhyw berthynas â realiti amrywiol eu hamodau.

2.5 Y cwestiwn gonest: ydyn nhw'n wahanol?

201. Ydynt. Maen nhw.
202. Mae pobl ifanc yn wahanol i'r rhai a ddaeth o'u blaenau. Ddim yn waeth. Ddim yn fwy diog. Ddim yn llai deallus. Ond yn wahanol mewn ffyrdd sydd â chanlyniadau materol. Maen nhw wedi tyfu i fyny mewn byd digidol sydd wedi ailweirio sut maen nhw'n cyfathrebu, sut maen nhw'n ffurfio perthnasoedd, sut maen nhw'n rheoli straen, sut maen nhw'n treulio eu hamser. Mae ganddyn nhw lai o brofiad o weithleoedd. Maent yn cyflwyno gyda lefelau uwch o bryder ac iselder. Maen nhw'n fwy tebygol o ddatgelu cyflyrau iechyd. Maen nhw'n disgwyl hyblygrwydd. Maen nhw'n gwerthfawrogi pwrpas. Maent yn llai parod i oddef triniaeth wael. Mae llawer ohono'n adlewyrchu'r byd a roddwyd iddyn nhw, nid y byd a ddewiswn nhw. Ac mae rhywfaint ohono, mynnu ar bwrpas, gwrthodiad i dderbyn triniaeth wael, agwedd agored ynghylch iechyd meddwl, yn adlewyrchu gwerthoedd y byddai'n dda i'r gweithle ddysgu ohonynt yn hytrach na'u gwrthsefyll. Nid y cwestiwn yw a yw pobl ifanc yn wahanol: maen nhw. Y cwestiwn yw a ydym yn barod i gofleidio'r gwahaniaeth hwnnw, i ailgynllunio'r llwybrau, addasu'r disgwyliadau, diwygio'r sefydliadau a chwrdd â'r genhedlaeth hon lle maen nhw yn hytrach na lle byddem yn dymuno iddyn nhw fod. Roedd pob cenhedlaeth flaenorol yn wahanol i'r un o'i blaen. Roedd y systemau yn addasu cynt. Y

tro hwn, dydy hyn heb ddigwydd. Rwy'n credu nad methiant pobl ifanc yw hynny, ond methiant system sy'n sownd yn y gorffennol.

Crynodeb

203. Rwyf am orffen y bennod hon lle dechreuodd: gyda lleisiau'r bobl ifanc a roddodd eu hamser i'r adolygiad hwn. Mae 'Katie', sydd â gradd a nod gyrfa clir, yn treulio ei dyddiau yng nghefn gwlad yr Alban yn gwneud cais am swyddi na all eu cael heb brofiad na all fforddio ei ennill: "Mae angen dwy flynedd o brofiad arnoch i gael swydd lefel mynediad, ond mae'n rhaid i chi allu ariannu eich hun i wneud hynny."¹⁹³ Mae 'Anna', a gwblhaodd BTEC, a wirfoddolodd ac a enillodd gymhwyster galwedigaethol, yn dal i fethu â chael ei chyflogi: "Os nad oes gennych chi unrhyw brofiad, nid yw cymwysterau yn ddefnyddiol iawn. Mae fel rhwystr ffordd."¹⁹⁴ Mae 'Rebecca', a fynychodd wyth ysgol uwchradd ac sy'n addasu i feddyginiaeth newydd, eisiau gyrfa, nid swydd yn unig: "Os nad yw fy meddwl wedi'i leoli, alla i ddim canolbwytio ar bethau eraill."¹⁹⁵ Straeon gwahanol, manau cychwyn gwahanol, ond un thema gyffredin: nid oes yr un ohonyn nhw wedi dewis bod yn NEET.
204. Disgrifiodd y bobl ifanc a siaradodd â'r adolygiad hwn rwystrau cynyddol, cymorth llai a systemau a oedd yn rhy aml yn eu trin fel problem yn hytrach nag fel person. Soniont am wneud cais am gannoedd o swyddi heb adborth, am geisio rheoli iechyd meddwl anwadal, ac am orfod llywio gwasanaethau a oedd yn anaml yn cydweithio o amgylch eu hanghenion. Eto i gyd, roedden nhw hefyd yn siarad yn gyson am fod eisiau gweithio, adeiladu gyrfa, dod o hyd i sefydlogrwydd a chyfrannu. Mae Mynegai Ieuencid Ymddiriedolaeth y Brenin 2025 yn dangos bod 67 y cant yn dweud y byddai gwaith yn rhoi sefydlogrwydd iddynt a 53 y cant yn rhoi gwell iechyd meddwl iddynt.¹⁹⁶ Nid diffyg dyhead yw'r broblem. Mae'n ddiffyg cefnogaeth gan systemau a ddylai addysgu, arwain a helpu pobl ifanc i fywyd fel oedolion, ond sy'n rhy aml yn methu â gwneud hynny. Mae'r penodau canlynol yn archwilio'r methiannau hynny yn y farchnad lafur, addysg, iechyd a systemau lles. Ond mae casgliad canolog y bennod hon yn glir: os dyma sut mae pobl ifanc yn profi'r systemau a gynlluniwyd i'w cefnogi, yna nid yw'r systemau hynny'n gweithio fel y dylent.

Chapter 3: Yr Economi Ieuenctid - sut mae'r farchnad lafur yn cynhyrchu datgysylltiad

205. Hyd yn oed ar ei chryfaf yn economaidd, nid yw'r DU erioed wedi gostwng y gyfradd NEET i'r lefelau a gyflawnir gan wledydd cymharol. Nid yw tua un o bob wyth o bobl ifanc mewn addysg nac mewn gwaith. Yn y gwledydd sy'n perfformio orau, mae'n agosach at un o bob ugain.¹⁹⁷ Mae'r bwlch hwnnw'n cynrychioli cannoedd o filoedd o bobl ifanc.
206. Nid yr ateb yw bod pobl ifanc wedi dod yn llai brwdfrydig neu addysgedig. Fel yr archwiliwn ym Mhenodau 4-6 mae yna ddiffygion yn y systemau addysg, iechyd a lles sy'n cyfrannu at broblem NEET y DU. Ond mae newid gwaethybol sy'n aml yn cael ei anwybyddu wedi bod yn y farchnad lafur ei hun. Mae'r llwybrau i mewn i bobl ifanc wedi gwanhau. Mae cyfleoedd lefel mynediad wedi lleihau. Mae strwythurau'r farchnad lafur wedi newid. Mae cyflogwyr yn llai tebygol o fentro ar rywun ifanc, dibrofiad ac yn dioddef o bryder neu iselder. I leiafrif sylweddol, nid yw'r farchnad lafur bellach yn cyflawni'r swyddogaeth a arferai ei gwneud.
207. I'r rhan fwyaf o bobl ifanc, mae'n dal i wneud hynny. Maen nhw'n gadael addysg, yn dod o hyd i waith ac yn symud ymlaen. Ond i leiafrif cynyddol, mae'r newid hwnnw'n chwalu. Nid yw amser allan o waith bellach yn gyfnod byr cyn swydd gyntaf yn unig. Mae'n dod yn fwy hirfaith, yn fwy bregus ac, i ormod, yn llwybr allan o'r farchnad lafur yn gyfan gwbl.
208. Am fwy na dwy ddegawd, mae llywodraethau olynol wedi ymateb i ymddieithrio pobl ifanc drwy ymyriadau ar yr ochr gyflenwi. Mae polisi wedi blaenoriaethu paratoi pobl ifanc ar gyfer y farchnad lafur: gwella eu sgiliau, ysgogi eu chwiliad am swydd, diwygio eu budd-daliadau. Mae'r pethau hynny'n bwysig. Ond nid ydyn nhw wedi dod â'r gyfradd NEET strwythurol yn agos at y lefelau a welwyd mewn mannau eraill. Y dybiaeth yw os bydd y cyflenwad yn gwella, y bydd y galw yn ei amsugno. Nid yw'r dybiaeth honno'n dal mwyach. Mae'r farchnad lafur ei hun wedi newid.
209. O ran y prif bethau, mae cyfran pobl ifanc o'r farchnad lafur wedi lleihau hyd yn oed wrth i gyflogaeth gyffredinol gynyddu. Mewn geiriau eraill, mae ochr y galw yr un mor bwysig â ochr y cyflenwad. Rhan o'r rheswm nad yw hyn wedi bod yn faes ffocws digon mawr yw bod y dirywiad yng nghyfranogiad pobl ifanc yn y farchnad lafur wedi'i guddio. Mae wedi cael ei guddio gan gylchoedd economaidd ac yn enwedig gan gyfranogiad cynyddol pobl ifanc mewn addysg. Mae lleihad ymdrech y farchnad lafur wedi'i digolledu, i ryw raddau, gan y system addysg yn gwneud mwy. Ond nid yw digolledu yr un peth â datrysiad parhaol i broblem NEET. Fel yr eglurwn yn ddiweddarach, mae'r 'siocleddfwr' addysg wedi gwanhau, gan adael mwy o bobl ifanc yn agored i'r risg o ddod yn NEET.
210. Felly, er bod adolygiadau blaenorol wedi tueddu i weld y mater NEET yn bennaf drwy lens ochr y cyflenwad, mae'r bennod hon yn dadlau bod ochr y galw bellach yr un mor bwysig: sut mae'r farchnad lafur wedi'i strwythuro, sut mae cyflogwyr yn recriwtio, a pha mor

hawdd neu anodd yw hi i bobl ifanc gael troedle. Oni bai bod yr ochrau cyflenwi a galw yn cael eu datrys gyda'i gilydd, bydd y broblem yn parhau. Ni fydd pobl ifanc sydd wedi'u paratoi'n well yn cyrraedd marchnad lafur nad yw bellach yn eu hamsugno'n ddibynadwy yn ddigon. Mae'n drawiadol bod bron i 30 y cant o'r boblogaeth NEET bellach yn cael TGAU da neu gyfwerth, bod gan dros 21 y cant gymhwyster Lefel 3 a bod gan 15 y cant radd.¹⁹⁸ Eto i gyd, nid yw'r farchnad lafur yn eu hamsugno. Mae hynny'n arbennig o wir ers y pandemig. Nid oedd y system yn gweithio'n ddigon da cyn hynny. Mae'n gweithio llai da nawr.

3.1 Tueddiadau mewn cyfranogiad ieuenctid

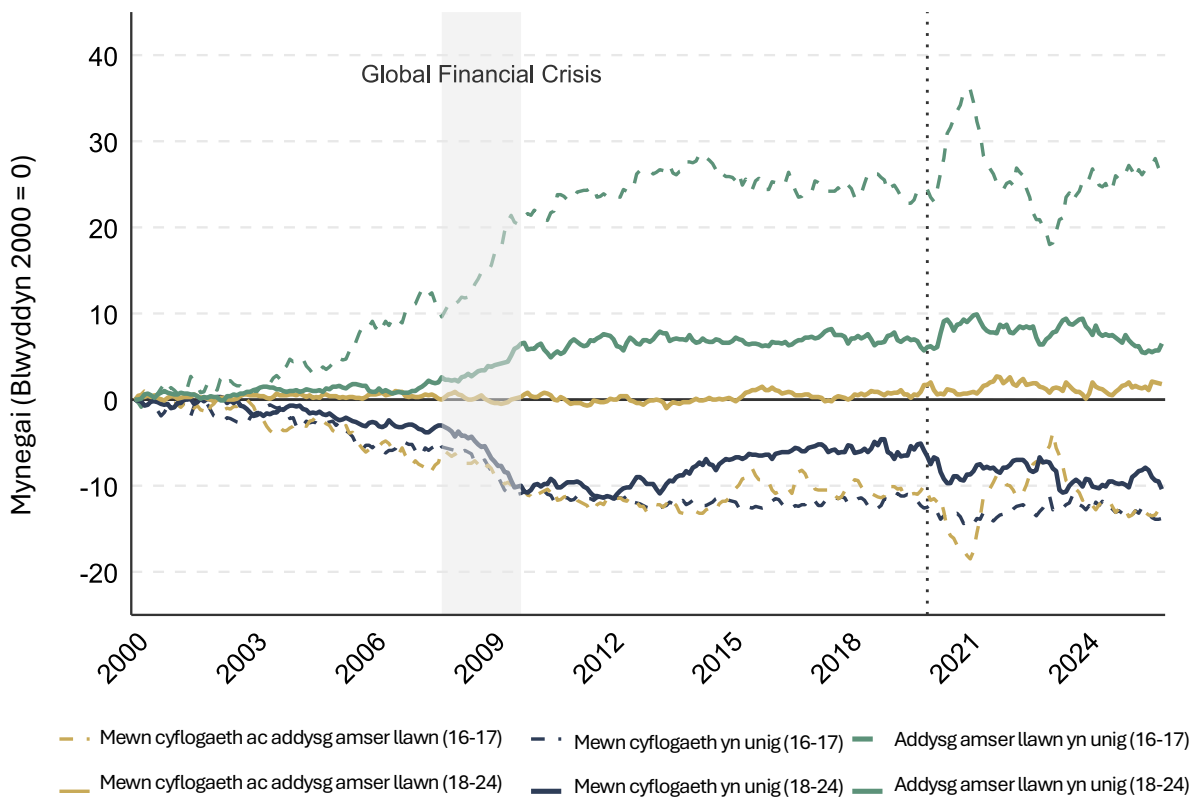
211. Mae'r brif gyfradd NEET wedi treulio'r rhan fwyaf o'r tair degawd diwethaf mewn ystod gymharol gul. Hyd yn oed mewn cyfnodau gwell, anaml y mae wedi gostwng yn llawer islaw 10 y cant.¹⁹⁹ Ar yr wyneb, gall hynny wneud i'r broblem edrych yn barhaus ond yn fras heb newid. Ond mae'r brif stori honno'n gamarweiniol. O dan hynny, mae natur datgysylltiad ieuenctid o'r farchnad lafur wedi bod yn newid.
212. I weld hynny, nid yw'n ddigon gofyn faint o bobl ifanc sydd allan o waith. Mae angen i ni ofyn pa fath o ddatgysylltiad yr ydym yn edrych arno. Ar y brif lefel mae gwahaniaeth i'w wneud rhwng dau grŵp: y di-waith a'r rhai sy'n economaidd anweithgar. Mae'r di-waith allan o waith, yn chwilio am swydd ac ar gael i ddechrau. Mae'r rhai sy'n economaidd anweithgar ddim yn chwilio am waith, ddim ar gael, neu'r ddau.
213. Mae diweithdra yn arbennig o dueddol o gael ei achosi gan anwadalrwydd galw economaidd yn codi neu'n gostwng. Mae pobl ifanc sy'n ymuno â'r farchnad lafur yn arbennig o agored i'r anwadalrwydd hwnnw. Mewn cyfnod o ddirywiad neu dwf araf, mae cyflogwyr yn ei chael hi'n hawdd cau'r tap recriwtio ac mae pobl ifanc yn talu'r pris.
214. Ond mae cyflogaeth ieuenctid yn tueddu i adlamu pan fydd twf yn aildechrau. Y broblem yw, dros y blynyddoedd diwethaf, bod mwy o bobl ifanc NEET wedi dod yn economaidd anweithgar. Fel y dangoswn isod, mae mwy ohonynt yn dod yn anweithgar oherwydd afiechyd, gan ymestyn eu datgysylltiad o'r farchnad lafur. Unwaith y bydd y bobl ifanc hyn yn rhoi'r gorau i chwilio am waith, mae'r llwybr yn ôl yn llawer anoddach.
215. Mae'r prif ffigur NEET yn cuddio'r hyn sy'n newid mewn gwirionedd. Y tu ôl i'r 10 i 16 y cant hwnnw, sy'n ymddangos yn sefydlog, mae newid mwy difrifol. Nid stori yn unig yw hon bellach am bobl ifanc yn symud trwy ddiweithdra tra byddant yn aros i'r economi wella. I gyfran gynyddol o bobl ifanc NEET, mae'n stori o ddatgysylltiad.
216. Dyna pam na fydd twf economaidd yn unig yn datrys y broblem. Bydd adferiad yn dod â rhai pobl ifanc ddi-waith yn ôl i waith. Bydd yn gwneud llawer llai i'r rhai sydd eisoes wedi rhoi'r gorau i chwilio. Maen nhw angen mwy na galw cryfach. Maen nhw angen llwybrau i mewn i waith sydd wedi'u colli, cefnogaeth sydd wedi teneuo, a marchnad lafur sydd mewn gwell sefyllfa i'w dwyn yn ôl.

Newid strwythurol mewn cyfranogiad

217. Mae'r 21ain ganrif wedi gweld ffyniant swyddi sylweddol ym Mhrydain. Mae tua saith miliwn yn fwy o bobl mewn gwaith nag ar droad y mileniwm. Ond nid yw pobl ifanc wedi rhannu yn y twf hwnnw. Mae nifer y gweithwyr o dan 25 oed wedi gostwng. Ar un adeg roedd pobl ifanc yn cyfrif am tua un o bob saith gweithiwr. Nawr mae'n agosach at un o bob naw.²⁰⁰ Mae cyfran yr ieuencid o'r gweithlu wedi crebachu hyd yn oed wrth i gyflogaeth gyffredinol dyfu.
218. Mae'r ffigurau cyflogaeth yn gwneud y pwynt yn glir. Ar droad y ganrif, roedd tua 63 y cant o bobl ifanc mewn gwaith. Nawr mae prin yn 50 y cant. Dros yr un cyfnod, cododd y gyfradd gyflogaeth ar gyfer y rhai rhwng 25 a 64 oed o 74 y cant i 80 y cant.²⁰¹ Symudodd oedolion hŷn ymhellach i mewn i waith, tra bod pobl ifanc yn symud i'r cyfeiriad arall.
219. Y cwestiwn amlwg yw pam na arweiniodd hyn at gynnydd llawer mwy yng nghyfradd y NEET. Yr ateb yw bod rhywbeth arall wedi newid ar yr un pryd. Nid yw'n fater syml o bod pobl ifanc wedi gadael y farchnad lafur. Symudodd mwy ohonyn nhw i addysg yn lle hynny. Mae'r dirywiad hirdymor mewn cyflogaeth ieuencid wedi'i wrthbwysu'n rhannol gan gynnydd hirdymor mewn cyfranogiad mewn addysg. Cyflymodd y newid hwnnw ar ôl yr argyfwng ariannol ac eto ar ôl y pandemig.
220. Mae'r newid yn gliriaf ymhlith yr ieuengaf. Mae cyflogaeth ymhlith pobl dan 18 oed wedi gostwng o 47 y cant genhedlaeth yn ôl i tua 20 y cant heddiw. Ar yr un pryd, mae cyfran y rhai mewn addysg amser llawn sydd hefyd mewn gwaith wedi haneru, o 40 y cant ar droad y ganrif i 19 y cant nawr.²⁰² Nid yn unig y mae pobl ifanc yn llai tebygol o fod yn gweithio, ond maent hefyd yn llai tebygol o gael unrhyw droedle yn y farchnad lafur tra byddant yn astudio.
221. Ymhlith pobl ifanc nad ydynt mewn addysg rhwng 18 a 24 oed, mae cyflogaeth yn dal i godi a gostwng gyda'r cylch. Cyrhaeddodd 77 y cant cyn y pandemig, dychwelodd i'r lefel honno am gyfnod byr yn haf 2022, ac ers hynny mae wedi gostwng yn sydyn i tua 70 y cant am y tro cyntaf ers 2013.²⁰³ Mae hynny'n arwydd rhybudd pwysig. Y tu allan i addysg, mae pobl ifanc bellach yn llai tebygol o fod mewn gwaith nag ar unrhyw adeg yn y degawd diwethaf.
222. Mae Ffigur 14 yn dangos y newid ehangach. Mae'n olrhain cyfran y bobl ifanc mewn cyflogaeth, mewn addysg, neu yn y ddau ers 2000, gyda phobl 16 i 17 oed yn cael eu dangos gan linellau toredig a phobl 18 i 24 oed gan linellau solet.
223. I bobl 16 i 17 oed, mae'r gostyngiad mewn cyflogaeth wedi bod yn ddramatig. Dim ond y gyfran sydd mewn gwaith sydd wedi gostwng yn sydyn, ac mae'r gyfran sy'n cyfuno gwaith ac addysg wedi gostwng hefyd. Gyda'i gilydd, mae hynny'n ostyngiad o 26 pwynt canran, o 46.5 y cant i 20.2 y cant. Ond mae bron yr holl ddirywiad hwnnw wedi cael ei gyfateb gan gynnydd mewn addysg amser llawn.²⁰⁴ Nid yw pobl ifanc wedi rhoi'r gorau iddi. Maen nhw wedi symud o waith i astudio.

224. I bobl 18 i 24 oed, y cyfeiriad teithio yw i ffwrdd o waith a thuag at addysg. Mae cyflogaeth yn unig wedi gostwng 10.4 pwynt canran. Mae'r gyfran sy'n cyfuno gwaith ac addysg wedi aros yr un fath fwy neu lai. Ond dim ond 6.5 pwynt y mae'r gyfran mewn addysg wedi codi.²⁰⁵
225. Yr hyn a wnaeth hyn yn hylaw yn y gorffennol oedd bod addysg yn gweithredu fel siocleddfwr. Ar ôl yr argyfwng ariannol, daeth cynnydd parhaus mewn cyfranogiad mewn addysg ynghyd â galw gwannach yn y farchnad lafur. Arhosodd mwy o bobl ifanc mewn addysg am hirach. Yr hyn sy'n wahanol nawr yw bod y farchnad lafur wedi gwanhau eto heb yr un cynnydd mewn addysg i'w ddiogolledu. Dyna'r pryder gwirioneddol: rydym bellach yn gweld newid gwannach i waith heb yr un amddiffyniad rhag cyfranogiad cynyddol mewn dysgu.

Ffigur 14: Cyfran mynedig o bobl ifanc mewn cyflogaeth a/neu addysg amser llawn, DU, 2001 - 2025

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu
Nodyn: mae llinell doredig yn cynrychioli toriad mewn cyfres

Nid yw cynnydd mewn diweithdra yn ymwneud â galw gwannach yn unig

226. Mae diweithdra ymhlith pobl ifanc wedi codi o 9.2 y cant yng nghanol 2022 i 15.8 y cant nawr.²⁰⁶ Mae arwyddion nad yw'r cynnydd diweddar mewn diweithdra ymhlith pobl ifanc yn gylchol yn unig. Mae ymchwili diweddar gan Resolution Foundation, sy'n cymharu cyfradd ddiweithdra'r rhai dros 25 oed â chyfradd NEET y rhai 18 i 24 oed, yn awgrymu bod yr olaf yn uwch nag y byddai amodau'r farchnad lafur pur yn ei awgrymu.²⁰⁷

227. Yn yr un modd, mae diweithdra ymhlith pobl ifanc wedi codi mwy nag y byddai lefel y swyddi gwag yn unig yn ein harwain i'w ddisgwyl. Mae'r canlyniad ymarferol yn syml: mae mwy o bobl ifanc yn treulio mwy o amser allan o waith. Mae mwy na chwarter miliwn bellach wedi bod yn ddi-waith ers dros chwe mis, y ffigwr uchaf ers dechrau 2015.²⁰⁸
228. Mae hyn yn bwysig oherwydd, ar bapur, nid yw'r broblem yn un o rhy ychydig o swyddi yn unig. Yn genedlaethol, mae tua 1.5 swydd wag i bob person ifanc di-waith nad yw mewn addysg.²⁰⁹ Ac eto nid yw'r swyddi gwag hynny'n trosi'n swyddi i bobl ifanc ar yr un gyfradd ag yr oeddent yn arfer ei wneud.
229. Nid maint y galw yn unig yw'r broblem. Y ffaith yw bod y mecanweithiau a arferai ddod â phobl ifanc i mewn i waith yn gweithio cystal. Dros amser, mae'r farchnad lafur wedi dod yn llai effeithiol wrth drosi swyddi gwag yn fynediad i'r rhai sydd ar ddechrau eu bywydau gwaith.
230. Mae goblygiad y polisi yn glir. Nid yw'n ddigon canolbwyntio ar nifer y swyddi yn yr economi yn unig. Mae angen i ni hefyd ganolbwyntio ar sut mae pobl ifanc yn eu cyrraedd, sut mae cyflogwyr yn recriwtio, a pham mae'r newid i waith wedi dod yn llai dibynadwy nag yr oedd ar un adeg.

3.2 Mae'r cam cyntaf wedi teneuo

231. Mae nifer o ffactorau ar waith yma, ac mae pobl ifanc yn tueddu i'w teimlo gyntaf ac yn fwyaf llym. Nhw yw'r grŵp sy'n mynd i mewn i'r farchnad lafur, yn symud drwyddi ac yn ceisio cael y troedle cyntaf. Maent hefyd wedi'u crynhoi'n fwy mewn sectorau â throsiant uwch a llai o gynrychiolaeth yn y rhannau o'r economi sy'n fwy sefydlog. Mae swyddi mewn sectorau lefel mynediad wedi gostwng yn ystod y blynyddoedd diwethaf.²¹⁰
232. Ond nid yw'r broblem yn golygu bod llai o swyddi y gall pobl ifanc eu gwneud yn unig. Y broblem yw bod y llwybrau i mewn i waith wedi culhau. Mae'r cam cyntaf wedi teneuo. Yr enghreifftiau cliraf yw dirywiad y swydd ddydd Sadwrn a'r ffordd y mae'r system brentisiaethau wedi symud i ffwrdd oddi wrth bobl ifanc.
233. I genedlaethau cynharach, y rhain yn aml oedd y llwybrau cyntaf i bobl ifanc i fywyd gwaith. Roedden nhw'n darparu incwm, ond roedden nhw hefyd yn helpu pobl ifanc i feithrin hyder, dysgu arferion gwaith a dangos i gyflogwyr beth allent ei wneud. I ormod o bobl ifanc nawr, mae'r cyfleoedd hynny'n wannach neu wedi diflannu'n gyfan gwbl. Mae data arolwg y gweithlu, er enghraifft, yn dangos gostyngiad yn nifer y myfyrwyr 16 i 17 oed sy'n gwneud unrhyw waith o 35 y cant yn 2006 i 19 y cant heddiw.²¹¹
234. Mae hynny'n bwysig oherwydd bod cyflogwyr yn dal i ofyn am hyder, profiad a pharodrwydd i weithio. Ond mae'r farchnad lafur bellach yn cynnig llai o ffyrdd o'u caffael. Y canlyniad yw trosglwyddiad anoddach a mwy bregus i waith. Mae pobl ifanc wedi'u dal mewn trap: mae

cyflogwyr yn gofyn am brofiad, ond mae'r llwybrau mynediad iddynt ar un adeg wedi culhau neu wedi diflannu.

Mae sectorau cyflogaeth ieuenctid wedi dirywio

235. Mae'r sectorau sydd yn draddodiadol wedi amsugno llawer o bobl ifanc wedi crebachu, ailstrwythuro neu newid natur y swyddi maen nhw'n eu cynnig. Nid stori am lai o swyddi yn gyffredinol yn unig yw hon. Dyma erydiad haen sylfaenol y farchnad lafur: y rolau a arferai oddef diffyg profiad ac a ddarparodd droedle cyntaf.
236. Mae hanner holl gyflogaeth pobl ifanc ar gyflogres wedi'i ganoli mewn dim ond tri sector: cyfanwerthu a manwerthu, gwasanaethau llety a bwyd, ac iechyd a gofal cymdeithasol. Dim ond tua 13 y cant o gyflogaeth gyflogres yw pobl ifanc yn gyffredinol, ond maent yn cael eu cynrychioli'n llawer mwy mewn cyfanwerthu a manwerthu a llety a gwasanaethau bwyd.²¹² Pan fydd y sectorau hyn yn newid, gweithwyr ifanc sy'n teimlo'r effeithiau yn gyntaf ac yn fwyaf llym.
237. Am ddegawdau, manwerthu oedd y cyflogwr unigol mwyaf i bobl ifanc. Mae siopa ar-lein wedi codi o lai na 5 y cant o werthiannau manwerthu yn 2008 i fwy na 26 y cant yn 2024.²¹³ Roedd 8,000 yn llai o siopau manwerthu ar y strydoedd mawr yn 2025 nag yn 2019.²¹⁴ Mae cyflogaeth yn y sector yn parhau i fod yn is na'r lefelau cyn y pandemig, tra bod swyddi gwag wedi gostwng yn sydyn dros y degawd diwethaf.^{215,216} Lle mae manwerthwyr yn recriwtio, mae llawer bellach yn well ganddynt ymestyn oriau staff presennol yn hytrach na chyflogi gweithwyr rhan-amser newydd a allai fod angen cefnogaeth a goruchwyliaeth.
238. Cafodd gwasanaethau llety a bwyd eu taro'n wael yn ystod pandemig Covid-19. Mae swyddi gwag lletygarwch wedi gostwng tua hanner mewn pedair blynedd.²¹⁷ Mae iechyd a gofal cymdeithasol yn cyflwyno problem wahanol. Mae galw mawr ac mae swyddi gwag yn parhau i fod yn rhai cronig, ond nid yw'r rolau hyn wedi dod yn llwybr i mewn ar raddfa fawr i bobl ifanc. Mae'r gwaith yn heriol, yn dreth emosiynol ac yn aml am gyflogau isel, gyda throsiant uchel iawn o staff.²¹⁸ Fel arfer, mae angen gwiriadau DBS, hyfforddiant gorfodol ac, mewn llawer o achosion, trwydded yrru ar gyfer mynediad.²¹⁹
239. Ar yr un pryd, mae'r swyddi yn y sectorau hyn wedi dod yn llai hygyrch i'r rhai heb brofiad. Mae gwaith a oedd unwaith yn cynnig ffordd i mewn gymharol syml wedi dod yn fwy heriol. Mae rolau gwasanaeth cwsmeriaid bellach yn cynnwys trin ymholiadau cymhleth ar draws sianeli digidol lluosog. Mae swyddi warws angen cyflymder, cywirdeb a chydymffurfiaeth â systemau perfformiad a reolir yn dynn. Mae gwaith manwerthu wedi'i ad-drefnu fel bod disgwyl i lai o staff wneud mwy. Y canlyniad yw nid yn unig llai o swyddi lefel mynediad, ond mwy o fynediad amodol iddynt. Mae ansawdd y gwaith sydd ar gael i bobl ifanc hefyd wedi gwaethygu. Mae gweithwyr ifanc rhwng 16 a 24 oed yn llawer mwy tebygol na phobl hŷn o fod mewn gwaith ansicr iawn.²²⁰ Mae mwy nag un o bob deg ar gontractau dim oriau, o'i gymharu â chyfran fach iawn o weithwyr hŷn.²²¹ Mae ymchwil yn awgrymu, er y gall gwaith

ansicr fod yn gam ymlaen i rai, fod lleiafrif sylweddol yn parhau i fod yn gaeth ynddo neu'n symud o ansicrwydd i ddiweithdra.²²² Mae llwybrau eraill wedi gwanhau hefyd. Mae hunangyflogaeth ymhlith pobl dan 25 oed wedi gostwng ers 2020.²²³ Nid yw gwaith plattform a gig wedi gwneud iawn am y gwahaniaeth. Gall ddarparu incwm, ond anaml y mae'n cynnig hyfforddiant, dilyniant neu gysylltiad parhaol â chyflogwr.²²⁴ Pan ddaw'r unig opsiwn, nid yw'n darparu sylfaen gadarn ar gyfer bywyd gwaith.

240. Mae'r pwysau bellach yn ymestyn ymhellach i fyny'r farchnad lafur. Mae cyflogi graddedigion wedi gostwng wyth y cant flwyddyn ar ôl blwyddyn, mae gorgymhwysio ymhlith oedolion yn uchel yn ôl safonau rhyngwladol, ac mae cyfraddau NEET graddedigion wedi codi.^{225,226,227} Pan fydd marchnad lafur graddedigion yn tynhau, mae'r effeithiau'n rhaedru i lawr. Mae graddedigion yn cystadlu am rolau a fyddai wedi mynd i bobl nad ydynt yn raddedigion o'r blaen, gan gywasgu cyfleoedd ymhellach i lawr y llif.
241. Nid llai o swyddi yn unig yw'r effaith gronnus. Mae llai o swyddi y gall pobl ifanc fynd iddynt yn realistig ac adeiladu ohonynt. Mae llwybrau mynediad wedi culhau o sawl cyfeiriad ar unwaith. Felly, nid dim ond sut i greu swyddi yw'r her polisi, ond sut i ailadeiladu llwybrau i'r swyddi sy'n bodoli.

Llai o swyddi lefel mynediad

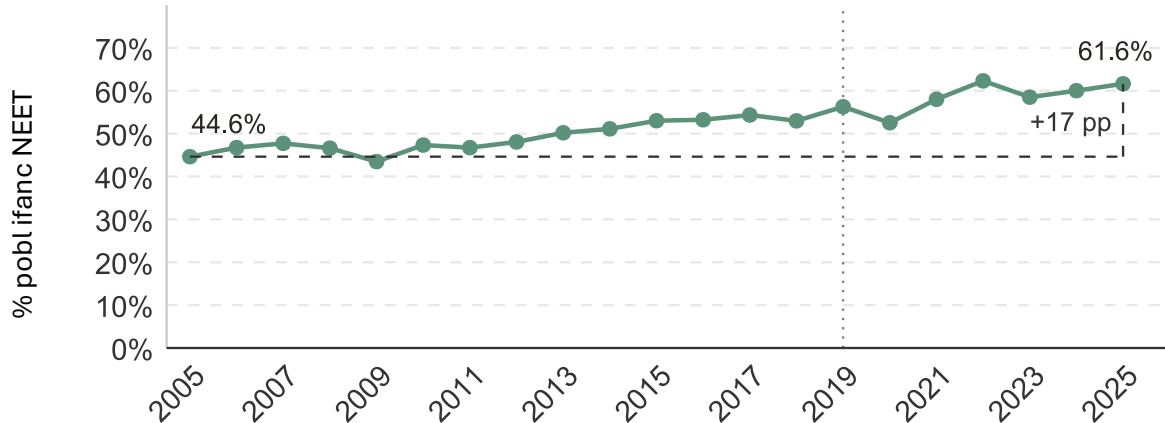
242. Mae newidiadau hirdymor yn strwythur galwedigaethol yr economi wedi newid y mathau o swyddi sydd ar gael i bobl ifanc. Dros yr 20 mlynedd diwethaf, mae nifer y swyddi sgiliau canolig ac is yn yr economi wedi gostwng tua 1.6 miliwn, tra bod swyddi sgiliau uwch wedi tyfu tua 6.3 miliwn.^e Mae pobl ifanc wedi'u gorgynrychioli yn y swyddi sydd wedi dirywio ac wedi'u tangynrychioli yn y rhai sydd wedi ehangu.
243. Ar un lefel, mae hynny'n adlewyrchu economi fwy cynhyrchiol a mwy medrus. Ond mae hefyd yn creu marchnad lafur anoddach i'r rhai sydd ar ddechrau bywyd gwaith. Mae llai o rolau lefel mynediad nag oedd ar un adeg, tra bod y gystadleuaeth amdanynt wedi dwysáu. Y canlyniad yw anghydbwysedd cynyddol: llai o swyddi sgiliau is, mwy o bobl yn mynd amdanynt, a thwf parhaus mewn swyddi nad yw llawer o bobl ifanc wedi'u cymhwysio i'w gwneud eto. Mae pobl ifanc wedi'u gwasgu ar y ddau ben. Maent dan anfantais yn y gystadleuaeth am rolau sgiliau is oherwydd nad oes ganddynt brofiad, ac maent wedi'u heithrio o rolau sgiliau uwch oherwydd nad ydynt eto wedi caffael y cymwysterau, yr hyfforddiant na'r sgiliau sydd eu hangen ar y swyddi hynny. Dyna un o'r rhesymau pam mae'r newid i waith wedi dod yn anoddach.

^e Annual Population Survey data via NOMIS – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.nomisweb.co.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://www.nomisweb.co.uk/home/release_group.asp?g=16. Mae swyddi sgiliau canolig ac is yn cyfeirio at grwpiau galwedigaethol safonol 4 i 9, tra bod swyddi sgiliau uwch yn cyfeirio at grwpiau galwedigaethol safonol 1 i 3.

Marwolaeth y swydd ddydd Sadwrn

244. Mae'r hyn a ddisgrifir yn aml fel dirywiad y swydd ddydd Sadwrn mewn gwirionedd yn rhan o newid ehangach: colli gwaith hyblyg, rhan-amser y gellid ei gyfuno ag astudio ac a roddodd gyfle cynnar, hwylus i bobl ifanc i fywyd gwaith.
245. Diflannodd rhai o'r swyddi hynny oherwydd bod yr economi wedi newid. Mae llawer llai o bobl ifanc yn dosbarthu papurau newydd, er enghraifft. Ond dim ond rhan o'r stori yw hynny. Mae'r dirywiad hefyd wedi'i sbarduno gan newidiadau yn ymddygiad cyflogwyr. Mae economeg cyflogi, ynghyd â newidiadau yn yr amgylchedd rheoleiddio, wedi gwneud rolau achlysurol yn llai deniadol i'w cynnig.
246. Y canlyniad yw bod llai o bobl ifanc yn eu harddegau bellach yn cael unrhyw brofiad o waith â thâl cyn gadael addysg. Mae Ffigur 15 yn dangos bod cyfran y bobl ifanc nad ydynt erioed wedi cael swydd â thâl wedi cynyddu 17 y cant yn yr 20 mlynedd diwethaf. Mae mwy yn cyrraedd oedolaeth heb eirdaon gan gyflogwyr, heb fod yn gyfarwydd â normau gweithle, a heb yr hyder sy'n dod o fod wedi gweithio o'r blaen. Yna mae marchnad lafur sy'n disgwyl profiad blaenorol yn atgyfnerthu'r broblem. Gofynnir i bobl ifanc ddangos eu bod yn barod i weithio drwy gyfleoedd nad ydynt wedi cael cymaint o gyfleoedd i'w cael.

Ffigur 15: Cyfran y bobl ifanc NEET nad ydynt erioed wedi cael swydd â thâl dros amser, y DU, 2005 i 2025

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafurlu

Nodyn: mae llinell doredig yn cynrychioli toriad yn y gyfres.

Y drifft prentisiaeth

247. Dylai'r system prentisiaethau fod yn un o'r prif lwybrau y mae cyflogwyr yn dod â phobl ifanc i mewn i waith drwydynt. Yn rhy aml nid yw'n gweithredu felly. Mae'r Ardoll Prentisiaethau, a gyflwynwyd yn 2017, wedi arwain at ailddyrrannu sylweddol tuag at weithwyr hŷn a chymwysterau lefel uwch. Mae wedi cael ei gipio gan resymeg economaidd uwchsgilio gweithwyr presennol. Mae'r ddarpariaeth lefel mynediad sydd bwysicaf i bobl ifanc y tu allan i'r gwaith wedi'i gwagio.

248. Yn Lloegr, mae nifer y bobl 16 i 24 oed sy'n dechrau dysgu wedi gostwng 35 y cant ers cyflwyno'r Ardoll.²²⁸ Mae nifer y bobl ifanc sy'n dechrau ar Lefel 2 wedi gostwng 68 y cant.²²⁹ Mae nifer y dechreuadau Lefel 3 i lawr tua 20 y cant.²³⁰ Dim ond dau y cant o'r rhai ar brentisiaethau oedd yn NEET o'r blaen.²³¹ Mae cyfranogiad ymhlith pobl ifanc o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig wedi gostwng yn arbennig o sydyn.²³² Mae Pennod 4 yn archwilio'r system prentisiaethau yn fanylach.
249. Mae cyflogwyr yn parhau i fod yn gadarnhaol ar y cyfan ynghylch prentisiaethau mewn egwyddor. Ond clywodd yr adolygiad bryderon dro ar ôl tro bod y system wedi dod yn rhy anhyblyg, wedi gorfod cydymffurfio gormod ac wedi'i gogwyddo'n ormodol tuag at y rhai sydd eisoes yn y gweithlu. Adroddodd llawer fod yr ardoll yn rhy anhyblyg ac y byddent yn gwerthfawrogi'r gallu i ddefnyddio arian ar gyfer cyrsiau byrrach, cefnogaeth fugeiliol, gweithgaredd cyn-prentisiaeth neu gostau ôl-lenwi. Ar gyfartaledd, adroddodd cyflogwyr mai dim ond tua 42 y cant o'u harian ardoll a wariont.²³³

Newidiadau yn y ffordd y caiff swyddi eu recriwtio a'u llenwi

250. Genhedlaeth yn ôl, roedd llawer o swyddi lefel mynediad yn cael eu llenwi drwy lwybrau anffurfiol: cyswllt teuluol, ymweliad ar hap neu sgwrs fer gyda chyflogwr. Roedd y llwybrau hynny'n amherffaith ac yn aml yn annheg. Gallent atgynhyrchu mantais a chau pobl wahanol allan. Ond fe wnaethon nhw roi cyfle i bobl ifanc gael eu gweld wyneb yn wyneb a chaniatáu i gyflogwyr farnu potensial yn ogystal â phrofiad.
251. Mae hynny wedi newid. Mae recriwtio hyd yn oed ar gyfer rolau sgiliau isel a lefel mynediad bellach yn llawer mwy ffurfiol ac yn llawer mwy o bell. Mae pyrth ymgeisio ar-lein, sgrinio awtomataidd, profion seicometrig, cyfweliadau fideo wedi'u recordio a phrosesau recriwtio aml-gam yn cael eu defnyddio fwyfwy ar gyfer swyddi sydd angen ychydig iawn o gymhwyster ffurfiol neu ddim cymhwyster ffurfiol o gwbl. Efallai y bydd person ifanc sy'n gwneud cais am rôl warws neu fanwerthu nawr yn wynebu proses sy'n debycach i recriwtio proffesiynol na chyflogi am y swydd gyntaf.
252. Mae'r newid hwnnw'n bwysig. Mae'r systemau hyn yn tueddu i wobrwyo hyder, cyfarwyddyd â chonfensiynau recriwtio, mynediad digidol a'r gallu i lywio prosesau ffurfiol. Maent yn llai da am adnabod potensial mewn pobl ifanc sydd heb fawr ddim profiad. Mae person ifanc sydd â phryder, mynediad digidol gwan, dim lle tawel a neb i'w helpu trwy'r broses yn dechrau dan anfantais amlwg. Y canlyniad yw system sy'n cynhyrchu gwrthodiad ar raddfa fawr, yn aml heb unrhyw gyswllt dynol a dim adborth. Fel y clywsom yn cael ei ddisgrifio gan bobl ifanc ym Mhennod 2, i'r rhai sydd eisoes ar ymyl y farchnad lafur, gall hynny fod yn ddigalon iawn. Nid y broblem yn unig yw bod recriwtio wedi dod yn fwy effeithlon. Y ffaith yw, ar gyfer llawer o rolau lefel mynediad, ei fod wedi dod yn llai hygyrch i'r bobl y dylai fod yn eu denu.

Y sector cyhoeddus fel cyflogwr

Mae llywodraeth ganolog, awdurdodau lleol, y GIG, ysgolion a chyrrff cyhoeddus eraill gyda'i gilydd yn cyfrif am oddeutu un rhan o bump o gyfanswm y gyflogaeth.²³⁴ Mewn llawer o ardaloedd NEET uchel, y sector cyhoeddus yw'r cyflogwr mwyaf. Mae'r wladwriaeth yn cyfrif am gyfran sylweddol o gyflogaeth yn union y manau lle mae datgysylltiad ieuencid ar ei uchaf. Gallai fod yn gwneud mwy.

Mae'r proffil oedran wedi symud yn hŷn. Mewn llawer o awdurdodau lleol, mae toriadau cyllideb a rhewi recriwtio wedi lleihau swyddi lefel mynediad a oedd ar un adeg yn llwybr dibynadwy i mewn i waith. Ar hyn o bryd mae pobl o dan 25 oed yn cyfrif am lai na phump y cant o weithlu llywodraeth leol.²³⁵

Gall y sector cyhoeddus gymryd safbwynt hirach ar fuddsoddi mewn gweithiwr ifanc. Mae ganddo'r capasiti sefydliadol ar gyfer sefydlu a goruchwyllo strwythuredig. Mae'n atebol i'r cymunedau y mae'n eu gwasanaethu. Gall sefydliadau angor fel ymddiriedolaethau'r GIG, prifysgolion a chynghorau lleol lunio'r galw drwy gaffael, ymrwymadau hyfforddi a chynllunio'r gweithlu. Lle mae arweinwyr lleol yn cydlynu'r actorion hyn yn weithredol, mae llwybrau mynediad yn fwy gweladwy. Lle mae cydlynu'n wan, mae darnio yn parhau.

Dylai her seilwaith Prydain fod yn gyfle

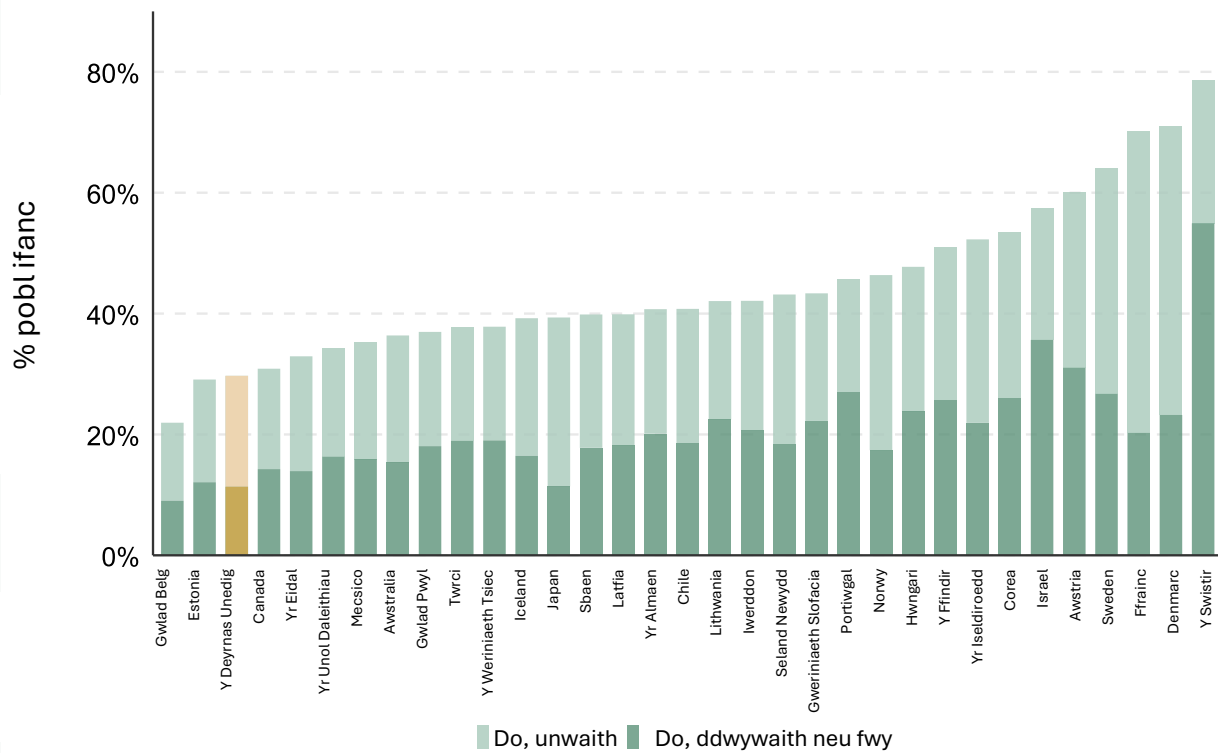
Mae Prydain yn cael ei hailwampio'n enfawr ac angenrheidiol o'i seilwaith hanfodol, ar yr un pryd â bod ganddi bron i filiwn o bobl ifanc allan o waith. Dylai hyn fod yn sefyllfa lle mae pawb ar eu hennill. Cymerwch Ddwyrain Lloegr. Mae tua £220 biliwn o biblinell seilwaith y Llywodraeth wedi'i chynllunio ar gyfer y rhanbarth hwn, prosiectau fel Sizewell C. Ar hyn o bryd mae llawer yn dod â chyfran fawr o'u gweithlu i mewn o dramor. O ystyried natur hirdymor y prosiectau hyn, dylent fod yn rhan fwy o'r ateb i'r argyfwng NEET. Mae nifer o resymau dros y datgysylltiad – ac rydym yn ymdrin â llawer ohonynt drwy gydol yr adroddiad hwn. Cysylltiadau trafndiaeth gwael, diffyg cydgysylltu yn y sgiliau sydd eu hangen a'r rhai sy'n cael eu darparu. Ac yn hanesyddol, absenoldeb dull cydlynol sy'n seiliedig ar le gyda chyfeiriad a gofyniad clir gan y llywodraeth. Nid yw'r atebion yn syml, ond mae'r cyfle yno.

3.3 Yr hyn y mae cyflogwyr yn ei wynebu nawr: parodrwydd i weithio, iechyd a'r baich bugeiliol

253. Mae cyflogwyr yn disgrifio bwlch cynyddol rhwng yr hyn y mae llawer o bobl ifanc yn ei gynnig i'r farchnad lafur a'r hyn y mae gweithleoedd bellach yn ei ddisgwyl o'r diwrnod cyntaf. Daeth hynny drwodd yn glir yn y dystiolaeth i'r adolygiad. Dim ond 3 y cant o gyflogwyr a oedd yn recriwtio pobl 16 oed i'w swydd gyntaf, ac 1 y cant a oedd yn recriwtio'r rhai sy'n gadael addysg bellach, a nododd lythrennedd neu rifedd gwael fel y prif broblem.²³⁶ Yn hytrach, cyfeiriodd cyflogwyr at ddiffyg profiad o'r gweithle, hyder is a pharodrwydd gwannach i weithio. Y broblem yw llai bod pobl ifanc yn brin o sgiliau sylfaenol, ond bod gormod wedi cael rhy ychydig o amlygiad i sut mae gweithleoedd yn gweithredu cyn bod disgwyl iddynt lwyddo mewn un.

254. Fel yr ydym yn archwilio ym Mhennod 4, mae'r pontydd sefydliadol a ddylai gyd-fynd â chyflenwad a galw wedi gwanhau. Mae prentisiaethau wedi codi o ran lefel ac oedran. Mae arweiniad gyrfaedd yn dan-bwerus. Mae colegau AB, y bont sefydliadol gynradd ar gyfer y bobl ifanc sydd fwyaf mewn perygl, yn cael eu hariannu i gofrestru a chwblhau, nid i leoli a chynnal. Mae'r problemau hynny'n cael eu gwaethygu gan ddirywiad mewn profiad gwaith a mathau eraill o gyswllt â'r gweithle. Mae gormod o bobl ifanc bellach yn gadael addysg amser llawn heb fawr ddim amlygiad uniongyrchol i amgylcheddau gwaith, os o gwbl. Mae dadansoddiad OECD o PISA 2022 yn dangos bod myfyrwyr difreintiedig yn sylweddol llai tebygol na'u cyfoedion mwy cefnog o fod wedi cymryd rhan mewn ymweliadau â gweithleoedd, cysgodi swyddi a gweithgareddau datblygu gyrfa eraill sy'n eu cysylltu â phobl mewn gwaith.²³⁷ Mae hyn yn bwysig oherwydd bod y cyfarfyddiadau cynnar hynny â gwaith yn gwneud mwy na darparu gwybodaeth. Maent yn meithrin hyder, cyfarwyddyd a synnwyr o beth mae cyflogaeth yn ei olygu. Mae Ffigwr 16 yn awgrymu bod gan y DU ymhlith y lefelau isaf o gyfranogiad mewn profiad gwaith yn rhyngwladol, gyda nifer isel iawn o fyfyrwyr difreintiedig yn manteisio arno.²³⁸ Pan fo amlygiad i waith yn wan, mae ansicrwydd ynghylch llwybrau yn y dyfodol yn uwch ac mae'r newid i gyflogaeth yn dod yn anoddach.
255. Y canlyniad yw bod llawer o bobl ifanc bellach yn cyrraedd y farchnad lafur gyda llai o brofiad o fywyd gwaith na chenedlaethau blaenorol, ar yr un pryd ag y mae cyflogwyr yn disgwyl mwy gan ymgeiswyr newydd. Nid problem agwedd yw hynny. Mae'n broblem paratoi ac amlygiad.
256. Mae Ffigwr 16 yn dangos pa mor ychydig o fyfyrwyr yn y DU sy'n cymryd rhan mewn profiadau gwaith o'i gymharu â gwledydd OECD, gyda dim ond dwy wlad â chyfrannau is. Mewn ymateb i'r Arolwg Cyflogwyr a gynhaliwyd ar gyfer yr adroddiad hwn, nododd cyflogwyr brofiad gwaith blaenorol fel prif rwystr i gyfleoedd cyflogaeth pobl ifanc (Ffigwr 17) a her y maent yn ei phrofi wrth gyflogi pobl ifanc (Ffigwr 18).

Ffigwr 16: Canran y myfyrwyr sy'n cytuno eu bod wedi cymryd rhan mewn cysgodi swyddi neu ymweliad â safle gwaith, gwledydd OECD, PISA 2022

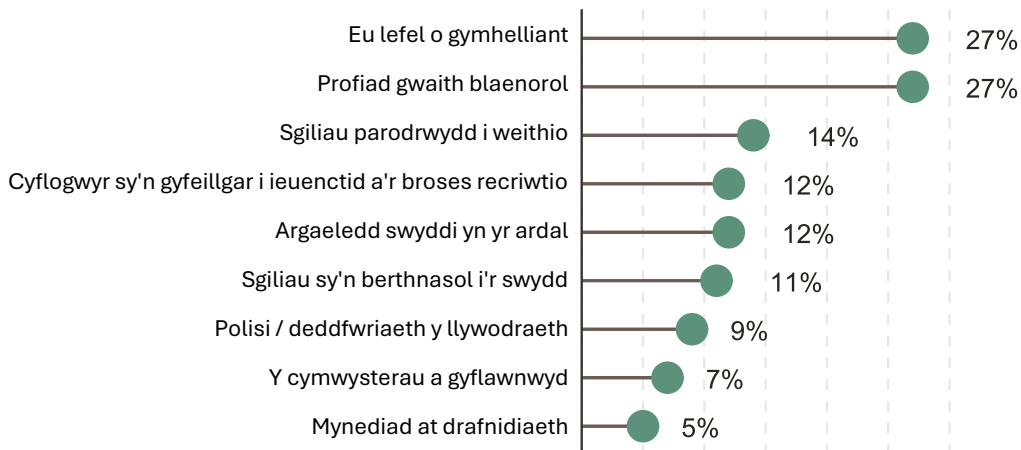

Ffynhonnell: OECD, Cyflwr Paratoi Gyrfaoedd Pobl Ifanc Byd-eang, Mai 2025

257. Yn eu hymgysylltiad â'r adolygiad, tynnodd cyflogwyr sylw hefyd at her ehangach o ran cymorth, tynnodd cyflogwyr sylw hefyd at her ehangach o ran cymorth ynghylch pryder, hyder, dibynadwyedd a'r gallu i ymdopi â gofynion y gweithle o'r diwrnod cyntaf. Tynnodd sawl un sylw at hyder rhyngpersonol gwannach ymhlith rhai ymgeiswyr ifanc: siarad â chwsmeriaid, ateb y ffôn, delio â phwysau a gweithredu mewn amgylcheddau anghyfarwydd (Ffigwr 18). Mae rhywfaint o hyn yn adlewyrchu colli amlygiad cynnar i waith. Mae rhai yn adlewyrchu aflonyddwch yn ystod y pandemig. Fel y nodwyd gennym yn y Bennod flaenorol, mae'r bobl ifanc sy'n cyflwyno wrth ddrws y farchnad lafur yn 2025 yn wahanol mewn agweddau pwysig i'r rhai a wnaeth hynny bymtheg neu ugain mlynedd yn ôl, mewn ffyrdd sydd â chanlyniadau perthnasol ar gyfer recriwtio, sefydlu a chadw staff.
258. Nododd cyflogwyr gynnydd yn nifer y bobl ifanc yn datgelu pryder, iselder a chyflyrau iechyd eraill sy'n effeithio ar bresenoldeb, goddefgarwch straen a chysondeb yn y gwaith. Mae cyfraddau cynyddol o afiechydon meddwl a chyflyrau niwroddatblygiadol yn cael effaith gynyddol ar a yw pobl ifanc yn dechrau gweithio, yn ei gynnal ac yn gwneud cynnydd ynddo.
259. Mae hynny'n golygu goblygiadau pwysig ar gyfer polisi. Mae'n golygu na ellir trin y broblem fel un o sgiliau yn unig. Mae marchnad lafur sydd wedi dod yn fwy heriol, ynghyd â chynnydd mewn rhwystrau sy'n gysylltiedig ag iechyd, yn creu trosglwyddiad llawer anoddach i waith i leiafrif sylweddol o bobl ifanc. Oni bai bod iechyd yn cael ei daclo ochr yn ochr ag ymddygiad cyflogwyr, dyluniad swyddi a strwythur ehangach y farchnad lafur,

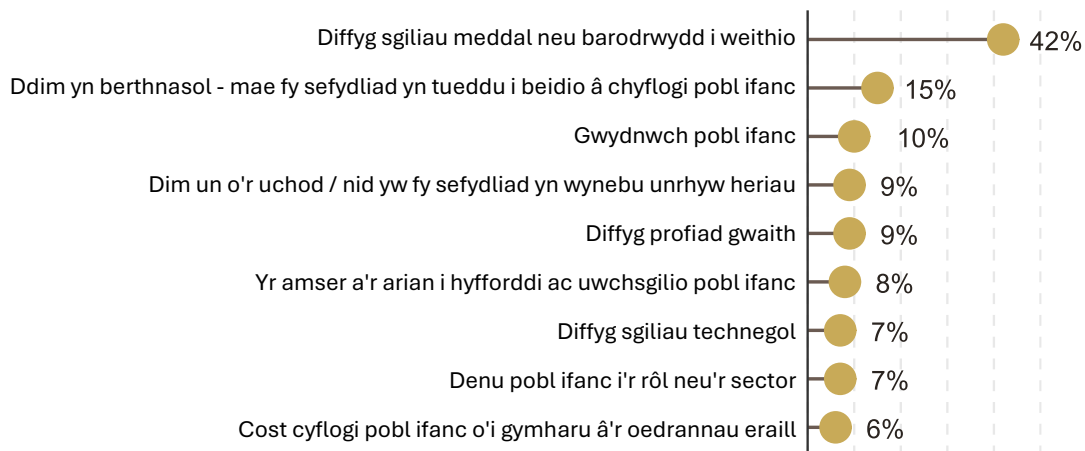
bydd diwygiadau i sgiliau a chyflogadwyedd yn cael effaith gyfyngedig. Mae llawer o gyflogwyr yn gydymdeimladol. Ond nid gwasanaethau clinigol ydyn nhw, ac nid yw llawer yn teimlo eu bod wedi'u cyfarparu i ddarparu'r lefel o gefnogaeth sydd ei hangen ar rai gweithwyr ifanc nawr. Dywedodd un cyflogwr mawr wrth yr adolygiad ei fod wedi ei chael hi'n angenrheidiol cyflogi gweithiwr cymdeithasol llawn amser i gefnogi staff iau. I gwmnïau llai, gall y math yna o angen wneud i gyflogi person ifanc dibrofiad deimlo'n llawer anoddach i'w reoli. Nid dadl yn erbyn pobl ifanc yw hon. Mae'n gydnabyddiaeth bod gofyn i gyflogwyr amsugno mwy o anghenion iechyd, hyder a chymorth ar yr un pryd ag y mae llawer wedi dod yn llai abl neu'n llai parod i wneud hynny. Os disgwylir i gyflogwyr gario mwy o'r baich hwnnw, bydd angen mwy o gefnogaeth arnynt eu hunain: gwell mynediad at iechyd galwedigaethol, cefnogaeth sefydlu a chadw staff wedi'i hariannu, a system sy'n cydnabod bod costau helpu person ifanc i ymgartrefu mewn gwaith yn mynd y tu hwnt i gyflogau yn unig. Ym Mhrydain heddiw, ychydig iawn o fynediad, os o gwbl, sydd gan y rhan fwyaf o bobl ifanc a'r rhan fwyaf o gyflogwyr bach at y math hwnnw o gefnogaeth. Lle mae'n absennol, mae'n anoddach cadw staff ac mae'n fwy tebygol y bydd ymadawiad cynnar.

Ffigwr 17: Prif rwystrau canfyddedig cyflogwyr i gyfleoedd cyflogaeth pobl ifanc

Ffynhonnell: Arolwg Cyflogwyr Pobl Ifanc a Gwaith²³⁹

Ffigwr 18: Prif heriau sy'n wynebu cyflogwyr wrth gyflogi pobl ifanc

Ffynhonnell: Arolwg Cyflogwyr Pobl Ifanc a Gwaith²⁴⁰

3.4 Economeg cyflogi

261. Yn y cyfamser, mae cost a baich rheoleiddio cyflogi pobl ifanc wedi cynyddu. Ers 2019–20, mae cyflogau isafswm i weithwyr ifanc wedi codi'n sydyn. Mae'r gyfradd ar gyfer pobl 21 i 24 oed wedi cynyddu 65 y cant, ar gyfer pobl 18 i 20 oed 76 y cant, ac ar gyfer pobl dan 18 oed 84 y cant.²⁴¹ Dros yr un cyfnod, cynyddodd y gyfradd ar gyfer y rhai 25 oed a throsodd 55 y cant. Mae'r rhain yn newidiadau sylweddol yng nghost cyflogi gweithwyr iau.
262. Codwyd y mater hwn gyda ni dro ar ôl tro gan gyflogwyr. Mae llawer o gyflogwyr, yn enwedig rhai mawr, eisoes yn dewis talu'r gyfradd i oedolion i bawb waeth beth fo'u hoedran. Ond nododd y cyflogwyr hynny sy'n dibynnu ar y gyfradd ieuenctid, yn enwedig busnesau bach a chanolig mewn sectorau lefel mynediad fel lletygarwch, fod y cynnydd yn lleihau cymhelliant i gyflogi pobl ifanc.²⁴² Mae hyn yn cael ei herio'n frwd gan eraill. Er enghraifft, dywedodd y TUC wrthym fod '[y] Comisiwn Cyflogau Isel yn dangos bod 85% o bobl 18 i 20 oed eisoes yn cael eu talu uwchlaw'r isafswm cyflog i bobl ifanc. Mae 63% yn cael eu talu

ar neu uwchlaw'r cyflog isafswm cenedlaethol neu nid ydynt wedi'u cynnwys o gwbl gan y gyfradd ieuenctid (Ffigwr 6.9, t 123, Adroddiad y Comisiwn Cyflogau Isel 2025). Mae'r Comisiwn hefyd wedi dangos mai'r ardaloedd lle mae cyflogaeth ieuenctid wedi gwneud orau yw'r ardaloedd lle mae'r isafswm cyflog ar ei uchaf.

263. Mae'r dystiolaeth ar effeithiau cyflogaeth yn gymysg ac yn dal yn anghyflawn. Canfu gwerthusiad o newidiadau 2021, pan symudodd pobl 23 i 24 oed i'r gyfradd oedolion lawn, ostyngiad ystadegol arwyddocaol mewn oriau gwaith mewn sectorau cyflog isel, o tua 5 y cant.²⁴³ Mae dadansoddiad newydd gan yr IFS o godiadau mwy diweddar ers 2024 yn awgrymu nad yw cyfraddau isafswm cyflog ieuenctid yn debygol o fod wedi lleihau cyflogaeth ieuenctid yn sylweddol.²⁴⁴
264. Yn yr un modd, nid yw dadansoddiad rhagarweiniol y Comisiwn Cyflogau Isel, a gyhoeddwyd ym mis Ebrill, yn tynnu sylw at effaith syml ar draws yr economi. Mae'r darlun yn amrywio ar draws sectorau a lleoedd. Nid yr ardaloedd lle mae'r gostyngiadau mwyaf mewn cyflogaeth ieuenctid yw'r rhai sydd â'r crynodiadau uchaf o weithwyr ifanc sy'n derbyn y cyflog isafswm bob amser.²⁴⁵ Mae hynny'n awgrymu bod ffactorau eraill hefyd yn llunio'r hyn sydd wedi digwydd.
265. Ar y llaw arall, mae llawer o gyflogwyr, yn enwedig cwmnïau bach a chanolig mewn sectorau lefel mynediad fel lletygarwch, yn disgrifio'r cynnydd cyflogau diweddar fel un sy'n newid economeg cyflogi gweithwyr iau,²⁴⁶ ac yn benodol yn tynnu sylw at gywasgu'r bwch cyflog rhwng gweithwyr iau a hŷn. Os bydd cost cyflogi rhywun 19 oed yn agosach at gost cyflogi gweithiwr hŷn sydd â sawl blwyddyn o brofiad, bydd rhai cyflogwyr yn dewis yr opsiwn mwy diogel. Nid y pwynt yw y dylai pobl ifanc gael eu talu llai. Y rheswm yw pan fydd cost llafur lefel mynediad yn codi, mae'r achos dros gyflogi rhywun dibrofiad yn mynd yn anoddach oni bai bod cyflogwyr yn cael cefnogaeth i wrthbwyso'r risg.
266. Ychwanegodd y cynnydd yng nghyfraniadau Yswiriant Gwladol cyflogwyr a'r newidiadau trothwy a gyhoeddwyd yng Nghyllideb Hydref 2024 at gost cyflogaeth i weithwyr o bob oed. Dywedodd mwy na 30 y cant o gyflogwyr eu bod yn disgwyl gweithredu gyda llai o staff o ganlyniad.²⁴⁷ Gwelsom ddadansoddiad gan y Ganolfan Astudiaethau Polisi yn awgrymu bod cost flynyddol cyflogi person ifanc wedi codi tua £4,000²⁴⁸ a bod y cynnydd mewn CYG cyflogwyr i'w deimlo mewn lletygarwch a manwerthu, sectorau sydd yn hanesyddol wedi darparu llawer o'r pwyntiau mynediad hawsaf i waith. Ond mae'n werth cofio bod pobl dan 21 oed yn parhau i fod wedi'u heithrio rhag cyfraniadau yswiriant gwladol cyflogwyr ac, fel y mae'r adolygiad eisoes wedi'i amlygu, mae'r cynnydd mewn anweithgarwch ieuenctid ymhell cyn unrhyw newidiadau diweddar i gyfraniadau yswiriant gwladol.
267. I lawer o gyflogwyr, teimlwyd y newidiadau i CYG ochr yn ochr â newidiadau eraill a oedd yn effeithio ar gost a risg cyflogi. Er bod diwygiadau i'r Ddeddf Hawliau Cyflogaeth wedi'u bwriadu i gryfhau diogelwch gweithwyr, roedd rhai cyflogwyr yn ystyried eu bod yn cynyddu'r baich o reoli tanberfformiad ac yn lleihau hyblygrwydd, yn enwedig mewn

perthynas â chontractau dim oriau a thâl salwch statudol. Efallai bod newid y Llywodraeth i gyfnod prawf o chwe mis wedi lleihau'r rhwystr mwyaf i gyflogi yn ddefnyddiol, er bod y ddeddfwriaeth yn rhy newydd i ddod i gasgliadau pendant am ei heffeithiau ar gyflogaeth. Ond mae cyflogwyr yn aml yn ymateb i risg ragweladwy cyn i'r dystiolaeth gael ei setlo.

268. Mae cyflogau, trethi a rheoliadau i gyd yn cael effaith ar y farchnad lafur, ond mae argyfwng NEET y DU yn llawer mwy hirdymor a dwfn nag unrhyw benderfyniadau a wnaed yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Y mater hollbwysig yw: os yw polisi cyhoeddus yn anelu at gynyddu cyfranogiad pobl ifanc, mae'n rhaid iddo helpu lleihau risgiau a gwneud y mwyaf o gymhellion. Mae angen iddo osgoi creu marchnad lafur lle mae costau mynediad wedi codi ond nid yw'r cymhellion i'w ddarparu wedi codi.

Trafnidiaeth a thai: y rhwystrau nad oes neb yn eu cyfrif

Yn yr adolygiad hwn, cododd trafndiaeth dro ar ôl tro fel ffactor cudd sy'n achosi datgysylltiad pobl ifanc o'r farchnad lafur. Trafnidiaeth yw'r seilwaith ar gyfer cyfranogiad. Os na all person ifanc gyrraedd y coleg, y cyfweliad, y prentisiaeth na'r swydd yn gorfforol, nid oes dim byd arall y mae'r system yn ei gynnig yn bwysig. I ormod o bobl ifanc, ni allant.

Mae teithiau ar wasanaethau bysiau yn Lloegr y tu allan i Lundain wedi gostwng 22 y cant ers 2010.²⁴⁹ Mewn ardaloedd gwledig mae'r dirywiad wedi bod yn fwy llym fyth. Mae cymunedau cyfan wedi colli eu gwasanaethau gyda'r nos a phenwythnosau. Mae'r toriadau wedi disgyn yn anghymesur ar ardaloedd gwledig, arfordirol a chyn-ardaloedd diwydiannol, sef yr union leoedd lle mae cyfraddau NEET ar eu huchaf. Nid yw person ifanc a gafodd gynnig shifft lletygarwch yn gorffen am 11pm mewn tref ddeuddeg milltir o'i gartref heb fws gyda'r nos wedi cael cynnig swydd. Mae wedi ei gyflwyno â phroblem na all ei datrys.

Mae pobl ifanc hefyd yn llai tebygol o yrru na chenedlaethau blaenorol. Gostyngodd cyfran y bobl 17 i 20 oed oedd â thrwydded yrru lawn o 48 y cant yn gynnar yn y 1990au i tua 29 y cant erbyn 2024.²⁵⁰ I berson ifanc sydd ar Gredyd Cynhwysol neu sydd heb incwm o gwbl, mae perchnogaeth car allan o gyrraedd. Ar ôl 18 oed, nid oes hawl teithio rhatach cenedlaethol i bobl ifanc y tu allan i Lundain. I berson ifanc NEET heb incwm nad yw'n hawlio budd-daliadau, nid yw trafndiaeth gyhoeddus yn gost. Mae'n amhosibilrwydd.

Mae'r berthynas rhwng trafndiaeth a chyfranogiad yn uniongyrchol ac yn fesuradwy. Canfu ymchwil ar gyfer yr Uned Allgáu Cymdeithasol fod dau o bob pump o bobl ifanc wedi gwrthod cyfle swydd, hyfforddiant neu addysg oherwydd problemau trafndiaeth.²⁵¹ Rhestrwyd pryderon trafndiaeth fel un o'r tri phrif reswm pam y mae myfyrwyr yn ystyried gadael y coleg.²⁵²

Llundain yw'r eithriad sy'n profi'r rheol. Mae teithio ar fws am ddim i bobl dan 18 oed a theithio am bris gostyngol i bobl 18 i 21 oed yn dileu trafndiaeth fel rhwystr i gyfranogiad. Llundain hefyd sydd â'r gyfradd NEET isaf o unrhyw ranbarth yn Lloegr a'r canlyniadau cyrchfannau ôl-16 cryfaf.²⁵³ Yn amlwg, nid trafndiaeth yw'r unig reswm; ond nid yw'n gyd-ddigwyddiad bod gan y ddinas sydd â'r cynnig trafndiaeth ieuencid gorau'r canlyniadau cyfranogiad ieuencid gorau.

Mae costau tai yn gwaethygu'r darlun ymhellach. Mae'r rhyngweithio rhwng yr argyfwng tai a mynediad i farchnad lafur pobl ifanc yn uniongyrchol. Mae pobl ifanc na allant fforddio byw'n annibynnol ger canolfannau cyflogaeth wedi'u cyfyngu i gartref eu rhieni a'r farchnad lafur leol y mae'n rhan ohoni. Mae dadansoddiad Resolution Foundation wedi dangos bod cyfran y bobl 18 i 34 oed sy'n byw gyda'u rhieni wedi codi o tua 25 y cant ddiwedd y 1990au i bron i 40 y cant erbyn 2021-22.²⁵⁴ I lawer, nid dewis ffordd o fyw yw hyn, ond cyfyngiad ariannol rhwymol.

Ni all person ifanc mewn ardal NEET uchel gyda galw lleol gwan adleoli'n realistig i ble mae'r swyddi. Mae costau tai, cysylltiadau teuluol, cyfrifoldebau gofalu a rheolau budd-daliadau i gyd yn eu hangori yn eu lle. Mae ymchwil Sefydliad Joseph Rowntree wedi nodi'n gyson fod ansicrwydd tai yn ffactor sy'n achosi ansefydlogrwydd cyflogaeth ymhlith oedolion ifanc.²⁵⁵

3.5 Risgiau a chyfleoedd yn y dyfodol

269. Mae datgysylltiad oddi wrth y farchnad lafur ymhlith pobl ifanc yn cynyddu. Mae canlyniadau pontio gwan i waith i'r person ifanc yn ddifrifol oherwydd bod ganddynt effaith creithio hirdymor. Gall yr hyn sy'n dechrau fel mynediad oedi caledu i fod yn ddatgysylltiad hirdymor, gydag effeithiau parhaol ar enillion, iechyd a chyfranogiad. Unwaith y bydd hynny'n digwydd, nid yr unigolyn yn unig sy'n ysgwyddo'r costau, ond yr economi a'r gymdeithas ehangach.
270. Heb ymyrraeth fwriadol, mae'n debygol y bydd y pwysau hyn yn dwysáu. Mae galw cynyddol am sgiliau a mwy o afiechyd ymhlith pobl ifanc i gyd yn pwyntio i'r un cyfeiriad: marchnad lafur lle mae mynediad diogel yn dod yn anoddach, nid yn haws. Gallai newid technolegol waethygu pethau nid eu gwella.

Technoleg

271. Mae deallusrwydd artiffisial ac awtomeiddio yn debygol o ychwanegu mwy o bwysau at y farchnad lafur lefel mynediad. Mae llawer o'r rolau sydd fwyaf agored i niwed yn rhai sydd wedi darparu troedle i weithwyr iau yn draddodiadol: cymorth gweinyddol, mewnbwn data, gwasanaeth cwsmeriaid arferol a gwaith clerigol. Mae tystiolaeth gynnar yn awgrymu bod swyddi gwag mewn galwedigaethau sy'n fwy agored i AI yn gostwng yn gyflymach nag mewn rhannau llai agored i AI o'r farchnad lafur, ac mae tystiolaeth o'r Unol Daleithiau yn awgrymu canlyniadau cyflogaeth gwannach i weithwyr iau mewn diwydiannau mwy agored i AI.^{256,257}
272. Mae'r dystiolaeth honno'n dal i ddod i'r amlwg a byddai'n rhy gynnar i drin deallusrwydd artiffisial fel un o brif achosion y broblem NEET bresennol. Ond byddai yr un mor anghywir ei anwybyddu. Mae technoleg sy'n newid cynnwys gwaith ar draws rhannau helaeth o'r economi yn debygol o effeithio ar y swyddi y mae llawer o bobl ifanc wedi mynd i gyflogaeth drwyddynt yn draddodiadol.

273. Ar ochr gadarnhaol yr hafaliad, mae CIPD yn dadlau y gall offer sy'n cael eu gyrru gan ddeallusrwydd artiffisial wella paru swyddi, personoli cymorth, trosi sgiliau'n fwy effeithiol, a chysylltu ceiswyr gwaith â hyfforddiant, gofal iechyd a chyfleoedd hyblyg.²⁵⁸ Mae tystiolaeth yn dangos y gall deallusrwydd artiffisial helpu mwy o bobl i gael gwaith a helpu cyflogwyr i ddod o hyd i dalent y byddent fel arall yn ei cholli. Ond mae'r rhan fwyaf o sylwebyddion yn tueddu i gymryd safbwynt mwy pesimistaidd ynghylch effaith deallusrwydd artiffisial ar farchnad lafur ieuencid.
274. Mae rhai o'r rolau mwyaf agored i niwed ym maes gwybodaeth a gwaith swyddfa yn hytrach nag mewn galwedigaethau llaw a gwasanaeth. Ond nid yw hynny'n dileu'r risg i bobl ifanc. Os yw cyfleoedd yn culhau ar un lefel o'r farchnad lafur, mae pwysau'n cael ei wthio i lawr. Mae gweithwyr sydd wedi cael eu dadleoli o rolau mwy medrus neu weinyddol yn cystadlu am swyddi eraill, ac mae'r gystadleuaeth am waith lefel mynediad yn dod yn fwy dwys.
275. Nid dim ond bod rhai swyddi'n diflannu yw'r risg. Ond hefyd bod llwybrau i waith yn mynd yn gulach fyth. Dyna pam mae angen cymryd effaith deallusrwydd artiffisial ar gyflogaeth pobl ifanc o ddifrif nawr, hyd yn oed os nad yw'r dystiolaeth yn ddigonol eto i gefnogi casgliadau pendant am raddfa. Mae'n golygu bod yn rhaid i'r system addysg wneud mwy i roi'r hyblygrwydd a'r addasrwydd i bobl ifanc i ffynnu mewn marchnad lafur gymhleth sy'n newid yn gyflym. Fel yr awgrymwn yn y bennod nesaf, nid yw hynny'n digwydd ar ddigon o gyflymder na graddfa.

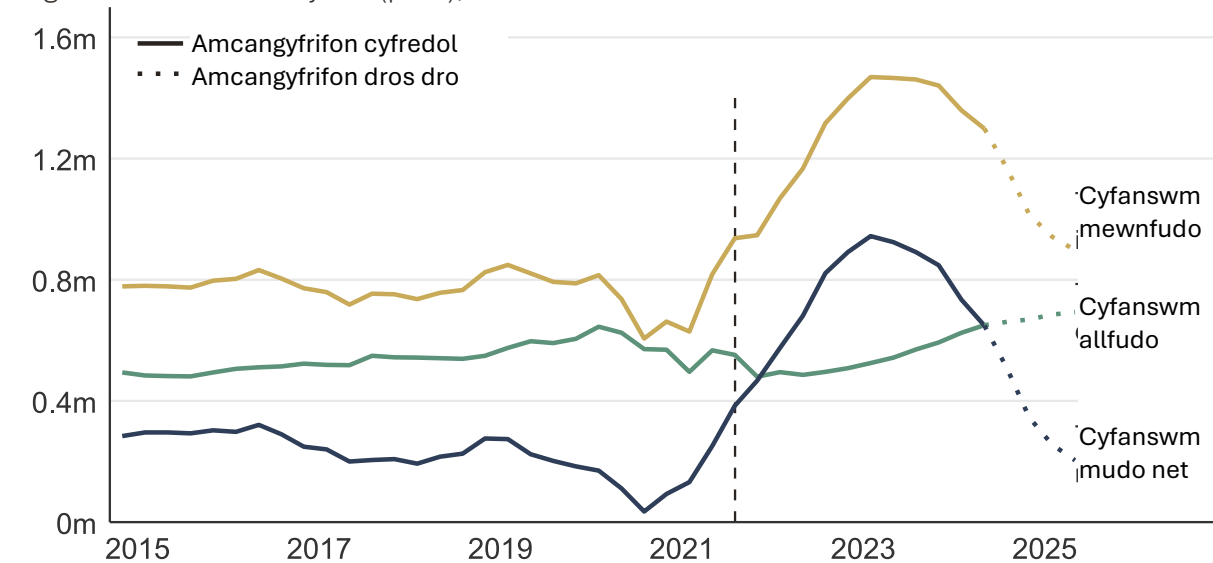
Mudoledd

276. Os yw newid technolegol, yn gyffredinol, yn fygythiad posibl yn y dyfodol i gyfranogiad pobl ifanc yn y farchnad lafur – o leiaf yn y tymor byr – efallai y bydd newyddion gwell o ganlyniad i newid tectonig mawr arall – yn lefelau mudo. Yma mae'r cyfleoedd yn y dyfodol yn gorbwyso'r heriau posibl.
277. Mae angen trin y berthynas rhwng mewnfudo a marchnad lafur ieuencid yn ofalus. Nid yw'r adolygiad hwn yn canfod tystiolaeth bod mudo yn brif ffactor sy'n sbarduno lefelau cynyddol o NEET. Mae'r prif rymoedd a nodwyd yn y bennod hon yn gorwedd mewn manau eraill: llwybrau mynediad gwannach, pontio anoddach i fyd gwaith, a marchnad lafur sydd wedi dod yn llai effeithiol wrth ddenu pobl ifanc i mewn.
278. Nid yw hynny'n golygu bod mudo yn amherthnasol. Gall pobl ifanc a gweithwyr mudol gystadlu am rai o'r un swyddi, yn enwedig mewn sectorau â chyflog is. Mae mudo net wedi bod yn hanesyddol uchel dros y blynyddoedd diwethaf, wedi'i ganoli yn y sectorau sy'n gwasanaethu fel prif bwyntiau mynediad i weithwyr ifanc: lletygarwch, gofal cymdeithasol, prosesu bwyd, warysau, amaethyddiaeth. Mewn lletygarwch er enghraifft, mae 31 y cant o weithwyr yn fewnfudwyr a 36 y cant yn ifanc.²⁵⁹ Mae gweithwyr mudol fel arfer wedi cyrraedd gyda phrofiad blaenorol a pharodrwydd i weithio oriau afreolaidd. Os oes gan

gyflogwr ddewis rhwng rhywun 28 oed gyda phum mlynedd o brofiad a rhywun 18 oed heb hanes gwaith, gall y penderfyniad cyflogi fod yn rhesymol yn economaidd.

279. Ond nid yw'r berthynas rhwng mudo a chyflogaeth pobl ifanc yn syml. Mae'r effaith yn dibynnu ar sut mae cyflogwyr yn recriwtio, sut mae'r galw am lafur yn addasu, ac a yw newidiadau mewn mudo yn newid nifer, ansawdd ac amodau'r swyddi sydd ar gael. Nid yw'r dystiolaeth gyfredol yn cefnogi stori dadleoli syml.
280. Mae'r sail dystiolaeth hefyd yn gyfyngedig. Mae'n anodd ynysu effaith mudo ar ganlyniadau cyflogaeth pobl ifanc, yn rhannol oherwydd bod llawer o bobl ifanc yn ymateb i amodau gwannach yn y farchnad lafur drwy aros mewn addysg yn hirach. Mae bylchau pwysig hefyd yn ein dealltwriaeth o sut mae mudo yn effeithio ar oriau, hyblygrwydd, cyfleoedd hyfforddi ac ansawdd swyddi yn y sectorau lle mae pobl ifanc fwyaf tebygol o weithio. Ac mae dadl hefyd am effaith ehangach mudo ar dwf, a allai ynddo'i hun arwain at nifer uwch o gyfleoedd swyddi i'r bobl ifanc iawn yr ydym am eu helpu.
281. Yr hyn y gellir ei ddweud gyda mwy o hyder yw bod mudo net eisoes wedi gostwng yn sylweddol.²⁶⁰ Gallm hyd yn oed fod yn anelu at gyfnod dros dro o allfudo net. Mae'n ansicr pa mor hir y byddai hynny'n para. Mae ffigurau cyfredol yn dangos bod mudo net wedi gostwng o 649,000 yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mehefin 2024 i 204,000 yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mehefin 2025 (Ffigwr 19).²⁶¹
282. Mae cyflogwyr mewn sectorau sydd wedi bod yn ddibynnol ar fudo eisoes yn mynegi pryder ynghylch yr effaith bosibl ar eu gallu i recriwtio'r llafur y bydd ei angen arnynt – er enghraifft, rhybuddiodd UK Hospitality y byddai newidiadau i'r system fudo yn gwaethygu prinder llafur.²⁶²
283. I'r gwrthwyneb, gellid dadlau bod gormod o gyflogwyr wedi bod ar "lwybr hwylus" ers gormod o amser, yn gallu dod o hyd i lafur o dramor tra'n anwybyddu'r cyflenwad llafur yn agosach at adref. Nawr maen nhw'n wynebu'r canlyniadau, ochr yn ochr â phenbleth difrifol. Y cwestiwn yw a ydyn nhw'n barod i newid eu harferion recriwtio, ymsefydlu a chyflogaeth i ddenu mwy o weithwyr ifanc o'r DU i'w gweithleoedd. Ni fydd mudo is, ynddo'i hun, yn datrys y problemau a ddisgrifir yn y bennod hon. Nid yw gostyngiad yn y cyflenwad llafur o dramor yn awtomatig yn creu cyfleoedd gwell i bobl ifanc o'r DU. Mae'n bosibl y byddwn yn gweld cyflogwyr yn ymateb i swyddi gwag anodd eu llenwi drwy uwchsgilio staff presennol neu ymestyn eu horiau gwaith yn hytrach na recriwtio gweithwyr newydd. Mae llawer yn dibynnu ar a yw cyflogwyr yn fodlon newid eu hymddygiad recriwtio ac a fydd polisi cyhoeddus yn eu cynorthwyo i wneud hynny. Ond gallai lefelau gostyngol o fudo net greu cyfle mawr posibl i helpu i fynd i'r afael â'r argyfwng NEET os gellir gwneud i'r ddau ddigwydd ar y cyd. Os yw'r llywodraeth eisiau mwy o bobl ifanc mewn gwaith, bydd angen iddi ddylanwadu ar ymddygiad cyflogwyr, llwybrau mynediad, a'r systemau sy'n cefnogi'r cyfnod pontio i gyflogaeth.

Ffigur 19: Ymfudo net y DU (pobl), 2015 i 2025

Ffynhonnell: SYG, Mudo rhyngwladol hirdymor, dros dro: blwyddyn yn dod i ben ym mis Mehefin 2025. Nodyn: mae'r llinell doredig yn cynrychioli gweithredu methodoleg cyfrif newydd

3.6 Beth mae hyn i gyd yn ei olygu?

284. Mae marchnad lafur ieuencid wedi newid mewn ffyrdd sydd wedi gwneud y newid i waith yn anoddach i'r rhai sydd fwyaf mewn perygl o ddod yn NEET. Mae cyflogaeth pobl ifanc wedi gostwng. Mae sectorau lefel mynediad wedi gwanhau. Mae recriwtio wedi dod yn anoddach i'w lywio. Mae cyflogwyr yn wynebu costau uwch a risgiau canfyddedig mwy wrth gyflogi gweithwyr dibrofiad.
285. Yn rhy aml mae'r rhain wedi cael eu trin fel problemau ar wahân. Nid ydynt. Gyda'i gilydd, maent yn gyfystyr â marchnad lafur nad yw bellach yn gwneud digon o'r gwaith o ddenu pobl ifanc i mewn. Nid dim ond dirywiad cylchol yw hwn, nac yn broblem y gellir ei datrys trwy bolisi ochr gyflenwad gwell yn unig. Mae tystiolaeth o wanhau strwythurol y pontio i waith.
286. Mae'r canlyniadau'n disgyn galetaf ar y rhai sydd â'r lleiafswm o le i wneud camgymeriadau: pobl ifanc â chymwysterau gwan, iechyd gwael, ychydig iawn o brofiad o waith, neu gefnogaeth gyfyngedig i lywio'r farchnad lafur.
287. Mae sgiliau gwell, cefnogaeth gyflogadwyedd gryfach a disgwyliadau cliriach i gyd yn bwysig. Ond ni fyddant yn ddigon oni bai eu bod yn cael eu paru gan strategaeth ddifrifol ar gyfer y farchnad lafur: un sy'n lleihau'r risgiau o gyflogi, yn ailadeiladu llwybrau i waith, yn cryfhau broceriaeth leol, ac yn disgwyl mwy gan gyflogwyr mawr, gan gynnwys y sector cyhoeddus.
288. Nid cwestiwn o sut i baratoi pobl ifanc yn well ar gyfer gwaith yn unig yw hyn. Ond hefyd sut i adeiladu marchnad lafur sy'n barod ac yn abl i'w denu i mewn. Nes i ni wneud hynny,

byddwn yn parhau i gynhyrchu lefel o ddatgysylltiad ieuenctid na ddylid ei derbyn mewn gwlad gyda'r cyfoeth hwn, a'r lefel hon o angen heb ei ddiwallu.

289. Ond ni fyddai economi gryfach gyda chyflogwyr dan lai o faich ynnddi'i hun yn datrys yr argyfwng NEET. Mae llawer ohono'n dechrau ymhell cyn y farchnad lafur - yn y cartref, yr ysgol, y system iechyd a'r bensaerniaeth lles a archwilir yn y penodau nesaf.
290. Os yw argyfwng NEET am gael ei ddatrys, mae'n rhaid i bolisi ochr y galw a'r cyflenwad weithio ar y cyd mewn ffordd nad yw wedi bod yn ei wneud. At yr ochr gyflenwi yr ydym yn troi nawr.

Chapter 4: Addysg a sgiliau - y sylfaen simsan

291. Fel y mae'r bennod flaenorol yn ei amlygu, mae'r broblem NEET yn cael ei llunio gan actorion y tu hwnt i'r wladwriaeth, yn fwyaf nodedig cyflogwyr. Ond mae gan y wladwriaeth gyfrifoldeb i sicrhau bod pobl ifanc wedi'u cyfarparu i bontio'n llwyddiannus o blentynodod i fod yn oedolion, gan gynnwys i gyflogaeth. Nid yw'r systemau a gynlluniwyd i wneud yn union hynny - addysg, iechyd a lles - yn llwyddo i filiwn o bobl ifanc. Mae llawer o ffocws ar ddiwygio lles yn y ddadl ynghylch sut i ddatrys yr argyfwng NEET. Mae llawer rhy ychydig ar ddiwygio'r wladwriaeth yn ehangach. Yr olaf sydd ei angen.
292. Mae'r ysgol a'r systemau sgiliau yn darparu'r cludfelt sy'n symud pobl ifanc o fyd addysg i fyd gwaith. Yn y bennod hon, rydym yn archwilio beth mae'r system honno'n ei wneud yn dda, a ble mae'n methu â rhoi'r sylfeini sydd eu hangen ar ormod o bobl ifanc i lwyddo yn y farchnad lafur.

4.1 Beth sy'n digwydd y tu allan i gatiâu'r ysgol

293. Ond yn gyntaf, darn pwysig o gyd-destun. Canfu astudiaeth ar gyfer yr Adran Addysg fod 84 y cant o'r amrywiad mewn cyrhaeddiad TGAU yn cael ei egluro gan ffactorau disgyblion unigol neu ffactorau y tu allan i gatiâu'r ysgol.²⁶³ Mae ysgolion yn bwysig iawn. Ond dim ond ar leiafrif o'r ffactorau sy'n llywio canlyniadau y maent yn gweithredu.
294. Yr hyn sy'n digwydd gartref - rhianta, cyfansoddiad y teulu, disgwyliadau diwylliannol a'r gymuned ehangach - sy'n gwneud y rhan fwyaf o'r gwaith trwm, er gwell neu er gwaeth. Eto i gyd, dyma'r darn sydd ar goll yn y ddadl yn rhy aml. Mae llawer o'r ffocws yn yr adroddiad hwn, yn briodol, ar wasanaethau cyhoeddus a chyflogwyr. Ond ni fydd eu gweithredoedd ar eu pen eu hunain yn newid cyfleoedd bywyd 1 filiwn o bobl ifanc. Nid yw teuluoedd yn ddylanwad ymylol ond yn ganolog.
295. Nid yw datgysylltiad ieuencid yn dechrau yn 16 oed. Mewn gormod o achosion, mae'n dechrau ymhell cyn i blentyn gyrraedd giât yr ysgol. Erbyn i berson ifanc ymddangos yn yr ystadegau NEET, mae'r patrwm yn aml wedi ei greu ers blynyddoedd, a dylai fod yn ddigon rhagweladwy i'w atal. Mae'r arwyddion rhybuddio yn ymddangos yn gynnar: yn y cartref, yn natblygiad lleferydd ac iaith, mewn ymddygiad. Yna'n ddiweddarach mewn presenoldeb, mewn cyrhaeddiad, mewn iechyd meddwl, mewn hyder.
296. Nid yw hyn yn ymwneud â rhoi cyfrifoldeb ar rieni yn unig. Nid yw teuluoedd yn dechrau o safleoedd cyfartal. Mae tlodi, ansefydlogrwydd ac anfantais yn cyfyngu ar yr hyn y gall llawer ei ddarparu. Ni all gwasanaethau cyhoeddus wneud iawn am y bylchau hynny'n llawn. Lle mae teuluoedd yn ei chael hi'n anodd, anaml y bydd gwasanaethau yn llwyddo ar eu pen eu hunain. Ond lle mae cefnogaeth gan wasanaethau yn wan, mae teuluoedd yn cael eu gadael i ymdopi ar eu pen eu hunain. Mae gwella canlyniadau i bobl ifanc yn gofyn

am deuluoedd cryfach a gwasanaethau mwy effeithiol ac, yn hollbwysig, system sy'n cydnabod pa mor ddibynnol yw pob un ar y llall.

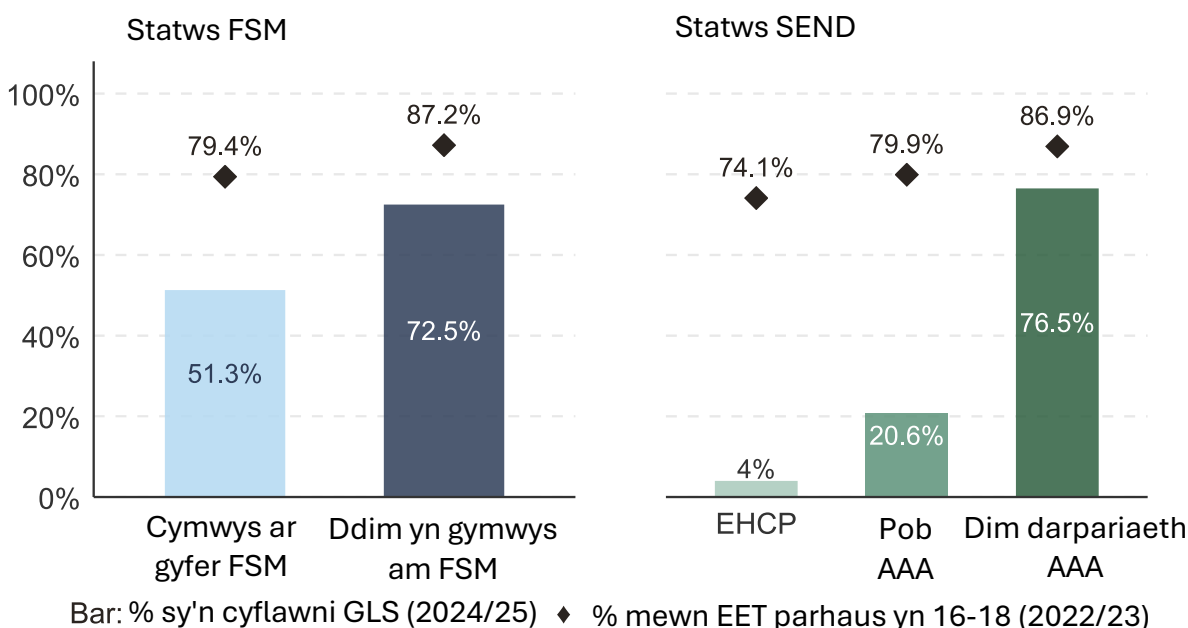
297. Mae'r amgylchedd dysgu cartref yn cwmpasu nid yn unig mewnbynnau academaidd ond diogelwch emosiynol, perthnasoedd teuluol a chanfyddiadau o ddiogelwch. Mae lefel is o addysg gan rieni a llai o fonitro, cefnogaeth a threfn rhieni, ynghyd â mynediad cyfyngedig at berthnasoedd gofalmwr sefydlog ac ymgysylltiad is gan rieni ag addysg eu plentyn, i gyd yn gysylltiedig â chyrhaeddiad is²⁶⁴ ac felly risg uwch o NEET. Mae Adroddiad Cyflwr y Genedl 2015 y Comisiwn Symudedd Cymdeithasol yn amlinellu gwahaniaethau mawr mewn cyflawniad cynnar rhwng plant sy'n profi rhianta o ansawdd uchel ac isel.²⁶⁵
298. I'r gwrthwyneb, nid oes tystiolaeth glir ar y berthynas rhwng strwythur teuluol a statws NEET. Mae dadansoddiad yr Adran Addysg yn dangos bod pobl ifanc mewn teulu rhiant sengl ychydig yn fwy tebygol o fod yn NEET, o'i gymharu â'r rhai nad oeddent mewn teuluoedd rhiant sengl.²⁶⁶ Roedd 15 y cant o'r rhai mewn teuluoedd rhiant sengl yn NEET yn 17 i 19 oed o'i gymharu ag 11 y cant o'u cyfoedion, ac roedd 33 y cant yn NEET yn 20 i 24 oed o'i gymharu â 27 y cant o'u cyfoedion. Fodd bynnag, mae'r dadansoddiad hefyd yn dangos nad yw bod mewn teulu rhiant sengl yn ffactor rhagfynegol ystadegol arwyddocaol ar gyfer statws NEET wrth reoli ar gyfer ffactorau eraill.
299. Mae rhieni o bob math yn awyddus iawn i'w plant lwyddo. Mae'r Ymchwiliad i'r Dosbarth Gweithiol Gwyn yn dod â hyn i'r amlwg.²⁶⁷ Mae bron i dri o bob pedwar rhiant yn annog eu plant yn rheolaidd i gyflawni eu gorau. Ond mae rhieni gwyn o'r dosbarth gweithiol yn sylweddol llai tebygol na grwpiau economaidd-gymdeithasol uwch o gymryd rhan yn y gweithgareddau ehangach sy'n cefnogi llwyddiant addysgol. Dim ond 19 y cant sy'n mynd â'u plentyn i amgueddfeydd, orielau neu theatrau'n rheolaidd, o'i gymharu â 29 y cant o rieni gwyn dosbarth canol. Dim ond 30 y cant sy'n helpu cynllunio dyfodol addysgol eu plentyn yn rheolaidd, o'i gymharu â 42 y cant o rieni gwyn dosbarth canol.
300. Mae'r dyhead yno. Yr hyn sydd ar goll yw'r hyder, yr adnoddau a'r gefnogaeth i'w droi'n weithredu. Eto i gyd, ychydig o dystiolaeth sydd o ymdrech polisi cyhoeddus systematig i helpu rhieni i bontio'r bwlch hwnnw. Fodd bynnag, bu rhai llwyddiannau. Mae'r rhaglen Partneriaeth Nyrsys Teulu,²⁶⁸ a gyflwynir fel rhan o'r cynnig iechyd cyhoeddus 0 i 5 oed i blant, yn gysylltiedig ag ystod o ganlyniadau cadarnhaol, gan gynnwys gwahaniaeth o 5.8 pwynt canran yng nghyfran y cyfranogwyr sy'n cyflawni lefel dda o ddatblygiad.²⁶⁹ Ar lefel fwy lleol, gwellodd rhaglen Codi Cyflawniad Cynnar mewn Llythrennedd Sheffield,²⁷⁰ a gefnogodd deuluoedd sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig gyda phlentyn 3 oed, lefelau llythrennedd cynnar.²⁷¹ Ond mae'r rhan fwyaf o ymdrechion polisi cyhoeddus i'r maes hwn wedi bod yn ddiffygiol o ran maint a phwysau. Mae hwn yn ddiffyg mawr.
301. Ni all y wladwriaeth na'r farchnad wneud yr holl waith caled i roi'r cyfle gorau i bobl ifanc mewn bywyd. Ni ddylid disgwyl iddynt wneud hynny ychwaith. Mae gan rieni gyfrifoldebau hefyd. Mae gan bobl ifanc yr un peth. Nid yw dyhead yn rhywbeth y gellir ei roi iddyn nhw fel

rhodd. Gall galluogi ac anogaeth ddod o gyrff allanol, ond dim ond o'r tu mewn y gall ymdrech ac ymgais ddod. Mae contract wrth wraidd hyn i gyd. Gall y wladwriaeth gyfrannu mwy i helpu pobl ifanc i lwyddo. Ond mae'n rhaid i bobl ifanc a'u rhieni gyfrannu hefyd.

4.2 Blynyddoedd cynnar: lle mae'r llwybr yn dechrau

302. Mae'r system yn gwybod, o'r eiliad y mae plentyn yn cyrraedd yr ysgol, pwy sydd fwyaf tebygol o fethu. Mae ganddo'r data, a'r dystiolaeth ddiamwys. Canfu astudiaeth o dros 8,000 o bobl ifanc yn Bradford fod plant nad oeddent yn barod ar gyfer yr ysgol yn 4 i 5 oed bron i 3 gwaith yn fwy tebygol o fod yn NEET yn 16 i 17 oed. Roedd 11 y cant o'r rhai na chyrhaeddodd Lefel Dda o Ddatblygiad yn ystod y dosbarth derbyn yn NEET yn ddiweddarach, o'i gymharu â dim ond 4 y cant o'r rhai a wnaeth.²⁷² Mae ymchwil sy'n olrhain plant o ddechrau'r ysgol hyd at eu harddegau hwyr yn dangos bod y rhan fwyaf o'r effaith hon yn gweithredu trwy gyrhaeddiad academiaidd.²⁷³ Mae plentyn sy'n syrthio ar ei hôl hi yn 5 oed, ar gyfartaledd, yn dal i fod ar ei hôl hi yn 16 oed. Mae methu blociau adeiladu cynnar yn lledaenu ymlaen trwy bob cyfnod allweddol. Mae tua 65 y cant o'r berthynas rhwng parodrwydd ar gyfer yr ysgol a statws NEET yn ddiweddarach yn rhedeg drwy'r llwybr academiaidd hwn.²⁷⁴
303. Ond mae yna effaith uniongyrchol hefyd, yn annibynnol ar ganlyniadau arholiadau, sydd yr un mor bwysig i'r adolygiad hwn. Mae'r Lefel Dda o Ddatblygiad yn mesur nid yn unig llythrennedd a rhifedd ond datblygiad personol, cymdeithasol ac emosiynol, cyfathrebu ac iaith. Dyma'r galluoedd y mae cyflogwyr ym Mhennod 3 yn eu disgrifio fel rhai sydd ar goll: y gallu i wneud cyswllt llygad, i ymdrin â rhyngweithio anodd, i weithio'n hyderus ochr yn ochr ag eraill. Mae ymchwil a gynhaliwyd yn yr Unol Daleithiau yn dangos bod sgiliau cymdeithasol mewn meithrinfa yn gysylltiedig â chanlyniadau cyflogaeth yn ystod oedolaeth.²⁷⁵ Mae'r diffyg sgiliau meddal y mae cyflogwyr yn ei ddisgrifio yn tarddu nid yn y blynyddoedd i ddod ond yn y blynyddoedd cyntaf o fywyd.
304. Mae graddfa'r anghydraddoldeb yn amlwg. I'r plentyn mwyaf breintiedig, y tebygolrwydd o ddod yn NEET yw 1 y cant, gan godi i 3 y cant heb Lefel Dda o Ddatblygiad. I'r rhai mwyaf difreintiedig, mae'n 25 y cant, gan ostwng i 17 y cant os ydynt wedi cyrraedd Lefel Dda o Ddatblygiad.²⁷⁶ Mae amddifadedd yn lluosu'r risg 8 gwaith. Nid bwlch mewn gallu yw'r bwlch rhwng 3 y cant a 25 y cant. Mae'n fwlch mewn amgylchiad.

Ffigwr 20: Cyfran y plant sy'n cyflawni lefel dda o ddatblygiad, a chyfran mewn cyrchfannau EET cynaliadwy yn 16-18 oed

Ffynhonnell: Analysis of LSYPE2, DfE, Early years foundation stage profile results²⁷⁷

305. Mae disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim dros 21 pwynt canran yn llai tebygol o gyrraedd y Lefel Dda o Ddatblygiad: 51.3 y cant o'i gymharu â 72.5 y cant (Ffigwr 20).²⁷⁸ Mae amddifadedd ac anghenion addysgol arbennig ill dau yn gysylltiedig yn annibynnol â chyrhaeddiad gwaeth a risg uwch o NEET.²⁷⁹ Lle maen nhw'n croestorri, nid yw'r effaith yn ychwanegol, ond yn lluosog. Mae gwendidau'n gwaethygu o'r oedran cynharaf. Mae'r system yn gweld hyn. Nid yw'n gweithredu arno'n ddigon cynnar, yn ddigon cyson, nac ar raddfa ddigonol.

Galwad am dystiolaeth – ymateb y Grŵp Gweithredu ar Dlodi Plant

O'r blynyddoedd cynnar hyd at addysg ôl-16, mae bwlch cyrhaeddiad sy'n gysylltiedig â thlodi ystyfnig a threiddiol sy'n golygu bod plant o gartrefi incwm is yn cyflawni graddau is o'i gymharu â'u cyfoedion."

306. Dros y degawdau diwethaf, mae gwasanaethau blynyddoedd cynnar wedi dod yn gangen newydd o'r wladwriaeth les i bob pwrpas. Bu rhai llwyddiannau nodedig yn ystod y cyfnod hwn. Yn Lloegr, cynhyrchodd Cychwyn Cadarn welliannau cynaliadwy trwy ddarparu cymorth integredig ym meysydd iechyd, rhianta, dysgu cynnar a chyflogaeth. Profodd plant sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim sy'n byw ger canolfan Cychwyn Cadarn welliannau o 3 gradd yn eu harholiadau TGAU o'i gymharu â phlant dan anfantais debyg heb fynediad.²⁸⁰ Canfu'r IFS welliannau ar draws addysg, iechyd a throeddu, a bod toriadau diweddarach i ganolfannau Cychwyn Cadarn (gyda dros 1,300 o ganolfannau yn cau rhwng 2010 a 2022) yn gysylltiedig â chynnydd mewn gordewdra plentyndod.

307. Yn fwy cyffredinol, torrwyd buddsoddiad i fyny'r afon mewn gwasanaethau ataliol yn ddifrifol yn ystod y degawd hwnnw. Gostyngodd gweithlu'r Ymwelwyr Iechyd dros 40 y cant ar ôl 2015. Roedd gwariant cyfunol ar wasanaethau ymyrraeth gynnar 44 y cant yn is yn 2023/24 nag yn 2010/11, tra bod gwariant ymyrraeth hwyr ar gyfiawnder ieuencid, diogelu a phlant mewn gofal wedi codi mwy na 50 y cant.²⁸¹ Roedd y gostyngiadau'n fwy mewn ardaloedd mwy difreintiedig. Y lleoedd lle mae'r angen mwyaf a gollodd fwyaf. Ni ellir seilio unrhyw ymgais ddifrifol i leihau lefelau NEET ar y model ariannu hwn.
308. Mae'r Llywodraeth wedi dechrau cywiro'r camgymeriadau hyn. Rhaid croesawu bod y blynyddoedd cynnar unwaith eto yn flaenoriaeth polisi. Mae strategaeth 'Rhoi'r Dechrau Gorau mewn Bywyd i Bob Plentyn'²⁸² yn nodi'r camau sy'n cael eu cymryd i gefnogi plant a theuluoedd yn ystod y blynyddoedd cynnar. Mae mesurau'n canolbwyntio ar wella argaeledd addysg gynnar a gofal plant, cynyddu oriau gofal plant a ariennir gan y llywodraeth, cynyddu argaeledd lleoedd (yn enwedig i'r rhai ar incwm isel ac i blant ag AAAA) a buddsoddi mewn gwella ansawdd mewn gwasanaethau blynyddoedd cynnar. Yn ogystal, mae'r Llywodraeth wedi ymrwymo i ddarparu clwb brecwast am ddim ym mhob ysgol a ariennir gan y wladwriaeth gyda disgyblion oedran cynradd yn Lloegr, er mwyn helpu sbarduno gwelliannau mewn ymddygiad, presenoldeb a chyrhaeddiad.²⁸³ Nod buddsoddiad i drawsnewid gofal cymdeithasol plant, gwerth mwy na £2 biliwn ers mis Tachwedd 2024, yw hybu ymyrraeth gynnar i blant a theuluoedd.²⁸⁴ Mae'r rhain yn gamau i'w croesawu, ond mae maint yr her yn frawychus.

4.3 Ysgol

Y graddiant cyrhaeddiad

309. O'i ystyried ar ei delerau ei hun, mae llawer o'r system ysgolion yn edrych yn gymharol gryf. Mae plant 15 oed Lloegr yn perfformio uwchlaw cyfartaledd yr OECD mewn darllen, mathemateg a gwyddoniaeth.²⁸⁵ Cyrhaeddodd cyrhaeddiad Lefel 2 mewn Saesneg a mathemateg erbyn 19 oed 76.1 y cant yn 2023/24, yr ail uchaf erioed,²⁸⁶ er ei fod wedi gostwng ychydig i 73.2 y cant yn 2024/25.²⁸⁷ Mae pobl 16 i 19 oed yn sgorio uwchlaw cyfartaledd yr OECD mewn llythrennedd a datrys problemau addasol, gyda gwelliannau sylweddol mewn llythrennedd a rhifedd ers 2012.²⁸⁸ Dim ond tua 5 y cant o bobl ifanc nad ydynt dan anfantais sy'n methu â mynd i mewn i gyrchfan gynaliadwy ar ôl Cyfnod Allweddol 4.²⁸⁹
310. Ac eto mae'r berthynas rhwng cefndir cymdeithasol a chyrhaeddiad addysgol yn Lloegr yn ddi-dor. Mae wedi goroesi pob diwygiad yn ystod y tair degawd diwethaf. Mae plant difreintiedig yn dal i berfformio'n sylweddol waeth ym mhob cam o addysg. Nid yw'r bwlch yn cau wrth i blant symud drwy'r system. Mae'n ehangu.

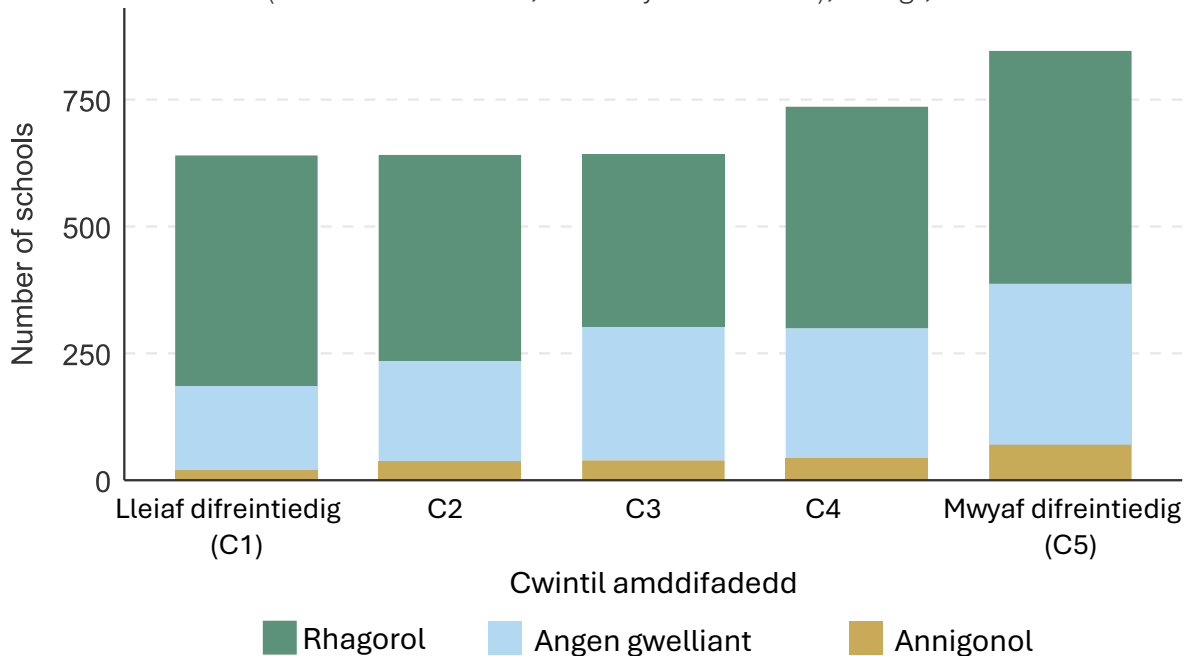
311. Yn 7 oed, mae'r disgyblion mwyaf difreintiedig 16 canradd y tu ôl i'w cyfoedion mwyaf breintiedig. Erbyn 18/19 oed, mae'r un bobl ifanc 29 canradd ar ei hôl hi.²⁹⁰ 12 mlynedd o addysg, ac mae'r bwlch bron wedi dyblu.
312. Mae'r difrod yn dechrau'n gynnar ac yn cydio yn yr ysgol gynradd. Yng Nghyfnod Allweddol 2, dim ond 47 y cant o ddisgyblion dan anfantais a gyrhaeddodd y safon ddisgwyliedig mewn darllen, ysgrifennu a mathemateg, o'i gymharu â 69 y cant o'u cyfoedion, bwlch o 22 pwynt canran.²⁹¹
313. Nid yw ysgolion cynradd yn cael yr un lefel o sylw yn y ddadl gyhoeddus ar addysg ag ysgolion uwchradd. Efallai dyna pam mae'r uchelgeisiau sydd wedi'u gosod ar gyfer plant ysgol gynradd yn syndod o isel. Ar yr olwg gyntaf, mae'n syfrdanol er enghraifft bod llywodraethau olynol wedi gosod targedau i ysgolion cynradd gael dim ond 75 y cant o'u disgyblion yn gadael gyda'r lefel briodol i'w hoedran o sgiliau rhifedd a llythrennedd. Mewn geiriau eraill, mae'r Wladwriaeth yn tybio na fydd un o bob pedwar byth yn cyrraedd y safon honno.
314. Mae hyn yn arwain at fethiant ar adeg dyngedfennol ym mywydau gormod o bobl ifanc. Dim ond 8 y cant o ddisgyblion nad ydynt yn cyrraedd y lefel ddisgwyliedig ar ddiwedd yr ysgol gynradd sy'n mynd ymlaen i gyflawni gradd 4 mewn TGAU mewn Saesneg a mathemateg.²⁹² Mae'r system, i bob pwrpas, wedi pennu pwy fydd yn methu yn 16 oed erbyn iddyn nhw adael yr ysgol gynradd. Ar lefel TGAU, mae 38.7 y cant o blant sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn cyflawni 5 TGAU da gan gynnwys Saesneg a mathemateg, o'i gymharu â 67.7 y cant o'u cyfoedion.²⁹³
315. Mae'r canlyniadau'n rhaeadru. Erbyn 18 oed, mae 29 y cant heb gymwysterau cyfwerth â TGAU yn NEET, o'i gymharu ag 8 y cant â chymwysterau cyfwerth â Safon Uwch.²⁹⁴ Mae pobl ifanc, gan gynnwys pobl ifanc dan anfantais, sy'n ennill cymwysterau TGAU yn fwy tebygol o gyrraedd cyrchfannau cynaliadwy ar ôl ysgol na'r rhai heb y cymwysterau hynny, er bod myfyrwyr dan anfantais yn llai tebygol o fynd i mewn i addysg gynaliadwy, cyflogaeth neu brentisiaeth na'u cyfoedion (83 y cant o'i gymharu â 95 y cant).²⁹⁵
316. Yn bryderus, fodd bynnag, mae'n ymddangos bod tystiolaeth yn dod i'r amlwg bod cymwysterau addysgol, ar eu pen eu hunain, yn dod yn llai amddiffynnol rhag y risg y bydd pobl ifanc yn dod yn NEET.^f Mae'r twf yng nghyfran y bobl ifanc NEET sydd â chymwysterau Safon Uwch neu uwch wedi rhagori ar y cynnydd yng nghyfran y bobl ifanc sy'n ennill y cymwysterau hynny yn gyffredinol.²⁹⁶ Gall hyn fod oherwydd nad yw agweddau eraill ar y system ysgolion yn datblygu galluoedd myfyrwyr na'u parodrwydd i weithio yn ddigonol.

^f Er enghraifft, mae dadansoddiad yr Adran Addysg yn canfod bod cysylltiad gwannach rhwng methu â chael pum TGAU da a bod yn NEET na chael EHCP neu absenoldeb parhaus. Yr Adran Addysg 'Risk Factors for Becoming NEET' – i'w gyhoeddi Mai 2026. Dolen i'r adroddiad a gyhoeddwyd ar www.GOV.UK ddim ar gael ar adeg cyhoeddi.

Ansawdd addysgu: y plant sydd â'r angen mwyaf sy'n cael y lleiaf

317. Ansawdd athrawon yw'r ffactor unigol mwyaf sy'n pennu canlyniadau disgyblion yn yr ysgol. Gall blwyddyn gydag athro da ychwanegu misoedd o gynnydd.²⁹⁷ Gall blwyddyn heb un gostio plentyn yn ôl i'r un graddau. I blant dan anfantais, yr effaith gronnus dros yrfa ysgol yw'r gwahaniaeth rhwng dal i fyny a syrthio ar ei hôl hi'n anadferadwy.²⁹⁸
318. Y bobl ifanc sydd fwyaf angen addysg barhaus o ansawdd uchel yw'r lleiaf tebygol o'i derbyn. Ar gyfartaledd, mae disgyblion dan anfantais yn fwy tebygol o gael athrawon y tu allan i'r pwnc, athrawon dibrofiad neu athrawon heb gymwysterau.²⁹⁹ Ysgolion yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig, mewn trefi arfordirol, mewn cymunedau ôl-ddiwydiannol, yn y mannau lle mae cyfraddau NEET ar eu huchaf, sy'n eich chael yr anoddaf i recriwtio a chadw athrawon da.³⁰⁰ Mae daearyddiaeth prinder athrawon yn mapio i ddaearyddiaeth datgysylltiad ieuenctid. Mae'r system yn creu patrwm gwyrddoedig, gyda'r plant sydd angen y mwyaf o'r ysgol yn cael y lleiaf. Roedd ysgolion uwchradd yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig dair gwaith yn fwy tebygol nag ysgolion yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig o gael eu graddio fel 'Rhagorol' gan Estyn, ac mae ardaloedd mwy difreintiedig yn tueddu i gael cyfran uwch o ysgolion 'Annigonol' neu 'Angen gwelliant' (Ffigwr 21).³⁰¹

Ffigwr 21: Nifer yr ysgolion a gafodd sgôr Rhagorol, Angen Gwella neu Annigonol yn ôl cwintel amddifadedd (1 = Lleiaf amddifad, 5 = mwyaf amddifad), Lloegr, 2024-2025

Ffynhonnell: Ofsted, Arolygon a gyflawnwyd rhwng 01 Medi 2024 i 31 Awst 2025 ac a gyhoeddwyd erbyn 31 Awst 2025

Adnoddau: heb eu halinio â'r angen

319. Gostyngodd gwariant fesul disgybl mewn ysgolion yn Lloegr tua 10 y cant mewn termau real rhwng 2010/11 a 2019/20.³⁰² Mae gwariant yr ysgol gyfan fesul disgybl bron wedi adfer i

lefelau 2010-11 mewn termau real,³⁰³ ond mae'r gofynion ar ysgolion wedi dwysáu'n sylweddol. Mae cynnydd mewn nifer yr achosion AAAA, gwaethygu iechyd meddwl, costau ynni uwch, mwy o absenoldeb staff a'r angen i ddal i fyny â'r pandemig i gyd wedi erydu gwir werth cyllidebau ysgolion hyd yn oed lle mae'r prif ffigurau wedi codi.

320. Bwriad y Fformiwla Ariannu Genedlaethol ar gyfer ysgolion oedd dosbarthu adnoddau'n decach. Mae'n parhau i fod yn destun dadl ynghylch a yw'n pwysu'n ddigonol ar amddifadedd o'i gymharu â graddfa'r angen yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig. Mae anghydraddoldebau dwfn yn fformiwla ariannu llywodraeth leol dros fwy na degawd wedi arwain at bŵer gwario sylweddol waeth mewn llawer o ardaloedd mwyaf difreintiedig y wlad o'i gymharu â llawer o ardaloedd gwell eu byd.
321. At ei gilydd, mae 92.4 y cant o gyllid drwy'r Fformiwla Ariannu Genedlaethol yn cael ei ddyrannu yn seiliedig ar niferoedd a nodweddion disgyblion. Mae 74.1 y cant yn cael ei ddyrannu drwy'r hawl sylfaenol y mae pob disgybl yn ei denu. Mae gweddill y cyllid 'dan arweiniad disgyblion' yn cael ei ddyrannu tuag at anghenion ychwanegol. Dim ond y rhai sy'n byw yn y 37.5 y cant o ardaloedd mwyaf difreintiedig sy'n denu cyllid ychwanegol yn seiliedig ar ble maen nhw'n byw, gyda mwy o gyllid i'r rhai yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig.³⁰⁴ Mae pryderon ynghylch sut mae cyllid amddifadedd yn cael ei ddyrannu. Er enghraifft, mae'r Sefydliad Polisi Addysg yn dadlau y dylai'r Fformiwla Ariannu Genedlaethol dargedu cyllid ychwanegol at ddisgyblion 'dan anfantais barhaus' sy'n wynebu canlyniadau gwaeth,³⁰⁵ tra bod y Sefydliad Polisi Addysg wedi disgrifio cymhwysedd i gael prydau bwyd am ddim fel 'mesur plaen' o amddifadedd.³⁰⁶ Yn y Papur Gwyn ar Ysgolion 2026, cydnabu'r Llywodraeth yr heriau hyn, gan ymrwymo i ddatblygu a phrofi model newydd ar gyfer targedu cyllid i bobl dan anfantais er mwyn helpu lleihau'r bwlch cyrhaeddiad yn Lloegr. Bydd yn ymgynghori ar gynigion yn Haf 2026.³⁰⁷
322. Roedd y Premiwm Disgyblion yn ymgais ddifrifol i gyfeirio arian go iawn at angen gwirioneddol. Mae'r dystiolaeth yn dangos ei fod wedi'i gysylltu â gwelliannau mesuradwy mewn rhai canlyniadau. Mae wedi culhau rhai bylchau mewn rhai manau.³⁰⁸ Ond mae'r bwlch rhwng yr hyn y mae'r Premiwm Disgyblion yn ei ddarparu a'r hyn y mae disgybl dan anfantais ag AAAA, anghenion iechyd meddwl a phresenoldeb bregus ei angen mewn gwirionedd yn sylweddol. Cynlluniwyd y cyllid ar gyfer problem cyn y pandemig. Mae'n cael ei gymhwyso i argyfwng ôl-bandemig. Mae ysgol mewn ardal ddifreintiedig gyda phoblogaeth AAAA o 25 y cant, cyfradd absenoldeb barhaus uwchlaw 20 y cant a swydd addysgu na all ei llenwi, yn wynebu costau nad yw hyd at £1,515 fesul disgybl difreintiedig³⁰⁹ yn dechrau eu talu.
323. Mae ysgolion bellach yn wynebu tair her newydd - pob un ohonynt yn cynyddu cyfraddau NEET - ac maent yn ei chael hi'n anodd mynd i'r afael â nhw.

4.4 AAAA ac iechyd meddwl

324. Mae pobl ifanc ag AAAA 80 y cant yn fwy tebygol o fod yn NEET.³¹⁰ Cael Cynllun Addysg, Iechyd a Gofal (EHCP) yn ystod yr ysgol yw'r ddolen unigol gryfaf at ddod yn NEET yn 17 i 19 oed.³¹¹ Mae dynodiad AAAA hefyd yn ffactor sy'n gwaethygu mathau eraill o anfantais.³¹² Mae gorgyffwrdd yn gyffredin – er enghraifft, roedd plant a oedd wedi derbyn gofal am o leiaf 12 mis dros 6 gwaith yn fwy tebygol o gael EHCP na phoblogaeth gyffredinol y disgyblion.³¹³
325. Mae nifer yr achosion o AAAA yn Lloegr wedi codi o 14.4 y cant yn 2015/16 i 19.5 y cant yn 2024/25.³¹⁴ Mae angen mwy o gefnogaeth ar blant 12 oed heddiw nag yr oedd ar blant 22 oed heddiw yn yr un oedran. Mae nifer yr EHCPs wedi codi o ychydig dros 350,000 yn 2018/19 i bron i 640,000 yn 2024/25,³¹⁵ yn bennaf oherwydd awtistiaeth ac anghenion lleferydd ac iaith.³¹⁶ Cododd y gyfran sy'n derbyn cymorth AAA yn fwy cyffredinol o 11.9 y cant i 14.2 y cant dros yr un cyfnod.³¹⁷ Mae gwariant ar AAAA wedi codi o £7.8 biliwn i £11.8 biliwn rhwng 2015-16 a 2023-24.³¹⁸ Ac eto mewn llawer o achosion, mae pwysau ar awdurdodau lleol ac ysgolion yn golygu nad yw pobl ifanc yn derbyn y gefnogaeth sydd ei hangen arnynt, gan arwain at chwalfa yn y ddarpariaeth, diffyg presenoldeb ac ynddo ei hun yn ysgogi salwch meddwl.
326. Yn y cyfamser, mae ysgolion wedi dod yn rheng flaen ar gyfer argyfwng iechyd meddwl ieuencid nad yw'r system iechyd wedi gallu ei ymdopi ag ef. Mae amseroedd aros CAMHS yn achosi i ysgolion gadw pobl ifanc mewn trallod heb gymorth clinigol. Mae athrawon yn gweithredu fel cwnselwyr. Mae Cydlynwyr Anghenion Addysgol Arbennig yn rheoli llwythi achosion a fyddai'n gorlethu gweithiwr cymdeithasol cymwys. Ni chafodd ysgolion eu cynllunio ar gyfer hyn ac yn aml nid ydynt wedi cael yr adnoddau ar ei gyfer.
327. Mae'r Llywodraeth wedi cydnabod maint yr her. Mae ei ddiwygiadau AAAA yn gam i'w groesawu i'r cyfeiriad cywir. Gwella'r ddarpariaeth brif ffrwd, lleihau dibyniaeth ar EHCPs fel yr unig borth i gefnogaeth, a chryfhau adnabod cynnar yw'r blaenoriaethau cywir. Y cwestiwn yw a fydd cyflymder a graddfa'r diwygio yn cyd-fynd â chyflymder a graddfa'r broblem. Y risg yw bod yr angen am AAAA yn cynyddu'n gyflymach nag y mae'r system yn gallu ei ddiwygio. I'r bobl ifanc sydd eisoes yn y broses, y gallai llawer ohonynt fod yn yr ystadegau NEET o fewn 5 mlynedd, mae angen i'r diwygiadau gyflawni'n gyflym. Mae bwriadau da a gyhoeddwyd yn San Steffan yn cymryd amser i gyrraedd ystafell ddosbarth yn Blackpool.

4.5 Absenoldeb o'r ysgol

328. Mae absenoldeb o'r ysgol wedi dod yn argyfwng ynddo'i hun. Yn 2024/25, roedd tua 1.34 miliwn o ddisgyblion, 18.1 y cant, yn absennol yn gyson, gan golli o leiaf 10 y cant o amser ysgol. Cyn y pandemig, roedd y gyfran ychydig o dan 11 y cant, tua 772,000 o ddisgyblion. Mae'r nifer bron wedi dyblu. Mae absenoldeb difrifol, colli 50 y cant neu fwy o amser ysgol, wedi codi hyd yn oed yn fwy serth: 176,000 o ddisgyblion yn 2024/25 yn Lloegr, i fyny o

60,000 yn 2018/19. Yn wahanol i absenoldeb parhaus, sydd wedi dechrau gostwng flwyddyn ar ôl blwyddyn, mae absenoldeb difrifol yn parhau i gynyddu.³¹⁹ Mae tystiolaeth yn dangos y gall disgyblion o wahanol grwpiau ethnig wynebu gwahanol brofiadau o waharddiadau ac ataliadau. Er enghraifft, disgyblion Sipsiwn neu Roma oedd â'r gyfradd uchaf o waharddiadau at ataliadau parhaol, ac yna disgyblion "Teithiwr o Dreftadaeth Wyddelig" a "Disgyblion Gwyn a Du o'r Caribi".³²⁰ Mae Papur Gwyn ar Ysgolion 2026 yn nodi sut y bydd yr Uned Cydraddoldeb Hiliol yn ymrwmo i gwblhau ymchwil i waharddiad gan wahanol grwpiau ethnig i helpu llywio datblygiad polisi yn y dyfodol.

329. Mae'r canlyniadau ar gyfer cyflawniad yn uniongyrchol ac yn fesuradwy. Roedd disgyblion a fynychodd yr ysgol o leiaf 95 y cant o'r amser ym Mlwyddyn 11, 1.9 gwaith yn fwy tebygol o gyflawni Gradd 5 mewn TGAU Saesneg a Mathemateg o'i gymharu â disgyblion a fynychodd 90 i 95 y cant o'r amser, a 3 gwaith yn fwy tebygol na'r rhai a fynychodd 85 i 90 y cant. Roedd colli dim ond deg diwrnod o Flwyddyn 11 yn lleihau'r tebygolrwydd o gyflawni Gradd 5 tua 50 y cant.³²¹
330. Mae nodweddion disgyblion absennol yn rhagweladwy. Roedd y gyfradd absenoldeb parhaus ar gyfer disgyblion sy'n gymwys i gael prydau bwyd am ddim yn 32.4 y cant, o'i gymharu â 12.1 y cant ar gyfer y rhai nad oeddent yn gymwys. Mae nifer y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau bwyd am ddim ond sy'n absennol yn gyson wedi cynyddu mwy na 154 y cant rhwng 2018/19 a 2024/25.³²² Mae'r Sefydliad Polisi Addysg yn canfod y gellir esbonio'r cynnydd yn y bwch anfantais o ran cyrhaeddiad ers 2019 i raddau helaeth gan lefelau uwch o absenoldeb ymhlith disgyblion dan anfantais.³²³
331. Mae absenoldeb parhaus yn gysylltiedig â risg 3.9 gwaith yn fwy o fod yn NEET yn 16 i 18 oed a risg 6.3 gwaith yn fwy o fod yn NEET yn barhaus.³²⁴ Mae absenoldeb parhaus dros 70 y cant yn uwch yn 2024/25 nag yn 2018/19, gan gynnwys tua 370,000 yn fwy o ddisgyblion oedran uwchradd a fydd mewn mwy o berygl o ddod yn NEET o ganlyniad.³²⁵
332. Mae Papur Gwyn ar Ysgolion 2026 yn gosod targed i leihau'r gyfradd absenoldeb gyffredinol 1.3 pwynt canran erbyn 2028/29, o 7.15 y cant yn 2023/24 i 5.85 y cant.³²⁶ Pe bai'n cael ei gyflawni, byddai hyn yn cyfateb i 20 miliwn yn fwy o ddiwrnodau ysgol a'r gwelliant cyflymaf mewn degawd. Mae'r targed i'w groesawu fel y mae'r mesurau y mae'r Llywodraeth wedi'u cyhoeddi i'w gyflawni. Maent yn dynodi blaenoriaeth. Maen nhw'n creu meincnod. Ond hyd yn oed pe bai'n cael ei gyrraedd yn llawn, byddai'r gyfradd yn dal i fod uwchlaw'r lefel cyn y pandemig.

Offerynnau Dangosydd Perygl o fod yn NEET (RONI)

Mae'r perygl o ddod yn NEET yn cael eu chwyddo trwy gael EHCP, bod yn absennol neu fod wedi'i wahardd o'r ysgol. Mae hyn i gyd yn hysbys iawn. Mae gan ysgolion hyd yn oed offer ar gael iddynt i olrhain disgyblion sydd mewn perygl fel y gallant roi strategaethau lliniaru ar waith. Mae enghreifftiau da o offer dangosydd risg NEET ar draws rhai lleoedd yn Lloegr, ond nid yw arfer gorau wedi'i ledaenu'n eang ac mae eu defnydd yn amrywiol ac yn aml yn dod i ffocws yn hwyr yn y daith addysg,³²⁷ gan

gyfyngu ar ymyrraeth gynnar. Mae'r ffaith bod y defnydd o'r offer RONI hyn mor amrywiol yn adrodd stori am ba mor ymylol yw atal pobl ifanc rhag dod yn NEET i'r system ysgolion gyfan. Pe bai'r system yn trin ymddieithrio ieuencid yn flaenoriaeth o ddifrif, byddai pob ysgol yn y wlad yn defnyddio'r offer hyn o Flwyddyn 7. Mae'r Llywodraeth wedi ymrwmo yn y Papur Gwyn ar Addysg a Sgiliau Ôl-16 i ddatblygu offer RONI newydd i'w defnyddio gan awdurdodau lleol lle bo angen ond nid yw'n gorfodi defnyddio offer RONI ar hyn o bryd.³²⁸

4.6 Ataliadau, gwaharddiadau ac addysg gartref

333. Mae gwaharddiad yn gwaethygu'r broblem. Mae cyfraddau gwaharddiadau o ysgolion wedi bod yn codi ers 2016/17, wedi'u gyrru gan ysgolion uwchradd.³²⁹ Roedd y gyfradd gyffredinol tua 4 y cant yn 2024/25, i fyny o 1.6 y cant, gyda nifer y disgyblion a gafodd eu gwahardd o leiaf unwaith yn dyblu o 79,000 i 166,000. Roedd 47 y cant o'r rhai a gafodd eu gwahardd yn derbyn cymorth AAA neu'n cael EHCP, er bod disgyblion AAA yn cyfrif am tua 18.5 y cant o boblogaeth yr ysgol. Roedd dros 55 y cant yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim, er bod disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn cyfrif am tua 25 y cant o boblogaeth yr ysgol.

Galwad am dystiolaeth – Hawliau Anabledd y DU

Rhannodd Disability Rights UK “Er eu bod yn ffurfio llai nag 20% o boblogaeth yr ysgol, mae myfyrwyr AAA yn cyfrif am 45% o'r holl ataliadau a 52% o waharddiadau parhaol.³³⁰ Mae hyn yn golygu bod disgybl anabl dair gwaith yn fwy tebygol o gael ei wahardd na'i gyfoedion nad ydynt yn anabl.” Mae tystiolaeth o Loegr hefyd yn dangos bod plant awtistig ddwywaith yn fwy tebygol o gael eu gwahardd,³³¹ tra bod tystiolaeth o'r Alban yn awgrymu bod plant ag ADHD 6 gwaith yn fwy tebygol o gael eu gwahardd a thros ddwywaith yn fwy tebygol o adael yr ysgol cyn 16 oed.³³²

334. Mae nifer y plant mewn addysg ddewisol gartref yn Lloegr hefyd wedi codi o 116,300 yn 2021/22 i 175,900 yn 2024/25.³³³ Iechyd meddwl yw'r prif reswm bellach mewn 16 y cant o achosion, i fyny o 9 y cant, gan oresgyn rhesymau athronyddol neu ffafriol.³³⁴ Oherwydd problemau gan gynnwys data cyfyngedig sydd ar gael, mae'n anodd i ni fod yn sicr ynghylch canlyniadau'r rhai sydd mewn addysg ddewisol gartref. Ond mae ymchwil ansoddol yn awgrymu y gallent wynebu rhwystrau i symud ymlaen, gan gynnwys cael y cymwysterau angenrheidiol a rhai rhwystrau ymarferol i addysg uwch.³³⁵
335. Er mwyn helpu awdurdodau lleol i gefnogi plant sy'n cael eu haddysgu gartref yn y ffordd orau, mae'r Llywodraeth wedi ymrwmo i gyflwyno cofrestrau gorfodol Plant Heb fod yn yr Ysgol ym mhob awdurdod lleol yn Lloegr, ochr yn ochr â phwerau i ymyrryd a mynnu presenoldeb yn yr ysgol lle bo angen a dyletswydd i gefnogi rhieni plant sy'n cael eu haddysgu gartref.

4.7 Perthyn i'r ysgol

336. Mae'r ffactorau risg yn yr ysgol o ddod yn NEET yn tyfu. Mae AAAA, absenoldeb ac allgáu i gyd yn cynyddu o ran nifer yr achosion. Er gwaethaf yr heriau maen nhw'n eu hwynebu ar y rhain a meysydd eraill, mae ysgolion ac athrawon yn aml yn gwneud gwaith arwrol i wneud y gorau o gyfleoedd bywyd eu myfyrwyr, yn enwedig y rhai o gefndiroedd difreintiedig. Dylid croesawu bod y llywodraeth yn rhoi dulliau newydd ar waith i helpu ysgolion ac athrawon i wynebu'r heriau hynny.
337. Y cwestiwn dyfnach yw a yw'r ymdrechion a'r mesurau hynny, ni waeth pa mor dda y cânt eu cynllunio, yn gweithio yn erbyn grymoedd mwy o fewn y system ysgolion ei hun sy'n sbarduno ymddieithriad. Dim ond 64 y cant o ddisgyblion y DU sy'n dweud eu bod yn perthyn yn yr ysgol.³³⁶ Dim ond 19 y cant o ddisgyblion uwchradd yn Lloegr sy'n disgrifio eu hunain fel rhai sydd â llawer o frwdfrydedd i ddysgu.³³⁷ Y DU sydd wedi gweld y cwmp mwyaf mewn ymdeimlad o berthyn yn yr OECD.³³⁸
338. Mae'r Ymchwiliad i'r Dosbarth Gweithiol Gwyn yn darparu'r dystiolaeth fwyaf craff o sut mae hyn yn effeithio ar un o'r grwpiau sydd fwyaf mewn perygl o ymddieithrio. Mae plant gwyn o'r dosbarth gweithiol yn llai tebygol o fwynhau neu deimlo'n llwyddiannus yn yr ysgol nag unrhyw grŵp arall.³³⁹ Mae 27 y cant o ddisgyblion gwyn o'r dosbarth gweithiol yn dweud eu bod yn anaml neu byth yn mwynhau gwersi, o'i gymharu â 18 y cant o ddisgyblion gwyn o'r dosbarth canol a 12 y cant o ddisgyblion nad ydynt yn wyn o'r dosbarth canol. Mae 23 y cant yn dweud eu bod yn anaml neu byth yn teimlo'n hyderus ynglŷn â'r hyn maen nhw'n ei ddysgu, o'i gymharu â 13 y cant o ddisgyblion dosbarth canol gwyn a 9 y cant o ddisgyblion dosbarth canol nad ydynt yn wyn. Nid gwahaniaethau bach yw'r rhain. Maent yn disgrifio grŵp sydd eisoes wedi tynnu'n ôl yn feddyliol o brofiad addysg erbyn iddynt gyrraedd yr ysgol uwchradd. Fel y disgrifiwyd ym Mhennod 2, clywsom dystiolaeth a oedd weithiau'n syfrdanol o'n sgysiau gyda phobl ifanc NEET am brofiad o'r ysgol a nodweddir yn aml gan fwlio a diflastod.
339. Mae'r Papur Gwyn ar Ysgolion³⁴⁰ yn cydnabod rhywfaint o hyn, gan gynnig Cynghrair Cyfnod Allweddol 3 ar gyfer Gwella Safonau a Rhagoriaeth Rhanbarthol (RISE), Fframwaith Cyfoethogi, cysylltiadau agosach â theuluoedd a ffocws ar gymunedau dosbarth gweithiol gwyn. Dyma'r greddfau cywir. Mae sicrhau eu bod yn cynhyrchu'r canlyniadau cywir - llai o bobl ifanc yn gadael yr ysgol mewn perygl o ddod yn NEET - yn dibynnu ar gael y cydbwysedd cywir yng nghwricwlwm yr ysgol a'r amlygiad cywir i brofiad gwaith ac arweiniad gyrfaoedd.
340. Mae gan ysgolion, wrth gwrs, sawl rôl. Mae angen iddyn nhw arfogi myfyrwyr â gwybodaeth, cariad at ddysgu, dealltwriaeth o'r byd a sgiliau bywyd. Ni ellir nac ni ddylid lleihau popeth i gysyniadaeth ddefnyddiol o ysgolion sy'n paratoi pobl ifanc ar gyfer byd gwaith yn unig. Y gamp yw cael y cydbwysedd yn iawn. Nid dyna mae ysgolion yn ei gyflawni ar hyn o bryd. Yn ei hanfod, nid yw ysgolion yn gwneud digon i helpu'r garfan sydd fwyaf mewn perygl o ddod yn NEET ac i baratoi pobl ifanc ar gyfer byd gwaith.

4.8 Cwricwlwm yr ysgol

341. Mae cymwysterau yn un o'r ffactorau amddiffynnol mwyaf pwerus yn erbyn y risg o ddod yn NEET.³⁴¹ Lle mae'r system yn methu â'u darparu, mae'n gadael pobl ifanc yn agored i niwed. Mae natur y cwricwlwm, problemau gyda faint o amser ysgol y mae'r cwricwlwm cenedlaethol yn ei gymryd (fel yr amlygwyd gan yr Adolygiad Cwricwlwm ac Asesu yn Lloegr) a'r ystod gyfyngedig o ddulliau asesu yng Nghyfnod Allweddol 4 yn Lloegr yn golygu bod rhai myfyrwyr yn cael eu paratoi i fethu. Maen nhw'n dod o gefndiroedd llai breintiedig yn bennaf. Nid yw hynny oherwydd eu bod yn brin o allu. Mae hyn oherwydd bod y system yn diffinio gallu mewn ffyrdd sy'n eu heithrio. Nid y cwestiwn yw a yw rhai pobl ifanc yn methu. Y cwestiwn yw a yw'r system asesu a'r cwricwlwm wedi'u cynllunio mewn ffyrdd sy'n gwneud y canlyniad hwnnw'n anochel. Mae'r rhan fwyaf o'r ymatebwyr i'n harolwg NEET yn credu nad yw'r cwricwlwm presennol yn paratoi pobl ar gyfer gwaith (67 y cant), yn ogystal â dros hanner yn teimlo nad yw'r system addysg bresennol yn addas i bobl fel nhw (55 y cant).³⁴²
342. Mae hwn yn dirwedd dadleuol, a dyna pam y sefydlodd y Llywodraeth ei Hadolygiad Cwricwlwm ac Asesu (CAR), yn syth ar ôl dod i rym yn 2024. Mae ymateb y Llywodraeth i'r Adolygiad yn cynnal blaenoriaeth y cwricwlwm sy'n gyfoethog o ran gwybodaeth. Er mwyn paratoi pobl ifanc yn well ar gyfer bywyd a gwaith, mae'n bwriadu mynegi datblygiad sgiliau'n well o fewn rhaglenni astudio, cyflwyno fframwaith llafaredd newydd, ymgorffori gwybodaeth a sgiliau mewn llythrennedd ariannol, cyfryngau a digidol, a chael gwared ar y mesur atebolrwydd EBacc. Mae hefyd yn datblygu fframwaith cyfoethogi newydd ar gyfer ysgolion, gan sefydlu hawl i bob disgybl i weithgareddau sy'n cynnwys ymgysylltiad dinesig, y celfyddydau a diwylliant, chwaraeon a gweithgareddau corfforol, a datblygu sgiliau bywyd ehangach. Mae'r rhain yn gamau i'w croesawu. Mae p'un a ydynt yn ddigonol yn dibynnu ar a ydynt yn newid profiad yr ysgol i'r rhai sydd fwyaf mewn perygl o ddod yn NEET.
343. Ar hyn o bryd mae amrywiad eang o ran mynediad at gyfleoedd cyfoethogi mewn ysgolion. Mae cyfranogiad yn is ar gyfer plant a phobl ifanc sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim a phlant mewn angen.³⁴³ Mae gorgyffwrdd rhwng pobl ifanc sy'n llai tebygol o gymryd rhan mewn gweithgareddau cyfoethogi a'r rhai sydd mewn perygl o fod yn NEET.³⁴⁴
344. Y cwestiwn yw a fydd cyfoethogi'r profiad ysgol gyda gweithgareddau ychwanegol yn ddigon i ddiwygio'r cwricwlwm mewn ffyrdd sy'n caniatáu i bob plentyn deimlo bod ei angerdd a'i ddyheadau'n cael eu cydnabod. Heb hynny, bydd y risg o ymddieithrio i'r rhai sydd fwyaf mewn perygl o ddod yn NEET yn parhau'n uchel.
345. Mae'r newid o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd yn beryglus i'r garfan honno'n union. Canfu tystiolaeth a gasglwyd o Dde-ddwyrain Lloegr mai disgyblion sy'n cael prydau ysgol am ddim a'r rhai ag AAA oedd fwyaf tebygol o ddatblygu problemau iechyd meddwl yn ystod y cyfnod trosglwyddo i'r ysgol uwchradd,³⁴⁵ gyda thystiolaeth o'r Alban yn canfod mai plant o'r grŵp incwm isaf oedd fwyaf tebygol o adrodd profiad negyddol o symud i'r ysgol

uwchradd.³⁴⁶ Gall symud o ysgol gynradd fach a diogel yn aml gydag un athro/athrawes ystafell ddosbarth i ysgol uwchradd fawr gyda nifer o athrawon a ffocws mwy trylwyr ar gyrhaeddiad academaidd fod y pwynt lle mae myfyrwyr yn dod i'r casgliad eu bod yn sicr o fethu yn hytrach na llwyddo. Gall cwricwlwm hyblyg sy'n caniatáu i bob myfyriwr ddod o hyd i rywbeth y gallant ragori ynddo helpu lliniaru ymddieithrio, ond mae'r rhesymau dros absenoldeb ac ymddieithrio yn amlochrog ac ni ellir mynd i'r afael â phob un trwy ddylunio cwricwlwm yn unig.

346. Bu ymdrechion dro ar ôl tro i ehangu'r cwricwlwm ac agor llwybrau galwedigaethol. Ers 2010, mae ymdrech wedi canolbwyntio ar gynnig opsiynau galwedigaethol o ansawdd gwell yng Nghyfnod Allweddol 4, gan gynnwys trwy gyflwyno Dyfarniadau Technegol a diwygiadau i BTECs a drafodwyd yn helaeth. Rydym hefyd wedi gweld cyflwyniad a thwf Colegau Technegol Prifysgol, gyda'r nod o ymgorffori mwy o addysg dechnegol ochr yn ochr â'r cwricwlwm craidd ar gyfer pobl ifanc o 14 oed ymlaen. Mae'r ymdrechion hyn wedi anelu'n gyson at ailgydbwyso dysgu academaidd a galwedigaethol ar gyfer pobl ifanc 14 i 16 oed, cyn iddynt symud i ddarpariaeth ôl-16.
347. Ond mae'r llwybrau hyn yn parhau i fod yn ymylol yn hytrach nag yn brif ffrwd o fewn system yr ysgol. Dim ond tua 6 y cant o'r graddau a ddyfernir sy'n gyfrifol am y Dyfarniadau Technegol yng Nghyfnod Allweddol 4,³⁴⁷ er gwaethaf y ffaith bod 69 y cant o arweinwyr ysgolion yn ystyried eu bod yn paratoi rhai myfyrwyr yn well ar gyfer llwybrau ôl-16,³⁴⁸ a thystiolaeth eu bod yn gysylltiedig â llai o absenoldeb a gwaharddiadau.³⁴⁹ Mae'r llwybr academaidd yn parhau i ddominyddu, gan lunio disgwyliadau a chanlyniadau.
348. Mae athrawon yn cadarnhau'r darlun. Canfu Adroddiad Ysgolion Pearson 2025³⁵⁰ fod 38 y cant o athrawon uwchradd wedi dewis addasu'r cwricwlwm fel blaenoriaeth i wella dysgu myfyrwyr. Dim ond 1 o bob 5 sy'n dweud bod y system yn paratoi myfyrwyr ar gyfer astudiaeth neu hyfforddiant pellach. Dim ond 8 y cant sy'n dweud ei fod yn paratoi ar gyfer gyrfaoedd yn y dyfodol. Galwodd 42 y cant am fwy o opsiynau galwedigaethol. Awgrymodd myfyrwyr fwy o ffocws ar sgiliau creadigol ar 37 y cant, a sgiliau digidol ar 30 y cant.
349. Canfu ein harolwg o athrawon fod tri chwarter yn cytuno bod y cwricwlwm yn rhoi gormod o bwyslais ar basio arholiadau (74 y cant) a dim digon o ffocws ar baratoi pobl ifanc ar gyfer cyflogaeth (73 y cant yn cytuno) neu addysgu sgiliau meddal ar gyfer cyflogaeth (73 y cant yn cytuno).³⁵¹ Roedd bron i dri chwarter (73 y cant) o athrawon hefyd yn credu ei bod hi'n bosibl addasu'r cwricwlwm i ddarparu set ehangach o sgiliau ar gyfer gwaith a chyflogaeth gan barhau i gynnal safonau academaidd uchel.³⁵²
350. Mae cyflogwyr yn gweld yr un bwlch o'r ochr arall. Dim ond 3 y cant o'r rhai a recriwtiodd bobl 16 oed sy'n crybwyll diffyg sgiliau llythrennedd neu rifedd.³⁵³ Maent yn tynnu sylw yn hytrach at ddiffyg profiad, aeddfedrwydd a hyder yn y byd gwaith. Mae'r system addysg yn cynhyrchu cymwysterau. Nid yw'n sicrhau ymgysylltiad myfyrwyr yn ddibynadwy nac yn cynhyrchu parodrwydd ar gyfer gwaith. Fy asesiad i yw bod y cwricwlwm yn rhy anghytbwys

ar hyn o bryd. Mae'r Llywodraeth wedi dechrau gyda'i chynlluniau i gyfoethogi'r cwricwlwm, ond, heb daflu'r llo a chadw'r brych, mae angen gwell cydbwysedd. Er gwaethaf gwelliannau yn y pethau sylfaenol, i'r mwyafrif, nid yn unig y rhai sy'n dod yn NEET, nid yw'r system eto'n paratoi pobl ifanc ar gyfer byd gwaith nac economi sy'n newid yn gyflym.

4.9 Canllawiau gyrfaoedd, profiad gwaith ac ymgysylltu â chyflogwyr

351. Dim ond 47 y cant o bobl 18 i 24 oed, a dim ond 36 y cant o'r rhai sy'n NEET, a gytunodd eu bod yn teimlo'n barod i weithio pan adawon nhw addysg.³⁵⁴ Mae llai na hanner y bobl ifanc yn cytuno bod eu lle astudio wedi eu cefnogi'n ddigonol i ddatblygu'r sgiliau sydd eu hangen arnynt ar gyfer y dyfodol. Mae myfyrwyr ag anghenion ychwanegol yn nodi perfformiad gwaeth na'r cyfartaledd ar y mesur hwn.³⁵⁵
352. Mae diffyg arweiniad gyrfaoedd digonol mewn ysgolion yn rheswm a grybwyllir yn aml pam nad yw pobl ifanc yn cael eu paratoi ar gyfer byd gwaith. Mae sut mae pobl ifanc yn agor eu llygaid i opsiynau cyflogaeth wedi newid yn sylweddol yn ystod y degawdau diwethaf. Sefydlwyd Cwmni Gyrfaoedd a Menter Lloegr (CEC) yn 2015 i wella cysylltiadau rhwng cyflogwyr ac ysgolion ac mae wedi cefnogi cynnydd ar feincnodau Gatsby, fframwaith o 8 canllaw sy'n diffinio canllawiau gyrfa o'r radd flaenaf ar gyfer ysgolion a cholegau. Mae dros 90 y cant o ysgolion bellach yn meincnodi yn erbyn y fframwaith, gan gyrraedd 5.8 o 8 meincnod ar gyfartaledd, i fyny o 1.9 yn 2018.³⁵⁶ Lle mae ysgolion yn cyflawni mwy o feincnodau, mae'r tebygolrwydd o NEET yn lleihau.³⁵⁷ Mae hyn wedi'i adeiladu ar seilwaith digidol sy'n datblygu, gan gynnwys Holiadur Sgiliau'r Dyfodol a gwblhawyd gan dros 330,000 o ddysgwyr yn 2024/25.³⁵⁸ Mae cynnydd yn real.
353. Yn ôl y CEC, mae'r ddarpariaeth gyrfaoedd o'r ansawdd uchaf yn lleihau'r tebygolrwydd y bydd pobl ifanc yn NEET 8 y cant (ôl-16 ac ôl-18),³⁵⁹ gyda dwbl yr effaith ar garfannau uchel o Brydau Ysgol am Ddim (FSM).³⁶⁰ Ar hyn o bryd mae hyn yn cynhyrchu £300m mewn arbedion cyllidol blynyddol trwy ganlyniadau NEET is.³⁶¹ Mae tystiolaeth bod addysg gyrfaoedd ysgolion cynradd yn gweithio hefyd yn gymhellol.³⁶² Mae ymchwil yn dangos bod plant yn dechrau ffurfio syniadau am eu dyfodol wrth iddynt ddechrau yn yr ysgol gynradd,³⁶³ ac eto nid oes gan y rhan fwyaf o ysgolion cynradd strategaeth gyrfaoedd ffurfiol.
354. Yn hollbwysig, mae mynediad at gyngor gyrfaoedd o ansawdd uchel yn parhau i fod yn anghyfartal iawn. Dim ond 32 y cant o bobl ifanc a nododd eu bod wedi derbyn cyngor gyrfaoedd wyneb yn wyneb yn 2025.³⁶⁴ Trafodwyd prentisiaethau gyda dim ond 18 y cant.³⁶⁵ Dim ond 49 y cant sy'n teimlo eu bod yn deall disgwyliadau cyflogwyr.³⁶⁶ Dim ond 35 y cant sy'n teimlo'n hyderus bod ganddyn nhw brofiad gwaith perthnasol ar gyfer cyflogaeth.³⁶⁷ Mae pobl iau a'r rhai ag anghenion ychwanegol yn llai tebygol o nodi eu bod yn deall yr hyn y mae cyflogwyr yn ei geisio.³⁶⁸ Mae canllawiau fwyaf prin i'r rhai sy'n ystyried llwybrau galwedigaethol, gan gynnwys y rhai sydd mewn perygl o fod yn NEET.

355. Diffyg profiad gwaith yw'r rhwystr unigol a grybwyllir amlaf ymhlith pobl ifanc i weithio.³⁶⁹ Ar hyn o bryd, mae darparu profiad gwaith yn ôl-ystyriaeth i lawer o ysgolion. Yn aml, dywedir wrth fyfyrwyr am ddod o hyd i'w lleoliadau eu hunain. Nid yw'n syndod bod y rhai heb rwydweithiau a chysylltiadau cryf yn fwy tebygol o golli allan. Mae capasiti ysgolion a pharodrwydd cyflogwyr lleol ar eu gwannaf yn yr ardaloedd lle mae'r angen mwyaf. Y bobl ifanc sydd fwyaf angen amlygiad cynnar i waith yw'r lleiaf tebygol o'i dderbyn. Nid oedd mwyafrif helaeth y bobl ifanc NEET y siaradom â nhw wedi cael unrhyw brofiad gwaith o gwbl.

Galwad am dystiolaeth – Ymateb Amazon

Awgrymodd Amazon fod “bylchau parodrwydd ar gyfer y gweithle ar raddfa fawr” yn un o'r prif rwystrau sy'n atal pobl ifanc rhag mynd i mewn i gyflogaeth a dechrau mewn cyflogaeth. Dywedont “Mae'n cael ei gydnabod yn eang bod y genhedlaeth hon o bobl ifanc sy'n dod i mewn i'r farchnad lafur wedi profi set unigryw o amgylchiadau sydd wedi tarfu ar eu dysgu a gwneud eu trosglwyddiad i waith yn fwy heriol.”

356. Mae'r Llywodraeth wedi ymrwymo i ddiwygio profiad gwaith fel y gall pob disgybl gael mynediad at bythefnos o brofiadau gweithle lluosog, ystyrion ac amrywiol ar draws cyfnodau allweddol 3 a 4, gan gynyddu parodrwydd i weithio yn raddol drwy addysg uwchradd. Ond mae angen ehangu'r cysyniad o brofiad gwaith hefyd. Cyfarfyddiadau ystyrion â chyflogwyr all gael yr effaith fwyaf: gwirfoddoli, prosiectau, ffug gyfweiliadau, sesiynau profi gwaith. Dadleuodd Amazon yn ei ymateb i'r alwad am dystiolaeth y dylai'r Llywodraeth “ei gwneud yn ofynnol i wasanaethau gyrfaoedd ddatblygu partneriaethau cynaliadwy â chyflogwyr” i helpu cyflogwyr i gyflogi mwy o bobl ifanc sy'n NEET. Lle mae ysgolion a chyflogwyr yn cydweithio'n effeithiol, mae canlyniadau'n sylweddol well. Mae pobl ifanc sy'n derbyn profiad gwaith cynaliadwy o ansawdd uchel yn fwy tebygol o ddeall beth mae cyflogwyr yn ei ddisgwyl, yn fwy tebygol o ddatblygu hyder mewn lleoliadau gweithle, ac yn llai tebygol o ddod yn NEET. Nid y broblem yw nad oes neb yn gwybod beth sy'n gweithio, ond nad yw'r hyn sy'n gweithio yn digwydd ar raddfa fawr, ac mae leiaf ar gael lle mae ei angen fwyaf.

357. Mae myfyrwyr yn Lloegr yn llai tebygol na chymharwyr OECD o fod wedi cofrestru mewn rhaglenni ysgol a rhaglenni seiliedig ar waith cyfun.³⁷⁰ Yn Nenmarc, Hwngari, Iwerddon, Latfia a'r Swistir, sydd i gyd â chyfraddau NEET is na'r cyfartaledd,³⁷¹ mae 90 y cant neu fwy o fyfyrwyr wedi cofrestru mewn rhaglenni o'r fath, o'i gymharu â thua 40 y cant yn y DU. Y DU sydd wedi gweld y dirywiad mwyaf ers 2013 yn y gyfran sydd wedi cofrestru yn y rhaglenni hyn.³⁷² Mae cyd-gynhyrchiant cyflogwyr wrth ddylunio a chyflwyno addysg a sgiliau yn ganolog i systemau pontio ieuencid llwyddiannus.³⁷³

358. Nid yw cyflogwyr yn ymwneud ar raddfa fawr â chreu cyfleoedd ac adeiladu llwybrau tuag at waith. Ni all y system honni ei bod yn paratoi pobl ifanc ar gyfer y farchnad lafur tra'n cadw cyflogwyr ar hyd braich o'r ystafell ddosbarth. Yn rhy aml, mae'r system addysg yn gorffen

wrth giât yr ysgol, tra bod y farchnad lafur yn dechrau y tu hwnt iddi. Mae angen mwy o ymdrech i bontio'r bwlch os yw mwy o bobl ifanc am fod yn barod i weithio erbyn iddyn nhw adael yr ysgol.

4.10 Yr hyn y mae'r system yn ei fesur, yn ei gydnabod ac yn ei wobrwyo

359. Dywedir yn aml mai'r hyn a fesurir yn y gwasanaethau cyhoeddus yw'r hyn maen nhw'n ei gyflawni yn y pen draw. Mae system yr ysgol yn mesur cyrhaeddiad yn bennaf. Yn rhy aml mae'n cyfrif cymwysterau yn hytrach na chyrchfannau myfyrwyr neu gyfranogiad yn y farchnad lafur. Mae hwnnw'n ddewis dylunio sydd â chanlyniadau.
360. Mae'r ffordd y mae ysgolion yn cael eu mesur, eu cydnabod a'u gwobrwyo ar hyn o bryd yn eu gyrru tuag at ganolbwyntio mwy ar fyfyrwyr yn ennill cymwysterau a llai ar barodrwydd ar gyfer gwaith neu ganlyniadau cyflogaeth. Mae Estyn yn arolygu ansawdd addysg, ymddygiad, datblygiad personol ac arweinyddiaeth. Nid yw'n arolygu nac yn adrodd ar a yw pobl ifanc yn cael cyflogaeth neu ddysgu cynaliadwy ar ôl iddynt adael.
361. Mae tystiolaeth gan yr Adran Addysg yn dangos bod y rhai a fynychodd Sefydliadau a oedd wedi'u graddio'n 'Rhagorol' neu'n 'Dda' gan Estyn ar ddiwedd cyfnod allweddol 4 yn llai tebygol o fod yn NEET am flwyddyn dair blynedd yn ddiweddarach.³⁷⁴ Canfu astudiaeth fwy diweddar a oedd yn edrych ar y berthynas rhwng nodweddion ysgolion a statws NEET fod gan ysgolion â chyfraddau gwahardd is, cynnydd uwch gan fyfyrwyr ('Cynnydd 8') a darpariaeth ôl-16 ar y safle gyfraddau is o fyfyrwyr yn dod yn NEET.³⁷⁵ Dangosodd ysgolion un rhyw a ffydd gyfraddau NEET is hefyd.³⁷⁶
362. Ond at ei gilydd, nid yw'r fframwaith arolygu yn ystyried y canlyniad sydd bwysicaf ar gyfer yr adolygiad hwn. Mae tablau perfformiad ysgolion yn atgyfnerthu'r un ystumiad. Maen nhw'n rhestru ysgolion yn ôl canlyniadau arholiadau. Maent yn sbarduno dewis rhieni, dyrannu adnoddau a gwobrwyo enw da.
363. Yn yr un modd, ychydig o gymhellion ariannol, os o gwbl, sydd yn y system ysgolion i yrru mwy o ffocws ar ganlyniadau a chyrchfannau. Yr unig ffordd y gallwch chi ddadlau mewn gwirionedd bod y system yn gwobrwyo ysgolion sy'n perfformio'n dda yn ariannol yw bod cyllid yn seiliedig i raddau helaeth ar niferoedd y disgyblion, felly mae'r rhai sy'n llwyddiannus ac yn cynnal niferoedd uchel o ddisgyblion yn tueddu i gynnal cyllid uwch. Mae hwn yn lifer gwan.
364. Mae'r Adran Addysg yn cyhoeddi mesurau cyrchfannau. Maen nhw'n bodoli. Gall ysgolion a cholegau weld ble mae eu myfyrwyr sy'n gadael yn gorffen am 6 mis o'r flwyddyn ar ôl gadael, ac mae'r Llywodraeth yn cymryd camau i wella tryloywder a hygyrchedd gwybodaeth am berfformiad. Ond nid yw mesurau cyrchfannau yn gyffredinol yn llywio barn

na chyllid Estyn. Nid ydynt yn sbarduno ymyrraeth pan fydd canlyniadau'n wael. Mae atebolrwydd yn fetrig nad oes ganddo unrhyw ganlyniad, ond gwybodaeth ar y gorau.

365. Mae'r llywodraeth, trwy ei set ddata Canlyniadau Addysg Hydredol, yn dal un o'r offer mwyaf pwerus yn y byd ar gyfer deall beth sy'n digwydd i bobl ifanc yn Lloegr ar ôl iddynt adael addysg. Mae'n cysylltu cofnodion addysg â data treth, budd-daliadau a chyflogaeth. Gall ddangos, ar lefel fanwl, pa gyrsiau, pa sefydliadau a pha lwybrau sy'n arwain at gyflogaeth gynaliadwy, enillion uwch a llai o ddibyniaeth ar fudd-daliadau, a pha rai nad ydynt. Eto i gyd, nid yw'r data hwn ar gael yn rheolaidd i ysgolion, colegau, awdurdodau lleol na'r awdurdodau strategol y gofynnir iddynt gynllunio a chomisiynu darpariaeth yn lleol. Fe'i defnyddir yn bennaf ar gyfer ymchwil genedlaethol a dadansoddi polisi o fewn San Steffan. Y bobl sydd fwyaf angen gweld ble mae pobl ifanc yn glanio, yr athrawon sy'n arwain dewisiadau pynciau, penaethiaid y colegau sy'n dylunio cynigion cwrs, yr arweinwyr lleol sy'n ceisio deall pam mae eu cyfradd NEET yn codi, ni allant gael mynediad ato mewn unrhyw ffurf ymarferol nac amserol ar hyn o bryd.
366. Mae hyn yn symptom o fethiant ehangach. Mae data am bobl ifanc wedi'i ynysu mewn storffeydd adrannol ar draws yr Adran Addysg, yr Adran Gwaith a Phensiynau, y Adran Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, CThEF a'r GIG. Nid oes gan unrhyw sefydliad unigol ddarlun cyflawn o daith person ifanc o'r ysgol hyd at gyflogaeth gynaliadwy. Mae awdurdodau lleol yn colli golwg ar bobl ifanc yn 18 oed. Dim ond y rhai sy'n hawlio y mae canolfannau gwaith yn eu gweld. Mae colegau'n gwybod beth yw'r sefyllfa gyda chofrestru ond nid beth sy'n digwydd ar ôl i fyfyrwr adael. Mae'r GIG yn cofnodi triniaeth ond nid a yw person ifanc wedi dychwelyd i'r gwaith. Mae gan bob sefydliad ddarn. Does neb yn dal y cyfan. Nes bod y data y mae'r wladwriaeth eisoes yn ei gasglu yn cael ei rannu, ei gysylltu a'i wneud ar gael i'r rhai sy'n gweithio gyda phobl ifanc ar lawr gwlad, bydd y system yn parhau i weithredu'n ddall i'r canlyniadau y mae i fod i'w gwella.

Twf Swyddi Cymru+

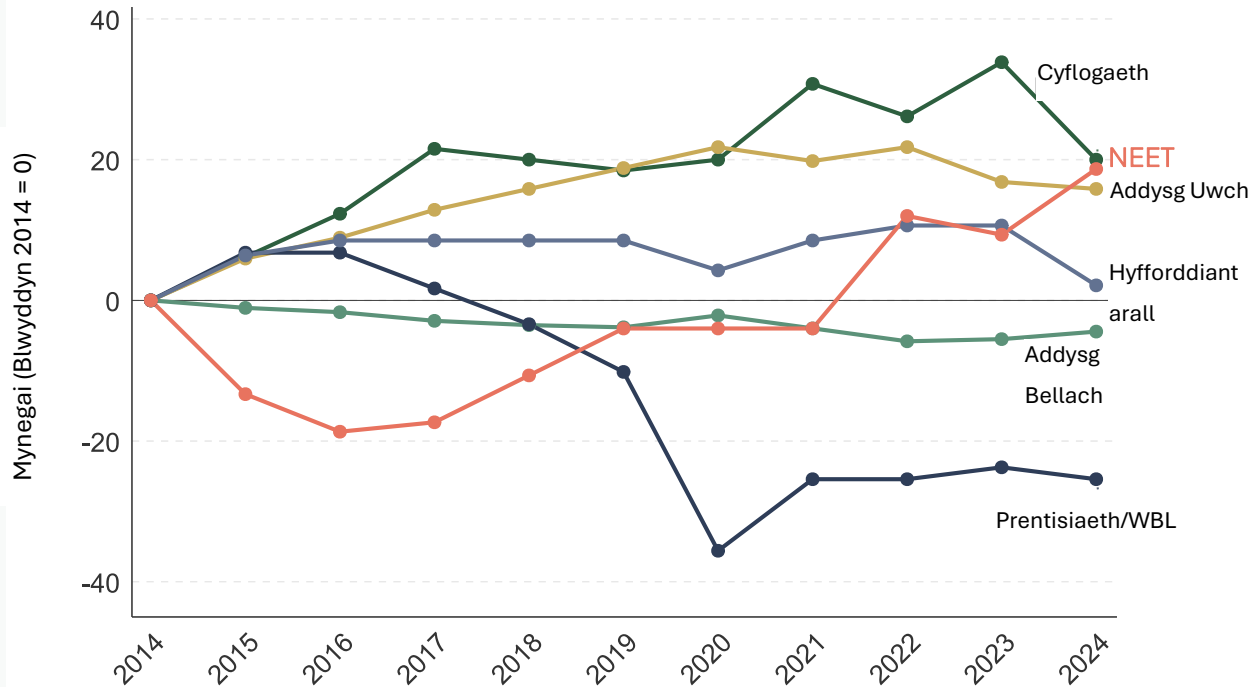
Rhaglen gan Lywodraeth Cymru sy'n cefnogi pobl 16–19 oed i ennill y sgiliau, y profiad a'r cymwysterau sydd eu hangen i symud ymlaen i gyflogaeth, addysg bellach neu brentisiaethau. Mae'r rhaglen yn cynnig llwybrau wedi'u teilwra, gan gynnwys lleoliadau gwaith, hyfforddiant ac ymgysylltu â chyflogwyr, gyda ffocws ar bobl ifanc a allai fod mewn perygl o ymddieithrio.

4.11 Sgiliau, hyfforddiant a'r dibyn ôl-16

367. Mae symud allan o addysg orfodol yn 16 oed yn bwynt pontio hollbwysig i bobl ifanc. Felly hefyd y pwynt lle maen nhw'n gadael darpariaeth addysg yn 18 neu 19 oed. Dylai'r rhain fod y pwyntiau lle maen nhw'n symud ymlaen tuag at waith. Yn anffodus, mae llawer o'r llwybrau yn ystod ac ar ôl addysg uwchradd yn methu â chefnogi pobl ifanc fel y dylent.

368. Fel y mae adran flaenorol y bennod hon yn ei sefydlu, mae'r system ysgolion wedi'i hadeiladu ar bobl ifanc yn ennill cymwysterau, nad yw'r un peth â sicrhau eu bod yn barod i weithio. Fel mae tystiolaeth pobl ifanc ym Mhennod 2 yn ei ddangos yn glir, mae ysgolion yn aml yn gwthio'r llwybr academaidd i brifysgol fel y llwybr mwyaf gwerthfawr. Mae'r ffocws ar gymwysterau a chystadleuaeth am y rhai sydd fwyaf tebygol o'u cyflawni yn aml yn gorbwyso paratoi ar gyfer swyddi a bywydau gwaith, yn enwedig i'r rhai mwyaf difreintiedig. Yr hyn sy'n gwaethygu'r sefyllfa yw bod y 'system' sgiliau o 16 oed i fyny yn dameidiog, yn gymhleth ac yn ddrislyd iawn. Mae'n cynnwys cyfundrefnau atebolrwydd a pholisi gwahanol iawn sy'n cwmpasu ysgolion, addysg bellach ac uwch, dysgu oedolion a hyfforddiant yn y gwaith, gan gynnwys prentisiaethau. Mae cyllid yn amrywio'n sylweddol ar draws y gwahanol feysydd hyn ac nid oes llawer o gydlynw rhwng darparwyr na chydlyniant yn y system yn gyffredinol. Ychydig o rannau, os o gwbl, o'r system hon sy'n canolbwyntio ar bobl ifanc NEET fel prif rôl neu gyfrifoldeb. Fel arfer, nid yw cyllid yn ddigonol ac mae cymhellion eraill yn wan neu'n dameidiog. Mae yna lawer o enghreifftiau da o bartneriaid yn cydweithio mewn gwahanol ardaloedd ledled Lloegr i geisio goresgyn y problemau hyn er mwyn darparu'r gefnogaeth gywir i bobl ifanc sydd mewn perygl o ddod yn NEET. Mae'r ymdrechion hyn yn ymateb i fethiannau system. Ond mewn gwirionedd mae'n gamarweiniol ei alw'n system.
369. Pobl ifanc sydd mewn perygl o ddod yn NEET sy'n ysgwyddo'r canlyniadau. Ar ei orau, mae tystiolaeth gref bod hyfforddiant galwedigaethol, prentisiaethau a mathau eraill o ddysgu seiliedig ar waith yn helpu pobl ifanc i gael gwaith, yn enwedig y rhai sy'n wynebu rhwystrau ychwanegol.³⁷⁷
370. Rydym yn pryderu bod y mathau hyn o lwybrau yn culhau i bobl ifanc sy'n gadael yr ysgol, yn enwedig y rhai â lefelau cyrhaeddiad is a'r rhai sydd eisoes yn NEET, neu sydd mewn perygl o ddod yn NEET. At ei gilydd, erbyn 18 oed, roedd cyfran is o bobl ifanc mewn addysg neu brentisiaethau yn 2024 nag yr oedd 10 mlynedd ynghynt.³⁷⁸ Dengys Ffigur 22 o'r rhai oedd mewn addysg roedd mwy mewn addysg uwch, a llai mewn addysg bellach neu brentisiaethau er mai'r ddau lwybr olaf yw'r rhai sydd fwyaf hygyrch i'r rhai sydd fwyaf mewn perygl o ddod yn NEET.³⁷⁹

Ffigwr 22: Newid mynegedig mewn math o gyfranogiad ar gyfer pobl 16 i 18 oed, Lloegr, 2014 – 2024

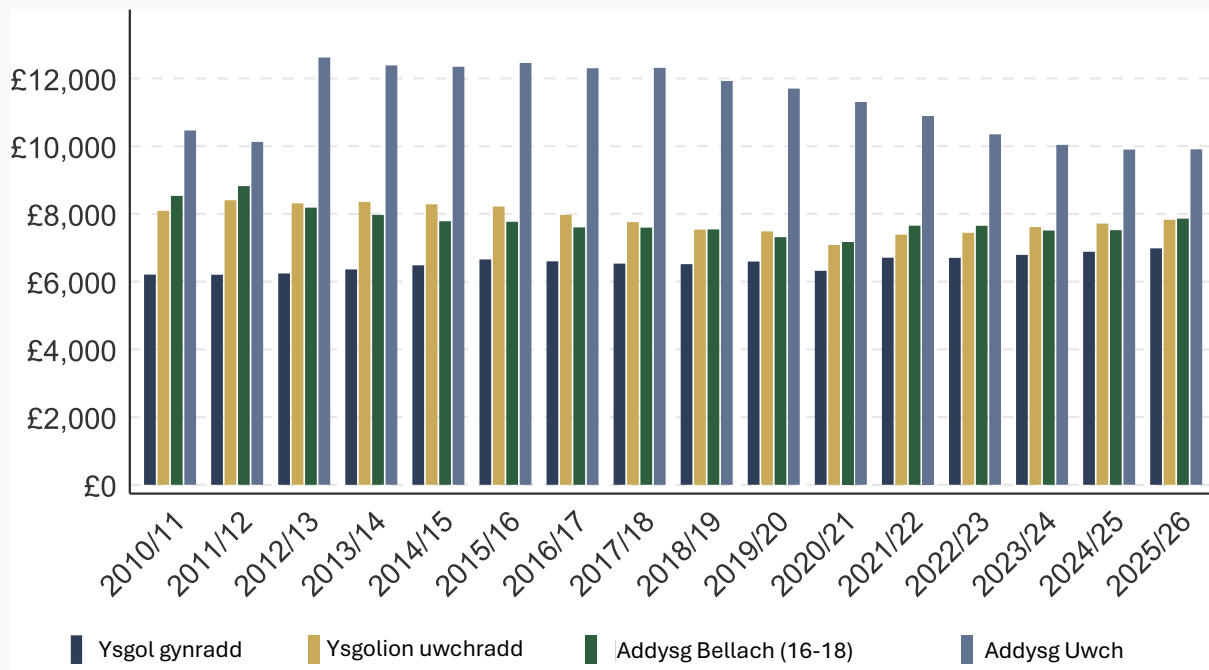
Ffynhonnell: DfE, Ystadegau oedran 16-18 cyfranogiad mewn addysg, hyfforddiant a chyflogaeth, Mehefin 2025

Addysg bellach: gwannach a llai

371. Dylai addysg bellach fod y prif sector sy'n darparu addysg alwedigaethol a pharatoi ar gyfer y gweithle. Dyma hefyd y prif haen adferiad i'r rhai sy'n gadael yr ysgol heb ganlyniadau academiaidd cryf. Mae pobl ifanc â chyrhaeddiad blaenorol is ac o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol llai breintiedig yn fwy tebygol o gofrestru mewn colegau AB yn 16 oed.³⁸⁰ Mae llai na 15 y cant o'r rhai o'r cefndiroedd mwyaf difreintiedig ac sydd â chyrhaeddiad is yn mynd ymlaen i lwybrau academiaidd ar ôl 16 oed.³⁸¹ Mae gan Gymru a Lloegr gyfran gymharol uchel o bobl ifanc 16 i 17 oed sy'n mynychu colegau AB, 42 a 53 y cant yn y drefn honno.³⁸² Nid yw AB yn rhan ymylol o'r dirwedd ôl-16. I bobl ifanc sydd mewn perygl o ddod yn NEET, dyna'r dirwedd.
372. O'i gymharu â rhai gwledydd sy'n perfformio'n uchel fel yr Almaen, yr Iseldiroedd a Denmarc, mae'n bosibl bod cyfradd NEET uwch y DU yn rhannol oherwydd cyfranogiad is mewn addysg alwedigaethol. Mae dadansoddiad gan y Resolution Foundation yn awgrymu, er bod ychydig mwy o bobl ifanc Prydain rhwng 18 a 21 oed mewn addysg 'gyffredinol' nag yn y gwledydd hyn (36 y cant o'i gymharu â 32 y cant), bod llawer llai mewn addysg alwedigaethol sef dim ond 22 y cant o'i gymharu â 35 y cant.³⁸³
373. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae addysg bellach yn Lloegr wedi gwanhau'n sylweddol, gyda llai o gyllid a chapasiti. Mae colegau AB yn ymarferol yn gwasanaethu'r rhai sydd â'r anghenion mwyaf cymhleth gyda rhai o'r adnoddau mwyaf cyfyngedig. Gostyngodd

nifer y myfyrwyr tua 14 y cant rhwng 2016/17 a 2023/24.³⁸⁴ Mae nifer y cymwysterau a gychwynwyd yn yr ystafell ddosbarth wedi gostwng yn sylweddol.³⁸⁵ Er gwaethaf y cynnydd mewn cyllid a addawyd drwy Bapur Gwyn Addysg a Sgiliau Ôl-16 y Llywodraeth, bydd gwariant termau real ar addysg 16 i 18 oed yn Lloegr yn parhau i fod ymhell islaw lefelau dechrau'r 2010au ar adeg o alw cynyddol.³⁸⁶ Bu gostyngiadau sylweddol o uchafbwynt yn gynnar yn y 2000au mewn addysg a sgiliau oedolion. Mae cyllid ar gyfer dysgu seiliedig ar waith, yn enwedig prentisiaethau, wedi codi, ond bu gostyngiadau mawr yn y cyllid ar gyfer dysgu yn yr ystafell ddosbarth – er enghraifft, mae cyllid ysgolion uwchradd wedi gostwng 3 y cant ers 2010-11, ac addysg bellach 8 y cant (Ffigwr 23).³⁸⁷

Ffigwr 23: Gwariant fesul disgybl neu fyfyrwr y flwyddyn ar wahanol gamau addysg, Lloegr, 2010/11 – 2025/26

Ffynhonnell: Atgynhyrchwyd o'r Sefydliad Astudiaethau Cyllid, Spending per pupil or student per year at different stages of education (2025–26 prices).

374. Mae gofynion i bobl ifanc yn Lloegr gyflawni cymwysterau Lefel 2 Saesneg a Mathemateg yn parhau i atal rhai pobl 16 i 18 oed rhag cael mynediad at lwybrau AB a phrentisiaeth a symud ymlaen iddynt. Dim ond 20.2 y cant o'r rhai nad oeddent wedi cyflawni Lefel 2 Saesneg a mathemateg yn 16 oed oedd wedi cyflawni'r ddau yn 19 oed yn 2023/24.³⁸⁸ Mae'r gofynion hefyd yn cyfyngu ymhellach ar gapasiti cyfyngedig AB. Mae'r system fel y'i cynlluniwyd ar hyn o bryd mewn perygl o rwystro lleiafrif sylweddol o bobl ifanc rhag cymryd camau ystyrlon tuag at waith ar oedran critigol.

375. AB yw'r berthynas dlawd ag addysg uwch yn aml hefyd. Yn Lloegr, mae'r cyllid fesul myfyrwr mewn AU yn £9,906 tra mewn AB (i fyfyrwyr 16-18 oed) mae'n £7,860.³⁸⁹ Mae'r bwlch wedi mwy na haneru yn ystod y deng mlynedd diwethaf, o £4,829 yn 2015/16 i £2,046 nawr.³⁹⁰ Ond mae'r sector AB yn dal i chwarae'r ail ran i AU.

376. Er nad oes cap ar leoedd prifysgol, mae niferoedd colegau yn cael eu rheoli'n dynn ac yn seiliedig ar ddata recriwtio hanesyddol. Mae yna anghymhellion gweithredol yn erbyn twf, yn enwedig i fyfyrwyr sydd mewn perygl o beidio â chwblhau. Gan fod colegau'n cael eu hariannu ar gyfer pobl 16–19 oed yn seiliedig i raddau helaeth ar nifer y myfyrwyr a gymerir y flwyddyn flaenorol, a bod cyllid twf yn ystod y flwyddyn yn cael ei dalu tua diwedd y flwyddyn academaidd fel cyfraniad at gostau ychwanegol,³⁹¹ mae colegau'n ariannu twf ar eu risg eu hunain nes ei fod yn cael ei adlewyrchu mewn dyraniadau yn y dyfodol. O ystyried bod dyraniadau cyllid yn cael eu lleihau ar gyfer myfyrwyr sy'n methu â chwblhau eu cwrs, mae'r rhai sydd mewn perygl o beidio â chwblhau yn ariannol beryglus i golegau sy'n ceisio tyfu. Mae'r rheolau hyn hefyd yn cyfyngu ar gapasiti colegau i gynnig darpariaeth hyblyg, barhaus yn ystod y flwyddyn i bobl ifanc NEET.
377. Mae amcangyfrifon yn awgrymu bod 32,000 o fyfyrwyr heb gyllid yn sector AB Lloegr ar hyn o bryd.³⁹² Mae'r sefydliad sy'n gwasanaethu'r bobl ifanc sydd fwyaf tebygol o ddod yn NEET dan bwysau gan system nad yw'n ariannu'r hyn y mae'n ei gyflawni ar hyn o bryd, heb sôn am yr hyn y gallai ei gyflawni. Mae gwella canlyniadau NEET hefyd yn dibynnu ar gryfder a sefydlogrwydd y gweithlu AB. Y dysgwyr sydd fwyaf mewn perygl o ymddieithrio yw'r rhai sy'n elwa fwyaf o athrawon AB cyson a medrus. Fodd bynnag, mae cyfraddau swyddi gwag uchel (3.9 fesul 100), trosiant cyflym (tua 50 y cant yn gadael o fewn 5 mlynedd) a datblygiad proffesiynol anghyson yn tanseilio'r gefnogaeth hon. Mae'r gyrwyr yn cynnwys cyflog anghystadluel, pwysau llwyth gwaith a datblygiad cyfyngedig.³⁹³
378. Ond mae gwyntoedd newid bellach yn chwythu o blaid addysg alwedigaethol. Mae goruchafiaeth addysg uwch dan her. Mae prinder sgiliau yn yr economi, yn enwedig mewn sectorau fel adeiladu, gweithgynhyrchu ac iechyd a gofal cymdeithasol i oedolion,³⁹⁴ wedi arwain llunwyr polisi i alw'n hwyr am ailgydbwyso yn y dirwedd ôl-18. Yng nghyd-destun poblogaeth sy'n tyfu rhwng 16 a 24 oed dros yr ychydig flynyddoedd nesaf, gan ragweld 241,000 ychwanegol o bobl ifanc yn y grŵp oedran hwn erbyn 2032 o'i gymharu â 2022, bydd angen i lunwyr polisi wynebu ar frys sut i ddiwallu'r galw cynyddol am addysg, hyfforddiant a chyflogaeth, yn enwedig ar gyfer llwybrau y tu hwnt i'r llwybr academaidd safonol lle nad yw cyllid yn cael ei arwain gan y galw.

Yr heriau newidiol sy'n wynebu addysg bellach

379. Mae angen mwy na'r lefel gywir o adnoddau ar addysg alwedigaethol. Mae angen iddo ymateb i'r heriau penodol y mae carfan o bobl ifanc heddiw yn eu dwyn gyda nhw trwy gatiâu'r coleg. Mae dargadw yn un mater o'r fath. Mae'r polisi Codi'r Oedran Cyfranogiad yn gysylltiedig â chynnydd sylweddol ac anghymesur yn nifer y bobl sy'n rhoi'r gorau i addysg bellach.³⁹⁵ Cynyddodd nifer y rhai a adawodd AB yn ystod Blwyddyn 12 a Blwyddyn 13 1.7 i 2.4 pwynt canran, o'i gymharu â chyfraddau gadael sylfaenol o 9.1 i 9.3 y cant cyn y polisi. Roedd yr effaith yn fwy ar gyfer y rhai â chyrhaeddiad isel. Mae gwaith maes ansoddol ar draws 6 awdurdod lleol yn awgrymu nad yw pobl ifanc sy'n rhoi'r gorau i'r system yn aml yn

ailymddangos nes eu bod yn cyrraedd y system fudd-daliadau yn 18 oed. Dyma'r garfan sydd mewn perygl o ddod yn NEET.

380. Mae ymchwil yn awgrymu bod iechyd meddwl a lles yn chwarae rhan bwysig mewn tynnu'n ôl o addysg bellach: Nododd 53 y cant o ddysgwyr AB Cymru a dynnodd yn ôl ffactorau personol, gyda 67 y cant o'r rheini'n nodi problemau iechyd meddwl. Mynegodd 40 y cant ddiffyg boddhad â datblygiad personol canfyddedig, a datgelodd 33 y cant fod gofynion cyflogaeth wrth astudio wedi cyfrannu at eu penderfyniad i dynnu'n ôl.³⁹⁶ Ond mae materion systemig hefyd yn bwysig. Mae tua 1 o bob 10 o ddysgwyr dan 19 oed yn methu â chwblhau eu cwrs AB bob blwyddyn, ac mae bron i 1 o bob 6 yn methu â chyflawni eu cymhwyster hyd at Lefel 3.³⁹⁷ Mae cyfraddau cadw myfyrwyr yn waeth i'r rhai sy'n astudio am gymwysterau galwedigaethol a thechnegol nag i'r rhai sy'n astudio am gymwysterau Safon Uwch. Dim ond 71 y cant o fyfyrwyr Lefel T a ddechreuodd yn 2022 a orffennodd eu cwrs ar ôl 2 flynedd.³⁹⁸ Mae gan fyfyrwyr difreintiedig gyfraddau dargadw sydd o leiaf 7 pwynt canran yn is ar draws pob math o gymhwyster ar Lefel 3.³⁹⁹
381. Mae staff AB yn aml yn cyflawni rolau broceriaeth a bugeiliol anffurfiol sy'n anweledig mewn polisi ond yn hanfodol i fyfyrwyr sydd mewn perygl. Mae darlithwyr yn gweithredu fel mentoriaid, hyfforddwyr cyflogaeth ac asiantau atgyfeirio i wasanaethau iechyd a chymdeithasol. Nid yw'r swyddogaethau hyn yn cael eu hariannu, nid ydynt yn cael eu mesur nac yn cael eu cydnabod mewn fframweithiau atebolrwydd. Pan fydd cyllidebau colegau wedi'u cyfyngu, fel y bu ers dros ddegawd, y swyddogaethau cymorth anffurfiol hyn yw'r cyntaf i erydu.

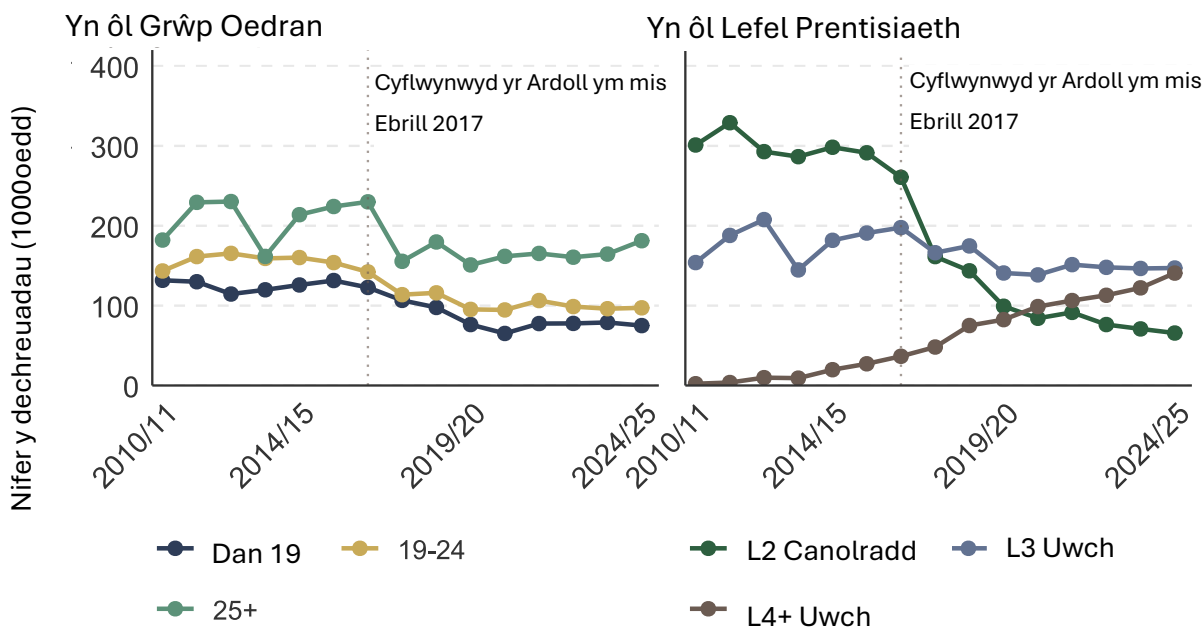
Mae prentisiaethau wedi symud i ffwrdd oddi wrth bobl ifanc

382. Dylai'r system prentisiaethau fod yn un o'r prif lwybrau eraill y mae pobl ifanc yn trosglwyddo i fyd gwaith drwyddynt. Yn rhy aml nid yw'n gweithredu felly. Yn Lloegr, gostyngodd nifer y prentisiaethau a ddechreuodd ar gyfer pobl dan 19 oed o tua 130,000 yn 2014/15 i tua 75,000 yn 2024/25) (Ffigwr 24, Panel 1).⁴⁰⁰ Mae cyfran y rhai sy'n dechrau gyrfaoedd ymhlith pobl o dan 25 oed wedi gostwng o dros 57 y cant i ychydig o dan 49 y cant.⁴⁰¹ Bwriad yr Ardoll, a gyflwynwyd yn 2017, oedd hybu buddsoddiad mewn hyfforddiant. Yn ymarferol, mae wedi cael ei ddefnyddio'n anghymesur i ariannu prentisiaethau lefel uwch ar gyfer gweithwyr hŷn, presennol gyda nifer y prentisiaethau uwch a ddechreuodd yn cynyddu o ychydig dros 2,000 yn 2010/2011 i fwy na 140,000 yn 2024/25 (Ffigwr 24, Panel 2).^{402,403} Mae'r Ardoll yn cyd-daro â gostyngiad sydyn yn nifer y prentisiaethau sy'n dechrau mewn busnesau bach a chanolig.⁴⁰⁴ Mae'r ddarpariaeth lefel mynediad sydd bwysicaf i bobl ifanc y tu allan i'r gwaith wedi'i gwagio.
383. Mae cyfranogiad ymhlith pobl ifanc o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig wedi gostwng yn arbennig o sydyn.⁴⁰⁵ Mae'r system wedi cryfhau dilyniant i'r rhai sydd eisoes o fewn y farchnad lafur tra'n culhau mynediad i'r rhai y tu allan iddi. I'r bobl ifanc y mae prentisiaethau bwysicaf iddynt, mae'r bont wedi'i chodi.

384. Mae data OECD yn dangos bod myfyrwyr yn y DU yn llai tebygol na'r cyfartaledd o fod wedi cofrestru mewn rhaglenni dysgu seiliedig ar waith fel prentisiaethau.⁴⁰⁶ Y DU hefyd sydd wedi gweld y gostyngiad mwyaf yng nghyfran y bobl ifanc sydd wedi cofrestru yn y rhaglenni hyn ers 2013.⁴⁰⁷ Gan edrych ar Loegr yn benodol, mae cyfran llawer llai o bobl iau rhwng 16 a 18 oed yn dechrau prentisiaethau, tua 20 y cant,⁴⁰⁸ o'i gymharu â'r Alban a Gogledd Iwerddon sef tua 40 y cant⁴⁰⁹ a 46 y cant⁴¹⁰ yn y drefn honno ar gyfer pobl 16 i 19 oed. Mae angen i'r system ôl-16 ddysgu o rannau o'r DU ac enghreifftiau rhyngwladol lle mae pobl iau wedi'u cysylltu'n fwy effeithiol â llwybrau seiliedig ar waith o addysg orfodol.
385. Lle mae prentisiaethau'n gweithio, maen nhw'n gweithio'n bwerus.⁴¹¹ Ar gyfer pob person ifanc sy'n dechrau prentisiaeth, mae'r gwerth economaidd gydol oes yn cyfateb i £56,000 ar Lefel 2 a £104,000 ar Lefel 3, o'i gymharu â £54,000 a £67,000 yn y drefn honno ar gyfer cymwysterau cyfatebol yn yr ystafell ddosbarth. Ar Lefel 3, mae'r llwybr prentisiaeth yn darparu mwy na 50 y cant yn fwy o werth gydol oes na'r dewis arall yn yr ystafell ddosbarth. Dangoswyd bod hyfforddiant yn y gwaith yn effeithiol wrth gefnogi pobl ifanc i gael gwaith. Yr her yw helpu mwy o bobl ifanc i gael mynediad iddo.
386. Gall prentisiaethau fod yn llwybr allan o statws NEET, ond mae cyfraddau dargadw yn sylweddol is i'r rhai a oedd wedi ymddieithrio o'r blaen. Dim ond 49 y cant o brentisiaid a oedd yn NEET gynt oedd yn dal i gael eu cyflogi gan y sefydliad wedi hynny, o'i gymharu â 68 y cant o'r rhai nad oeddent yn NEET gynt.⁴¹² Mae'r llwybr yn bodoli. Ond heb gefnogaeth ychwanegol, nid yw'n dal.
387. Mae ansawdd yn parhau i fod yn bryder difrifol. Mae gan Loegr gyfraddau rhoi'r gorau i brentisiaethau cymharol uchel, yn uwch na Ffrainc, yr Almaen, Iwerddon ac Awstria sydd rhwng 20 a 30 y cant.⁴¹³ Mae ychydig mwy nag 1 o bob 3 prentis yn methu â chyflawni eu prentisiaeth, er bod hyn wedi gwella dros y blynyddoedd diwethaf.⁴¹⁴ Y rhesymau mwyaf cyffredin a roddwyd gan y rhai nad oeddent wedi cwblhau oedd bod y brentisiaeth yn cael ei rhedeg yn wael neu ei threfnu'n wael, sef 49 y cant, a'r hyfforddiant ddim cystal ag y gobeithiwyd, sef 46 y cant.⁴¹⁵ Mae 40 y cant o brentisiaid yn nodi nad ydynt yn derbyn yr hyfforddiant gofynnol tu allan i'r swydd.⁴¹⁶ Gwastraffwyd tua chwarter o gyllideb y prentisiaethau, amcangyfrif o £620 miliwn yn 2021/22, ar hyfforddiant ar gyfer prentisiaethau na chwblhawyd.⁴¹⁷
388. Mae diwygiadau ers 2010 wedi ceisio mynd i'r afael â phroblem cymwysterau galwedigaethol a darpariaeth hyfforddiant o ansawdd isel, gan gynnwys ar gyfer prentisiaethau. Rhaid i'r ffocws hwn ar ansawdd ac ychwanegedd gwirioneddol barhau. Ond rhaid iddo fynd law yn llaw â ffocws ar greu ac agor cyfleoedd o ansawdd uchel ar y raddfa sydd ei hangen i gael mwy o bobl ifanc i mewn i lwybrau tuag at waith ac i ffwrdd o'r risg o ddod yn NEET. Mae ansawdd heb nifer yn gadael gormod o bobl ifanc heb unman i fynd. Mae nifer heb ansawdd yn gwastraffu eu hamser ac arian y cyhoedd. Mae angen y ddau arnom.

389. Rydyn ni'n gwybod bod llawer o bobl ifanc eisiau cael y dewis o brentisiaeth, ond yn rhy aml efallai nad yw'r opsiwn hwnnw'n glir neu hyd yn oed yn bodoli lle maen nhw'n byw,⁴¹⁸ yn y sector maen nhw am weithio ynddo⁴¹⁹ neu ar y lefel sydd ei hangen arnyn nhw i ddechrau. Mae prosesau ymgeisio ar gyfer prentisiaethau yn llawer mwy cymhleth nag ar gyfer y cwrs addysg uwch cyfatebol, UCAS. Yn aml, nid yw pobl ifanc yn gwybod ble i ddod o hyd i'r cyfleoedd sydd ar gael. Nid yw dyddiadau cychwyn prentisiaethau yn cyd-fynd â'r flwyddyn academaidd, gan wneud pontio di-dor o'r ysgol yn anoddach. Nid oes system ganolog gyfatebol i'r un mewn addysg uwch.
390. Mae prentisiaethau sylfaen, a lansiwyd gan Skills England ym mis Awst 2025, yn swyddi â thâl lefel mynediad gyda hyfforddiant strwythuredig ar Lefel 2 ar gyfer dysgwyr iau rhwng 16 a 21 oed, neu'r rhai rhwng 22 a 24 oed sy'n wynebu rhwystrau ychwanegol i waith. Disgwylir i hyd at 30,000 o bobl ifanc ddechrau prentisiaeth sylfaen dros y Senedd bresennol. Mae hwn yn gam i'w groesawu, fel y mae'r cymhorthdal cyflogi newydd i gyflogwyr sy'n cyflogi prentisiaid ifanc. Nod diwygiadau diweddar i'r Ardoll Twf a Sgiliau yw symud cyfranogiad oddi wrth weithwyr hŷn sy'n cymryd prentisiaethau lefel uwch, tuag at gymwysterau is a phobl ifanc. Ar yr un pryd, gall hyblygrwydd newydd yn yr Ardoll ehangu ymhellach y dewisiadau y mae cyflogwyr a darparwyr yn eu gwneud. Nid yw'r effeithiau hirdymor ar gyfleoedd i bobl ifanc i'w gweld eto. Mae'r mentrau newydd hyn yn cynrychioli cynnydd a dylid eu cydnabod. Mae a ydynt yn ddigonol i wrthdroi'r symudiad strwythurol i ffwrdd o bobl ifanc yn dibynnu ar eu maint a'u cynaliadwyedd.

Ffigwr 24: Dechreuadau prentisiaeth yn ôl grŵp oedran a lefel, Lloegr, 2010/11 i 2024/2025

Ffynhonnell: Yr Adran Addysg, Apprenticeships statistics, Level and age, cyhoeddwyd Mawrth 2026

Cymwysterau a dilyniant

391. Mae'r opsiynau a ddewisir gan ddysgwyr iau yn newid, gan agor drysau i rai tra'n creu rhwystrau i eraill. Yn Lloegr roedd mwy o bobl ifanc 16 i 17 oed yn sefyll TGAU yn 2024 o'i gymharu â 2014, ond roedd y gyfran a oedd yn sefyll cymwysterau Lefel 2 eraill a chymwysterau Lefel 1 wedi gostwng.⁴²⁰ Ar Lefel 3, cymerodd 2.3 y cant o bobl 16 i 17 oed Lefelau T, ond roedd llai yn sefyll Lefelau A/AS a chymwysterau Lefel 3 eraill nag yn 2014.⁴²¹
392. Mae cwblhau cymwysterau Lefel 3 yn darparu amrywiaeth o fanteision. Mae'r rhai sy'n astudio cymwysterau Lefel 3 yn fwy tebygol o symud ymlaen i addysg gynaliadwy neu gyflogaeth na'r rhai sy'n astudio ar Lefel 2, a gweld premiwm cyflog sylweddol.⁴²²
393. Ond nid yw pob llwybr galwedigaethol yn darparu'r un enillion. Ar Lefel 3, cymwysterau mewn adeiladu, peirianeg a TGCh sy'n denu'r premiymau cyflog uchaf.⁴²³ Mae dewis pwnc yn bwysig. Ond felly hefyd dilyniant: mae symud o un lefel cymhwyster i'r llall mewn unrhyw bwnc yn gysylltiedig yn gyson ag enillion uwch, mwy o gyflogaeth a llai o ddibyniaeth ar fudd-daliadau.⁴²⁴
394. Mae amrywiad sylweddol yn ansawdd gwahanol lwybrau galwedigaethol Lefel 3. Mae myfyrwyr sy'n dechrau prifysgol gyda chymwysterau galwedigaethol yn unig fel BTECs bron ddwywaith yn fwy tebygol o roi'r gorau iddi cyn eu hail flwyddyn o'i gymharu â myfyrwyr tebyg â Lefel A, gan gynyddu eu risg o ddod yn NEET.⁴²⁵ Mae'r Llywodraeth yn cyflwyno Lefelau V fel y cymhwyster galwedigaethol blaenllaw ar lefel 3 o 2027 ymlaen, fel ymgais i gynnig dewis cliriach i ddysgwyr sydd â diddordebau galwedigaethol ar yr un lefel â Lefelau A a Lefelau T.

395. Mae angen cryfhau llwybrau i Lefel 3 ar gyfer dysgwyr Lefel 2 hefyd. Mae 37 y cant o'r rhai sy'n astudio ar Lefel 2 yn 16 oed yn symud ymlaen i gymwysterau Lefel 3 neu brentisiaethau erbyn 18 oed.⁴²⁶ Dim ond 8 y cant o'r rhai ar Flwyddyn Sylfaen Lefel T yn 2021/22 a aeth ymlaen i Lefelau T.⁴²⁷ Mae'r Llywodraeth wedi cydnabod hyn yn ei hymateb i'r Adolygiad o'r Cwricwlwm ac Asesu a bydd yn datblygu llwybrau ar wahân ar Lefel 2 sy'n cefnogi'n benodol dilyniant i astudiaeth lefel 3 a chyflogaeth yn y drefn honno.⁴²⁸
396. Mae'n rhy gynnar i wneud barn glir ar ansawdd cyffredinol Lefelau T. Roedd yr Adolygiad o'r Cwricwlwm ac Asesu yn gadarnhaol ar y cyfan, ond nododd heriau gan gynnwys maint yr asesu a sicrhau'r ansawdd angenrheidiol ar gyfer lleoliadau yn y diwydiant.⁴²⁹
397. Dylem hefyd nodi bod niferoedd sylweddol o'r boblogaeth NEET bresennol sy'n cyflawni cymwysterau allweddol ar Lefel 2 a Lefel 3 ac yn symud ymlaen drwy'r system, gan gynnwys i addysg uwch. Maen nhw'n ennill cymwysterau ond ddim yn sicrhau swyddi. Mae hyn yn gofyn am archwiliad pellach ac yn awgrymu'r angen am newidiadau polisi ehangach i bontio'r bwlch rhwng cyflawniad addysgol a chanlyniadau cyflogaeth lle mae gormod o bobl ifanc cymwys, ar hyn o bryd, yn dod yn NEET.

Gostyngiad mewn buddsoddiad cyflogwyr mewn hyfforddiant

398. Ochr yn ochr â chrebachiad y ddarpariaeth a ariennir yn gyhoeddus, bu dirywiad hirdymor ym muddsoddiad cyflogwyr mewn hyfforddiant. Mae hyn yn lleihau'r cyfleoedd i bobl ifanc ddysgu yn y gwaith a gwneud cynnydd.
399. Yn ôl y Sefydliad Dysgu a Gwaith, mae buddsoddiad cyflogwyr wedi gostwng 36 y cant fesul gweithiwr ers 2005.⁴³⁰ Y cwmpïadau mwyaf fu mewn sectorau sy'n cynnig nifer sylweddol o gyfleoedd lefel mynediad yn draddodiadol: gweinyddiaeth gyhoeddus, gwestai a bwytai, ac iechyd a gofal cymdeithasol. Mae faint sy'n cael ei wario ar sgiliau yn tueddu i gael ei ogwyddo tuag at bobl sydd eisoes yn fedrus iawn, ac yn aml mae ar ddarpariaeth fyrrach, llai manwl nag mewn gwledydd eraill.⁴³¹
400. Mae'r effaith gyfunol yn glir. Mae cyllid cyhoeddus ar gyfer AB a sgiliau oedolion wedi cael ei dorri. Mae buddsoddiad cyflogwyr mewn hyfforddiant wedi gostwng. Mae'r ddau sefydliad a ddylai fod yn meithrin sgiliau pobl ifanc y tu allan i'r llwybr academaidd ill dau yn encilio. Y bobl ifanc sydd ar ôl yw'r rhai y mae'r system fwyaf angen eu cyrraedd.

Troi polisi a'r system sgiliau dameidiog

401. Mae cyflymder newid polisiau, y creu a'r diddymu cyson o fathau o gymwysterau, ffurfiau sefydliadol a ffrydiau ariannu, yn creu ansicrwydd i golegau, cyflogwyr, canllawiau gyrfaoedd ac i bobl ifanc, sydd i gyd yn ei chael hi'n anodd cadw i fyny â'r dirwedd sy'n newid. Yn fwyaf amlwg, mae'r newid hwn yn canolbwyntio'n bennaf ar rannau anacademaidd o'r system ôl-16. Mae'r llwybr academaidd wedi parhau i fod heb ei gyffwrdd

i raddau helaeth ers y 75 mlynedd diwethaf, gan ei wneud yn adnabyddadwy ac yn haws i'w lywio.

402. Mae darnio'r system wedi'i sefydlu trwy drothwyon oedran mympwyol sy'n rhannu cyfrifoldebau ar yr union foment y mae angen parhad fwyaf. Ar ôl 18 oed, mae'r dirwedd yn dod hyd yn oed yn fwy anghyson. Mae clytwaith o gyfrifoldebau cystadleuol yn bodoli ar draws awdurdodau lleol, Awdurdodau Strategol Maerol a'r DWP. Mae cyllid sgiliau oedolion wedi'i wasgaru ar draws ystod eang o anghenion. Mae darpariaeth arweiniad gyrfaedd i oedolion yn annigonol. Nid yw diwygiadau cymwysterau sy'n canolbwyntio ar lwybrau 16 i 19 oed, fel Lefelau V a T, o reidrwydd wedi'u teilwra i anghenion y rhai 19 oed a hŷn, gan gynnwys ar gyfer dysgu oedolion rhan-amser. Mae Sgiliau Lloegr wedi'i sefydlu i wella'r cynnig sgiliau cenedlaethol, gan weithio ar draws y llywodraeth a chyda chyflogwyr a rhanddeiliaid lleol a rhanbarthol i greu atebion a all ddiwallu anghenion sgiliau. Mae ei lwyddiant yn hanfodol i helpu pontio'r darniad hwn a dod â threfn i'r system. Y cwestiwn yw a all ddod â threfn allan o anhrefn ar ei ben ei hun.
403. Ar hyn o bryd, nid oes un safbwynt unigol ar y person ifanc: yr heriau mae'n eu hwynebu, y gefnogaeth sydd ei hangen arno, y ddarpariaeth a fyddai'n helpu. Ni all y system deilwra cefnogaeth oherwydd nad oes gan unrhyw actor ddarlun digon cyflawn heb roi'r baich ar yr unigolyn i ailadrodd yr un stori i nifer o wasanaethau. Mae'n ei chael hi'n anodd dysgu beth sy'n gweithio oherwydd nad yw canlyniadau wedi'u diffinio'n gyson nac wedi'u cysylltu'n ddibynadwy ag ymyriadau. Ac mae'n brin o'r sylfeini ar gyfer rhannu data a rhyngweithrediadau effeithiol.
404. Nid yn unig bod y dirwedd ôl-16 wedi'i thanariannu. Mae'n ddryslyd, yn dameidiog ac wedi'i gynllunio o amgylch cyfleustra sefydliadol yn hytrach nag anghenion y bobl ifanc sy'n ei lywio. I'r rhai sydd â'r lleiaf o adnoddau a'r anghenion mwyaf cymhleth, mae bron yn anorchfygol. Mae'r system yn colli pobl ifanc nid oherwydd eu bod yn diflannu ond oherwydd nad oes neb yn edrych.

Mae cyfranogiad yn orfodol ond nid yw'n cael ei orfodi

405. Hyd yn oed pan fo gofyniad cyfreithiol i sicrhau bod pobl ifanc mewn addysg neu hyfforddiant, mae'r system yn methu rhai pobl ifanc. Mae polisi Codi'r Oedran Cyfranogiad (RPA) yn ei gwneud yn ofynnol i bob person ifanc yn Lloegr barhau mewn addysg neu hyfforddiant tan 18 oed. Y prif fwriad y tu ôl i RPA oedd mynd i'r afael yn well â'r niferoedd cynyddol a'r risgiau i bobl ifanc ddod yn NEET. Fodd bynnag, er bod cyfranogiad yn orfodol, mae'n cael ei orfodi'n wan gyda chyfrifoldeb wedi'i rannu'n dameidiog. Mae cynnydd o ran lleihau'r gyfradd NEET ymhlith pobl 16 i 17 oed wedi dod i ben i raddau helaeth ers ei gyflwyno, gan aros tua 4 i 5 y cant rhwng 2013 a 2025. Yn 2025, roedd bron i 57,000 o bobl ifanc 16 i 17 oed yn Lloegr yn NEET.⁴³²

406. Mae cyfrifoldeb awdurdodau lleol yn parhau i fod yn aneglur ar y mater hwn ac nid yw'n glir bod pob awdurdod lleol yn credu bod ganddynt bwerau a chyllid clir i gyflawni eu dyletswyddau. Gall hyn arwain at bobl ifanc sy'n rhoi'r gorau iddi yn dod yn gudd, wedi'u torri i ffwrdd o gefnogaeth. Mae hyn yn gwreiddio datgysylltiad cyn iddyn nhw hyd yn oed gyrraedd y system fudd-daliadau. Nid yw gofyniad statudol heb bensaerniaeth gyson ynddo'i hun yn gwella canlyniadau.

Diwygiadau llywodraeth

407. Mae Papur Gwyn Addysg a Sgiliau Ôl-16 2025 yn arwydd o gydnabyddiaeth o lawer o'r methiannau yn y system bresennol. Ei nod yw cysylltu'r system yn well a gwneud pontio'n llyfn, gan gynnig lleoedd coleg awtomatig i'r rhai heb gynllun astudio ôl-16, rôl well i Awdurdodau Strategol, a diwygiadau i Saesneg a mathemateg ôl-16. Bwriad amrywiaeth o fesurau yw cryfhau'r system AB a sicrhau bod cyfleoedd a llwybrau o ansawdd uchel ar gael i rai o'r dysgwyr sydd fwyaf mewn perygl, gan gynnwys y rhai ar lefelau cymhwyster is a'r rhai ag AAAA. Ac mae'r Llywodraeth wedi ceisio ail-gydbwyso'r system brentisiaethau yn ôl tuag at bobl ifanc, gan gynnwys drwy brentisiaethau sylfaen newydd a diwygio ehangach. Amlinellodd y Papur Gwyn ar Sgiliau waith gyda chyflogwyr i greu system sgiliau gydgysylltiedig i helpu i sbarduno twf. Pan sefydlwyd Skills England ym mis Mehefin 2025, rhoddwyd iddo'r dasg o gefnogi 'sgiliau gwell ar gyfer swyddi gwell'.
408. Mae sefydliadau technegol arbenigol, fel Sefydliadau Technoleg (IoTs), Colegau Technegol Prifysgol (UTCs) a Cholegau Rhagoriaeth Dechnegol (TECs) wedi dangos addewid. Mae UTCs yn hybu cyflawniad galwedigaethol heb niweidio cyflawniad academaidd myfyrwyr sy'n dechrau yn 16 oed ac yn gwella cofrestru mewn prentisiaethau a rhagolygon cyflogaeth erbyn 19 oed.⁴³³ Fodd bynnag, mae'r un dadansoddiad yn dangos effaith negyddol sylweddol ar gyflawniad academaidd i'r rhai sy'n dechrau yn 14 oed. Mae angen mwy o amser a thystiolaeth i ddeall y ffordd orau o ddefnyddio sefydliadau arbenigol fel UTCs fel rhan o'r cynnig addysg ehangach.
409. Mae interniaethau â chymorth, un o'r ychydig lwybrau strwythuredig sydd wedi'u cynllunio'n benodol ar gyfer dysgwyr â EHCPs, ac sy'n cael eu treialu gan yr Adran Addysg ar gyfer y rhai heb EHCPs, yn wynebu rhwystrau sylweddol i ehangu. Mae parodrwydd cyflogwyr, capasiti darparwyr ac argaeledd cyllid, gan gynnwys drwy Fynediad at Waith, i gyd yn cyfyngu ar y cyflenwad.⁴³⁴ Gall person ifanc sydd â EHCP sydd eisiau gweithio, y mae ei deulu eisiau iddo weithio, ac y mae ei ysgol yn credu y gallai weithio, ganfod nad oes interniaeth â chymorth ar gael o fewn pellter rhesymol. Mae'r system wedi creu model sy'n gweithio,⁴³⁵ ond nid yw wedi darparu'r seilwaith i'w gyflawni ar raddfa fawr hyd yn hyn.
410. Mewn egwyddor, gallai'r mesurau hyn fynd i'r afael â llawer o'r problemau a nodwyd yma, pe bai'r cyfnodau pontio yn dod i ben yn 18 oed. I'r rhan fwyaf o bobl ifanc, dim ond newydd ddechrau maen nhw erbyn hynny. Mae a yw'r mesurau hyn yn ddigonol yn dibynnu a ydynt yn cael eu cefnogi gan gyllid, seilwaith data a mecanweithiau atebolrwydd nad oeddent yn

bresennol mewn diwygiadau blaenorol. Bydd angen cydlynu clir a chanolbwyntiedig arnynt ar draws y system hefyd, gyda chefnogaeth gan bobl ifanc a'r rhai sy'n eu cefnogi: addysgwyr, cyflogwyr a llunwyr polisi.

Addysg uwch: nid yr ateb bob amser

411. Wrth i'r niferoedd sy'n manteisio ar addysg bellach ac oedolion ostwng, mae mwy o bobl ifanc yn cymryd rhan mewn addysg uwch. Mae cyfradd mynediad addysg uwch i bobl 18 oed yn y DU wedi cynyddu o 24.7 y cant yn 2006 i 36.3 y cant yn 2025.⁴³⁶ I lawer, dyma'r llwybr cywir. Mae graddedigion yn gyffredinol yn parhau i fod yn fwy tebygol o gael eu cyflogi,⁴³⁷ ennill mwy a chael mynediad at waith medrus uwch.⁴³⁸ Fodd bynnag, mae rhywfaint o ddarpariaeth lle mae hyn yn dod yn llai tebygol gyda chyfraddau uwch o beidio â chwblhau a data cyrchfannau a dychweliadau cyflog gwaeth.⁴³⁹ Mae gwahaniaethau sylweddol rhwng economïau lleol gyda llawer o ranbarthau'n ei chael hi'n anodd creu digon o gyfleoedd neu gyflogau lefel graddedig. Mae ymchwil yn dangos bod premiymau graddedigion mewn ranbarthau y tu allan i Lundain a De-ddwyrain Lloegr yn gostwng ar gyfer y rhan fwyaf o bynciau.⁴⁴⁰ Mae cyfran bryderus o'r boblogaeth NEET yn meddu ar radd neu gymwysterau addysg uwch eraill, tua 13 y cant.⁴⁴¹
412. Mae ehangu addysg uwch wedi bod yn gamp sylweddol. Nid y cwestiwn yw a yw addysg uwch yn werthfawr. Y cwestiwn yw a yw'n cael ei osod yn rhy aml fel y dewis diodyn ar draul dewisiadau amgen o ansawdd uchel a allai wasanaethu rhai pobl ifanc yn well. Yn hyn o beth mae llinell fai benodol yn y system ehangach lle mae'r niferoedd mewn addysg uwch a mynediad at fenthyciadau myfyrwyr heb gap ar hyn o bryd, tra bod nifer y lleoedd mewn colegau addysg bellach yn cael eu rheoli'n fwy trylwyr ac fel arfer yn cael eu hariannu ar gyfraddau llawer is.

4.12 Casgliad

413. Mae gan Brydain lawer i fod yn falch ohono yn ein system ysgolion, colegau a phrifysgolion. Mae safonau cyrhaeddiad wedi gwella. Mae arweiniad gyrfaedd wedi datblygu. Mae yna lawer o ysgolion, colegau a rhaglenni yn gwneud gwaith eithriadol o dan yr amgylchiadau anoddaf. Mae addysg yn parhau i fod yn ffactor amddiffynnol hollbwysig yn erbyn pobl ifanc yn dod yn NEET. Po uchaf yw'r cymhwyster, y lleiaf yw'r tebygolrwydd y bydd person ifanc yn ymddieithrio o'r farchnad lafur. Ond mae tystiolaeth nad yw cyflawniad addysg mor amddiffynnol ag yr oedd ar un adeg. Ac nid yw'r ffordd y mae pobl ifanc yn cael eu dysgu a'u gwneud yn gyfarwydd â byd gwaith yn cadw i fyny â marchnad lafur sy'n newid yn gyflym. Mae ysgolion yn cael trafferth gyda heriau newydd ac mae mwy o bobl ifanc yn teimlo nad yw'r system yn gweithio iddyn nhw.
414. Mae'r system addysg yn gwybod pwy fydd yn ei chael hi'n anodd. Mae'n gwybod yn 5 oed. Mae'n gwybod eto yn 11 oed ac yna yn 16 oed hefyd. Mae ganddo'r data, y dystiolaeth a'r

ymchwil. Mae wedi eu cael ers degawdau. Yr hyn nad oes ganddo yw'r bensaernïaeth, y cyllid na'r atebolrwydd i weithredu ar yr hyn y mae'n ei wybod. Mae ysgolion yn cael eu mesur yn ôl canlyniadau arholiadau, nid yn ôl a yw pobl ifanc yn cael gwaith. Mae colegau'n cael eu hariannu ar gyfer cofrestriadau, nid ar gyfer cyrchfannau cynaliadwy. Mae arweiniad gyrfaoedd yn ddyletswydd statudol heb orfodaeth, ac mae profiad gwaith yn ddi-drefn.

415. Mae'r system sgiliau y tu hwnt i'r ysgol yn adrodd yr un stori. Yn hollbwysig, mae nifer y bobl ifanc sy'n cymryd rhan mewn addysg ôl-18 yn gostwng. Mae hyn yn arbennig o wir i'r rhai sydd ar y llwybr galwedigaethol lle mae cyfleoedd wedi bod yn crebachu. Mae addysg bellach wedi cael ei dryllio gan ddegawd o doriadau mewn termau real. Mae prentisiaethau wedi symud i ffwrdd oddi wrth y bobl ifanc sydd eu hangen fwyaf. Mae'r Ardoll wedi cael ei chipio gan gyflogwyr sy'n uwchsgilio gweithwyr presennol yn hytrach na dod â rhai newydd i mewn. Mae'r ansawdd yn anwastad ac mae cyfraddau gadael yn rhy uchel. Mae prentisiaethau sylfaen, internïaethau â chymorth a sefydliadau technegol arbenigol yn dangos beth sy'n bosibl, ond nid oes yr un ohonynt eto'n gweithredu ar y raddfa y mae'r broblem yn ei mynnu. Mae'r ffawtiau hyn yn peryglu'r rôl y mae cyfranogiad mewn addysg wedi'i chwarae dros y blynyddoedd diwethaf wrth wneud iawn am y dirywiad yng nghyfranogiad pobl ifanc yn y farchnad lafur. Mae hyn yn bryder difrifol.
416. Nid yw'r system addysg a sgiliau yn methu trwy ddamwain, ond trwy gynllun. Fe'i cynlluniwyd i gynhyrchu cymwysterau yn hytrach nag oedolion sy'n gweithio. Nes bod hynny'n newid, nes bod ysgolion yn cael eu dwyn i gyfrif am yr hyn sy'n digwydd i'w disgyblion ar ôl iddynt adael, nes bod colegau'n cael eu hariannu am ganlyniadau nid cyfrifiadau pennau, nes bod y dibyn ôl-16 wedi'i pontio a'r bobl ifanc y mae'r system yn eu colli yw'r bobl ifanc y mae'n gweithio galetaf i'w dal, bydd cynffon y methiant yn parhau. A bydd y bron i 1 filiwn o bobl ifanc y tu allan i addysg a gwaith yn parhau i dalu'r pris am system a'u gwelodd yn dod, a'u gwylodd yn cwmpo, ac na wnaeth byth eu dal.

Chapter 5: Iechyd - wedi'i ffurfweddu ar gyfer triniaeth, nid cyfranogiad

417. Nid yw iechyd bellach yn ffactor cefndirol mewn ymddieithriad ieuencid - mae'n ganolog. Mae afiechyd bellach yn brif ffactor sy'n dylanwadu ar bwy sy'n dod yn NEET a phwy sy'n parhau i fod yn NEET.⁴⁴² Am y tro cyntaf mewn dwy ganrif efallai, mae newidiadau mewn iechyd, yn enwedig iechyd meddwl, yn rhwystro twf economaidd ac yn achosi crebachiad yn y cyflenwad llafur.
418. Mae'r bennod hon yn disgrifio system iechyd dameidiog nad yw wedi'i ffurfweddu ar gyfer y gofynion newydd y mae'n eu hwynebu, ac un nad yw'n ystyried cyfranogiad pobl ifanc yn y farchnad lafur fel canlyniad iechyd craidd. Dyna yw'r llinell fai ganolog. Yn rhy aml, mae'r ffordd y mae'r GIG yn gweithio yn atal yn hytrach na galluogi cyfranogiad. Mae'n rhaid i hynny newid.

5.1 Seiliau cymdeithasol iechyd gwael

419. Nid yw iechyd pobl ifanc yn bodoli ar wahân i'r amodau cymdeithasol ac economaidd y maent yn tyfu i fyny ynddynt. Mae tlodi ac ansefydlogrwydd tai wedi gwaethygu i gyfran sylweddol o'r boblogaeth,⁴⁴³ gan roi pwysau ar deuluoedd a chymunedau. Mae amodau cymdeithasol ac amgylcheddol sy'n gwaethygu yn peri risgiau iechyd uniongyrchol ac yn sbarduno ymddygiadau iechyd gwael (deiet gwael, gweithgarwch corfforol isel, ysmegu/anweddu, problemau alcohol, nifer isel o bobl sy'n cael brechiadau) sydd wedyn yn arwain at ganlyniadau iechyd gwael ac yn creu'r bregusrwydd sylfaenol y mae'r system iechyd wedyn yn methu â gweithredu arno. Mae popeth a ddisgrifir yn y bennod hon yn gweithredu ar ben y sylfaen honno. Ni all y GIG ddatrys yr hyn y mae tlodi yn ei gynhyrchu. Ond gall wneud llawer mwy nag y mae'n ei wneud ar hyn o bryd i atal problemau iechyd rhag dod yn broblemau cyfranogiad.

5.2 Graddfa'r newid

420. Mae Pennod 1 yn nodi'r dystiolaeth ar iechyd a phobl ifanc sy'n NEET. Mae'n werth ailadrodd y prif ffigurau yma oherwydd eu bod yn fframio popeth sy'n dilyn.
421. Mae cyfraddau anabledd ymhlith pobl ifanc NEET wedi mwy na dyblu dros y 15 mlynedd diwethaf. Yn 2024/25, roedd bron i hanner y bobl ifanc sy'n NEET yn y DU, 45 y cant, yn nodi bod ganddyn nhw anabledd - mwy na dyblu o 21.1 y cant yn 2013/14.⁴⁴⁴ Mae nifer yr achosion o anabledd ymhlith pobl 16 i 24 oed hefyd wedi dyblu, o 10 y cant i 19.7 y cant dros y deng mlynedd diwethaf.⁴⁴⁵
422. Problemau iechyd meddwl yw'r prif ffactor sy'n achosi hyn. Dros y 15 mlynedd diwethaf, mae cyfran y bobl ifanc anabl NEET sy'n nodi iechyd meddwl fel eu prif broblem iechyd

wedi bron dyblu – gan godi o 24.3 y cant yn 2011 i 42.6 y cant yn 2025. Yn y cyfamser, mae'r rhai sy'n nodi problemau iechyd corfforol neu broblemau iechyd eraill wedi mwy na haneru, gan ostwng o 74.1 y cant i ddim ond 32.1 y cant.⁴⁴⁶

423. Mae hyd aros yn NEET o ganlyniad i salwch yn ddinistriol. O'r rhai a syrthiodd i'r categori hwn rhwng 2017 a 2019, roedd bron i wyth o bob deg yn dal i fod yn NEET fwy na dwy flynedd yn ddiweddarach.⁴⁴⁷ Nid problem dros dro yw hon. Mae'n ddatgysylltiad hirdymor sy'n cael ei yrru gan afiechyd a chan anallu systemau i ddiwallu anghenion sy'n seiliedig ar iechyd.

Iechyd meddwl

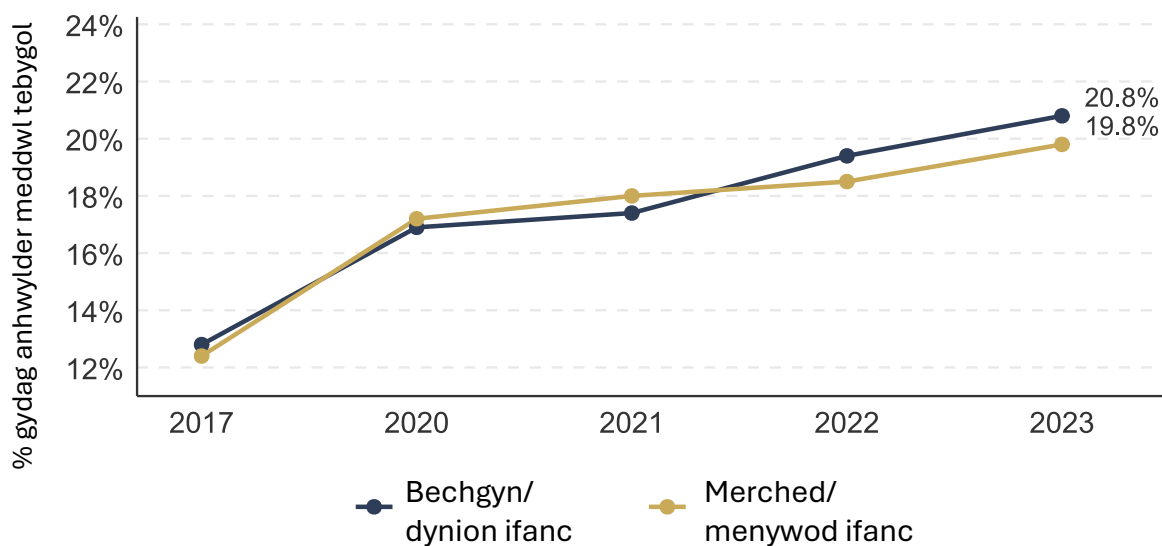
424. Cyflyrau iechyd meddwl yw'r cyflwr iechyd a adroddir amlaf ymhlith pobl ifanc NEET bellach. Mae un o bob pump (20.0 y cant) o bobl ifanc NEET yn nodi cyflwr iechyd meddwl, mwy na dwbl y gyfran yn 2012, pan oedd yn 7.7 y cant.⁴⁴⁸
425. Mae'r ffrwydrad hwn wedi bod yn bennaf mewn problemau iechyd meddwl fel pryder ac iselder, yn hytrach nag mewn afiechydon meddwl difrifol (SMI), a oedd â chyfradd amcangyfrifedig o 1.16 y cant ar gyfer pobl 14 oed a hŷn yn Lloegr yn 2023.⁴⁴⁹
426. Mae merched yn nodi lefelau llawer uwch o bryder ac iselder na bechgyn. Mae'r DU yn y 27ain safle allan o 36 o wledydd o ran iechyd meddwl plant yn rhestr UNICEF Innocenti o lesiant plant, ymhell islaw gwledydd cyfoedion fel yr Iseldiroedd a Ffrainc.⁴⁵⁰

Galwad am dystiolaeth – ymateb Iechyd Meddwl y DU

“Mae bron i 48 y cant o'r holl gyflyrau iechyd meddwl gydol oes yn dod i'r amlwg cyn 18 oed, canfyddiad sy'n cael ei atgyfnerthu gan dystiolaeth epidemiolegol fyd-eang sy'n dangos bod bron i hanner (48.4 y cant) o'r holl anhwylderau meddwl yn dechrau cyn 18 oed, a thros 62 y cant cyn 25 oed.”

427. Canfu arolwg GIG Lloegr o iechyd meddwl plant a phobl ifanc anghydraddoldebau amlwg. Roedd plant 8-16 oed ag anhwylder meddwl tebygol fwy na phedair gwaith yn fwy tebygol o fyw mewn aelwyd nad oedd yn gallu fforddio digon o fwyd, a bron i dair gwaith yn fwy tebygol o fyw mewn aelwyd nad oedd yn gallu fforddio gwresogi, na'r rhai heb anhwylder meddwl tebygol.⁴⁵¹ Roedd y rhan fwyaf o bobl 16 i 24 oed heddiw rhwng 11 a 18 oed yn ystod pandemig Covid-19. Fe wnaethant brofi dirywiad sylweddol yn eu hiechyd meddwl a tharfu mawr ar eu haddysg. Ehangodd anghydraddoldebau a fodolai eisoes, gyda'r bobl ifanc mwyaf difreintiedig yn cael eu taro galetaf - y rhai sydd eisoes mewn mwy o berygl o ddod yn NEET.⁴⁵² Roedd lefelau trallod seicolegol ymhlith pobl 18 i 24 oed bron wedi dyblu ym mis Ebrill 2023 o'i gymharu â 2017/ 18 (Ffigwr 25).⁴⁵³

Ffigwr 25: Cyfran y plant 8 i 16 oed sydd ag anhwylder meddwl tebygol yn ôl rhyw, Lloegr, 2017 i 2023

Ffynhonnell: Mental Health of Children and Young People in England 2023 - wave 4 follow up to the 2017 survey: Data tables, NHS England Digital (www.digital.nhs.uk), cyhoeddwyd 21 Tachwedd 2023. Ar gael ar: Mental Health of Children and Young People in England 2023 - wave 4 follow up to the 2017 survey: Data tables - NHS England Digital

428. Ond ni chreodd y pandemig y problemau hyn, er y gallai fod wedi'u cyflymu. Roedd y tueddiadau o ran nifer yr achosion o iechyd meddwl eisoes yn codi ymhell cyn y pandemig.⁴⁵⁴
429. Mae adroddiad interim yr Adolygiad Annibynnol o Gyffredinolrwydd, dan arweiniad yr Athro Peter Fonagy, yn cadarnhau graddfa a chymhlethdod yr hyn sy'n digwydd.⁴⁵⁵ Mae trallod seicolegol wedi cynyddu fwyaf ymhlith pobl iau, gan nodi gwrthdroad sylweddol o batrymau blaenorol yn seiliedig ar oedran. Y cynnydd mwyaf yw mewn symptomau emosiynol, unigrwydd, problemau cysgu, colli hyder ac anhawster canolbwytio. Ymhlith y rhai sy'n nodi lefelau uchel o ofid, mae nam swyddogaethol hefyd wedi cynyddu.
430. Mae hynny'n bwysig iawn ar gyfer yr adolygiad hwn. Mae'n cadarnhau nad dim ond newid yn y ffordd y mae pobl ifanc yn siarad am eu hiechyd meddwl yw'r hyn rydyn ni'n ei weld. Mae'n newid yn eu gallu i gymryd rhan. Mae gwahaniaeth rhwng cenhedlaeth sy'n fwy parod i enwi ei brwydrau a chenhedlaeth sydd, yn swyddogaethol, yn llai abl i ymgysylltu ag addysg a gwaith.
431. Nid yw'r berthynas rhwng diagnosis, anabledd, gofid a chyfranogiad yn syml, ond maent yn aml yn cael eu cymysgu. Fel y mae miloedd o bobl anabl yn ei brofi bob dydd, mae'n gwbl bosibl cael diagnosis ac anabledd a dal i allu cymryd rhan gyda'r gefnogaeth gywir. Yn yr un modd, gall unigolion heb ddiagnosis ffurfiol fod â nam sylweddol. Nam swyddogaethol, yn hytrach na diagnosis ynddo'i hun, sy'n rhagweld canlyniadau cyfranogiad. Mae angen i'r system iechyd ymateb i'r gwahaniaeth hwnnw, ond nid yw wedi gwneud hynny hyd yn hyn.

Cyflyrau niwroddatblygiadol

432. Mae adroddiad interim Fonagy yn cadarnhau bod y darlun niwroddatblygiadol yn arbennig o drawiadol. Mae atgyfeiriadau, rhestrau aros a diagnosisu cofnodedig ar gyfer ADHD wedi cynyddu'n sylweddol. Cododd nifer y plant a'r bobl ifanc sy'n aros am asesiad ADHD o tua 21,000 ym mis Ebrill 2019 i tua 270,000 erbyn mis Rhagfyr 2025. Mae diagnosisu awtistiaeth wedi dilyn trywydd tebyg, gyda thwf cyflym iawn ymhlith menywod a phobl ifanc heb anabledd dysgu.⁴⁵⁶
433. Ond mae nifer yr achosion sylfaenol o symptomau ADHD wedi bod yn llawer mwy sefydlog. Mae amcangyfrifon o awtistiaeth mewn plant sy'n seiliedig ar boblogaeth hefyd wedi aros yn gymharol sefydlog. Mae sawl peth yn digwydd ar yr un pryd. Gall cyffredinolrwydd sylfaenol sefydlog gydfodoli â diagnosis, atgyfeiriadau a galw am wasanaethau sy'n codi'n gyflym. Mae'r system iechyd dan bwysau aruthrol. Ond nid yw'r berthynas rhwng y pwysau hwnnw a'r angen sylfaenol yn syml. Mae Fonagy yn tynnu sylw at y ffordd y gall systemau iechyd, addysg a lles wneud diagnosis yn llwybr ymarferol y mae teuluoedd yn ceisio cydnabyddiaeth, ymyrraeth gynharach, neu gymorth ychwanegol drwyddo.⁴⁵⁷
434. Mae'r cymhlethdod hwnnw'n bwysig. Pe bai'r cynnydd mewn diagnosisu yn ddim mwy na chywiriad i dan-gydnabyddiaeth hanesyddol, byddai'r ymateb yn syml: mwy o gapasiti asesu a mwy o driniaeth glinigol. Os, fel mae'r dystiolaeth yn ei awgrymu fwyfwy, mae'r patrymau presennol yn cael eu llunio cymaint gan ddyluniad systemau ag sydd gan angen sylfaenol, gan gynnwys y cymhellion y mae'r systemau hynny'n eu creu a'r duedd i drosi ffurfiau o ofid yn gyflyrau meddygol a allai fod â gwreiddiau cymdeithasol neu ddatblygiadol ehangach, yna rhaid i'r ymateb fod yn ehangach. Rhaid iddo gynnwys ffurfiau cynharach, mwy hygyrch o gymorth nad ydynt yn dibynnu ar aros yn hir am ddiagnosis arbenigol. Ac mae'n rhaid iddo fynd i'r afael â'r penderfynyddion cymdeithasol sy'n cynhyrchu'r trallod yn y lle cyntaf: tlodi, ansefydlogrwydd teuluol, cyfryngau cymdeithasol. Yn hollbwysig, gan fod yr hyn a gydnabyddir fel anabledd o fewn y system i bob golwg wedi ehangu – a chyda hynny ehangu'r ystod o ddiagnosisau a chyflyrau sy'n cyfreithloni peidio â chyfranogi – nid y label ei hun yw'r prif fater ond yr effaith swyddogaethol. Nes bod y system iechyd – a'r system ehangach – yn dod i delerau â'r gwahaniaeth allweddol hwnnw, bydd gormod o bobl ifanc yn cael eu categoreiddio fel anaddas i weithio pan fyddent, gyda chymorth, cefnogaeth ac ymyrraeth gynharach, yn gallu gwneud hynny.

5.3 Y ddadl tystiolaeth

435. Mae'r drafodaeth gyhoeddus am y tueddiadau hyn wedi pegynnu yn ddifrifol. Mae rhai yn pwysleisio tan-gydnabyddiaeth ac yn mynnu mwy o ddiagnosis. Mae eraill yn codi pryderon ynghylch diagnosisio gormodol a phwyslais ar feddygaeth. Nid yw'r adolygiad hwn yn ochri â'r naill ddadl na'r llall. Nid yw'r dystiolaeth yn cefnogi'r honiad nad oes dim byd go iawn wedi newid neu fod pobl ifanc rywsut wedi dod yn "feddalach" na chenedlaethau blaenorol. Mae

nam swyddogaethol wedi cynyddu. Mae cyfranogiad wedi dirywio. Mae'r creithio yn fesuradwy. Nid yw pobl ifanc yn dyfeisio eu gofid. Ond nid yw'r dystiolaeth ychwaith yn cefnogi'r dybiaeth bod pob cynnydd mewn diagnosis yn adlewyrchu cynnydd cyfatebol yn y cyflwr sylfaenol. Bydd system sy'n gwneud diagnosis yn unig borth dibynadwy i gefnogaeth yn anochel yn cynhyrchu mwy o alw am ddiagnosis, waeth a yw nifer yr achosion sylfaenol wedi newid. Ac mae system sydd ag un diagnosis ar gyfer ystod mor eang o symptomau ac anghenion yn symleiddio'n druenus, yn amhriodol ac yn peryglu lleihau'r gefnogaeth a'r adnoddau i'r rhai sydd â'r anghenion mwyaf. Problemau dylunio yw'r rhain, nid rhai clinigol.

436. Dyma mae'r dystiolaeth yn ei gefnogi: mae nifer gynyddol o bobl ifanc mewn trallod gwirioneddol, tra bod y system yn ei chael hi'n anodd ymateb. Ac mae'r model presennol, un sy'n dibynnu ar drothwyon diagnostig fel y porth i gefnogi a threfnu gofal mewn lleoliadau clinigol ynysig, yn methu â throsi diagnosis na thriniaeth yn gyfranogiad cynaliadwy. Nid y cwestiwn yw faint o bobl ifanc sydd â chyflwr y gellir ei ddiagnosisio. Y cwestiwn yw faint sy'n gallu cymryd rhan, a beth mae'r system yn ei wneud yn ei gylch. Nid yw'r ateb, i ormod, yn ddigon. Yn rhy aml, mae diagnosis yn dod yn borth i'r system iechyd a lles ac i fywyd y tu allan i'r farchnad lafur. Yn hytrach na thybio na all pobl sydd â diagnosis gymryd rhan, y cwestiwn cyntaf y dylai'r system fod yn ei ofyn yw beth allant ei wneud a sut y gall alluogi hynny i ddigwydd.
437. Mae iechyd gwael yn lleihau cyfranogiad. Mae cyfranogiad llai yn gwaethygu iechyd. Mae iechyd sy'n gwaethygu yn lleihau'r tebygolrwydd o ddychwelyd ymhellach. Dyna'r cylch dieflig nad yw'r system yn ei dorri. Mewn gormod o achosion ar hyn o bryd, mae'n ei atgyfnerthu.
438. Felly nid yw hon bellach yn broblem marchnad lafur gydag agwedd iechyd. Mae'n argyfwng iechyd gyda chanlyniadau i'r farchnad lafur. Adeiladwyd y system sy'n ymateb iddo ar gyfer oes wahanol a chohort gwahanol. Mae'r adrannau canlynol yn archwilio sut a pham ei fod yn methu.

5.4 Y sbectrwm nad yw'r system yn ei weld

439. Mae'r system yn trin iechyd meddwl fel pe bai'n ddeuaidd. Mae person ifanc naill ai'n bodloni'r trothwy neu nid yw. Maent naill ai'n cael eu hatgyfeirio neu maent yn aros. Wrth gwrs, gall person ifanc gael cymorth AAAA yn yr ysgol, neu gymorth gan ei deulu gartref; ond mewn agweddau eraill, heb ddiagnosis clir, mae pobl ifanc yn rhy aml yn mynd heb gymorth. Ond nid yw'r rhan fwyaf o gyflyrau iechyd meddwl cyffredin yn ffitio gwahaniaethau deuaidd yn hawdd. Pryder, iselder, ADHD, anhwylderau bwyta: mae'r rhain yn bodoli ar sbectrwm. Maent yn amrywio o ran difrifoldeb. Maen nhw'n codi a gostwng. Ac mae eu heffaith ar allu person ifanc i gymryd rhan yn dibynnu nid yn unig ar y darlun clinigol ond ar yr amgylchiadau cymdeithasol o'i gwmpas. Mae person ifanc â phryder cymedrol a chartref sefydlog, ysgol gefnogol a rhiant sy'n ymgysylltu mewn sefyllfa hollol wahanol i

person ifanc â'r un cyflwyniad clinigol sy'n byw mewn llety dros dro, allan o'r ysgol a heb eiriolwr oedolyn. Nid yw'r system yn nodi'r gwahaniaeth hwnnw. Mae'n cymhwysu'r un trothwy, yr un rhestr aros a'r un llwybr beth bynnag.

440. Ar hyn o bryd nid oes gennym fframwaith sy'n dod â difrifoldeb clinigol ac amgylchiadau cymdeithasol at ei gilydd yn y ffordd y mae gwasanaethau mamolaeth, er enghraifft, wedi cyfuno risg glinigol a chymdeithasol ers tro byd i lunio llwybrau gofal. Nid ydym yn gwybod gydag unrhyw hyder faint o bobl ifanc sydd ar wahanol bwyntiau ar y sbectrwm difrifoldeb, na sut mae'r darlun hwnnw'n newid pan ychwanegir anfantais gymdeithasol fel troshaen. Nid oes unrhyw feini prawf cytûn a fyddai'n caniatáu nodi cyflwyniadau llai cymhleth drwy sgrinio yn hytrach nag asesiad clinigol llawn, a'r ddibyniaeth ar asesiad llawn sy'n sbarduno llawer o'r amser aros a ddisgrifir yn y bennod hon. Nid oes dealltwriaeth gyffredin o sut olwg sydd ar ofal priodol ar wahanol lefelau o angen, na pha rai o'r lefelau hynny y gellid eu gwasanaethu gan fodolau gwahanol yn gyfan gwbl, boed hynny'n ddarpariaeth ddigidol, presgripsiynu cymdeithasol, cefnogaeth gan gymheiriaid neu staff anghlinigol hyfforddedig yn hytrach na chlinigwyr. Ac nid oes unrhyw fetrigau sy'n dweud wrthym a yw'r ymateb ar unrhyw lefel benodol yn gweithio mewn gwirionedd, y tu hwnt i a gynhaliwyd apwyntiad.
441. Mae hyn i gyd yn bwysig oherwydd ni all y system ymdopi â'r nifer y mae'n ei wynebu os yw pob person ifanc sy'n cyflwyno â gofid yn cael ei gyfeirio at yr un llwybr clinigol. Yn bwysicach fyth, nid yw ymateb i ofid yn eistedd o fewn y gwasanaethau iechyd yn unig, yn enwedig pan gânt eu nodi'n gynnar. Yn aml, daw cefnogaeth effeithiol o addysg, teulu a lleoliadau cymunedol. Pan nad yw ymyrraeth gynnar yn digwydd mewn manau eraill yn y system, mae'n rhaid i'r GIG gamu i mewn yn y pen draw. Oni bai bod yr ymateb yn dod yn fwy o gyfrifoldeb traws-system, yn hytrach nag un sy'n eistedd yn bennaf gyda'r GIG, bydd yr olaf yn cael ei hun wedi'i lethu.
442. Y pwynt yw nad yw siâp yr angen yn unffurf ac ni ddylai'r ymateb fod ychwaith. Nes i ni ddeall y siâp hwnnw, ei ddsbarthiad ar draws difrifoldeb a risg gymdeithasol, a sut olwg sydd ar ymateb cymesur ar bob lefel, byddwn yn parhau i gymhwysu offeryn di-fin i broblem sy'n galw am rywbeth mwy manwl gywir.
443. Yn yr un modd, mae problemau iechyd meddwl a chorfforol yn aml yn digwydd ar yr un pryd, ac mae gan lawer o blant a phobl ifanc anghenion cymhleth sy'n galw am ymateb cydgysylltiedig. Ond mae'r system yn tueddu i drin pob cyflwr ar wahân, trwy wahanol wasanaethau a gwahanol lwybrau, pan fo'r hyn y mae'r person ifanc yn ei brofi yn un baich rhyngweithiol. Nes bod gwasanaethau'n cael eu trefnu o amgylch y person yn hytrach na'r diagnosis, bydd cyflyrau sy'n cyd-ddigwydd yn parhau i yrru cyfnodau hirach a dyfnach o ddatgysylltiad.

5.5 Mynediad anghyfartal

444. Nid yw problemau iechyd yn disgyn yn gyfartal ar draws cymdeithas. Maent wedi'u patrymu gan anfantais. Mae pobl ifanc o'r cefndiroedd mwyaf difreintiedig yn fwy tebygol o brofi salwch meddwl ac yn llai tebygol o dderbyn cymorth amserol ac effeithiol. Mae'r system yn methu galetaf lle mae'r angen mwyaf.
445. Mae plant o'r ardaloedd lleiaf difreintiedig yn Lloegr 1.6 gwaith yn fwy tebygol o gael eu hatgyfeiriadau at CAMHS wedi'u derbyn na phlant o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig.⁴⁵⁸ Roedd bron i bedwar o bob deg o bobl ifanc 17 i 19 oed yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig a geisiodd gymorth arbenigol yn dal i aros neu ni wnaethant erioed ei dderbyn, o'i gymharu â thri o bob deg yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig.⁴⁵⁹ Mae pobl ifanc du ac ethnigrwydd cymysg yn fwy tebygol o ddefnyddio gwasanaethau iechyd meddwl drwy lwybrau argyfwng neu orfodol, ac yn llai tebygol o gael mynediad at gymorth gwirfoddol cynnar.⁴⁶⁰ Mae rhwystrau diwylliannol, diffyg ymddiriedaeth mewn sefydliadau a diffyg darpariaeth sy'n gymwys yn ddiwylliannol yn golygu bod rhai cymunedau'n cael eu tanwasanaethu'n systematig.⁴⁶¹ Mae pobl ifanc o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig yn fwy tebygol o gyrraedd gwasanaethau'n hwyr, pan fydd eu hanghenion yn fwy aciwt a'r llwybr yn ôl i gyfranogiad yn hirach. Rhaid i unrhyw strategaeth ddifrifol ar gyfer lleihau NEET sy'n cael ei yrru gan iechyd fynd i'r afael â'r anghydraddoldebau hyn yn uniongyrchol.

5.6 Mynediad araf

446. Mae tystiolaeth bod gofal iechyd amserol yn cefnogi canlyniadau gwell yn y farchnad lafur.⁴⁶² Nid yw'r system yn darparu gofal iechyd amserol. Yn bwysicaf oll, mae targedau amseroedd aros sy'n bodoli ar gyfer cyflyrau iechyd corfforol yn gwbl absennol ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl.
447. Mae drws ffrynt y GIG ei hun yn rhan o'r broblem. Mae ymarfer cyffredinol, lle mae'r rhan fwyaf o bobl ifanc yn cyflwyno eu hunain gyntaf gydag anawsterau iechyd, y gwannaf lle mae'r angen mwyaf. Mae meddygfeydd teulu sy'n gwasanaethu rhannau difreintiedig o Loegr yn derbyn 9.8 y cant yn llai o gyllid fesul claf sydd wedi'i addasu yn ôl ei anghenion, ar gyfartaledd. Mae practisau mewn ardaloedd tlotach yn cyflogi llai o feddygon teulu ac yn perfformio cystal ar bob prif farciwr ansawdd, gan gynnwys arolygiadau CQC a boddhad cleifion.⁴⁶³ Mae pobl ifanc yn nodi boddhad is gyda gwasanaethau meddyg teulu na grwpiau oedran hŷn.⁴⁶⁴ I lawer o bobl ifanc, y meddyg teulu yw lle mae iechyd, addysg a gwaith yn croestorri, ond nid yw'r system yn cyfarparu gofal sylfaenol i gyflawni'r rôl honno'n effeithiol. Nid oes llwybrau clir, dealladwy rhwng meddygon teulu, Timau Cymorth Iechyd Meddwl, cwnselwyr ysgol a gofal arbenigol. I berson ifanc mewn trallod, y cyswllt cyntaf â'r system iechyd yw'r pwynt lle mae'r system yn eu methu yn aml.
448. Mae amseroedd aros ar gyfer gwasanaethau arbenigol yn amrywio'n fawr. Mae arosiadau canolrifol ar gyfer CAMHS yn amrywio o dros 100 diwrnod mewn rhai byrddau gofal integredig i chwe diwrnod mewn eraill. Mae cyfran yr atgyfeiriadau sy'n derbyn dau gyswllt,

a ddefnyddir fel dirprwy ar gyfer mynd i mewn i driniaeth, yn amrywio o 16 y cant i 63 y cant.⁴⁶⁵

449. Yr amser aros canolrifol ar gyfer asesiad awtistiaeth ar gyfer plant 0 i 17 oed yw bron i 600 diwrnod, cynnydd o bum gwaith ers 2019.⁴⁶⁶ Mae rhestrau aros pediatreg gymunedol wedi treblu yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gyda pediatreg gymunedol a therapi lleferydd ac iaith yn cyfrif am bron i 75 y cant o restrau aros cymunedol plant. Mae bron i 25 y cant o blant yn aros blwyddyn neu fwy am wasanaethau iechyd cymunedol.⁴⁶⁷
450. Yn 2023/24, atgyfeiriwyd 910,567 at CAMHS yn Lloegr. Cafodd atgyfeiriad bron i un o bob pump, 171,134, ei gau cyn iddynt gael unrhyw gymorth. Mae trothwyon wedi codi. Yn aml, mae'n ymddangos mai'r unig ffordd i ddod yn gymwys i gael mwy o gymorth yw mynd yn fwy sâl.⁴⁶⁸
451. Mae arosiadau hir ar gyfer CAMHS a darpariaeth brin iawn rhwng cyngor gofal sylfaenol a thriniaeth CAMHS. Anfonir gwybodaeth hunangymorth at rieni, ond nid oes gofal pontio ffurfiol, ac mae teuluoedd yn cael eu gadael i aros. Mae hwn yn colli cyfle hollbwysig.
452. Heb ymyrraeth gynnar, mae'n debygol y bydd y risg o absenoldeb o'r ysgol yn y dyfodol neu ffactorau risg NEET eraill yn cynyddu. Mae adolygiadau'n gyson yn canfod bwlch mawr yn y gefnogaeth i blant nad ydynt yn bodloni trothwyon CAMHS ac nad oes ganddynt unrhyw ddarpariaeth amgen, yn enwedig mewn ardaloedd lle mae gwasanaethau ymyrraeth gynnar, gwasanaethau mewn ysgolion a gwasanaethau'r sector gwirfoddol wedi'u torri'n ôl. Mae'r canlyniad yn rhagweladwy: mae problemau'n cynyddu nes bod angen gofal argyfwng, gyda fawr ddim cyfathrebu na chefnogaeth dros dro i'r rhai ar restrau aros.⁴⁶⁹
453. Y pwynt ymyrraeth mwyaf cost-effeithiol yw cyn argyfwng, nid ar ei ôl. Ac eto mae'r system yn buddsoddi'n gyson mewn ymateb aciwt yn hytrach nag atal. Mae cwnsela mewn ysgolion, hybiau iechyd meddwl ieuencid cymunedol a rhaglenni cymorth cyfoedion i gyd wedi dangos addewid o ran lleihau gwaethygu, ond nid oes yr un ohonynt yn gweithredu ar y raddfa sydd ei hangen.
454. Byddai dull atal yn gyntaf yn golygu ariannu gwasanaethau ymyrraeth gynnar fel darpariaeth graidd, nid fel ychwanegiadau dewisol sy'n agored i gylchoedd cyllideb blynyddol. Byddai hefyd yn golygu cydnabod nad cyfrifoldeb system iechyd yn unig yw atal. Mae gan ysgolion, cyflogwyr, gwasanaethau ieuencid a llywodraeth leol i gyd rôl i'w chwarae. Nes bod atal yn cael ei ariannu a'i lywodraethu mor ddifrifol â thriniaeth, bydd y system yn parhau i gael ei llethu gan y galw y gallai fod wedi'i leihau.

5.7 Sylfaen dystiolaeth denau

455. Yn ein trafodaethau gydag elusennau a gweithwyr proffesiynol iechyd meddwl, cydnabuwyd yn agored bod diffyg tystiolaeth yn sylweddol ar gyfer ymyriadau effeithiol i helpu pobl ifanc â chyflyrau iechyd. Bu llai na deg astudiaeth ar hap neu led-arbrofol o

ansawdd uchel ar ymyriadau cyflogaeth ieuenctid yn y DU yn ystod y ddau ddegawd diwethaf, o'i gymharu â channoedd ym myd addysg. Mae hwn yn faes sydd heb fawr o ymchwil. Nid oes gennym dystiolaeth gadarn am achosion ac am yr hyn sy'n gweithio mewn gwirionedd i gefnogi unigolion i gael gwaith ac addysg gynaliadwy.

456. Mae un model addawol yn sefyll allan. Mae Lleoli a Chymorth Unigol yn un o'r ychydig ddulliau sydd â sylfaen dystiolaeth ryngwladol gref sy'n dangos y gall cymorth cyflogaeth ac iechyd integredig gynhyrchu canlyniadau cynaliadwy yn y farchnad lafur ar gyfer rhai carfannau. Mae Lleoli a Chymorth Unigol yn gosod arbenigwyr cyflogaeth yn uniongyrchol o fewn timau clinigol, fel bod chwilio am swydd, ymgysylltu â chyflogwyr a gofal clinigol yn digwydd ochr yn ochr yn hytrach nag yn olynol. Mae chwilio am swydd wedi'i deilwra i ddewisiadau unigol a darperir cymorth personol, un-i-un, sy'n parhau cyhyd ag y bo angen ar ôl i'r person gael cyflogaeth. Dangoswyd bod hyn yn effeithiol i bobl â salwch meddwl difrifol⁴⁷⁰ a phobl â dibyniaeth ar alcohol a chyffuriau.⁴⁷¹ Er bod Lleoli a Chymorth Unigol wedi cael ei geisio ar gyfer pobl â phroblemau iechyd meddwl cyffredin, nid yw'r dystiolaeth a'r effeithiolrwydd mor glir yn y garfan hon.⁴⁷²
457. Yn Lloegr, mae Lleoli a Chymorth Unigol yn cael ei gyflwyno ar gyfer y rhai â chyflyrau iechyd meddwl difrifol, fel sgitsoffrenia ac anhwylder deubegwn, ac o fewn gwasanaethau cyffuriau ac alcohol. Mae'r rhaglen Cysylltu â Gwaith a lansiwyd yn ddiweddar yng Nghymru a Lloegr yn ategu'r ddarpariaeth IPS bresennol, gan ddarparu Lleoli a Chymorth Unigol a rhaglenni cyflogaeth â chymorth i oedolion sy'n economaidd anweithgar oherwydd anabled, cyflyrau iechyd, neu rwystrau cymhleth eraill. Yn hollbwysig, bydd Cysylltu â Gwaith yn gweld Lleoli a Chymorth Unigol yn cyrraedd pobl ag ystod eang o anabledau ac anghenion iechyd.
458. Mae tystiolaeth well ar effeithiolrwydd clinigol triniaethau penodol fel CBT, ond hyd yn oed wedyn nid yw'n ddiamwys o ran pobl ifanc. Mae gan Therapiau Siarad y GIG fynediad da ac maent wedi'u dangos i gynhyrchu canlyniadau cadarnhaol yn y farchnad lafur i'r rhai dros 25 oed, ond mae cyfraddau adferiad yn is ar gyfer y garfan 16 i 24 oed.^{473,474} Ar gyfer yr ystod oedran hŷn, mae canlyniadau'r farchnad lafur mor gadarnhaol fel eu bod yn cael eu sgorio'n ffafriol gan y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol.⁴⁷⁵ Yn anffodus, mae'n debygol bod Therapiau Siarad yn llai effeithiol wrth ymgysylltu â phobl iau a'u cadw.⁴⁷⁶
459. Nid oedd y system bresennol wedi'i sefydlu i ddelio â pha mor gyffredin yw'r trallod y mae Fonagy yn ei adrodd. Nid yw lefelau uchel o bryder ac iselder ymhlith pobl ifanc yn addas ar gyfer triniaeth iechyd meddwl draddodiadol mewn ysbyty, nac ar gyfer llawer o fodolau gofal cymunedol presennol. Nid yw'n ymarferol ychwaith disgwyl i'r GIG ymdopi ar ei ben ei hun â'r nifer hwnnw o alw. Yn aml, mae ymatebion effeithiol i ofid y tu allan i ofal iechyd traddodiadol: mewn addysg, cymunedau a lleoliadau cyflogaeth. Yn yr un modd, mae darpariaeth amgen drwy sianeli digidol wedi dangos rhywfaint o dystiolaeth o lwyddiant, ond nid yw wedi'i gweithredu ar raddfa fawr ac mae amrywioldeb enfawr yn ansawdd yr hyn sydd ar gael.

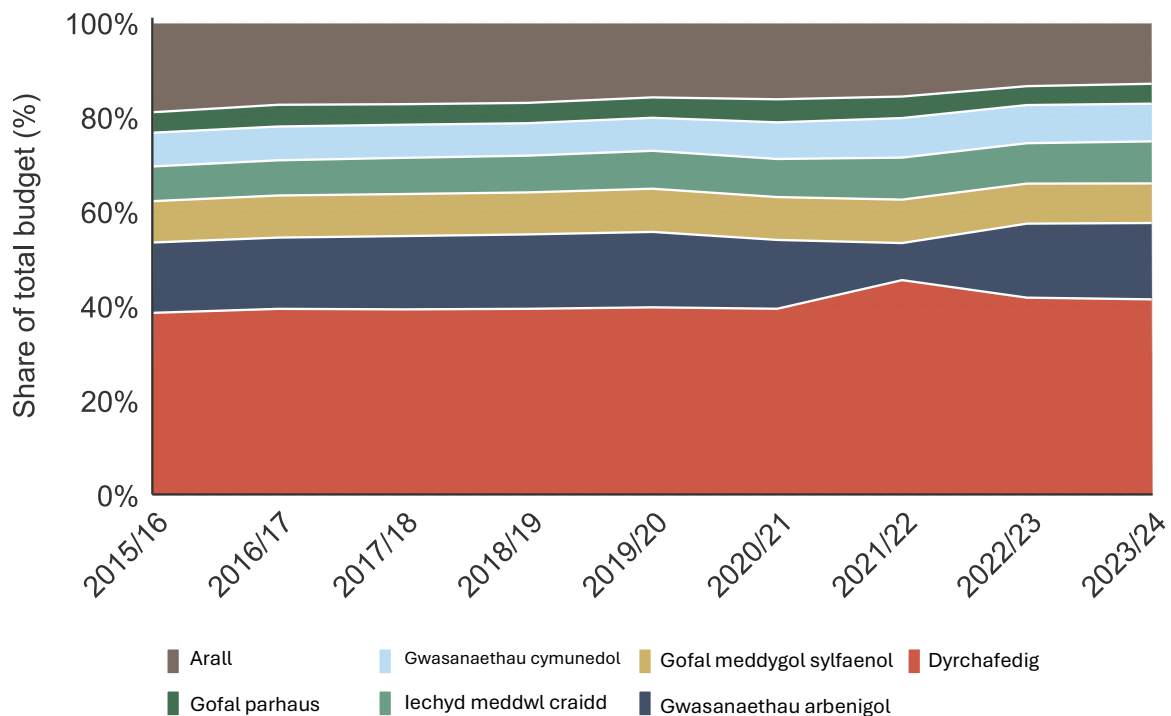
460. Nododd canllawiau diweddaraf NICE ar ymyriadau digidol ar gyfer plant a phobl ifanc sy'n profi symptomau pryder neu hwyliau isel bedwar offeryn gwahanol y gellir eu defnyddio fel opsiwn triniaeth cychwynnol. Fodd bynnag, mae NICE yn glir bod y sail dystiolaeth yn gyfyngedig iawn: mae astudiaethau'n fach, yn aml yn brin o gymaryddion, ac yn darparu tystiolaeth wan yn unig o welliannau mewn symptomau pryder. Mae bylchau allweddol eraill yn cynnwys effeithiolrwydd ar gyfer pobl ifanc niwroamrywiol a chyfraddau a rhesymau dros roi'r gorau i driniaeth. Mae sylfaen dystiolaeth yn brin i raddau helaeth. Mae hyn yn teimlo fel gwendid mawr yn yr ecosystem iechyd.

5.8 Cyllid: bylchau ac amrywiadau

461. Mae'n honiad a ailadroddir yn aml mai iechyd meddwl yw Sinderela'r GIG. Rydym wedi clywed dadlau cryf yn ystod yr adolygiad bod gwasanaethau dan straen ac yn cael eu tan-ariannu. Clywsom dystiolaeth bod iechyd meddwl yn derbyn llai na 10 y cant o wariant y GIG er gwaethaf cyfrif am 20 y cant o'r baich morbidrwydd (Ffigwr 26).⁴⁷⁷ Mae gwasanaethau iechyd meddwl plant a phobl ifanc yn derbyn tua 11 y cant o'r holl wariant ar iechyd meddwl, er gwaethaf y ffaith bod y rhai 18 oed ac iau yn cyfrif am 33 y cant o'r holl gysylltiadau â gwasanaethau iechyd meddwl.⁴⁷⁸
462. Ar gyfer 2026/27, rhagwelir y bydd gwariant ar iechyd meddwl yn cyrraedd £16.1 biliwn, cynnydd mewn termau real o tua £140 miliwn o'i gymharu â 2025/26.⁴⁷⁹ Mae nifer staff y GIG sy'n ymwneud â darparu gwasanaethau iechyd meddwl i blant a phobl ifanc wedi mwy na dyblu rhwng 2016 a 2025, gan dyfu o 7,965 FTE i 18,156 FTE. Nid yw'r twf hwn wedi bod yn gyfartal ym mhob grŵp staff, gyda chyfran gyffredinol y staff mewn rhai grwpiau proffesiynol yn gostwng. Mae cyfran y staff i lawr 7.5 pwynt canran ar gyfer nyrsio iechyd meddwl ac i lawr 5 pwynt canran ar gyfer seiciatreg plant a phobl ifanc.⁴⁸⁰
463. Ar y llaw arall, mae'r gweithlu wedi gweld cynnydd i'w groesawu yng nghyfran y rolau sy'n cefnogi Timau Cymorth Iechyd Meddwl, gan godi o 4 y cant yn 2016 i bron i 18 y cant yn 2025.⁴⁸¹ Mae Timau Cymorth Iechyd Meddwl bellach ar waith ac yn hygyrch i dros 50 y cant o ddisgyblion a dysgwyr mewn ysgolion a cholegau, gyda chynlluniau ar gyfer darpariaeth lawn erbyn 2029/30, ac mae hynny i'w groesawu.⁴⁸² Mae tystiolaeth gynyddol bod ymyrraeth iechyd meddwl mewn ysgolion yn helpu i leihau pryder ac iselder. Ond yn aml nid yw Timau Cymorth Iechyd Meddwl yn rhannu gwybodaeth gyda meddygon teulu. Mae'r bwlch rhwng cymorth cynnar yn yr ysgol a thriniaeth CAMHS arbenigol yn parhau i fod yn eang.
464. Ochr yn ochr â galwadau am fwy o fuddsoddiad mewn gwasanaethau iechyd meddwl, cawsom dystiolaeth gymhellol hefyd fod y ffordd y mae adnoddau presennol yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd yn is-optimidd. Mae amrywioldeb mewn gwariant a pherfformiad yn enfawr.

465. Mae buddsoddiad fesul plentyn a atgyfeirir yn amrywio o £548 i dros £2,500 rhwng byrddau gofal integredig.⁴⁸³ Mae angen heb ei ddiwallu yn amrywio o 5 y cant i 40 y cant o blant ag anghenion iechyd meddwl sy'n cael mynediad at ofal arbenigol.⁴⁸⁴ Mae'r GIG yn talu symiau anghyfartal iawn am ofal ac mae aneffeithlonrwydd dwfn yn y ffordd y caiff ei ddarparu. Mae hyn i gyd yn ychwanegu pwysau gwirioneddol at y ddatl y gellir gwella comisiynu'r gwasanaethau hyn yn sylweddol. Yn hollbwysig, nid yw cyllid wedi'i gysylltu â chanlyniadau ar hyn o bryd.

Ffigwr 26: Cyfran o gyllideb y GIG yn ôl lleoliad, ysbyty, cymuned, iechyd meddwl, gofal sylfaenol, 2015/16 i 2023/24

Fynhonnell: Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol, Cyfanswm gwariant net CCG/ICB a Chomisiynu Uniongyrchol, Tachwedd 2023

5.9 Gweithgaredd, nid canlyniadau

466. Cododd ymgysylltiad yr Adolygiad ag arweinwyr iechyd lleol bryder dwfn bod y system iechyd yn rhoi gormod o bwyslais ar weithgarwch clinigol a thargedau mynediad a rhy ychydig o atebolrwydd am ganlyniadau addysg neu gyflogaeth. Mae'r system iechyd wedi'i ffurfweddu ar gyfer triniaeth ysbeidiol, nid adferiad swyddogaethol cynaliadwy. Mae modelau ariannu yn gwobrwyo gweithgaredd a thrwybwn, nid a yw person ifanc yn dychwelyd i'r ysgol, yn cynnal addysg bellach neu'n symud ymlaen tuag at waith. Nid oes gan gomisiynwyr gymhellion i dargedu canlyniadau fel mynd i mewn i waith neu addysg ac nid ydynt bob amser yn cael eu galluogi i wneud hynny gyda hyblygrwydd ac ymreolaeth. Nid yw cyfranogiad yn ganlyniad y mae'r GIG yn gyfrifol amdano. Nid yw'r system ychwaith yn canolbwyntio digon ar wella swyddogaeth, adsefydlu na darpariaeth therapi

galwedigaethol. Yn rhy aml mae'n stopio wrth gael diagnosis a thriniaeth heb ofyn a all y person ifanc gymryd rhan mewn addysg neu waith o ganlyniad.

467. Yn waeth na'r bylchau mewn triniaeth, gall y rhyngweithio rhwng y system iechyd a'r system fudd-daliadau gyfyngu'n anfwriadol yn hytrach na hyrwyddo cyfranogiad. Mae'r system iechyd yn ardystio analluogrwydd. Y system fudd-daliadau sy'n ei weinyddu. Nid yw'r naill na'r llall yn cael ei gymell i gefnogi'r person ifanc yn ôl tuag at gyfranogiad. Y canlyniad yw bod anweithgarwch sy'n gysylltiedig ag iechyd, ar ôl mynd i mewn iddo, yn dod yn hunan-atgyfnerthol.
468. Y hysbyslen ar gyfer y methiant strwythurol hwn yw'r Nodyn Ffitrwydd. Unwaith y bydd pobl ifanc yn cael trafferth, nid yw'r system nodyn ffitrwydd yn annog cyfranogiad. Mae'r nodyn "ddim yn addas i weithio" diofyn yn gyflym i feddygon teulu dan bwysau ac yn aml yn ddisgwyliedig gan gleifion, ond anaml y mae'n creu cynllun ar gyfer aros mewn neu ddychwelyd i astudio neu weithio. Mae meddygon teulu wedi crybwyll diffyg hyfforddiant ar gwblhau'r nodyn ffitrwydd, diffyg gwybodaeth sy'n arwain at farnau diofyn o "ddim yn addas," a dim cymhelliant ariannol i gadw pobl mewn gwaith. Gyda thua 11 miliwn o nodiadau y flwyddyn yn Lloegr a'r mwyafrif helaeth, 94 y cant, wedi'u marcio fel "annigonol", mae llawer o bobl yn symud o absenoldeb byr i anweithgarwch hir heb addasiadau nac adolygiad. Mae hyn wedi bod yn gwaethygu ers y pandemig.⁴⁸⁵
469. Nid yw data nodiadau ffitrwydd cenedlaethol yn ôl oedran ar gael fel mater o drefn, ond, ar gyfer Credyd Cynhwysol, datganodd dros 100,000 o bobl ifanc nodyn ffitrwydd ac ymuno â'r Daith Iechyd yn 2025, gan fynd ymlaen i ddarparu cyfanswm o 300,000 o ddatganiadau nodyn ffitrwydd y flwyddyn honno. Mae hynny'n nifer syfrdanol o bobl ifanc sy'n cael eu gosod gan y GIG ar lwybr tuag at anweithgarwch hirdymor.⁴⁸⁶ Pan holwyd y gweithwyr gofal iechyd proffesiynol, ychydig iawn o weithwyr gofal iechyd proffesiynol oedd o'r farn y dylid cyhoeddi mwy o nodiadau ffitrwydd (9 y cant yn cytuno, 48 y cant yn anghytuno), neu fod y system nodiadau ffitrwydd yn rhoi'r gefnogaeth sydd ei hangen ar bobl ifanc (9 y cant yn cytuno, 49 y cant yn anghytuno).⁴⁸⁷
470. Y broblem sylfaenol yw bod y system yn gweithredu mewn termau deuaidd: addas neu anaddas, i mewn neu allan, yn bresennol neu'n absennol. Ymddengys nad yw'r opsiwn "gallai fod yn addas" yn cael ei ddefnyddio'n ddigonol, a allai awgrymu nad yw llawer o feddygon teulu yn hyderus i'w ddefnyddio'n rhagweithiol. Ac eto nid analluogrwydd parhaol yw'r hyn y mae llawer o bobl ifanc yn ei ddisgrifio, ond amrywioldeb. Mae llawer yn gallu astudio neu weithio ar rai dyddiau ond yn cael trafferth ar ddiwrnodau eraill. Nid ydynt yn disgrifio dewis anweithgarwch dros waith. Maent yn disgrifio rheoli cyfranogiad bregus mewn systemau nad ydynt wedi'u cynllunio ar gyfer amrywiad. Y nodyn ffitrwydd yw'r offeryn y mae'r rhesymeg ddeuaidd honno'n cael ei chymhwyso drwyddo. Nid yw nodyn "ddim yn addas" i berson 18 oed sydd erioed wedi gweithio yn oedi gyrfa. Mae'n atal un rhag cychwyn. Mae angen diwygio hyn yn sylfaenol.

5.10 Ynysu, nid integreiddio

471. Thema gyson o'n galwad am dystiolaeth a'n hymgysylltiad â phobl ifanc yw natur ynysig y ffordd y mae'r GIG yn gweithredu. Mae sawl ymdrech ar lefel leol i ddod â'r GIG ochr yn ochr ag asiantaethau cyhoeddus eraill, ond mae integreiddio wedi bod yn anodd ei gyflawni yn ymarferol. Mynegodd arweinwyr iechyd lleol bryderon ynghylch cyllid tymor byr, dameidiog sy'n tanseilio ymyrraeth gynnar a'r defnydd cyson o arbenigedd yn y sector gwirfoddol a chymunedol.
472. Hyd yn oed o fewn y GIG, mae gweithio ynysig yn gyffredin. Mae cyfathrebu gwael rhwng meddygon teulu, ysgolion, CAMHS ac atgyfeirwyr eraill yn cyfrannu at atgyfeiriadau amhriodol, cyfeirio gwael ac oedi.⁴⁸⁸ Lle mae gwasanaethau iechyd meddwl ac ysgolion yn methu â rhannu gwybodaeth, yn aml nid oes dull cydgysylltiedig o ofal, dim diwylliant o rannu cynlluniau gofal na chynlluniau amddiffyn plant, gan roi plant mewn perygl.⁴⁸⁹ Nid yw hyn yn gyfyngedig i CAMHS: Yn aml, nid yw Timau Cymorth Iechyd Meddwl mewn lleoliadau addysg yn rhannu gwybodaeth gyda meddygon teulu.
473. Mae'r newid o ofal iechyd pediatriig i ofal iechyd oedolion yn aml yn cyd-daro â phwyntiau pontio hollbwysig ar draws y llwybr addysg neu i gyflogaeth. Thema gyson o'r alwad am dystiolaeth oedd her pwyntiau trosglwyddo a dibynnau. Mae'r symud o ofal pediatriig i ofal oedolion yn un pwynt perygl o'r fath i bobl ifanc agored i niwed sydd mewn perygl o ddod yn NEET. Mae bylchau rhwng CAMHS a gwasanaethau iechyd meddwl i oedolion yn golygu bod pobl yn cael eu gadael heb ofal ar gyfnodau critigol.⁴⁹⁰ Caiff trawsnewidiadau eu trin yn anhyblyg ac yn weinyddol yn hytrach nag yn seiliedig ar anghenion y claf. Yn aml, caiff pobl ifanc eu symud i wasanaethau i oedolion yn 18 oed er gwaethaf canllawiau y dylai cyfnodau pontio adlewyrchu aeddfedrwydd ac amgylchiadau unigol.⁴⁹¹ Mae cynllunio gwael yn golygu bod rhai'n methu â dilyn y bylchau, gan gynnwys achosion lle mae CAMHS wedi rhyddhau pobl ifanc heb atgyfeiriad effeithiol ymlaen. Mae rhai yn mynd ymlaen i brofi dirywiad difrifol neu hyd yn oed dirywiad sy'n peryglu bywyd yn eu cyflwr.⁴⁹²
474. Mae'r gweithio ynysig hwn yn ymestyn ymhell y tu hwnt i'r GIG. Mae integreiddio ar draws iechyd, addysg, cyflogaeth a systemau lleol ehangach yn parhau i fod yn rhannol ac yn anghyson. Mae llinellau atebolrwydd ar gyfer cyflawni canlyniadau cyfranogiad gwell yn aneglur ac yn wan. Ni chaiff data ei rannu ar draws elfennau ynysig. Nid yw'r ffiniau daearyddol rhwng iechyd, addysg a llywodraeth leol yn cyd-fynd. Nid oes unrhyw sefydliad sengl yn dal darlun cyflawn o daith person ifanc. O ystyried iechyd meddwl, gofynnwyd i weithwyr gofal iechyd proffesiynol a arolygwyd gennym ddewis y tair ffordd orau y gallai'r system iechyd chwarae rhan fwy effeithiol wrth leihau nifer y bobl ifanc sy'n NEET. Lleihau amseroedd aros oedd yr ateb mwyaf poblogaidd, ac yna gwell cyfeirio at gymorth anghlinigol a dull mwy teilwredig/cyfannol o ofal. Roedd dros hanner yr ymatebwyr i'r arolwg o'r farn nad oedd digon o wasanaethau nad ydynt yn rhan o'r GIG yn eu hardal i

gyfeirio cleifion atynt am gymorth anghlinigol i wella iechyd neu lesiant meddwl neu gorfforol cleifion.⁴⁹³

475. Mae gan y GIG ymgysylltiad cyfyngedig â chyflogwyr hefyd. Os yw cyfranogiad mewn gwaith i ddod yn ganlyniad iechyd, mae angen i'r system iechyd ddeall y farchnad lafur y mae'n ceisio dychwelyd pobl ifanc iddi. Ychydig o dystiolaeth sydd o ymgysylltiad systematig gan y GIG â chyflogwyr ar addasiadau i'r gweithle, dychweliadau graddol neu gyflogaeth â chymorth i bobl ifanc â chyflyrau iechyd. Mae adolygiad Cadwch Brydain yn Gweithio, dan arweiniad Syr Charlie Mayfield, yn cadarnhau hyn.⁴⁹⁴ Mae cyflogwyr yn absennol i raddau helaeth o'r sgwrs am iechyd a gwaith. Mae'r GIG yn trin cleifion. Mae cyflogwyr yn rheoli absenoldeb. Does neb yn rheoli'r dychweliad. Mae meddygon teulu yn cyhoeddi nodiadau ffitrwydd heb gysylltiad â'r cyflogwr. Mae'r cyflogwr yn derbyn tystysgrif ond yn aml dim canllawiau ar addasiadau. Nid oes cysylltiad systematig rhwng y ddau. Mae darpariaeth iechyd galwedigaethol yn anghyfartal iawn: dim ond tua 45 y cant o weithwyr sydd â mynediad at wasanaethau iechyd galwedigaethol, gyda'r ddarpariaeth ar ei hisaf ymhlith cyflogwyr llai ac mewn sectorau â chyflog is, sef yn union y swyddi lefel mynediad y mae pobl ifanc fwyaf tebygol o'u meddiannu.⁴⁹⁵
476. Mae Mayfield yn dadlau, ac rwy'n cytuno, y dylid trin y gweithle fel lleoliad ar gyfer gwella iechyd, nid dim ond cyrchfan ar ôl adferiad. Gall gwaith fod yn therapiwtig. Ond dim ond os yw'r system iechyd a chyflogwyr wedi'u cysylltu. I bobl ifanc â chyflyrau iechyd sy'n ceisio dechrau gweithio am y tro cyntaf, prin fod y cysylltiad hwnnw'n bodoli. Disgwylir iddyn nhw lywio ar eu pennau eu hunain y bwlch rhwng system iechyd nad yw'n ystyried eu cyflogaeth a chyflogwr nad yw'n deall eu cyflwr. Mae hynny'n fethiant dylunio. Mae angen i'r system iechyd a chyflogwyr fod yn berchen arno.

5.11 Beth sy'n cael ei wneud

477. Mae Cynllun Iechyd Deng Mlynedd Lloegr ar gyfer y GIG yn ceisio goresgyn y diffyg integreiddio hwn drwy greu cenhedlaeth newydd o sefydliadau iechyd integredig i ddal y gyllideb iechyd gyfan ar gyfer poblogaeth leol ddiffiniedig drwy symleiddio sut mae llywodraeth leol a'r GIG yn cydweithio, a thrwy wneud ICBs yn gyd-ffiniol ag awdurdodau strategol.⁴⁹⁶ Dylai hynny roi cymhelliant i systemau iechyd lleol integreiddio'n fwy effeithiol â gwasanaethau lleol eraill ac ymyrryd yn gynharach i helpu i atal pobl ifanc sydd mewn perygl o ddod yn NEET.
478. Mae'r Cynllun Iechyd Deng Mlynedd yn gosod disgwyliadau i Gyrrff Gofal Integredig sefydlu targedau canlyniadau mesuradwy ar anweithgarwch economaidd a diweithdra, yn seiliedig ar y model Cyflymydd Iechyd a Thwf. Dechreuodd tri ICB arloesol, Gorllewin Swydd Efrog, De Swydd Efrog, a Gogledd-ddwyrain a Gogledd Cumbria, o fis Ebrill 2025 ymlaen weithio gyda phartneriaid lleol i brofi dull lle cânt eu dwyn i gyfrif am yr effaith ar statws gwaith pobl, trwy ddull bio-seicogymdeithasol o ymyrraeth gynnar ac atal, gyda dau o'r tri yn

canolbwyntio ar garfannau NEET.⁴⁹⁷ Mae'r Cyflymyddion Iechyd a Thwf hefyd yn ceisio cryfhau dull system o ymdrin â gwaith ac iechyd, ac i ymgorffori gwaith da fel canlyniad iechyd mewn gwasanaethau iechyd a gofal. Mae WorkWell, gwasanaeth sy'n darparu asesiad cyfannol o anghenion gwaith ac iechyd i'r rhai dros 16 oed,⁴⁹⁸ ac Arloeswyr Gwarant Ieuenctid sy'n profi dulliau arloesol o nodi a chefnogi pobl 18 i 21 oed sydd mewn perygl, yn cynrychioli camau cadarnhaol pellach.⁴⁹⁹

479. Yn ogystal, bydd y strategaeth iechyd meddwl newydd ar gyfer Lloegr sy'n cael ei datblygu drwy Gynllun Iechyd 10 Mlynedd y Llywodraeth yn gosod cyfeiriad newydd ar gyfer y system iechyd meddwl. Bydd yn canolbwyntio ar ymateb yn gynharach ac yn fwy cymesur, gan ymyrryd cyn i ofid waethgu i ddiagnosis neu argyfwng, fel y gall pobl aros yn weithgar a chymryd rhan mewn addysg, gwaith, bywyd teuluol a'u cymunedau.
480. Dylid croesawu bod y Cynllun Iechyd Deng Mlynedd hefyd yn anelu at leihau cyfran y gwariant ar ofal ysbyty, gyda buddsoddiad cyfrannol mwy mewn gofal y tu allan i'r ysbyty, a symud i osod cyllidebau tymor hwy a chyllid yn seiliedig ar ganlyniadau ar gyfer systemau iechyd lleol. Nod y newidiadau hyn yw rhoi cymhelliant i symud tuag at ofal sy'n fwy seiliedig ar werth. Mae'r rhain i gyd yn newidiadau strategol i'w croesawu. Nid a yw'r cyfeiriad teithio yn gywir yw'r cwestiwn, ond, fel gyda diwygiadau i'r system addysg, a fydd cyflymder a graddfa'r newid yn cyd-fynd â chyflymder a graddfa'r argyfwng.
481. Nid oes consensws eto ynghylch i ba raddau y dylai cyfranogiad yn y farchnad lafur fod yn ganlyniad penodol i'r GIG. Mae angen datrys y ddatl honno. Nes bod y system iechyd yn derbyn bod helpu pobl ifanc i gael addysg a gwaith yn rhan o'i chenhadaeth graidd, nid yn ychwanegiad dewisol, bydd yn parhau i drin symptomau argyfwng y mae'n helpu i'w barhau.

5.12 Casgliad

482. Mae pennod iechyd yr adolygiad hwn yn adrodd stori a ddylai beri pryder i unrhyw un sy'n poeni am ddyfodol pobl ifanc yn y wlad hon.
483. Mae cenhedlaeth mewn trallod gwirioneddol. Nid yw'r gofid yn cael ei ddychmygu, ond yn aml mae'n amharu'n ddifrifol ar ei swyddogaeth. Mae'n fesuradwy mewn cyfraddau cyfranogiad, mewn data presenoldeb, mewn hawliadau budd-daliadau, yn nhystiolaeth pobl ifanc eu hunain. I gyfran gynyddol o'r boblogaeth NEET, iechyd yw'r prif rwystr i'w dyfodol. Ond nid yw'r system – gan gynnwys iechyd – yn ymdopi â maint newydd yr her y mae'n ei hwynebu.
484. Mae'n eu methu oherwydd nad oedd y GIG wedi'i gynllunio ar gyfer hyn. Yn hanesyddol, ni ofynnwyd amdano, ni chafodd ei ariannu na'i fesur erioed i gyflawni cyfranogiad. Adeiladwyd y GIG ar gyfer salwch ysbeidiol a thriniaeth aciwt, nid ar gyfer cenhedlaeth sy'n cyflwyno â phryder, iselder, cyflyrau niwroddatblygiadol ac anghenion sy'n gorgyffwrdd ac sydd angen cefnogaeth barhaus a chydlynol ar draws iechyd, addysg a chyflogaeth. Mae'r

hyn y mae pobl ifanc yn ei gyflwyno nawr wedi newid yn sylfaenol, o ran cyfaint, cymhlethdod ac yn anad dim o ran goruchafiaeth iechyd meddwl. Nid yw'r system wedi newid gydag ef. Mae gwasanaethau sydd wedi'u ffurfweddu ar gyfer byd lle'r oedd iechyd meddwl yn bryder eilradd bellach yn cael eu llethu gan realiti lle mae'n brif ysgogydd datgysylltiad.

485. Nid yw'r system erioed wedi ystyried helpu pobl ifanc i gael addysg neu waith fel rhan o'r hyn y mae'n ei wneud. Gall person ifanc gael diagnosis, triniaeth a rhyddhau o'r ysbyty a dal ddim bod yn agosach at ail-ymgysylltu ag addysg na chyflogaeth. Mae'r system iechyd yn trin symptomau. Mae'n gwneud hynny gydag ymroddiad ac yn aml gyda rhagoriaeth glinigol. Ond nid yw trin symptomau tra bod y llwybr i gyfranogiad yn chwalu o amgylch y claf yn ddigon da. Rhaid i'r cwestiwn y dylai'r system fod yn ei ofyn symud o “faint o bobl ifanc sydd â chyflwr” i “beth sy'n galluogi pobl ifanc i barhau i ymgysylltu ag addysg, gwaith a bywyd cyffredin”. Nid troi'r GIG yn wasanaeth cyflogaeth yw'r dasg, ond sicrhau bod triniaeth, cefnogaeth ac adferiad yn cael eu barnu yn ôl a ydynt yn helpu pobl ifanc i gymryd rhan yn y bywydau maen nhw'n ceisio'u hadeiladu.
486. Mae bod mewn gwaith da yn dda i lesiant. Mae cael mwy o bobl mewn gwaith yn tyfu'r economi ac yn creu mwy o dderbyniadau treth i ariannu gwasanaethau cyhoeddus, gan gynnwys y GIG ei hun. Mae cylch rhinweddol yn aros i gael ei ddatgloi. Ond ni fydd yn datgloi ei hun. Mae'n ei gwneud yn ofynnol i'r system iechyd wneud rhywbeth nad yw erioed wedi cael ei ofyn i'w wneud: cymryd cyfrifoldeb nid yn unig am a yw person ifanc yn cael ei drin, ond am a ydynt yn gallu cymryd rhan yn y bywyd y bwriedir i driniaeth ei wneud yn bosibl. Mae'r ffordd y mae'r system iechyd yn gweithio heddiw yn methu â chyflawni hynny.
487. I genhedlaeth o bobl ifanc y mae eu hiechyd yn brif rwystr i'w dyfodol, nid methiant technegol yw hynny, ond un dylunio - ac un na all y wlad hon ei fforddio mwyach.

Chapter 6: Gwladwriaeth les heb ei chynllunio ar gyfer cyfranogiad

488. Gwrthodir y cyfle i ormod o bobl ifanc ennill neu ddysgu. Fel y mae penodau blaenorol yn ei ddangos, mae achosion hyn i raddau helaeth i fyny'r afon o'r system les: mewn addysg, iechyd, a'r farchnad lafur. Ond mae'r system les yn bwysig oherwydd dyma'r sefydliad gwladol sydd fwyaf tebygol o ddod ar draws pobl ifanc ar ôl i systemau eraill fethu. Gall sut mae'n gweithio naill ai waethygu'r methiannau hynny neu helpu i'w hatal.
489. Mae gan y system les sawl swyddogaeth hanfodol o ran pobl ifanc. Rhaid iddo ddarparu cymorth incwm i'r rhai sydd heb ddod o hyd i waith eto neu sydd wedi rhoi'r gorau iddi. Rhaid iddo ddarparu diogelwch ariannol gwirioneddol a chefnogaeth ar gyfer byw'n annibynnol i bobl ifanc ag anabledau difrifol neu barhaus na fyddant yn gallu gweithio. I bobl ifanc yn benodol, mae gan y system les un pwrpas craidd arall - nid yn unig bod yn rhwyd ddiogelwch hanfodol, ond i weithredu fel man cychwyn i gyfranogiad. Ond nid yw'r system les yn cefnogi pobl ifanc i ennill na dysgu ar hyn o bryd.
490. Mae bron i 1 filiwn o bobl ifanc yn y DU nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Mae dadansoddiad ar gyfer yr Adolygiad hwn wedi datgelu, o'r bobl ifanc sy'n NEET yn Lloegr, mai dim ond tua un o bob pump sy'n cael cymorth cyflogaeth ystyrion gan y system fudd-daliadau. Mae tua hanner wedi'u "cuddio" o'r system fudd-daliadau yn gyfan gwbl - nid ydynt yn hawlio budd-daliadau felly nid ydynt yn derbyn unrhyw gymorth cyflogaeth drwy'r Adran Gwaith a Phensiynau.⁵⁰⁰
491. O'r rhai sy'n hawlio budd-daliadau, dim ond tua thraean – fel arfer y rhai sy'n wynebu'r rhwystrau lleiaf i weithio – sy'n cael cymorth ystyrion i ddod o hyd i swydd.⁵⁰¹ Mae'n dilyn bod canlyniadau cyfranogiad yn wan yn yr un modd: ymhlith y rhai sy'n hawlio budd-dal iechyd neu anabled gyntaf rhwng 16 a 24 oed, mae bron i hanner yn parhau i fod allan o waith neu addysg 15 mlynedd yn ddiweddarach.⁵⁰²
492. Mae'r methiannau hyn yn y system les yn helpu esbonio pam mae lefelau cynyddol o bryder ymhlith pobl ifanc yn y DU yn trosi'n lefelau uwch o anweithgarwch economaidd nag mewn gwledydd cymharol. Er enghraifft, mae gan bobl ifanc yn yr Iseldiroedd lefelau uchel tebyg o gyflyrau pryder â'r rhai yn y DU, ond mae'r gyfradd NEET yno yn llai na thraean o'n cyfradd ni.⁵⁰³ Er nad lles yw prif achos cyfranogiad gwael pobl ifanc - mae hynny'n gorwedd i fyny'r afon o'r systemau budd-daliadau a chymorth cyflogaeth - mae'n aml yn ei waethygu. Nid yw hyn yn gynaliadwy, naill ai i'r bobl ifanc eu hunain nac i'r trethdalwr sy'n talu pris y methiant system hwn, yn enwedig gan fod canlyniadau cyfranogiad yn y farchnad lafur yn dirywio dros amser.
493. Yn y bennod hon, rydym yn dangos sut mae'r ffordd y mae'r system les wedi'i threfnu yn cynhyrchu cyfuniad gwael o ganlyniadau: mae budd-daliadau iechyd ac anabled yn

defnyddio cyfran fwyfwy o wariant cyhoeddus ac eto rhywsut mae'r system yn dal i fetu â buddsoddi digon mewn cefnogaeth i alluogi pobl ifanc i gymryd rhan. I raddau helaeth mae hynny hefyd oherwydd ei fod yn cynnwys gormod o gymhellion wedi'u cynllunio'n wael a all atal cyfranogiad ac yn hytrach annog goddefgarwch budd-daliadau.

494. Mae hyn yn groes i'r hyn y mae pobl ifanc eu hunain yn dweud eu bod nhw ei eisiau. O blith pobl ifanc sy'n hawlio budd-daliadau anabledd neu iechyd, mae tystiolaeth arolwg yn dangos bod 19 y cant eisoes mewn gwaith, mae 49 y cant yn credu y gallent weithio naill ai nawr pe bai'r swydd neu'r gefnogaeth gywir ar gael, neu yn y dyfodol pe bai eu hiechyd yn gwella, a dim ond 32 y cant sy'n teimlo na fyddant byth yn gallu gweithio neu weithio eto.⁵⁰⁴ Canfu tystiolaeth o'n harolygon o bobl ifanc sy'n NEET fod 64 y cant o'r rhai a holwyd eisiau gweithio neu wneud prentisiaeth a bod 19 y cant arall eisiau mynd i addysg neu hyfforddiant.⁵⁰⁵ Nid dyna mae'r system les yn ei alluogi. Mae person ifanc a hawliodd fudd-daliadau iechyd ac anabledd am y tro cyntaf yn 2019 34 y cant yn fwy tebygol o fod yn NEET ar ôl 5 mlynedd na'r rhai a hawliodd am y tro cyntaf yn 2010.
495. Nid oes gan y DU system les sy'n trin cyfranogiad fel amcan craidd i bobl ifanc. Yn lle hynny, mae'n rhy aml yn ymateb i ymddieithrio'n hwyr yn hytrach na'i atal yn gynnar, ac yn rhy aml mae'n gwneud iawn am allgáu yn fwy effeithiol nag y mae'n helpu pobl ifanc i symud yn ôl tuag at gyfranogiad. Mae wedi'i gynllunio yn y fath fodd fel y gall llawer o bobl ifanc deimlo eu bod yn peryglu incwm diogel o £2,000 neu fwy mewn budd-daliadau bob mis os ydynt yn rhoi cynnig ar waith.⁵⁰⁶
496. Yng ngweddill y bennod hon, rydym yn dangos sut mae'r methiant hwnnw'n digwydd mewn chwe phrif ffordd.

6.1 Mae buddsoddi mewn budd-daliadau yn cael blaenoriaeth dros gymorth cyflogaeth

497. Yn yr atodiad i'r bennod hon, rydym yn amlinellu'r prif fuddion a'r dulliau cymorth cyflogaeth sydd ar gael i bobl ifanc. Nid yw adnoddau ar draws y system lles yn cael eu dyrannu yn unol â graddfa'r heriau cyfranogiad. Mae'r proffil gwariant yn datgelu system a gynlluniwyd i ddarparu incwm drwy fudd-daliadau, nid i gefnogi newidiadau i waith.
498. At ei gilydd, mae Llywodraeth y DU yn gwario tua £8.1 biliwn y flwyddyn ar fudd-daliadau yn uniongyrchol i bobl ifanc drwy'r system lles.⁵⁰⁷ O hyn, mae £4.6 biliwn yn cael ei wario ar gymorth incwm sy'n seiliedig ar brawf modd drwy Gredyd Cynhwysol, ac mae £0.8 biliwn ohono ar Wariant Iechyd Credyd Cynhwysol sy'n ychwanegiad i'r rhai a asesir fel rhai sydd â gallu cyfyngedig i weithio neu weithgaredd sy'n gysylltiedig â gwaith. Gwariwyd tua £3.2 biliwn ar fudd-daliadau anabledd drwy'r Taliad Annibyniaeth Personol, sydd ar gael i bobl sydd mewn gwaith ac allan o waith ac sy'n anelu at gynyddu annibyniaeth drwy ddarparu cymorth ariannol tuag at y costau ychwanegol y gall pobl anabl eu hwynebu. Yn yr Alban mae hyn wedi cael ei ddisodli gan y Taliad Anabledd Oedolion.

499. Gallem edrych ar hyn a dod i'r casgliad bod y system yn gweithio i ddarparu incwm ac annibyniaeth i bobl ifanc sydd ei angen. Drwy'r alwad am dystiolaeth a'n hymgysylltiad â sefydliadau Pobl Anabl, elusennau a phobl ifanc eu hunain, mae'n amlwg na fydd rhai pobl ifanc anabl byth yn gallu gweithio ac yn wynebu rhwystrau eithriadol o uchel i fathau eraill o gyfranogiad. Rhaid i'r system fudd-daliadau amddiffyn y grwpiau hyn bob amser. Mae hefyd yn amlwg iawn o'n hymgysylltiad bod pobl ifanc anabl eisiau cymryd rhan a bod llawer, gyda'r gefnogaeth gywir, yn gallu cael swydd, cwrs neu hyfforddiant. Rhaid i'r system fudd-daliadau ddiwallu anghenion y rhai na fyddant byth yn gallu gweithio a'r rhai sydd wir eisiau gwneud hynny.
500. Ond i'r grŵp o bobl ifanc sy'n gallu ac sydd eisiau cymryd rhan yn y farchnad lafur, nid yw'r system yn gweithio. Yn 2024/25 gwariodd yr Adran Gwaith a Phensiynau lai na £0.2 biliwn yn ariannu rhaglenni cymorth cyflogaeth i bobl ifanc, ynghyd â chyfran o'r £1.4 biliwn a wariwyd ar weithgarwch canolfannau gwaith i bob oed.^g At ei gilydd, rydym yn amcangyfrif, yn 2024/25, am bob £1 a wariodd yr Adran Gwaith a Phensiynau ar gymorth cyflogaeth i bobl ifanc, bod tua £25 wedi'i wario ar fudd-daliadau i bobl ifanc.⁵⁰⁸
501. Dull y DU ers degawdau fu talu'r bil am lefel strwythurol uchel o anweithgarwch ymhlith pobl ifanc, yn hytrach na buddsoddi i'w atal yn y lle cyntaf.
502. Dylid croesawu bod y Llywodraeth wedi cydnabod yr angen am fwy o gefnogaeth i bobl ifanc a mwy o gyfleoedd iddyn nhw. Mae ei fuddsoddiad ychwanegol o £2.5 biliwn mewn Gwarant Ieuenctid newydd a'r Ardoll Twf a Sgiliau dros y tair blynedd nesaf, yn cyflwyno cefnogaeth sylweddol yn bennaf i bobl ifanc ddi-waith a bydd yn datgloi hyd at hanner miliwn o gyfleoedd i ennill a dysgu dros y tair blynedd nesaf. Mae hefyd wedi cymryd camau i fynd i'r afael â bylchau yn y ddarpariaeth ar gyfer pobl anabl a'r rhai sydd â chyflyrau iechyd o oedran gweithio, trwy fuddsoddiad o £3.5 biliwn yn Llwybrau at Waith dros y Senedd hon i warantu cynnig o gymorth personol ar gyfer gwaith, iechyd a sgiliau.
503. Mae'r mesurau hyn yn angenrheidiol. Fodd bynnag, mae'r cyllid hwn wedi'i wasgaru dros y senedd, mae'r cynnig ieuencid yn canolbwyntio'n bennaf ar bobl ifanc ddi-waith yn hytrach na phobl ifanc anweithgar, ac nid yw Llwybrau at Waith wedi'i deilwra'n benodol i bobl ifanc ar hyn o bryd. Disgwylir i wariant budd-daliadau ar bobl ifanc ar gyfer PIP yn unig godi i £6.5 biliwn erbyn 2031/32. Os bydd gwariant ar gymorth cyflogaeth yr Adran Gwaith a Phensiynau yn parhau ar y lefelau sy'n cael eu hariannu ar hyn o bryd drwy'r Warrant Ieuenctid, rydym yn amcangyfrif, erbyn 2030/31, am bob £1 y mae'r Adran Gwaith a Phensiynau yn ei gwario ar gymorth cyflogaeth i bobl ifanc, y bydd tua £10 yn cael ei wario

^g Gwariwyd £1.4 biliwn mewn Canolfannau Gwaith i ddarparu cymorth cyflogaeth yn 2024/25 (cost uniongyrchol enwol, ac eithrio gwariant ar ystadau a chostau corfforaethol). Nid oes dadansoddiad yn ôl oedran o gyllid Canolfannau Gwaith ar gael. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansodol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

ar gymorth lles i bobl ifanc.⁵⁰⁹ Nid yw hwn yn lledaeniad o fuddsoddiad sy'n blaenoriaethu cyfranogiad. Mae'n ddewis buddsoddi sy'n blaenoriaethu trosglwyddiadau incwm.

6.2 Methiant i flaenoriaethu ymyrraeth gynnar i atal pobl ifanc rhag mynd yn NEET

504. Mae gan y system lles gysylltiad parhaus â llawer o'r plant sydd mewn perygl uchaf o ddod yn NEET, yn aml o oedran cynnar. Mae mwyafrif y rhai sy'n cael DLA Plant, er enghraifft, yn ei gael erbyn 8 oed.⁵¹⁰ Telir budd-dal plant o enedigaeth ac, yn dibynnu ar eu hincwm, mae aelwydydd yn parhau i'w dderbyn ac Elfen Plant Credyd Cynhwysol ar gyfer pobl ifanc 16 i 20 oed sydd wedi cofrestru mewn addysg amser llawn gymeradwy. Ar wahân i awgrymiadau i riant roi gwybod am berson ifanc sy'n gadael addysg amser llawn gymeradwy, nid oes unrhyw fonitro o bresenoldeb na chyswllt â'r person ifanc. Mae hyn er gwaethaf y ffaith nad yw rhwng 7 y cant a 15 y cant o bobl ifanc ar draws cymwysterau a gymeradwywyd i'w hadrodd mewn mesurau perfformiad 16-19 oed yn cwblhau prif nod dysgu eu rhaglenni astudio.⁵¹¹

Cyn 18 oed, unig amcan y system lles yw cefnogi gyda chostau byw a helpu aelwyd y plentyn gyda chostau ychwanegol, er enghraifft anabled. Mae cyswllt yn ymwneud â phenderfynu a yw rhywun yn gymwys i gael cymorth budd-daliadau ac oni bai bod person ifanc yn hawlio budd-dal allan o waith, nid yw cyfranogiad yn bwnc trafodaeth er gwaethaf y ffaith:

505. Bydd gan y rhai sy'n derbyn DLA plant ac sydd â EHCP ar waith gyfradd NEET o 50 y cant pan fyddant yn cyrraedd 22 oed (o'i gymharu â 14 y cant ar gyfer plant heb DLA plant na darpariaeth AAA);⁵¹² Roedd 68 y cant o'r llwyth achosion PIP 16 i 24 oed yn derbyn Lwfans Byw i'r Anabl fel plant yn flaenorol;⁵¹³ Bydd dros ddwy ran o dair o'r hawlwyd DLA plant sy'n symud ymlaen i PIP yn hawlio Credyd Cynhwysol o fewn chwe blynedd i wneud hawliad. Bydd hanner yr holl hawlwyd DLA Plant i PIP yn hawlio Credyd Cynhwysol iechyd.⁵¹⁴

506. Gallem edrych ar hyn a phenderfynu bod y system yn gweithio i ddarparu incwm ac annibyniaeth i bobl ifanc sydd ei angen. Drwy'r alwad am dystiolaeth a'n hymgysylltiad â Sefydliadau Pobl Anabl, elusennau a phobl ifanc eu hunain, mae'n amlwg na fydd rhai pobl ifanc anabl byth yn gallu gweithio ac yn wynebu rhwystrau eithriadol o uchel i fathau eraill o gyfranogiad. Rhaid i'r system fudd-daliadau amddiffyn y grwpiau hyn bob amser. Mae hefyd yn amlwg iawn o'r ymgysylltiad a'r dystiolaeth hon fod pobl ifanc anabl eisiau cymryd rhan a bod llawer yn gallu gwneud hynny gyda'r gefnogaeth, y swydd, y cwrs neu'r hyfforddiant cywir. Rhaid i'r system fudd-daliadau ddiwallu anghenion y rhai na fyddant byth yn gallu gweithio a'r rhai sydd wir eisiau gwneud hynny ond sydd ar hyn o bryd yn brin o system a gynlluniwyd i gefnogi cyfranogiad.

507. Mewn cyferbyniad, yng Nghymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon, mae Lwfans Cynhalieth Addysg o rhwng £30-£40 yr wythnos yn darparu cymorth ariannol pellach i bobl ifanc o

deuluoedd incwm isel sy'n aros mewn addysg gyda thaliad yn seiliedig ar bresenoldeb rheolaidd yn yr ysgol neu'r coleg. Mae'r Lwfans Cynhaliaeth Addysg yn darparu un ffordd o atal pobl ifanc rhag ymddieithrio o addysg yn gynnar ond mae tystiolaeth o'i effaith yn gymysg. Dangosodd gwerthusiad IFS o'r LCA yn Lloegr, er ei fod wedi cynyddu cyfranogiad mewn addysg amser llawn ymhlith pobl ifanc 16 i 19 oed ar incwm is, fod hyn yn bennaf yn dod gan fyfyrwyr a fyddai wedi bod yn astudio neu'n hyfforddi'n rhan-amser. Dangosodd y gwerthusiad hefyd nad oedd unrhyw effaith ar gyrhaeddiad ac y gallai'r polisi fod wedi lleihau enillion a chyflogaeth ychydig yn y tymor hwy.⁵¹⁵

508. Serch hynny, yn gyffredinol, mae'r system les yn trin llawer o'i rhyngweithiadau â phobl ifanc fel rhai gweinyddol, yn hytrach nag fel cyfleoedd cynnar i ymyrryd i atal pobl ifanc rhag cyfranogi neu syrthio ymhellach i ddatgysylltiad. Nid yw'r system les ychwaith yn gweithio ar y cyd â gwasanaethau cyhoeddus allweddol eraill i wneud y mwyaf o gyfleoedd pobl ifanc yn y farchnad lafur. Mae'r system addysg, er enghraifft, yn ei gwneud yn ofynnol i bobl sydd â EHCP ar waith gael adolygiad Blwyddyn 9 i ddechrau cynllunio ar gyfer trosglwyddiad y person ifanc i fywyd fel oedolyn, gan gwmpasu cyflogaeth, byw'n annibynnol a chyfranogiad mewn cymdeithas. Mae hyn yn gadarnhaol, ond nid yw'r adolygiad hwnnw wedi'i gydlynw â'r system lles, a fydd yn ymarferol yn sefydliad sy'n derbyn y rhan fwyaf o bobl NEET yn y cyfnod pontio i fod yn oedolion.
509. Byddai system les a gynlluniwyd i hyrwyddo cyfranogiad yn blaenoriaethu buddsoddiad cynnar er mwyn atal pobl ifanc rhag mynd yn NEET, syrthio i anweithgarwch hirdymor, a syrthio i dderbyn budd-daliadau drud hirdymor. Ond nid dyma'r system les sydd gennym heddiw.

6.3 Cymorth ymarferol annigonol i alluogi pobl ifanc sâl neu anabl i gael gwaith

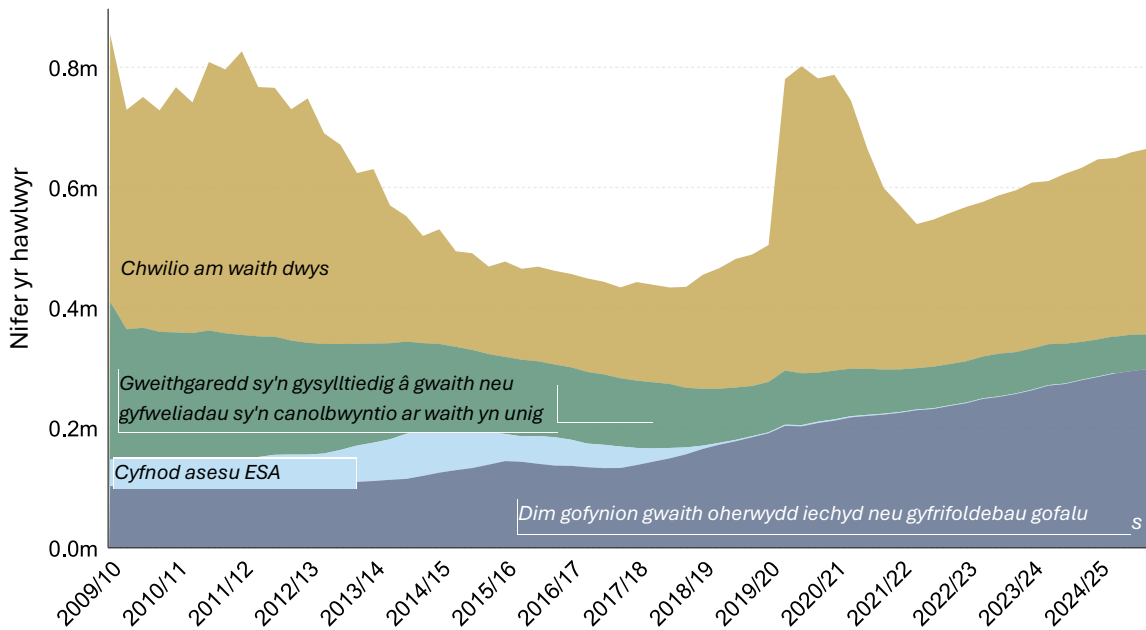
510. Mae Pennod 1 yn dangos bod mwy o bobl ifanc yn syrthio i anweithgarwch economaidd oherwydd afiechyd wrth wraidd yr her NEET bresennol. Ac eto, y grŵp hwn yn union sydd â'r lleiaf o fynediad at gefnogaeth i gymryd rhan gan y system les ac sydd heb unrhyw ofyniad o gwbl i gymryd rhan mewn unrhyw sgwrs na gweithgaredd sy'n gysylltiedig â gwaith. Mae'r rhai sy'n cael eu hasesu fel rhai sydd â'r rhwystrau mwyaf i weithio yn cael eu rhoi yn y grŵp Gallu Cyfyngedig ar gyfer Gweithgaredd Cysylltiedig â Gwaith (LCWRA) mewn Credyd Cynhwysol ac nid oes ganddynt unrhyw amodoldeb na disgwyliadau gwaith. Nid yw'n syndod mai dim ond 1 o bob 100 o bobl ifanc yn y grŵp LCWRA sy'n symud i swydd bob mis.⁵¹⁶
511. Cyfle allweddol i ymgysylltu â phobl ifanc cyn iddynt ddod yn anweithgar yn y tymor hir yw pan fyddant wedi nodi bod ganddynt gyflwr iechyd ac yn aros am Aseiad Gallu i Weithio. Mae 48,000 o bobl ifanc yn y sefyllfa hon ar hyn o bryd, gyda llawer yn aros tri mis am aseiad.⁵¹⁷ Ac eto dim ond 1 i 2 funud o amser hyfforddwr gwaith yr wythnos maen nhw'n ei

dderbyn.^h Yn y mwyafrif helaeth o achosion, mae pob gofyniad sy'n gysylltiedig â gwaith hefyd yn cael ei hepgor.

512. Mae'r Nodiadau Ffitrwydd a dderbynnir gan bobl ifanc sy'n aros am Asesiad Gallu i Weithio hefyd yn methu ag annog cyfranogiad ar y cam hwn o daith iechyd person ifanc. Ar hyn o bryd, dyma'r unig ryngweithio gofynnol rhwng y system les a'r GIG, a ddefnyddir fel arfer fel tystiolaeth ar gyfer gosod pobl ar y daith iechyd a lleihau eu gofynion amodoldeb. Roedd 93 y cant o'r nodiadau ffitrwydd yn nodi nad oedd unigolion yn ffit i weithio; ychydig iawn sy'n nodi'r rhwystrau y mae angen eu dileu i alluogi pobl i gymryd rhan yn y farchnad lafur neu gyfleoedd eraill i ddysgu neu hyfforddi.⁵¹⁸
513. Mae'r diffyg cefnogaeth sydd ar gael yn cael ei waethygu gan y nifer cynyddol o bobl ifanc sy'n cael eu categorio fel rhai sydd â Gallu Cyfyngedig i Weithio neu Weithgaredd sy'n Gysylltiedig â Gwaith. Canfu Resolution Foundation fod nifer y bobl ifanc allan o waith sy'n derbyn budd-daliadau sy'n seiliedig ar brawf modd ac nad oes angen iddynt ymgysylltu â gwasanaethau cymorth cyflogaeth bron wedi dyblu o 160,000 yn 2019 i 300,000 ar ddiwedd 2025 (Ffigwr 27).⁵¹⁹

^h Mae gan Hyfforddwyr Gwaith fanc amser hyblyg o 22 munud y chwarter i ddarparu cefnogaeth a chyngor ychwanegol i bobl yn rhannau cyn-WCA a LCW o daith iechyd Credyd Cynhwysol.

Ffigwr 27: Nifer y rhai 18 i 24 oed sy'n derbyn budd-daliadau mewn gwahanol grwpiau amodoldeb, Prydain Fawr, 2009/10 – 2025/26

Ffynhonnell: Dadansoddiad Resolution Foundation o DWP StatXplore. Atgynhychwyd o Resolution Foundation, Lost in transition, cyhoeddwyd Ebrill 2026
 Nodiadau: Yn dangos pobl sy'n derbyn Credyd Cynhwysol a derbynwyr Lwfans Ceisio Gwaith, Lwfans Cyflogaeth a Chymorth, Cymhorthdal Incwm, Budd-dal Analluogrwydd a Lwfans Anabledd Difrifol. Pawb Lwfans Ceisio Gwaith yn y grŵp 'chwilio'n ddwys am waith'; mewn gwirionedd efallai na fydd gan nifer fach y gofyniad hwn oherwydd eu hamgylchiadau penodol.

- 514. Ar ôl ystyried Taliad Annibyniaeth Personol (PIP), mae llai na hanner y gwariant ar gyfer pobl ifanc ar draws cymorth anabledd, analluogrwydd a diweithdra yn cynnwys unrhyw gymorth neu ofynion cyfranogiad. Dros amser mae'r sefyllfa honno wedi gwaethygu nid gwella.
- 515. Wrth gwrs, cynlluniwyd PIP i ganolbwyntio ar y costau byw ychwanegol sy'n deillio o anabledd neu gyflyrau iechyd hirdymor, yn hytrach na gwella cyfranogiad yn weithredol. Fe'i hasesir drwy asesiad swyddogaethol sy'n mesur effaith cyflwr iechyd neu anabledd hirdymor ar fywyd bob dydd unigolyn. Mae'r asesiad swyddogaethol yn ei gwneud yn ofynnol i hawlwr ddangos na allant ymgymryd â rhai gweithgareddau penodedig yn ddibynadwy, dro ar ôl tro ac yn ddiogel. Os cânt ddigon o bwyntiau yn yr asesiad, byddant yn derbyn taliad arian parod gyda'r bwriad o helpu gyda chostau ychwanegol sy'n gysylltiedig â pheidio â gallu cwblhau'r gweithgareddau hyn. Nid asesiad o'u gallu i weithio na'r gefnogaeth sydd ei hangen arnynt i wneud hynny mohono, ac nid yw talu'r budd-dal yn gysylltiedig â statws cyflogaeth.
- 516. Mae'r ffordd y mae PIP yn gweithio yn golygu nad yw'r adnoddau sylweddol a chynyddol a neilltuwyd iddo yn cael eu targedu at helpu i wella gallu swyddogaethol pobl ifanc anabl, a

thrwy hynny wella eu marchnad lafur neu eu rhagolygon cyfranogiad ehangach. Nid oes darpariaeth gyson o gefnogaeth ymarferol gyda bywyd bob dydd, therapi galwedigaethol, adsefydlu galwedigaethol, gwaith cymdeithasol iechyd meddwl, hyfforddiant arbenigol, cymorth yn y gweithle na chysylltiadau â'r rhwydweithiau a fyddai'n galluogi cyfranogiad. A hyn er gwaethaf y ffaith bod gan lawer o hawl wyr anabl anghenion a dyheadau nad yw'r system fudd-daliadau yn eu diwallu ar hyn o bryd (er enghraifft, roedd 69 y cant yn agored i dderbyn cysylltiad gan yr Adran Gwaith a Phensiynau ynghylch cynigion o gymorth ar gyfer cyflogaeth, budd-daliadau neu wasanaethau anabled).⁵²⁰

517. Wrth gwrs, mae'n hanfodol bod y system fudd-daliadau yn chwarae rhan wrth gefnogi pobl ifanc anabl i fyw'n annibynnol – nid yw hynny'n destun cwestiwn yn yr adolygiad hwn. Yn yr un modd, mae'n amlwg nad yw byw'n annibynnol a chyfranogiad yn y farchnad lafur yn eithrio pobl eraill. Mae'r olaf i lawer yn elfen sylfaenol o'r cyntaf: creu rhwydweithiau, hyder ac incwm. I lawer o rai eraill, mae'r gallu i fyw'n annibynnol – teithio er enghraifft – yn hanfodol i'w gallu i gymryd rhan mewn gwaith.
518. PIP yw pwynt cyswllt cyntaf y system les â phobl ifanc anabl o 16 oed ac i lawer dyma'r unig bwynt cyswllt cyn hawliad am fod allan o waith. Ond gan nad yw PIP wedi'i gynllunio i ystyried canlyniadau cyfranogiad, nid yw statws cyfranogiad hawlyddion yn cael ei gofnodi, ei fonitro na'i gyhoeddi'n rheolaidd. Fodd bynnag, nid yw'r dadansoddiad a wnaethom yn awgrymu ei fod yn cyflawni canlyniadau cyfranogiad da. Mae data gweinyddol yn dangos bod hawliadau PIP yn mynd yn hirach o ran hyd, gyda 87 y cant o bobl 16 i 24 oed yng ngharfan 2019 yn dal i gael y budd-dal bum mlynedd yn ddiweddarach, o'i gymharu â 74 y cant o garfan 2013.⁵²¹ Dim ond 25 y cant o bobl ifanc sy'n derbyn PIP yn 24 oed sydd mewn gwaith.⁵²² Mae rhagolygon cyflogaeth person ifanc sy'n hawlio PIP yn gwaethygu 21 y cant dros chwe blynedd, tra i bawb arall maent yn gwella 31 y cant.⁵²³
519. Rhwng 16 a 18 oed, mae'r rhan fwyaf o hawl wyr PIP yn ymgymryd â rhyw fath o addysg (86 y cant), tra mai dim ond 12 y cant yw'r gyfran nad ydynt mewn gwaith nac addysg/hyfforddiant. O 19 oed ymlaen, mae'r gyfradd NEET yn cynyddu'n gyflym, gan gyrraedd tua dwy ran o dair erbyn 24 oed. Mae'r data'n ei gwneud hi'n glir nad yw PIP yn gwneud dim i gefnogi'r pwynt allweddol hwn o drawsnewid o addysg i waith.⁵²⁴ Ni ofynnir i berson ifanc am weithio, ac ni chânt eu cefnogi i wneud hynny ar unrhyw adeg, yn ystod cais na thaith ar PIP. Nid damwain dosbarthu yw hon. Dyna sut mae PIP wedi'i gynllunio.
520. Mae'n symbol o fethiant ehangach ar ran y system fudd-daliadau i ddarparu cymorth ymarferol i bobl ifanc sâl ac anabl i gael gwaith. Y canlyniad yw bod person anabl sy'n ceisio cymorth yn cael cynnig asesiad budd-daliadau, nid sgwrs am eu nodau, eu trafferthion, y gefnogaeth o'u cwmpas a'r cymorth sydd ei angen arnynt. Mae'r system yn mesur gweithrediad. Nid yw'n bwriadu ei wella. Mae'n gofyn beth na all person ifanc ei wneud. Nid yw'n gofyn beth allent ei wneud, gyda'r gefnogaeth gywir, na beth mae eisiau ei wneud. Mae'n mesur beth na all rhywun ei wneud ac yn ysgrifennu siec. Nid yw'n gofyn beth allent ei wneud ac adeiladu cynllun. Mae'r system fudd-daliadau wedi'i seilio ar fodol diffyg ar

gyfer anabledd, un sy'n talu am yr hyn na all person ifanc ei wneud yn hytrach na buddsoddi yn yr hyn y gallai fod.

521. Mae'r Llywodraeth yn cymryd camau i fynd i'r afael â'r diffyg hwnnw. Mae ei Warrant leuenctid a Llwybrau at Waith ill dau yn fuddsoddiadau ac yn gamau gweithredu i'w croesawu. Ond rhaid iddyn nhw fynd ymhellach. Mae'r Warrant leuenctid yn becyn cymorth trawiadol i'r rhan fwyaf o bobl ifanc ddi-waith, ond nid yw wedi'i deilwra eto i'r rhai sy'n economaidd anweithgar oherwydd cyflwr iechyd. Mae'r Grant Swyddi leuenctid ar yr un lefel p'un a yw unigolyn wedi bod yn ddi-waith am chwe mis neu'n anweithgar oherwydd cyflwr iechyd am ddwy flynedd. Dim ond i bobl ifanc yn y Grŵp Chwilio am Waith Dwys y mae'r Warrant Swyddi, sy'n darparu gwaith â chymhorthdal i'r rhai sydd wedi bod yn ddi-waith am 18 mis, ar gael, nid i unrhyw un ar Gredyd Cynhwysol iechyd. Ac er bod y buddsoddiad mewn Llwybrau at Waith, sef cymorth personol i'r rhai sy'n sâl ac yn anabl, yn gam pwysig, mae angen rhaglen sydd wedi'i chynllunio a'i theilwra'n benodol ar gyfer eu hanghenion ar bobl ifanc. Heb fuddsoddiad pellach, mae'n debygol o dan y system bresennol y bydd yn cyrraedd dim ond cyfran fach – yn y degau o filoedd isel – o'r 290,000 o bobl ifanc sydd allan o waith ac ar fudd-daliadau iechyd ac anabledd.⁵²⁵ Mae yna ffordd bell i fynd cyn i bobl ifanc sâl neu anabl gael eu galluogi i weithio'n iawn.

6.4 Nid yw'r ffordd y darperir cymorth yn addas i anghenion pobl ifanc sâl neu anabl sy'n chwilio am waith

522. I'r 380,000 o bobl ifanc yn y grŵp amodoldeb Chwilio am Waith Dwys, rhoddir mwy o gefnogaeth.⁵²⁶ Mae'r Ganolfan Byd Gwaith yn cyflawni ar gyfer llawer o bobl ifanc. Roedd 69 y cant o bobl dan 25 oed ar Gredyd Cynhwysol nad oeddent yn gweithio ac a oedd wedi cael cefnogaeth yn ddiweddar gan hyfforddwr gwaith yn teimlo eu bod wedi cael cefnogaeth gan eu hyfforddwr gwaith i baratoi ar gyfer gwaith neu symud i gyflogaeth (o'i gymharu â 54 y cant ar gyfer pobl 25 i 49 oed).⁵²⁷ Y broblem yw bod hyfforddwyr gwaith y Ganolfan Byd Gwaith yn cario llwythi achosion uchel ac yn gweithio o fewn cyfundrefn a lleoliad sy'n gwneud personoli gwirioneddol - gofyniad penodol ar gyfer pobl ifanc anabl, y rhai â chyflyrau iechyd, a'r rhai ag anghenion ychwanegol - yn hynod anodd.

523. Mae hyfforddwyr gwaith Canolfannau Gwaith fel arfer yn rheoli 100 o hawlwyrr di-waith⁵²⁸ ac mae disgwyliad y byddan nhw'n gweld pob person am ddeng munud bob wythnos neu bythefnos. Yn y sesiwn honno mae angen iddyn nhw adolygu gweithgaredd, gwirio cydymffurfiaeth a gosod gweithgareddau newydd ar gyfer yr wythnosau canlynol. Nid yw hyn yn rhoi digon o amser i ddeall y rhwystrau penodol sy'n wynebu (dyweder) rhywun 20 oed ag awtistiaeth a gorbryder nad yw erioed wedi gweithio, sy'n byw mewn ardal wledig heb drafndiaeth ac sydd wedi gadael y coleg heb gwblhau cwrs.

524. Mae system Credyd Cynhwysol prif ffrwd wedi'i hadeiladu o amgylch symud yn gyflym i unrhyw swydd sydd ar gael. I weithiwr hŷn rhwng rolau, gallai hynny fod yn briodol. Efallai

nad yw ar gyfer person ifanc â chyflwr iechyd, cymwysterau isel, dim hanes gwaith a hyder cyfyngedig. Mae cefnogaeth i fynd ar drywydd addysg effeithiol neu lwybr hyfforddi yn eilradd ac nid yw'n cael ei chymell yn weithredol. O ganlyniad, mae llawer o bobl ifanc yn newid rhwng swyddi byrhoedlog, o ansawdd isel ac ailadrodd hawliadau budd-daliadau heb byth sefydlu sylfaen gadarn yn y farchnad lafur.

525. Gall y profiad o'r Ganolfan Byd Gwaith fod yn rhwystr ynddo'i hun. Mae pobl ifanc yn mynd i mewn i amgylchedd sy'n cael ei warchod gan ddiogelwch ac yn dod ar draws amodau a rheolau sydd wedi'u cynllunio ar gyfer poblogaeth wahanol. Canfu'r alwad am dystiolaeth hyn yn gyson: mae'r rhyngweithio cyntaf â'r system les yn cael ei brofi fel un drslyd a gweithdrefnol yn hytrach nag un cefnogol. Dywedodd pobl ifanc wrth yr adolygiad hwn fod y profiad yn teimlo fel bod mewn helbul yn hytrach na chael cymorth. Disgrifiodd un ef fel "cerdded i mewn i le lle maen nhw eisoes yn meddwl nad ydych chi'n gwneud ymdrech."
526. Mae model yr Hybiau Ieuenctid yn darparu math gwahanol o amgylchedd: anffurfiol, wedi'i gyd-leoli, wedi'i staffio gan bobl sydd wedi'u hyfforddi i weithio gyda phobl ifanc, wedi'i gynllunio o amgylch anogaeth yn hytrach na gorfodi. Mae'r dystiolaeth yn dangos ei fod yn gweithio'n well. Mae'r Llywodraeth yn iawn i gyflwyno'r dull hwn, ond er bod ehangu'n digwydd, mae'r ddarpariaeth yn anghyson ar hyn o bryd ac mae'r Ganolfan Byd Gwaith brif ffrwd yn parhau i fod y pwynt mynediad diodyn.⁵²⁹

6.5 Mae cymhellion a phrosesau yn gwneud cyfranogiad yn llai deniadol i lawer o bobl ifanc

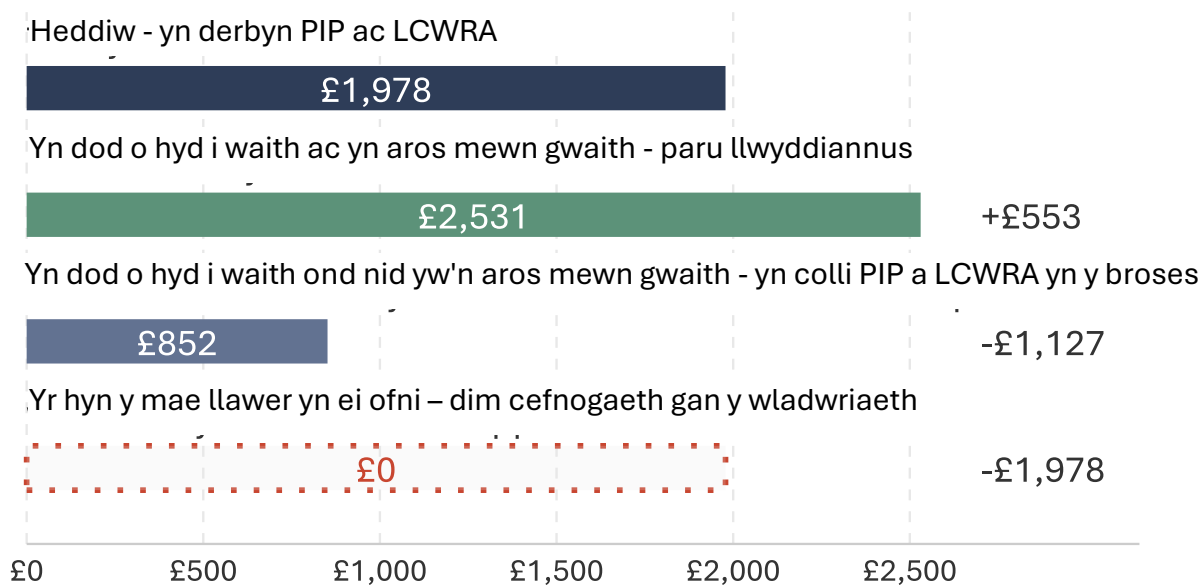
527. Mae pob system nawdd cymdeithasol yn gwahaniaethu rhwng cefnogaeth a disgwyliadau yn ôl iechyd ac anabledau pobl. Ni fydd rhai pobl ifanc byth yn gallu gweithio, tra bydd eraill ond yn gallu gweithio gyda chefnogaeth sylweddol. Rhaid i system les mewn gwlad waraidd gydnabod y realiti hynny a darparu cefnogaeth.
528. Y brif broblem yw *sut* mae'r gefnogaeth ychwanegol honno wedi'i strwythuro yn y Credyd Cynhwysol. Mae wedi'i gynllunio mewn ffyrdd a all yrru pobl ifanc i anweithgarwch goddefol yn hytrach nac i chwilio am waith yn weithredol. I berson ifanc â chyflwr iechyd sy'n ddi-waith ac o bosibl yn chwilio am waith, gall dilyn llwybr i anweithgarwch gynnig incwm uwch, fod yn llai o drafferth a gyda risg is. Mae hwn yn gymhelliant gwyrddoedig sy'n hollol groes i'r hyn y dylai system les sy'n rhoi cyfranogiad yn gyntaf fod yn ei ddarparu.
529. Mae Credyd Cynhwysol yn gweithredu strwythur ariannol deuaidd ar gyfer pobl ifanc â chyflyrau iechyd. Derbyniodd person ifanc sengl heb ddibynyddion na chostau tai a aseswyd mewn Aseiad Gallu i Weithio fel rhywun sy'n Addas i Weithio neu ers 2017, sydd â Gallu Cyfyngedig i Weithio, £316.98 y mis yn 2025/26. Pe bai'r person hwnnw'n derbyn yr elfen Gallu Cyfyngedig ar gyfer Gweithgaredd sy'n Gysylltiedig â Gwaith, byddent yn cael £740.25: llawer mwy na dwbl.⁵³⁰ Mae'r cymhellion ariannol i'r person ifanc yn amlwg o blaid dewis llwybr at anweithgarwch, nid cyfranogiad.

530. Mae'r Llywodraeth eisoes wedi dechrau ailgydbwysu cymhellion ariannol. Gan ddechrau ym mis Ebrill 2026, deddfodd i gynyddu'r Lwfans Safonol yn uwch na chwyddiant hyd at 2029/30, gan ddarparu tua £662 ychwanegol y flwyddyn mewn termau arian parod (tua £255 uwchlaw chwyddiant) i unigolion o dan 25 oed erbyn 2029/30.
531. Mae'r elfen LCWRA wedi'i gostwng o £430 i £217 y mis i'r rhan fwyaf o hawl wyr newydd a bydd yn cael ei rhewi tan 2029/30. Mae hyn yn golygu bod hawl ydd newydd, sengl, o dan 25 oed, heb unrhyw gostau tai na dibynyddion, £217 yn well ei fyd eleni gyda'r elfen LCWRA, cynnydd o 64 y cant uwchlaw'r lwfans safonol yn unig, o'i gymharu â chynnydd o 134 y cant ar gyfer hawl ydd tebyg yn 2025/26.
532. Mae'r ail-gydbwysu hwn yn gwneud y daith iechyd yn sylweddol llai deniadol yn ariannol.
533. Ond nid yw cymhellion wrth ymuno yn ymwneud â chyfraddau gwahaniaethol yn unig. Mae'r gwahaniaeth llym mewn amodoldeb rhwng y ddwy gyfundrefn hefyd yn chwarae rhan arwyddocaol. Gall fod yn ofynnol i bobl ifanc sy'n cael eu canfod yn addas i weithio chwilio am waith llawn amser, bodloni telerau eu hymrwymiad hawl ydd a mynychu apwyntiad wyneb yn wyneb unwaith yr wythnos neu bob pythefnos. Os byddant yn methu'r apwyntiad hwn, gallant gael sancsiwn o hyd at 100 y cant o'u taliad budd-dal. I'r gwrthwyneb, nid oes gan lawer o bobl ifanc ar y daith iechyd unrhyw ymgysylltiad rheolaidd, personol.
534. Mae'r cymhellion y mae hawl wyr yn eu hwynebu wrth ymuno yn cael effaith ar gyfraddau cyfranogiad pobl ifanc. Mae'r Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol wedi dod i'r casgliad bod y gwahaniaeth mewn amodoldeb rhwng LCWRA a Chwilio am Waith Dwys yn debygol o fod wedi bod yn sbardun i'r cynnydd mewn hawliadau am fudd-daliadau iechyd.⁵³¹ Mewn egwyddor, gellir rhoi hawl yddion yn y gyfundrefn Gallu Cyfyngedig i Weithio, sy'n caniatáu i bobl â chyflyrau iechyd gael eu cefnogi i baratoi ar gyfer gwaith. Mae gan y drefn hon rywfaint o amodau ac mae'n caniatáu i hawl wyr gadw rhywfaint o'u henillion cyn i'w budd-daliadau leihau. I ddechrau roedd hyn ochr yn ochr â chynnydd llai mewn cymorth ariannol na'r rhai a ystyrir yn LCWRA. Yn 2017, cafodd y gefnogaeth ariannol hon ei dileu gan wneud y system yn fwy deuaidd a chynyddu'r cymhelliant i bobl gael eu cyfrif fel LCWRA. Nawr mae bron i 85 y cant o bobl ifanc ar y Daith Iechyd ar ôl WCA yn y grŵp LCWRA, lle mae incwm yn uwch a lle mae'r holl ofynion sy'n gysylltiedig â gwaith wedi'u hatal.⁵³² Mae'r system wedi troi'n ddewis deuaidd rhwng chwilio am waith am ychydig iawn o arian gydag amodau trwm a pheidio â chwilio am waith am fwy o arian heb unrhyw ofynion a dim cefnogaeth.
535. Unwaith ar daith iechyd Credyd Cynhwysol, mae risgiau ymgymryd â gwaith yn aml yn teimlo'n llethol i hawl yddion. Ar bapur, gallai'r rhai sydd ar daith iechyd y Credyd Cynhwysol fod yn llawer gwell mewn gwaith gan eu bod yn cadw'r elfen iechyd Credyd Cynhwysol ac yn cael Lwfans Gwaith sy'n golygu nad yw eu budd-daliadau'n lleihau am y £427/£710 cyntaf y maent yn ei ennill y mis (yn dibynnu ar gostau tai). Fodd bynnag, dim ond os yw hawl ydd yn parhau i gyfrif fel rhywun â Gallu Cyfyngedig i Weithio (neu Weithgaredd

Cysylltiedig â Gwaith) y mae hyn yn wir. I lawer, mae credu na fydd symud i mewn i waith yn golygu eu bod yn colli budd-dal a delir ar sail eu hanallu i weithio, yn ormod o gamgymeriad. Yn aml, mae hawl wyr yn ofni canlyniadau ariannol difrifol os cânt swydd ac nad yw'n gweithio allan. Roedd bron i hanner yr hawl wyr iechyd ac anabledd nad oeddent mewn gwaith ac nad oeddent wedi diystyru gweithio'n barhaol yn poeni na fyddent yn cael eu budd-daliadau yn ôl pe byddent yn rhoi cynnig ar gyflogaeth â thâl ac y byddai'n methu.⁵³³ Fel y dywedodd un sefydliad iechyd meddwl: "Mae llawer o bobl sydd â phroblemau iechyd meddwl yn dweud wrthym mai un o'r rhwystrau mwyaf i hyd yn oed ystyried gweithio yw'r ofn y gallai rhoi cynnig ar swydd, hyd yn oed am gyfnod byr, beryglu eu diogelwch ariannol cyfan."

536. Mae Ffigur 28 yn dangos y gwahanol senarios y mae angen i unigolyn sy'n derbyn PIP a LCWRA ar hyn o bryd eu hystyried wrth chwilio am waith – gan gynnwys yr ofn y byddant yn colli'r holl gefnogaeth gan y wladwriaeth. Mae tebygolrwydd hyn yn isel, ond nid yw'r ofn.

Ffigwr 28: Dadansoddiad yn seiliedig ar senario o enillion cymharol o dan wahanol ganlyniadau chwilio am swydd a chyflogaeth ar gyfer unigolyn ar fudd-daliadau PIP ac LCWRA.

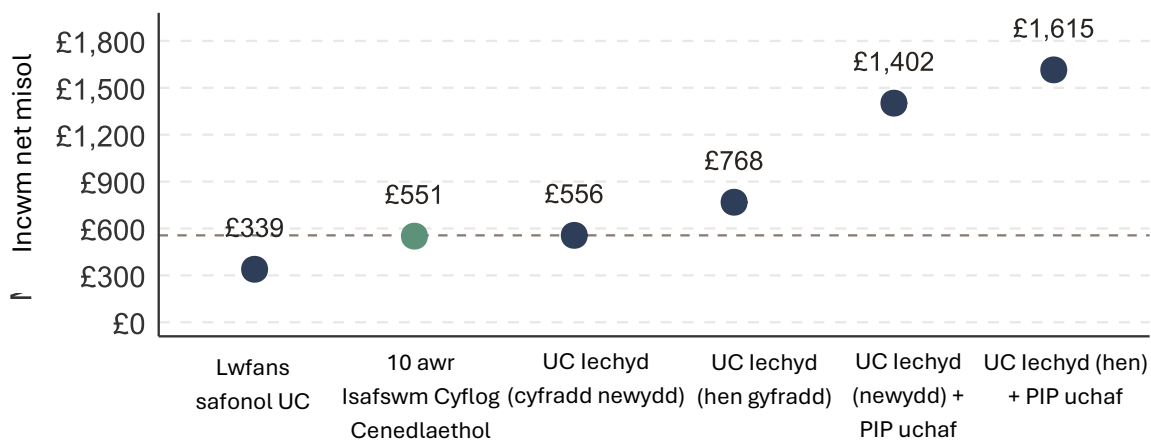
Ffynhonnell: Astudiaeth achos incwm net o berson ifanc â rhent cyfartalog. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad dadansodol.

Nodyn: Cyfrifiadau enillion mewn gwaith wedi'u cyfrifo yn seiliedig ar 35 awr ar yr isafswm cyflog cenedlaethol. Yn cynnwys costau rhent cyfartalog LHA a rhyddhad CTR yn seiliedig ar gynllun cyngor Dinas Caerlŷr. Senarios: 'Heddiw' – Cyfradd Safonol Credyd Cynhwysol, Cyfradd Newydd LCWRA, tai, uchafswm PIP a gostyngiad yn y dreth gyngor. 'Os bydd y swydd yn gweithio allan' – Collir enillion, uchafswm PIP, LCWRA yn yr ailasesiad nesaf a bydd Credyd Cynhwysol yn lleihau'n raddol. 'Os bydd y swydd yn methu' – Credyd Cynhwysol safonol a thai yn unig, Dim PIP, dim LCWRA. 'Yr hyn y mae llawer yn ei ofni' – Dim cefnogaeth gan y wladwriaeth.

537. Gall budd-daliadau sy'n gysylltiedig ag anabledd fel Taliad Annibyniaeth Personol a chymorth pasbort gynrychioli pecyn incwm sylweddol a sefydlog gyda'i gilydd, yn enwedig ar ôl cynnwys cymorth tai. Gall cyfanswm incwm effeithiol hawlyddion fod yn fwy na £2,000 y mis. Mae'r rhain yn symiau sylweddol i'w peryglu.
538. Ar ôl eu colli, gall fod yn daith anodd neu amhosibl yn ôl i'r sefyllfa ariannol wreiddiol. Nid oes unrhyw warant y bydd hawlydd yn derbyn PIP neu Credyd Cynhwysol lechyd yn dilyn asesiadau newydd os nad yw swydd amser llawn yn parhau. Unwaith y bydd hawlyddion yn pwyso a mesur y risgiau o fod mewn sefyllfa sylweddol waeth o'i gymharu â pheidio â cheisio o gwbl, mae'n ddealladwy bod cynifer yn teimlo nad oes ganddynt ddewis ond cymryd yr ail lwybr o beidio â chyfranogi. Mae dros draean - 37 y cant - o'r holl bobl sy'n hawlio PIP ond nid Credyd Cynhwysol lechyd, yn poeni am golli eu budd-dal os na fydd cyflogaeth yn gweithio allan.⁵³⁴
539. Mae nodweddion y system hon hefyd yn cyfuno i wneud gwaith rhan-amser yn anneniadol i hawlwr, oherwydd bod y signal ariannol ar gyfer rhoi cynnig ar symiau bach o waith yn wan

ar yr adeg y mae hawlydd yn penderfynu a ddylid ymgysylltu. Dengys Ffigwr 29 y byddai gan hawlydd sengl 18–20 oed sy'n cael lwfans safonol y Credyd Cynhwysol i dan 25 oed ac sy'n gweithio 10 awr yr wythnos ar yr isafswm cyflog gyfanswm incwm misol o £551 o dan reolau Credyd Cynhwysol cyffredin. Mewn cyferbyniad, byddai hawlydd newydd sy'n derbyn yr elfen iechyd Credyd Cynhwysol is yn derbyn bron yr un swm (tua £556 y mis) heb weithio na chael unrhyw ofnyion i gymryd camau gweithredol tuag at waith. Nid yw hynny'n golygu nad yw gwaith byth yn talu: os yw hawlydd yn cadw'r elfen iechyd wrth weithio, byddant mewn sefyllfa llawer gwell. Ond mae ansicrwydd hawlwr ynghylch beth fydd eu sefyllfa ariannol os byddant yn rhoi cynnig ar weithio yn gwneud gwaith rhan-amser yn llai deniadol.

Ffigwr 29: Cymhariaeth o incwm o 10 awr o waith rhan-amser i berson 20 oed o'i gymharu â budd-daliadau sy'n gysylltiedig ag iechyd ac anabledd - 2026/27

Ffynhonnell: Astudiaethau achos incwm net yn ôl enillion a derbyn budd-daliadau. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol.
Nodyn: Enillion am 10 awr ar yr Isafswm Cyflog Cenedlaethol ("NMW") heb gynnwys unrhyw hawl i iechyd

540. Mae hyn yn bwysig, oherwydd yn aml, gwaith rhan-amser yw'r cam cyntaf, sy'n meithrin hyder, y mae angen i bobl ifanc ei wneud i drawsnewid i waith llawn amser. Er bod y system yn caniatáu gwaith rhan-amser, nid yw'n darparu anogaeth effeithiol ar ei gyfer. I berson ifanc sydd erioed wedi gweithio, sydd wedi treulio misoedd gartref, sy'n rheoli pryder sy'n ei gwneud hi'n anodd gadael y tŷ, mae'r syniad o symud yn syth o anweithgarwch i swydd amser llawn yn frawychus. Yr hyn sydd ei angen arnyn nhw yw cam canolradd. Ychydig oriau o wirfoddoli. Blas ar waith â chymorth. Rôl ran-amser gyda chynnydd graddol. Lleoliad lle nad yw methiant yn golygu trychineb ariannol. Nid yw'r system yn hyrwyddo hyn. I bobl ifanc â chyflyrau sy'n amrywio, mae diffyg cefnogaeth gref ar gyfer mesurau canolradd yn arbennig o ddinistriol. Mae angen system arnyn nhw sy'n darparu ar gyfer amrywiad, sy'n caniatáu iddyn nhw adeiladu'n raddol, sy'n trin cwmp fel rhan arferol o adferiad.
541. Mae'r Llywodraeth wedi cymryd cam cadarnhaol drwy'r rheoliadau Hawl i Roi Cynnig Arno, sy'n darparu na fydd gwaith â thâl na gwaith gwirfoddol, ynddo'i hun, yn sbarduno

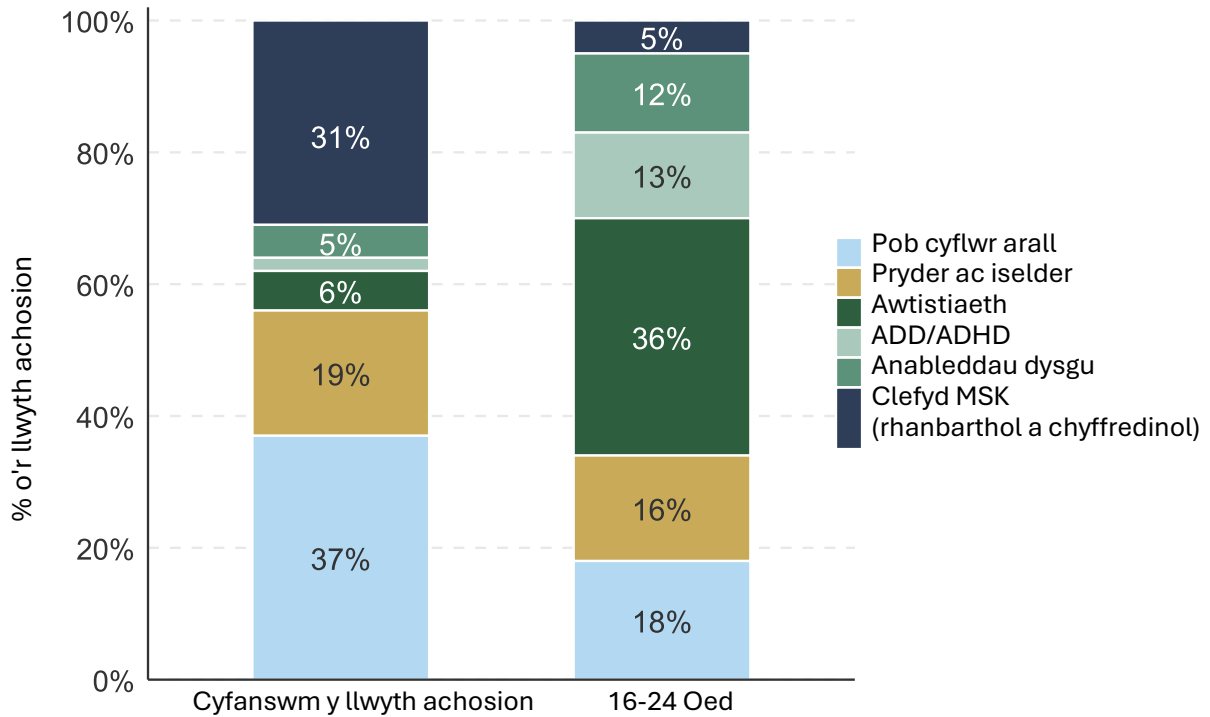
ailasesiad. Ond nid yw hyn yn warant lawn na ellir ailystyried sefyllfa ehangach hawlydd os yw tystiolaeth arall yn awgrymu newid perthnasol mewn amgylchiadau.

542. Nid yw ychwaith yn mynd i'r afael â diffygion dylunio sylfaenol y system. Mae'r system bresennol yn ei gwneud yn ofynnol i bobl ifanc ddangos na allant weithredu na gweithio, er mwyn cael mynediad at y lefelau uchaf o gymorth ariannol, yn hytrach na dechrau trwy geisio eu helpu i gymryd rhan. Ac i berson ifanc sy'n ddi-waith ac sydd â chyflwr iechyd, unwaith y bydd ar fudd-daliadau, mae'r llwybr i gyflogaeth yn dod â risg uwch ac, mewn rhai amgylchiadau, incwm is. Yn y tymor hir, i'r hawlydd cyffredin, mae'n wir y byddant yn well eu byd mewn gwaith llawn amser. Ond mae'r risgiau a achosir gan gyrraedd yno yn aml yn ddigon i atal pawb heblaw'r rhai mwyaf penderfynol.

6.6 Mae prosesau asesu yn cloi sefydlogrwydd budd-daliadau

543. Mae'r system lles i bobl ifanc heddiw yn cael ei dominyddu gan y rhai â chyflyrau iechyd meddwl a niwroddatblygiadol. Mae'r mwyafrif helaeth - 8 o bob 10 - o bobl ifanc ar Gredyd Cynhwysol iechyd bellach yn nodi bod ganddynt gyflwr niwroddatblygiadol neu iechyd meddwl pan fyddant yn cynnal Asesiad Gallu i Weithio.⁵³⁵
544. Heddiw, mae bron i hanner yr hawliadau PIP ymhlith pobl ifanc ar gyfer Awtistiaeth ac ADHD, o'i gymharu â llai nag un o bob deg ar gyfer yr holl hawlwyd PIP (Ffigwr 30). Mae'r niferoedd wedi bod yn codi'n serth dros y blynyddoedd diwethaf. Mae'r gyfran gyfunol o bryder neu iselder, awtistiaeth ac ADHD a nodwyd fel y prif gyflwr ar gyfer pobl 16 i 24 oed sy'n hawlio PIP wedi codi o 49 y cant ym mis Ionawr 2020 i 64 y cant erbyn mis Ionawr 2026 (Ffigwr 31).⁵³⁶

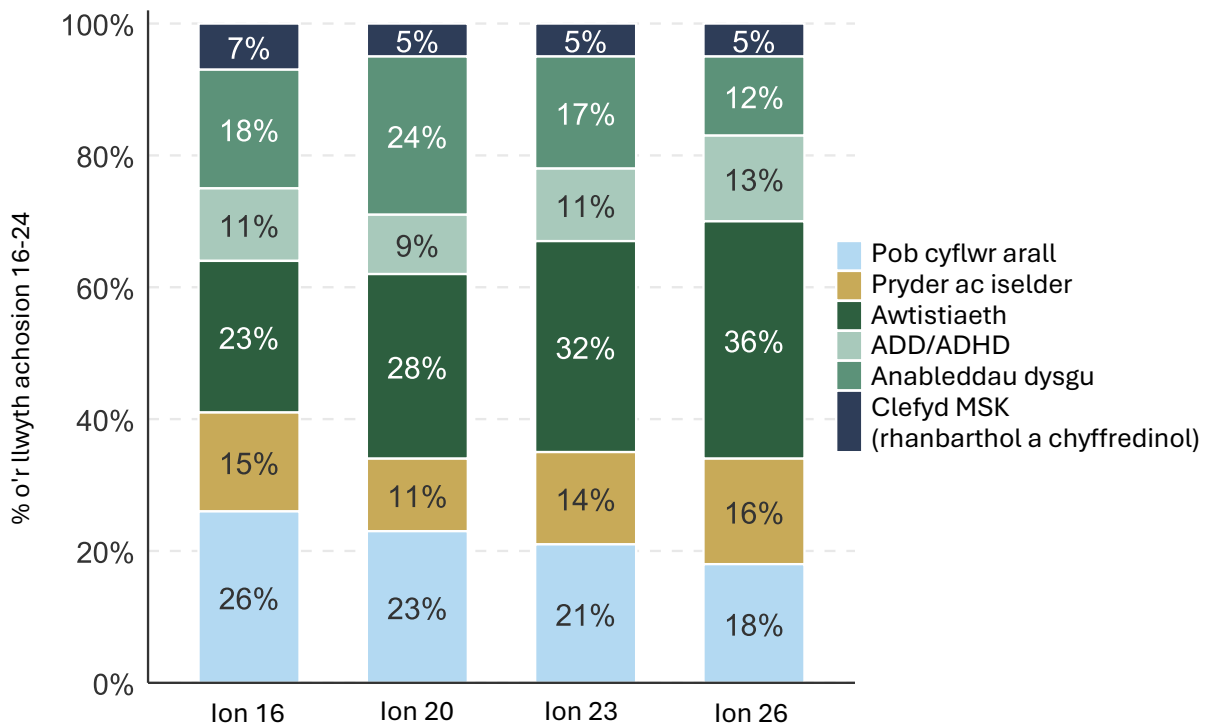
Figwr 30: Cyflwr iechyd sylfaenol ar gyfer hawlwyr PIP ym mis Ionawr 2026

Ffynhonnell: DWP, Achosion PIP â hawl, Stat-Xplore

Nodyn: Mae labeli data ar gyfer gwerthoedd llai na 2 y cant wedi'u hatal

Figwr 31: Cyflwr iechyd sylfaenol ar gyfer hawlwyr PIP 16-24 oed, Ionawr 2016 – Ionawr 2026

Ffynhonnell: DWP, Achosion PIP â hawl, Stat-Xplore

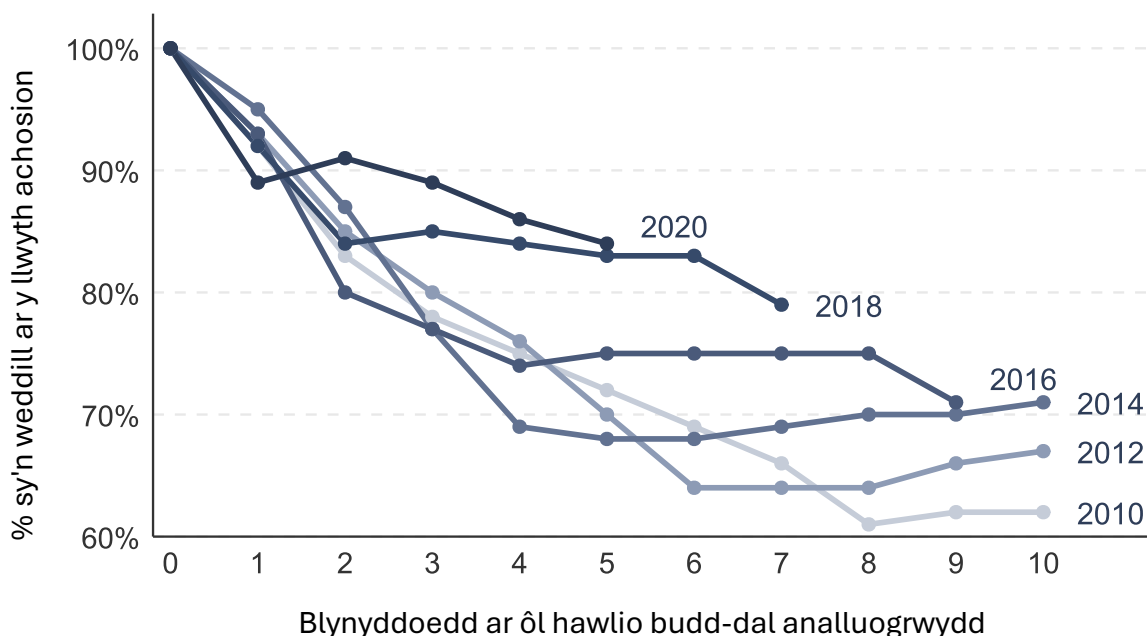
Nodyn: Mae labeli data ar gyfer gwerthoedd llai na 2 y cant wedi'u hatal

545. Mae'r amodau hyn yn aml yn amrywio. Mae ymchwil wedi dangos yn gyson nad yw hyd yn oed salwch meddwl difrifol bob amser yn gyflwr gydol oes neu hyd yn oed yn gyflwr cronig. Mae llawer o bobl â salwch meddwl difrifol yn gweld gostyngiad yn eu symptomau a'r namau eilaidd cysylltiedig dros amser, gydag amrywiaeth o ymyriadau, gan gynnwys cyflogaeth â chymorth, yn effeithiol wrth gefnogi adferiad.⁵³⁷ Efallai na fydd person ifanc sydd â phryder neu iselder yn gallu mynychu cyfweiliad ddydd Mawrth ac yn gallu gweithio ddydd lau. Nid yw ADHD yn effeithio yn yr un ffordd bob dydd. Gall pobl ifanc awtistig ffynnu yn yr amgylchedd cywir a chwmpo yn yr un anghywir. Clywsom dystiolaeth gymhellol gan Amazon, er enghraifft, am lwyddiant ei raglenni sy'n cyflogi pobl ifanc ag awtistiaeth. Ac fel y mae adroddiad interim Fonagy yn ei nodi, ni ddylai diagnosis o gyflwr niwroddatblygiadol neu bryder ac iselder sbarduno dyfarniad yn awtomatig nad yw person ifanc yn gallu gweithio.⁵³⁸ Nid yw'r rhain yn amodau sy'n arwain at farn ddeuaidd ynghylch gallu, neu beidio â gallu, ymgymryd â gweithgareddau penodol. Ond dyma'r unig benderfyniad y mae rheolau presennol y system fudd-daliadau yn ei wneud.
546. Mae'r Asesiad Gallu i Weithio yn trin yr analluogrwydd presennol fel rhywbeth statig yn effeithiol mewn ffordd nad yw'n cyd-fynd â realiti amodau amrywiol neu newidiol llawer o bobl ifanc. Mae'r system yn ystyried difrifoldeb cyflwr iechyd neu anabledd fel y mae'n ymddangos heddiw, yn hytrach na'r potensial i wella ac ehangu gweithrediad. Mae hynny'n cloi pobl ifanc i sefydlogrwydd sicr ar fudd-daliadau hyd yn oed pan fydd gan y mwyafrif ohonynt gyflyrau a all ac sy'n newid.
547. Yn waeth byth, mae prosesau i ailasesu cyflyrau hawlwyr wedi gwanhau'n raddol ers y pandemig. Bwriad ailasesiad oedd y mecanwaith ar gyfer cadw i fyny â phobl yr oedd eu gweithrediad wedi newid a sicrhau bod prognosis yn cael eu hystyried. Yn hanesyddol, ailasesiad oedd un o'r prif lwybrau oddi ar y Daith Iechyd. Cyn y pandemig, roedd yn cyfrif am oddeutu traean o'r holl all-lifau.⁵³⁹ Cafodd ailasesiadau eu hoedi yn ystod Covid-19 ac nid ydynt wedi cael eu hadfer i unrhyw le yn agos at eu lefel flaenorol. Heddiw, mae nifer yr ailasesiadau WCA sy'n weddill bron i 2 filiwn.⁵⁴⁰ Goblygiad ôl-groniad o 2 filiwn yw na holir nifer fawr o bobl y mae eu cyflyrau o bosibl wedi gwella amdano, ac nad yw'r rhai sy'n gwaethygu yn cael cymorth ychwanegol.
548. Gostyngodd asesu wyneb yn wyneb, sy'n cynhyrchu canlyniadau gwahanol ac yn gyffredinol fwy llym nag asesu o bell,⁵⁴¹ yn sydyn dros yr un cyfnod ac mae ond wedi dechrau gwella'n ddiweddar. Nid newid gweinyddol yn unig yw hwn. Mae'n gwanhau gallu'r system i ddeall y bobl ifanc y mae i fod i'w gwasanaethu a'u galluogi i gael gwaith. Dylid croesawu bod y Llywodraeth wedi cyhoeddi cynlluniau i gynyddu asesiadau wyneb yn wyneb ac i wneud iawn am yr ôl-groniad ailasesu. Ond mewn gwirionedd mae'r difrod wedi'i wneud. Mae gwanhau'r fframwaith asesu wedi cyfrannu at fwy o bobl ifanc yn sownd yn y

system fudd-daliadau am gyfnod hirach, gyda lefelau is o gefnogaeth a llai o ddisgwyliadau ynghylch cael gwaith.

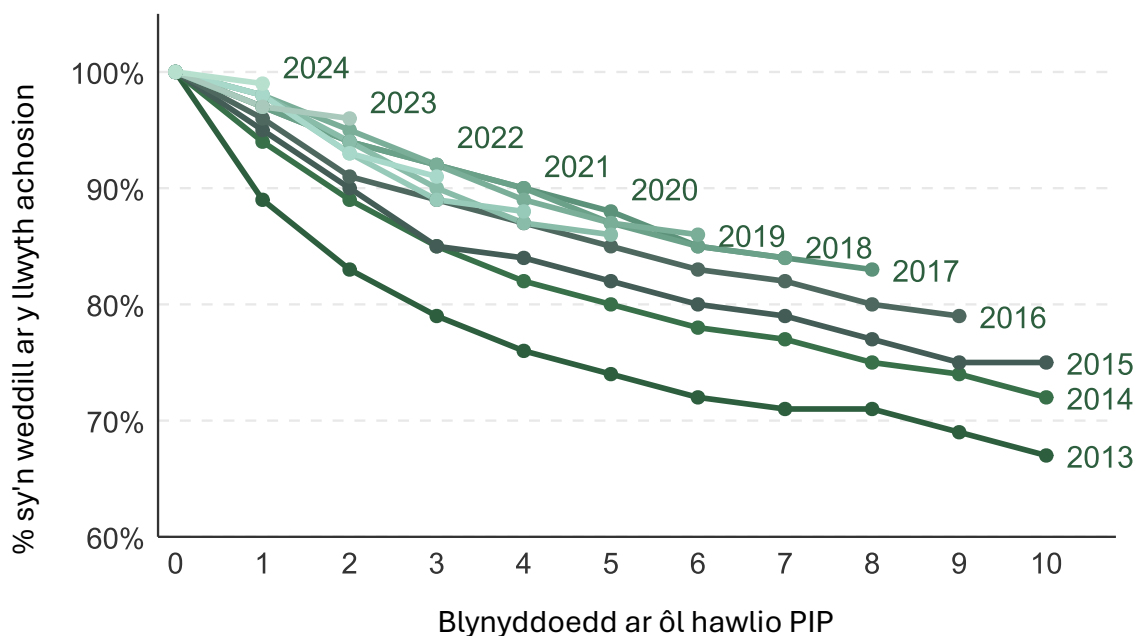
549. Mae'r niferoedd yn adrodd y stori. Ers cyflwyno'r Aseiad Gallu i Weithio gyntaf yn ESA (y budd-dal analluogrwydd etifeddol a ragflaenodd y daith Credyd Cynhwysol iechyd) mae cyfradd y WCAs cychwynol sy'n arwain at ddyfarniad wedi codi o 39 y cant ym mis Mai 2010 i 73 y cant ym mis Mai 2019, ac mae wedi aros yn uchel byth ers hynny.⁵⁴² Mae'r cyfansoddiad wedi newid hefyd: mae cyfran y ceisiadau am fudd-daliadau analluogrwydd a osodwyd yn y grŵp Cymorth/grŵp LCWRA ar gyfer asesiadau cychwynol, lle nad oes unrhyw ofynion sy'n gysylltiedig â gwaith o gwbl, wedi mynd o 22 y cant ym mis Mai 2010 i 66 y cant heddiw.⁵⁴³ Bwriad gwreiddiol y polisi oedd defnyddio'r grŵp LCW fel categori canolradd, gydag amodoldeb cyfyngedig a chefnogaeth weithredol i baratoi ar gyfer gwaith. Yn ymarferol, mae'r system yn osgoi LCW. Mae'r mwyafrif helaeth o hawliadau iechyd bellach yn symud i'r grŵp dim disgwyliadau, dim gofynion a dim ymgysylltu.
550. I bobl ifanc mae'r canlyniadau bellach yn weladwy yn y data hyd. Mae cyfraddau all-lif wedi gostwng o garfan i garfan ac wedi cyrraedd y brig ar draws pob carfan ar y pwynt y cafodd ailasesiadau eu hoedi a rheolau oes Covid eu llacio. Dengys Ffigwr 32 sut mae 7 o bob 10 o bobl ifanc sy'n hawlio budd-dal iechyd ac anabledd yn dal i hawlio ddegawd yn ddiweddarach. Dros 10 mlynedd yn unig (2010 i 2020) gostyngodd cyfran y bobl ifanc a adawodd fudd-daliadau anabledd o fewn pum mlynedd 40 y cant.⁵⁴⁴ Gwelir patrymau tebyg ar gyfer y rhai sy'n hawlio PIP (Ffigwr 33).
551. Mae'r system wedi mynd yn fwy anhyblyg, ac mae anhyblygrwydd yn gwaethygu: mae pob blwyddyn ychwanegol y mae person ifanc yn ei threulio ar y llyfrau yn lleihau'r tebygolrwydd y byddant byth yn ei adael.

Figwr 32: Canran yr hawlwyd sy'n parhau i gael budd-daliadau analluogrwydd dros amser, yn ôl blwyddyn y garfan y gwnaethant hawlio gyntaf

Ffynhonnell: Cyfnod amser ar fudd-daliadau iechyd ac anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Figwr 33: Canran yr hawlwyd sy'n parhau i gael PIP dros amser, yn ôl blwyddyn y garfan y gwnaethant hawlio gyntaf

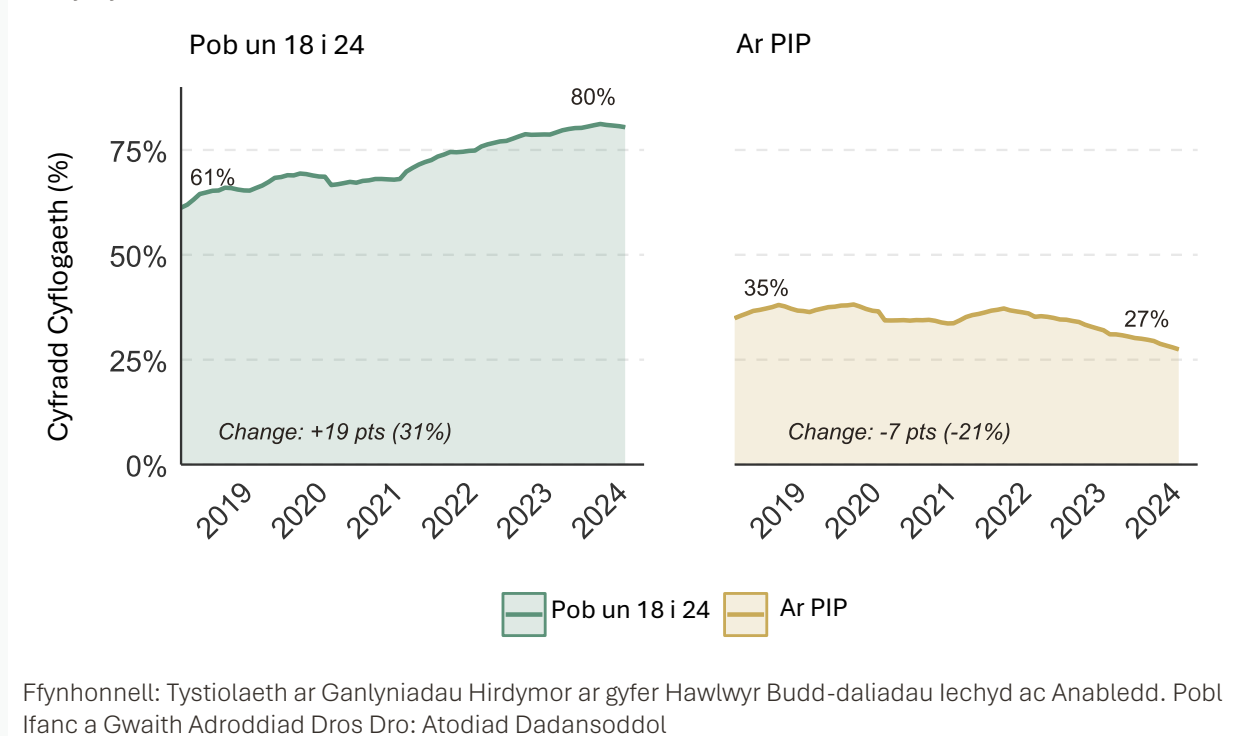

Ffynhonnell: Cyfnod amser ar fudd-daliadau iechyd ac anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

6.7 Mae canlyniadau cyfranogiad pobl ifanc yn dirywio

552. Mae'r chwe llinell ddiffyg hyn yn y system les yn arwain at ganlyniadau cyfranogiad gwael i bobl ifanc. Yn arwyddocaol, mae canlyniadau cyfranogiad mewn gwirionedd yn gwaethygu.
553. Mae pontio i waith yn chwalu i'r rhai ar y Daith Credyd Cynhwysol Iechyd. I bobl ifanc sydd yn y grŵp LCWRA, dim ond 1 o bob 100 sy'n symud i mewn i waith bob mis, o'i gymharu â thua 1 o bob 10 ar gyfer y rhai yn y grŵp chwilio am waith dwys.⁵⁴⁵
554. Er bod pobl ifanc yn gyffredinol yn gweld cynnydd cyson yn y gyfradd gyflogaeth wrth iddynt heneiddio, symud allan o addysg ac ennill profiad, nid yw pobl ifanc ar fudd-daliadau iechyd ac anabledd yn gweld hynny. Yn 24 oed, dim ond chwarter y bobl sy'n derbyn PIP sydd mewn gwaith. I bobl ifanc sy'n derbyn PIP yn barhaus, mae'r gyfradd gyflogaeth yn gostwng wrth iddynt heneiddio, gan arwain at ddyblu(Ffigwr 34)'r bwlch rhyngddynt a'u cyfoedion (Ffigwr 34).

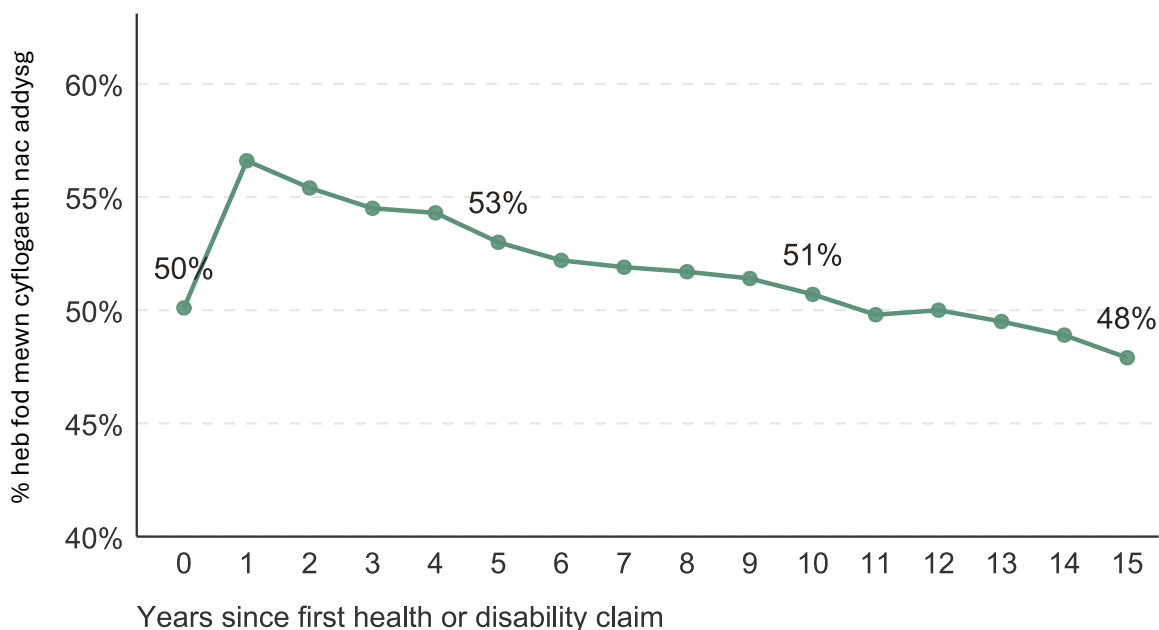
Ffigwr 34: Cyfradd gyflogaeth dros amser pawb 18-24 oed a'r rhai a ddyfarnwyd PIP iddynt am y cyfnod llawn 2018 – 2024

Ffynhonnell: Tystiolaeth ar Ganlyniadau Hirdymor ar gyfer Hawlwyr Budd-daliadau Iechyd ac Anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

555. Mae'r datgysylltiad hwn o gyfranogiad yn parhau yn y tymor hir. O'r rhai a oedd yn hawlio budd-dal iechyd ac anabledd am y tro cyntaf rhwng 16 a 24 oed, boed yn PIP neu Gredyd Cynhwysol Iechyd, nid yw 48 y cant mewn gwaith nac addysg 15 mlynedd yn ddiweddarach. Bum mlynedd ar ôl yr hawliad cyntaf mae'r ffigwr yn 53 y cant. Deng mlynedd yn ddiweddarach, 51 y cant (Ffigwr 35). Mae'r gromlin gyfranogiad yn gwastadu.⁵⁴⁶

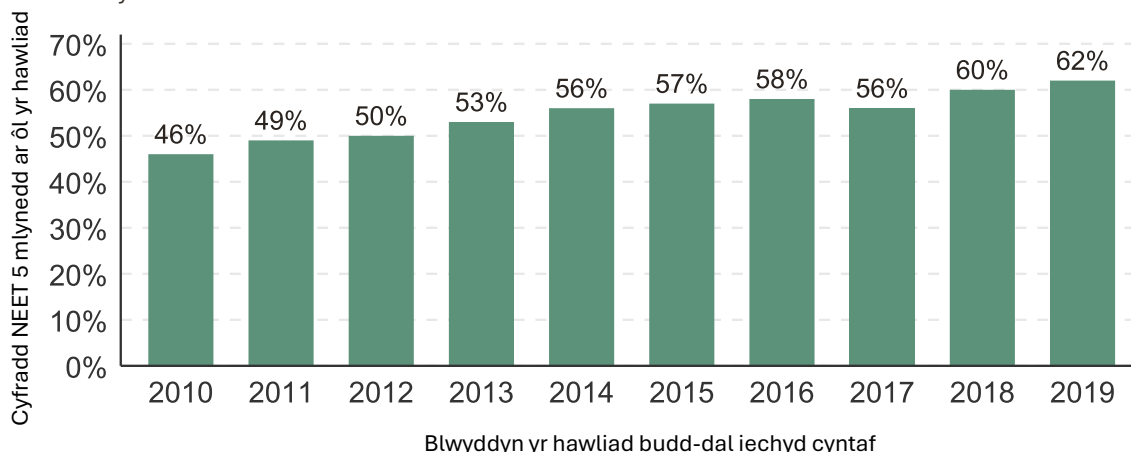
Ffigwr 35: Canran y bobl ifanc sy'n cael budd-daliadau iechyd ac anabledd nad ydynt mewn addysg a hyfforddiant 15 mlynedd ar ôl eu hawliad cyntaf

Ffynhonnell: Tystiolaeth ar Ganlyniadau Hirdymor ar gyfer Hawlwyr Budd-daliadau Iechyd ac Anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

556. Mae carfannau olynol o bobl ifanc yn gwneud yn waeth na'u rhagflaenwyr. Ymhlith pobl 16 i 24 oed a hawliodd fudd-dal iechyd neu anabledd am y tro cyntaf yn 2010, roedd 46 y cant allan o waith neu addysg bum mlynedd yn ddiweddarach. I'r rhai a hawliodd gyntaf yn 2019, y ffigwr yw 62 y cant (Ffigwr 36). Dengys Ffigwr 33 bod parhad PIP yn ymestyn ar yr un amserlen: Roedd 74 y cant o garfan 2013 yn dal i fod ar y llyfrau ar ôl pum mlynedd; roedd 87 y cant o garfan 2019. Mae dyfalbarhad analluogrwydd wedi gwneud yr un peth: Roedd 68 y cant o garfan 2014 yn dal i hawlio ar ôl pum mlynedd; roedd 84 y cant o garfan 2020. Mae person ifanc a hawliodd fudd-daliadau iechyd ac anabledd am y tro cyntaf yn 2019 34 y cant yn fwy tebygol o fod yn NEET ar ôl pum mlynedd na'r rhai a hawliodd am y tro cyntaf yn 2010.⁵⁴⁷

Ffigwr 36: Canran y bobl ifanc NEET 5 mlynedd ar ôl eu hawliad budd-dal iechyd neu anabledd cyntaf

Ffynhonnell: Tystiolaeth ar Ganlyniadau Hirdymor ar gyfer Hawlwyr Budd-daliadau Iechyd ac Anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

557. Mae tri mesur gwahanol i gyd yn symud i'r un cyfeiriad o fewn pum mlynedd. Mae pob cohort olynol yn aros yn hirach ar fudd-daliadau, mae pob un yn llai tebygol o symud i mewn i waith ac yn derbyn llai o gymorth. Mae hwn yn fethiant systemau trychinebus sy'n creithio cyfleoedd bywyd miloedd o bobl ifanc.

6.8 Y costau ariannol

558. Telir y gost bersonol gan y person ifanc unigol. Fel yr amlinellwn ym Mhennod 8, mae effaith creithio hirdymor bod yn NEET ac mewn rhigol o fod yn economaidd anweithgar yn y system fudd-daliadau yn crydu cyfleoedd bywyd.
559. Mae yna ganlyniadau cynyddol i gyllid cyhoeddus hefyd. Mae graddfa'r bobl ifanc sy'n derbyn budd-daliadau iechyd ac anabledd wedi cynyddu'n sylweddol dros y blynyddoedd diwethaf. O fis Awst 2012 i fis Awst 2025, mae'r nifer sy'n derbyn budd-daliadau analluogrwydd, ESA neu Gredyd Cynhwysol iechyd, wedi cynyddu o tua 120,000 i tua 250,000. Mae cyfanswm y gwariant ar Gredyd Cynhwysol ar gyfer pobl ifanc ar y daith iechyd wedi bron dyblu o £1.3 biliwn i £2.1 biliwn rhwng 2019/20 a 2024/25.⁵⁴⁸
560. Mae nifer y bobl 16 i 24 oed sy'n derbyn DLA neu PIP wedi codi o tua 200,000 yn 2012 i dros 400,000 heddiw. Erbyn 2031/32 rydym yn disgwyl y bydd 700,000 o bobl ifanc yn ei dderbyn. Ymhen deng mlynedd 820,000: 11 y cant o holl bobl ifanc y DU.⁵⁴⁹ Mae hyn yn golygu, heb ymyrraeth, y disgwylir i 310,000 o bobl ifanc eraill fod ar PIP ymhen 10 mlynedd. Yn syfrdanol, disgwylir i nifer y bobl ifanc sy'n hawlio PIP gynyddu bedair gwaith dros ddim ond chwarter canrif o 2012 i 2037.⁵⁵⁰
561. Mae'r cynnydd yn nifer yr achosion o anabledd mewn cymdeithas yn arafach na'r twf yn nifer y plant sy'n derbyn budd-daliadau anabledd. Mae nifer yr achosion o anabledd ymhlith plant wedi codi o 8 y cant yn 2018/19 i 12 y cant yn 2024/25.⁵⁵¹ Ond ers dechrau 2019, mae

hawliadau DLA Plant bron wedi dyblu, o 450,000 ym mis Chwefror 2019 i 860,000 ym mis Awst 2025.⁵⁵² Gwelir effaith y cynnydd hwn mewn budd-daliadau anabledd plant hefyd ymhell y tu hwnt i berson ifanc yn troi'n 16 oed, gan fod y gyfran sy'n symud trwy'r system fudd-daliadau o DLA Plant fel plentyn i PIP fel oedolyn yn codi. Mae tua 8 o bob 10 o hawlwr DLA Plant sy'n gwneud cais am PIP yn llwyddiannus⁵⁵³. Mae nifer y bobl sy'n symud i'r rhan o'r system fudd-daliadau dim cyfranogiad yn tyfu.

562. Disgwylir i lwyth achosion cyffredinol hawlwr PIP godi i 5.4 miliwn erbyn 2030/31.⁵⁵⁴ Mae adroddiad yr IFS yn dweud bod y twf mewn gwariant cyffredinol ar fudd-daliadau sy'n gysylltiedig ag iechyd yn debygol o arwain y DU i symud o fod yn un o'r gwariwyr isaf ar fudd-daliadau iechyd yn yr OECD yn 2019 fel cyfran o CMC, i fod yn un o'r gwariwyr uchaf erbyn 2028.⁵⁵⁵
563. Cododd gwariant blynyddol PIP ar gyfer pobl 16 i 24 oed o tua £1.3 biliwn yn 2019/20 i tua £3.2 biliwn yn 2024/25. Ymhen pum mlynedd rydym yn amcangyfrif y bydd Taliadau Annibyniaeth Personol, ar y trywydd presennol, wedi dyblu ymhellach o ran cost i £6.5 biliwn ac yn cwmpasu 700,000 o bobl ifanc.⁵⁵⁶ Am fuddsoddiad o'r raddfa hon ym mywydau bron i dri chwarter miliwn o bobl ifanc, gallai'r Llywodraeth ddisgwyl yn rhesymol y gallai'r adnoddau hynny helpu i gyflawni canlyniadau gwell o ran cyfranogiad yn ogystal ag annibyniaeth. Ond nid ydynt.

6.9 Casgliad

564. Mae'r adolygiad pennod hwn yn adrodd stori am fethiant system. Mae'r wladwriaeth yn gwario tua £8 biliwn y flwyddyn ar PIP a Chredyd Cynhwysol i bobl ifanc. Am y buddsoddiad hwnnw, mae hawlwr yn cael canlyniadau gwaeth gyda phob blwyddyn sy'n mynd heibio.
565. Nid yw pobl ifanc yr un peth â gweithwyr hŷn. Mae'r system wedi eu trin fel pe baent. Nid yn unig bod y cyflyrau iechyd y mae pobl ifanc yn eu hwynebu yn wahanol iawn i'r cyflyrau iechyd y mae pobl hŷn yn eu hwynebu. Mae eu hanghenion yn wahanol hefyd. Mae gan weithiwr hŷn sy'n datblygu anabledd yng nghanol ei yrfa ddegawdau o brofiad y tu ôl iddo. Arferion sefydledig, trefnau arferol, hunaniaeth broffesiynol, cronfeydd wrth gefn ariannol a rhwydweithiau. Mae eu perthynas â'r farchnad lafur wedi'i tharfu ond nid yn absennol. Mae amnewid incwm yn ystod cyfnod o afiechyd yn briodol ac yn gymesur. Cynlluniwyd y system ar gyfer y person hwn. Nid oes gan berson ifanc yn 19 oed ddim o hynny. Dim hanes gwaith. Dim hunaniaeth broffesiynol. Dim cynilion, dim rhwydweithiau, dim profiad o ymdopi mewn gweithle. Dydyn nhw ddim yn dychwelyd at rywbeth. Maen nhw'n ceisio cyrraedd rhywbeth am y tro cyntaf. Yr angen hollbwysig yw cefnogaeth i wneud y newid cyntaf i waith. Eto i gyd, nid yw'r system yn gwneud gwahaniaethu felly.
566. Rhaid i'r wladwriaeth barhau i ddarparu rhwyd ddiogelwch ariannol a helpu pobl, yn enwedig y rhai ag anabledau, a allai fod â chostau ychwanegol neu na fyddant byth yn gallu gweithio. Ond i bobl ifanc, ni all hynny fod lle mae rôl y system les yn dod i ben. Rhaid

iddo hefyd roi cyfle gwirioneddol i'r rhai sy'n gallu cymryd rhan wneud hynny. Er bod y Llywodraeth hon yn cymryd camau cadarnhaol gyda'r Warrant Ieuenctid a Llwybrau at Waith newydd, mae'r system yn parhau i ganolbwyntio gormod ar yr hyn na all person ifanc ei wneud, ac yn rhy wan wrth eu helpu i symud tuag at yr hyn y gallent ei wneud eto. Mae'n mesur, ac mewn rhai achosion yn annog, anallu ond nid yw'n gwneud digon i gefnogi gallu.

567. Os bydd y system les yn parhau ar y ffurf hon, bydd y canlyniad yn debyg iawn i'r hyn y mae nawr: gormod o bobl ifanc yn treulio gormod o amser allan o waith neu ddysgu, rhagolygon gwaeth dros amser, a bil budd-daliadau sy'n codi oherwydd bod y wladwriaeth yn talu am fethiant yn hwyr yn hytrach na'i atal yn gynharach. Os bydd y tueddiadau presennol yn parhau, rydym yn disgwyl y bydd un o bob ugain o blant pump oed heddiw ar fudd-dal analluogrwydd yn 22 oed – mwy nag un plentyn ym mhob dosbarth.⁵⁵⁷ I genhedlaeth o bobl ifanc y mae eu bywydau fel oedolion yn cael eu llunio gan y system hon, nid yw hynny'n ddigon da. Rhaid iddo newid.
568. Ni fydd diwygio lles ar ei ben ei hun yn datrys yr argyfwng o ran cyfranogiad pobl ifanc. Ond ni fydd diwygiadau mewn ysgolion, sgiliau, iechyd a gwaith yn llwyddo chwaith os yw'r system les yn parhau i dynnu i'r cyfeiriad arall. Mae angen i'r diwygiadau hyn atgyfnerthu ei gilydd. Rhaid i system les sy'n cefnogi cyfranogiad fod yn rhan o'r newid ehangach hwnnw os yw'r Wladwriaeth Les am ddod yn Wladwriaeth Waith.

Chapter 7: Y Bensaerniaeth - system mewn enw, nid mewn dyluniad

569. Nid oes system ym Mhrydain sy'n mynd â phobl ifanc o addysg i waith fel oedolion. Mae yna sefydliadau, rhaglenni a llawer o fwriadau da. Ond nid oes system wirioneddol.
570. Nid oes prinder sefydliadau sydd â rôl mewn cefnogi pobl ifanc ym Mhrydain. Mae'n brin o system gyfranogiad gydlynol sydd wedi'i chynllunio i sicrhau eu bod yn gwneud y trosglwyddiad â chymorth a chynaliadwy i fod yn oedolyn. Yn ddealladwy, mae cyfrifoldeb wedi'i wasgaru ar draws llawer o sefydliadau. Ond mae atebolrwydd a rennir ar goll. Mae cymhellion allan ohoni. Mae cymorth yn dod i ben ar ffiniau mympwyol yn hytrach na dilyn anghenion person ifanc. O ganlyniad, mae cannoedd o filoedd o bobl ifanc yn derbyn cefnogaeth anghyson neu ddim cefnogaeth o gwbl.
571. Mae'r bennod hon yn nodi sut mae'r bensaerniaeth honno'n methu. Mae'r ddadl yn dilyn dilyniant penodol, ac mae pob methiant yn atgyfnerthu'r nesaf. Mae gan ormod o sefydliadau gyfrifoldeb rhannol, ond nid oes unrhyw ganlyniadau a rennir. Mae darpariaeth genedlaethol a lleol yn ddryslyd ac yn dod yn fwy cymhleth. Nid oes bron unrhyw ffocws ar gyrchfannau. Mae cyllid wedi'i dorri a'r hyn sy'n weddill yw gwobrwyo niferoedd, nid cynnydd. Nid yw gwasanaethau'n integreiddio ac nid yw data'n llifo. Mae perfformiad lleol yn amrywio'n fawr ac mae yna ddibyn ôl-18 amlwg o ran olrhain a chefnogaeth.
572. Gyda'i gilydd mae'r methiannau hyn yn helpu esbonio pam, er gwaethaf ymdrech barhaus dros fwy na dau ddegawd, nad yw Prydain wedi gallu gostwng cyfraddau NEET yn barhaol. Ni fydd unrhyw faint o ddiwygiadau i feysydd polisi unigol na sefydliadau yn unig yn datrys hyn. Y bensaerniaeth ei hun yw'r broblem.

7.1 Gwell un pen na chant

573. Mae'r bensaerniaeth yn Lloegr sy'n cefnogi pobl ifanc sy'n NEET neu sydd mewn perygl o ddod yn NEET yn cynnwys nifer ddryslyd o sefydliadau. Nid oes mecanwaith cyffredin i warantu trosglwyddiad llyfn a llwyddiannus i bobl ifanc o addysg i gyflogaeth.
574. Yn y gofod gorlawn hwn, mae ysgolion, colegau, awdurdodau lleol, awdurdodau strategol, Canolfan Byd Gwaith, yr Adran Gwaith a Phensiynau, byrddau gofal integredig, Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a Phobl Ifanc (CAMHS), meddygon teulu, Sgiliau Lloegr, y Cwmni Gyrfaedd a Menter, gwasanaethau ieuenctid, sefydliadau gwirfoddol, Hybiau Ieuenctid, darparwyr tai, timau Anghenion Addysgol Arbennig ac Anabledau (AAAA) a mwy. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol wedi nodi dros 50 o raglenni cenedlaethol gwahanol dan arweiniad 17 o gyrff cyhoeddus gwahanol sy'n dal rhywfaint o gyfrifoldeb dros fynd i'r afael ag anweithgarwch economaidd.⁵⁵⁸ Mewn un dref, Barnsley, roedd y gybolfa honno'n cynnwys dros 70 o sefydliadau lleol yn gwneud yr un peth.⁵⁵⁹

575. Mae gan wahanol sefydliadau gylchoedd gwaith gwahanol. Mae'n anochel na all un elfen unigol ddal y cylch ar bopeth o'r blynyddoedd cynnar i daliadau budd-daliadau. Y broblem yw bod pob rhan o'r system yn gweithredu o fewn ei ffrwd ariannu a'i fframwaith atebolrwydd ei hun. Pan fydd person ifanc yn dechrau cael trafferth, nid yw'n dod ar draws ymateb cydlynol. Mae'n yn dod ar draws systemau ar wahân sy'n gweithredu yn olynol, pob un â gwelededd rhannol a chyfrifoldeb cyfyngedig am yr hyn sy'n digwydd nesaf. Gall ysgol nodi'r risg ond peidio â chario cyfrifoldeb y tu hwnt i ymadael. Gall coleg gofnodi tynnu'n ôl ond nid ail-ymgysylltu ei hun. Gall meddyg teulu gydnabod dirywiad ond peidio â sbarduno'r ymateb addysg a chyflogaeth. Dim ond os gwneir hawliad am fudd-dal y gall Canolfan Waith ymyrryd. Mae pob sefydliad yn cyflawni rhan o swyddogaeth. Nid yw darnio yn cynhyrchu ymateb cydlynol.
576. Dywedodd Awdurdod Cyfunol Sir Dwyrain Canolbarth Lloegr wrth yr adolygiad hwn fod 'llawer o bobl ifanc yn profi'r system nid fel taith gydlynol, ond fel ymyriadau datgysylltiedig sy'n stopio ac yn dechrau ar drothwyon mympwyol.' Dywedodd Careers England mai 'un o'r heriau cenedlaethol o ran atal a lleihau NEET yw'r diffyg cydlynol, nid oes fframwaith cenedlaethol, ac mae gan nifer o randdeiliaid gyfrifoldeb am wahanol rannau o'r ddarpariaeth.' Dywedodd Cyngor Ealing wrthym fod 'y system bresennol yn dameidiog ac yn methu'.
577. Yr hyn sy'n cael ei ystyried yn gydlyniad yw chwarae cyfochrog yn bennaf. Mae sefydliadau'n gweithio ochr yn ochr â'i gilydd. Dydyn nhw ddim yn gweithio gyda'i gilydd. Nid oes nod sy'n uno. Mae yna lawer o amcanion a allai orgyffwrdd ond nad ydynt yn cael eu dilyn ar y cyd. Ac yn hollbwysig, nid oes atebolrwydd am y canlyniad yn ei gyfanrwydd. Dim awdurdod i gyfeirio adnoddau ac ymdrechion yn wahanol. Mae addysg yn atebol am gyrhaeddiad. Lles ar gyfer llif budd-daliadau. Iechyd ar gyfer triniaeth. Neb ar gyfer y llwybr o blentyndod i fywyd gwaith.
578. Mae'r patrwm yn gliraf mewn argyfwng. Pan fydd diweithdra ymhlith pobl ifanc yn cynyddu, mae'r wladwriaeth yn ymateb gyda rhaglenni brys ar raddfa fawr. Sefydlwyd y Fargen Newydd i Bobl Ifanc ym 1998 i fynd i'r afael ag etifeddiaeth dirwasgiad y 1990au; Gwarant y Person Ifanc yn 2009 ar ôl yr argyfwng ariannol; a Kickstart yn 2020 yn dilyn pandemig Covid-19. Mae pob un wedi cael ei ddiddymu ers hynny. Mae pensaernïaeth gwarant ieuenctid yr Iseldiroedd wedi bod yn barhaol ers 2014. Pan fydd yr argyfwng wedi mynd heibio ym Mhrydain, caiff y rhaglenni eu tynnu'n ôl. Ni chaiff y bensaernïaeth sefydliadol a fyddai'n cynnal yr ymateb ei hadeiladu byth. Mae'r wlad yn trin ymddieithrio ieuenctid fel cyfres o argyfyngau sy'n gofyn am ymatebion dros dro, pan fo'r dystiolaeth yn dangos ei fod yn gyflwr strwythurol parhaol sy'n gofyn am seilwaith parhaol.

7.2 Fframwaith cenedlaethol a chyflenwi lleol: dryslyd ac yn mynd yn fwy cymhleth

579. Mae'r berthynas rhwng polisi cenedlaethol a chyflawniad lleol yn aneglur ac yn mynd yn llai eglur.
580. Mewn gwirionedd nid oes fframwaith polisi cenedlaethol amlwg ar gyfer delio â'r argyfwng mewn cyfranogiad ieuencid. Mae gwahanol adrannau San Steffan yn dilyn eu strategaethau eu hunain ac yn datblygu eu cynlluniau eu hunain. Dylid croesawu wrth gwrs bod yr Adran Addysg yn canolbwyntio mwy ar fynd i'r afael ag anghydraddoldeb addysgol, bod yr Adran Gwaith a Phensiynau yn cyflwyno Gwarant Ieuencid well, bod yr Adran Diwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon wedi datblygu strategaeth ieuencid a bod yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol yn profi dulliau newydd ar gyfer sut y gall y GIG fynd i'r afael ag anweithgarwch economaidd. Ond ychydig iawn, os o gwbl, sy'n cysylltu'r dotiau. Nid yw'n teimlo fel bod hyn wedi bod yn flaenoriaeth uchel i'r llywodraeth ac nid oes dull sy'n seiliedig ar genhadaeth o ddelio â'r broblem ychwaith. Mae'r adolygiad hwn yn rhoi cyfle i gywiro hynny.
581. Fel rydw i wedi'i ddisgrifio ym Mhennod 5, mae'r GIG yn enghraifft dda. Nid yw'n gweld ei hun fel rhan o'r system gyfranogiad, ac eto mae ganddo rôl graidd wrth ddelio ag argyfwng NEET. Mae'n comisiynu ei wasanaethau ei hun, yn gosod ei flaenoriaethau ei hun, yn mesur ei weithgarwch ei hun ac yn adrodd i'w reolyddion ei hun. Nid yw'n gofyn fel arfer a yw person ifanc mewn addysg neu waith. Nid yw'n rhannu data ag ysgolion, colegau na Chanolfannau Gwaith fel mater o drefn. Nid yw'n trin cyfranogiad fel canlyniad clinigol. Mae tri bwrdd gofal integredig arloesol (Cyflymyddion Iechyd a Thwf) yn dechrau profi atebolrwydd am statws gwaith. I'r mwyafrif helaeth o'r wlad, fodd bynnag, mae'r system iechyd yn parhau i fod yn fydysawd cyfochrog: yn ymwybodol o'r her cyfranogiad mewn theori, ond wedi'i ddatgysylltu'n strwythurol oddi wrthi yn ymarferol.
582. Mae camlinelliad daearyddol yn gwaethygu'r broblem. Gall person ifanc mewn un dref ddod o dan un o 36 bwrdd gofal integredig y GIG, un gwahanol o 19 awdurdod cyfun neu strategol, un o 317 o awdurdodau lleol ar gyfer tai a gofal cymdeithasol, ac un o 37 o ardaloedd Canolfannau Gwaith ar gyfer cymorth lles a chyflogaeth. Er gwaethaf pedwar map sy'n gorgyffwrdd, nid oes un sefydliad yn gweld y darlun cyfan ar gyfer y person ifanc hwnnw.
583. Gall fod gan feiri bwerau dros sgiliau oedolion, trafndiaeth a datblygiad economaidd. Nid oes ganddyn nhw bwerau dros ysgolion, dylunio lles, y system fudd-daliadau na ffiniau comisiynu'r GIG. Mae cyllid sgiliau oedolion ar wahân i gyllid 16 i 19 oed. Mae awdurdodau lleol yn cadw dyletswyddau ond yn aml nid oes ganddynt yr hyblygrwydd cyllidol na'r awdurdod dros sefydliadau allweddol i yrru ymateb system gyfan.
584. Mae datganoli lleol wedi ychwanegu elfennau heb ddatrys y broblem graidd o berchnogaeth. Mae achos cryf dros arweinyddiaeth leol fynd i'r afael â'r argyfwng NEET. Mae marchnadoedd llafur yn lleol. Mae trafndiaeth yn lleol. Mae perthnasoedd cyflogwyr yn lleol. Mae'r rhwystrau y mae pobl ifanc yn eu hwynebu yn cael eu llunio'n gryf

gan le. Ond mae datganoli wedi creu cyfrifoldeb rhannol heb reolaeth lawn. Mae awdurdodau strategol yn gyrff sydd â photensial enfawr i weithredu newid – ac mae llawer wedi dangos hyn eisoes. Ond – fel gyrff newydd – mae llawer hefyd yn wynebu cyfyngiadau capasiti difrifol ac mae ganddyn nhw brofiad cyfyngedig o gyflawni. Nid ydyn nhw'n cwmpasu'r wlad gyfan. Gall rhaglenni a gyflwynir ar lefel hyper-leol hefyd gael effaith enfawr, fel y rhai a gyflwynir trwy ganolfannau Cychwyn Cadarn a hybiau teuluol. Ar gyfer ardaloedd y tu allan i ffiniau awdurdodau strategol, mae'r cwestiwn ynghylch pwy sy'n berchen ar yr ymateb lleol yn parhau i fod heb ei ateb.

585. Mae ad-drefnu llywodraeth leol yn ychwanegu mwy o ansicrwydd ar yr amser gwaethaf posibl. Mae newid ffiniau, uno cynghorau dosbarth a sir yn awdurdodau unedol newydd, ac ailddosbarthu swyddogaethau yn digwydd ar yr un pryd. I system sydd eisoes yn cael traferth gyda pharhad, mae ad-drefnu yn ffynhonnell bellach o ansefydlogrwydd.
586. Mae cwestiwn cyfansoddiadol heb ei ddatrys ynghylch pwy sy'n gyfrifol am beth a ble mae'r broses o wneud penderfyniadau orau rhwng y lleol a'r cenedlaethol. Yn absenoldeb eglurder, mae dryswch yn teyrnasu.

7.3 Dim ffocws ar ganlyniadau a chyrchfannau

587. Nid yw'r system erioed wedi trefnu ei hun o amgylch y canlyniad sy'n bwysig: cyfranogiad cynaliadwy mewn addysg, hyfforddiant neu waith. Mae wedi'i drefnu yn ôl oedran, nid yn ôl canlyniad cynaliadwy. Dyna'r nam dylunio y mae llawer arall yn dilyn ohono.
588. Ers 2015 mae gofyniad cyfreithiol wedi bod i bobl ifanc yn Lloegr barhau mewn addysg neu hyfforddiant tan 18 oed. Mae gan awdurdodau lleol ddyletswyddau i olrhain cyfranogiad ar gyfer pobl 16 i 17 oed ac i gynnal systemau i nodi'r rhai nad ydynt yn cymryd rhan. Beth bynnag fo'i gyfyngiadau, mae'r fframwaith hwnnw'n creu eglurder ynghylch pwy ddylai weithredu os bydd person ifanc yn ymddieithrio. Roedd bron i naw o bob deg o bobl 16 i 17 oed mewn addysg a hyfforddiant ar ddiwedd 2024.⁵⁶⁰ Mae'r gyfradd NEET 16 i 18 oed wedi aros islaw 5 y cant ers 2012.⁵⁶¹
589. Ond mae cyfyngiad amser llym ar y cydlyniant hwnnw. Y tu hwnt i 18 oed, nid oes dyletswydd statudol gyffredinol ar unrhyw sefydliad olrhain, cefnogi ac ail-ymgysylltu ag oedolion ifanc dim ond oherwydd nad ydyn nhw'n cymryd rhan mwyach. Mae'r system yn dal pobl ifanc i mewn tra ei bod hi'n berchen ar y ddyletswydd. Ni all barhau i'w cario unwaith y bydd y ddyletswydd honno'n diflannu. Yn yr Iseldiroedd, i'r gwrthwyneb, o ran myfyrwyr 18 i 23 oed nad oes ganddynt gymhwyster sylfaenol, mae'n ofynnol yn ôl y gyfraith i ysgolion roi gwybod i'r fwrdeistref am absenoldebau heb awdurdod o bedair wythnos yn olynol o amser addysgu neu ymarferol o fewn pum niwrnod.⁵⁶²
590. Ar ben hynny, mae'r gofynion statudol i olrhain pobl ifanc yn cael eu cymhwyso'n anghyson ledled Lloegr. Mae amrywiad mewn cyllid, staffio, modelau comisiynu, a blaenoriaethu lleol wedi arwain at ansawdd data anwastad (a adlewyrchir yn aml yn y niferoedd uchel o

bobl ifanc a adroddwyd gyda statws 'anhysbys'), dilyniant, a chanlyniadau rhwng awdurdodau lleol.

591. Mae'r strwythur cymhellion yn atgyfnerthu'r broblem. Mae ysgol yn canolbwyntio ar ganlyniadau TGAU, nid ar ble mae'r myfyriwr yn gorffen. Mae'n cael ei gydnabod, ei reoleiddio a'i wobrwyo am wneud hynny. Mae'r un peth yn wir am goleg. Mae'n canolbwyntio ar recriwtio, cadw a chwblhau o fewn y ffenestr ariannu. Mae'r arian y mae'n ei ddenu yn dibynnu ar ystadegau niferoedd, dargadw a chwblhau myfyrwyr o fewn y cyfnod hwnnw, yn hytrach na chanlyniadau cynaliadwy y tu hwnt iddo. Mae'r Ganolfan Byd Gwaith yn gweinyddu hawliadau ac yn ceisio symud y rhai sydd yn y brif drefn chwilio am waith i mewn i waith. Mae gwasanaethau iechyd yn rheoli apwyntiadau, trothwyon a risg glinigol. Mae system rheoli perfformiad y GIG a'r ffordd y mae cyllid yn llifo drwyddi yn pwysleisio gweithgaredd ond nid canlyniadau.
592. Mae'r system les yn gwaethygu hyn. Fe'i cynlluniwyd i ddisodli incwm coll i oedolion a oedd wedi bod mewn gwaith neu i'r rhai nad oeddent yn gallu gweithio. Dyma bellach y prif bwynt cyswllt i bobl ifanc nad ydynt erioed wedi gweithio neu sy'n symud i'r farchnad lafur am y tro cyntaf. Nid yw wedi'i ailgynllunio at y diben hwnnw. Mae'n darparu incwm. Nid yw'n adeiladu llwybrau. Mae'n mesur analluogrwydd. Nid yw'n cynllunio ar gyfer gallu.
593. Nid oes unrhyw ffrwd ariannu draws-system wedi'i neilltuo i atal ymddieithrio rhwng 18 a 24 oed. Nid oes fframwaith perfformiad sy'n dal unrhyw sefydliad yn gyfrifol am ganlyniadau cyfranogiad cynaliadwy ar draws yr ystod oedran gyfan. Mae'r bensaerniaeth bresennol yn cael ei hariannu, ei mesur a'i rheoli yn ôl rhaglen a band oedran, nid yn ôl canlyniad o'r dechrau i'r diwedd.
594. Mae hyn yn cynhyrchu ymddygiad rhesymegol o fewn sefydliadau sy'n gyfunol afresymegol. Mae llawer o gynghorau, ysgolion a cholegau yn gwneud llawer iawn i gefnogi cyrchfannau ôl-18 oed, er gwaethaf pwysau ariannu sylweddol ac anghysondeb system. Ond eu prif gymhelliant yw sicrhau bod pobl ifanc yn gwneud rhywbeth, unrhyw beth, tan eu pen-blwydd yn 18 oed, yn hytrach nag yn y tymor hwy y tu hwnt iddo. Nid oes unrhyw ran o'r bensaerniaeth - ym maes iechyd, addysg na lles - wedi'i chymell i flaenoriaethu canlyniadau cyfranogiad da yn y farchnad lafur i bobl ifanc.

7.4 Mae cyllid wedi'i gwtogi ac mae atal wedi'i ddad-flaenoriaethu

595. Am lawer o'r 15 mlynedd diwethaf, mae cyllid a allai fod wedi helpu atal llawer o bobl ifanc rhag dod yn NEET wedi'i dorri. Yr hyn sy'n weddill yw gwobrwyo gweithgaredd, nid cynnydd.
596. Nid oes unrhyw ffrwd ariannu benodol i awdurdodau lleol gyflawni eu dyletswyddau cyfranogi. Rhaid iddynt ariannu darpariaeth o'u cyllidebau canolog eu hunain neu wneud cais am botiau gan y llywodraeth ganolog. Felly, mae cyfranogiad yn un o nifer o alwadau cystadleuol ar gyllidebau awdurdodau lleol sydd yn aml yn brin ac yn un o'r rhesymau pam mae ansawdd gwasanaethau NEET lleol yn amrywio'n fawr ledled Lloegr.

597. Dywedodd Cymdeithas Llywodraeth Leol wrth yr adolygiad hwn fel rhan o'u cyflwyniad tystiolaeth fod gostyngiadau i gyllidebau cynghorau wedi arwain at ostyngiad o 73 y cant mewn gwariant ehangach ar wasanaethau ieuencid yn Lloegr rhwng 2010/11 a 2023/24. Mae llawer o glybiau ieuencid sy'n darparu gweithgareddau ar ôl ysgol am ddim a mynediad at weithwyr ieuencid wedi cau. Roedd 34 y cant yn llai o weithwyr ieuencid cyfwerth ag amser llawn yn Lloegr yn 2023/24 nag yn 2012/13.⁵⁶³ Canfu dadansoddiad gan y Sefydliad Astudiaethau Cyllidol fod traean o ganolfannau ieuencid Llundain wedi cau rhwng 2010 a 2019, a bod plant o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is a gollodd fynediad i ganolfan gyfagos wedi perfformio bron i 12 y cant yn waeth mewn arholiadau yn 16 oed.⁵⁶⁴ Nid yw'r gwasanaethau hyn yn ychwanegion ymylol. Maent yn darparu'r seilwaith perthynas sy'n helpu i atal datgysylltiad rhag mynd yn gadarn.
598. Mae'r effaith yn weladwy ar lefel leol. Dywedodd Cyngor Sir Caint wrth yr adolygiad hwn, yn 2018/19, eu rownd fawr olaf o gyllid Cronfa Gymdeithasol Ewrop, fod ganddynt 42 o ddarparwyr hyfforddiant yn cynnig 1,451 o leoedd ledled y sir. Mae ganddyn nhw 16 o ddarparwyr sy'n cynnig 720 o leoedd bellach. Nid ystadegyn yn unig yw hynny. Mae'n realiti byw lle mae darpariaeth sir gyfan wedi haneru. Dywedodd Cyngor Sir Swydd Warwick wrth yr adolygiad fod 'mater hollbwysig, yr angen am ffrydiau ariannu pwrpasol ar gyfer pobl 16 i 18 oed nad ydynt yn gymwys ar gyfer darpariaeth 19+. Heb hyn, bydd awdurdodau lleol yn ei chael hi'n anodd cyflawni eu dyletswydd statudol i sicrhau cyfranogiad.'
599. Mae'r cyllid sy'n bodoli yn bennaf oll ar gyfer y tymor byr ac yn seiliedig ar raglenni. Cyfanswm buddsoddiad Cronfa Gymdeithasol Ewrop mewn cyflogaeth, sgiliau a chynhwysiant cymdeithasol oedd tua £3 biliwn dros y cyfnod rhwng 2014 a 2020.⁵⁶⁵ Arweiniodd ei olynydd, Cronfa Ffyniant a Rennir y DU (UKSPF), a oedd â chwmpas ehangach ac a redodd am gyfnod byrrach, at wariant blynyddol cyfartalog o tua £200 miliwn ar bobl a sgiliau ar draws pob grŵp oedran rhwng 2022 a 2025 (cyfanswm y gwariant ar gyfer 2022 i 2025 yw £602m, gyda blwyddyn olaf gwariant UKSPF heb ei chwblhau eto).⁵⁶⁶ Daeth y cyllid hwnnw i ben ym mis Ebrill 2026. Disgrifiodd partneriaid lleol ledled y wlad gyllid tymor byr i'r adolygiad fel gwenwyn ar gyfer systemau lleol. Mae'n atal cynllunio tymor hir. Mae'n dinistrio perthnasoedd dibynadwy. Mae atal wedi cael ei dorri ar bob lefel: y blynyddoedd cynnar, iechyd y cyhoedd, gwasanaethau ieuencid, addysg bellach. Yr hyn sydd wedi tyfu yw gwariant argyfwng: ymyrraeth hwyr, gofal ysbyty, amnewid incwm. Mae'r system yn gwario mwy i gyflawni llai, gan dalu'n aml am ganlyniadau problemau y dewisodd beidio â'u hatal.

7.5 Dim gwasanaethau integredig a dim data a rennir

600. Clywais a gwelais dro ar ôl tro yn y dystiolaeth a ddefnyddiais, ar hyn o bryd, nad yw gwasanaethau i bobl ifanc yn integreiddio. Nid yw data defnyddiol yn llifo'n rhwydd. Dyna ganlyniad uniongyrchol system heb ganlyniadau a rennir a chyllid sy'n gwobrwyo gweithgaredd dros gynnydd.

601. Felly, ni all y trefniadau presennol wneud y tri pheth sydd bwysicaf: gweld risg yn gynnar, cydlynu cymorth yn gydlynol, a dysgu beth sy'n gweithio'n ddibynadwy.
602. Mae llawer iawn o wybodaeth am bobl ifanc eisoes yn cael ei chadw ar draws darparwyr addysg, awdurdodau lleol, yr Adran Gwaith a Phensiynau, gwasanaethau iechyd a rhannau eraill o'r wladwriaeth. Y broblem yw nad yw'r darnau hyn yn creu darlun cydlynol. Mae pyrth rhannu data cul yn bodoli ar gyfer 16 i 18 o ddyletswyddau cyfranogi ond maent wedi'u cyfyngu'n llym i ddynodwyr sylfaenol. Mae pyrth ehangach sy'n gysylltiedig â lles yn bodoli ond maent wedi eu llesteirio, yn gyfyngedig o ran pwrpas ac yn cael eu llunio gan y posibilrwydd o sancsiwn troseddol am ddatgeliad heb awdurdod. Hyd yn oed lle gall rhannu fod yn bosibl mewn egwyddor, mae sefydliadau'n ddiodyn i fod yn ofalus oherwydd bod y ffiniau'n teimlo'n gul, yn beryglus ac yn anodd eu llywio.
603. Mae yna enghreifftiau o arfer da y gallwn adeiladu arnynt, gan gynnwys Porth Cyfranogiad 16+ Datblygu Sgiliau'r Alban,⁵⁶⁷ a gwaith y Llywodraeth gyda phartneriaid lleol yn Her Cenhadaeth Gymunedol Sheffield.⁵⁶⁸ Ond eithriadau yw'r rhain ar hyn o bryd yng nghydestun ehangach y DU.
604. Mae'r canlyniadau'n gronnol. Nid yw'r fframwaith yn caniatáu i risg gael ei gweld yn gynnar oherwydd bod gwelededd yn dameidiog ac yn cwmpo ar ôl 18 oed. Ni all deilwra cefnogaeth oherwydd nid oes gan unrhyw asiantaeth unigol ddarlun digon cyflawn. Mae'r baich yn disgyn ar yr unigolyn i ailadrodd yr un stori i nifer o wasanaethau. I berson ifanc sydd â phryder, diffyg hyder a phrofiad cyfyngedig o sefydliadau, mae'r baich hwnnw ynddo'i hun yn rhwystr. Nid yw'r hyn sy'n gweithio yn cael ei ddysgu na'i gymhwyso'n gyson oherwydd nad yw canlyniadau wedi'u diffinio'n glir nac wedi'u cysylltu ag ymyriadau.
605. Mae bwlch pellach yn y bensaerniaeth nad yw'n cael ei drafod yn aml. Esboniwyd 84 y cant o'r amrywiad mewn cyrhaeddiad TGAU yn 2018 gan ffactorau unigol neu ffactorau y tu allan i gatiâu'r ysgol: gan gynnwys ffactorau demograffig (e.e., cymhwysedd i gael prydau ysgol am ddim) cefndir rhieni, perthnasoedd rhiant-plentyn a'r amgylchedd dysgu cartref.⁵⁶⁹ Ac eto mae'r system wedi'i chynllunio'n gyfan gwbl o amgylch sefydliadau. Nid yw'n cysylltu'n systematig â thelueoedd. Lle mae telueoedd yn ei chael hi'n anodd, anaml y bydd gwasanaethau yn llwyddo ar eu pen eu hunain. Lle mae gwasanaethau'n wan, mae telueoedd yn cael eu gadael i ymdopi ar eu pennau eu hunain. Mae gan system sy'n trin y person ifanc fel uned ynysig sy'n symud rhwng sefydliadau, heb ymgysylltu â'r cyd-destun teuluol na ffactorau unigol ehangach sy'n llunio 84 y cant o'r canlyniad, fan dall strwythurol yn ei chanol.

7.6 Amrywiadau eang mewn perfformiad lleol

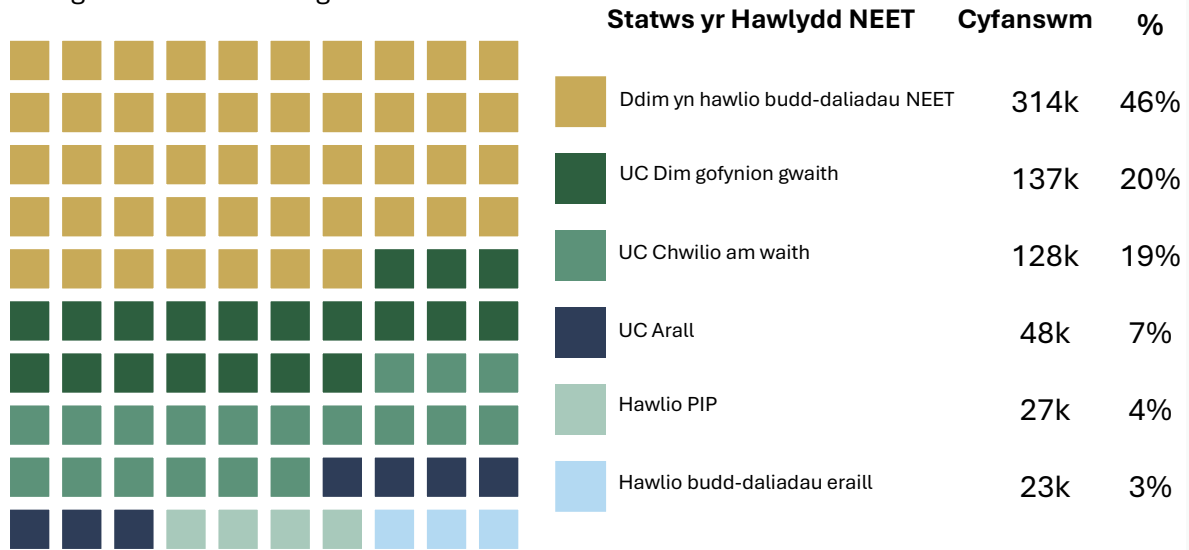
606. Heb wasanaethau integredig, data a rennir neu atebolrwydd sy'n seiliedig ar ganlyniadau, mae perfformiad lleol yn amrywio'n fawr. Mae ansawdd y gefnogaeth y mae person ifanc yn ei derbyn yn dibynnu nid ar yr hyn sydd ei angen arnynt ond ar ble maen nhw'n byw. Rydym

eisiau systemau sy'n gallu ymateb i anghenion y gymuned leol. Yr hyn sydd gennym yw system lle mae amrywiad lleol yn adlewyrchu capasiti, nid bwriad na dyluniad.

607. Hyd yn oed lle mae dyletswyddau'n bodoli, cânt eu monitro a'u gorfodi'n wan. Mae cyfran y bobl ifanc 16 i 17 oed sy'n NEET neu'n "anhysbys" yn amrywio o un y cant yn Barnet i 21.5 y cant yn Dudley.⁵⁷⁰ Mae amodau'r farchnad lafur leol yn amrywio. Ni ddylai gallu awdurdodau lleol i orfodi'r oedran cyfranogiad gorfodol.
608. Mae'r un amrywiad i'w weld ar draws pob dimensiwn. Mae amseroedd aros canolrifol CAMHS yn amrywio o dros 100 diwrnod mewn rhai byrddau gofal integredig i chwe diwrnod mewn eraill.⁵⁷¹ Yn 2021/22, canfu'r Comisiynydd Plant fod gwariant ar iechyd meddwl plant a phobl ifanc y pen yn amrywio o £34 i £141 rhwng ardaloedd.⁵⁷² Mae cyfraddau cyrchfannau ôl-16 yn amrywio'n sylweddol yn ôl awdurdod lleol. Mae cyllid gwasanaeth ieuenctid y pen yn amrywio yn nhrefn maint. Nid tanberfformiad lleol yw hyn. Mae'n systemig. Mae'r amrywiad yn mapio i ddaearyddiaeth amddifadedd, capasiti awdurdodau lleol a chryfder arweinyddiaeth leol.
609. Mae hyblygrwydd lleol yn bwysig. Ond er mwyn bod mor effeithiol â phosibl, rhaid iddo weithredu o fewn fframwaith cenedlaethol sy'n gwarantu safon ofynnol. Heb y fframwaith hwnnw, mae datganoli yn dod yn ddirprwyo methiant. Y dibyn ôl-18: colli dros 300,000 o bobl ifanc rhwng 18 a 24 oed yn Lloegr yn unig.
610. Teimlir effaith gronnu y methiannau hyn fwyaf aciwt ar y dibyn ôl-18.
611. Efallai mai'r arwydd clirïaf nad oes gan Brydain system gyfranogiad weithredol yw maint y garfan gudd. Yn 2023/24, nid oedd tua 314,000 o bobl NEET 18 i 24 oed yn Lloegr yn hawlio budd-daliadau. Fel y dangosir yn Ffigwr 37, mae hyn yn cyfrif am bron i hanner y bobl NEET yn y grŵp oedran hwn.⁵⁷³ Dyma'r grŵp sydd anoddaf i'w cyrraedd ac y mae gennym ni ychydig iawn o ddata ar eu cyfer. Nhw hefyd yw'r grŵp sy'n tyfu gyflymaf.⁵⁷⁴ Nid ydyn nhw ar unrhyw lwyth achosion. Nid oes unrhyw sefydliad yn gyfrifol amdanynt. Does dim gwasanaeth yn eu cyrraedd. Byddai system sydd o ddifrif ynglŷn ag atal ymddieithrio yn gwybod pwy yw ei phobl ifanc sydd wedi ymddieithrio, ble maen nhw, pa mor hir maen nhw wedi bod y tu allan i ddysgu a gwaith, a pha sefydliad sy'n gyfrifol am eu cefnogi. Ni all y bensaerniaeth bresennol wneud dim o hynny.

Ffigwr 37: Pobl ifanc NEET yn ôl statws hawlydd budd-daliadau, Lloegr, 18 i 24 oed, 2023/24

Pob sgwâr = 1% o'r boblogaeth

Ffynhonnell: RAPID, Canlyniadau Addysg Hydredol, Arolwg o'r Llafurlu. NEET Cuddiedig yn Lloegr: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

7.7 Mae'r Llywodraeth yn ceisio mynd i'r afael â materion ar lefel y system

- 612. Byddai'n anghywir awgrymu nad yw'r Llywodraeth yn ymwybodol o'r problemau hyn. Mae'r Warant leuenctid, Llwybrau at Waith, Arloeswyr leuenctid, ac ehangu cyflymach Hybiau leuenctid i gyd yn cynrychioli ymdrechion difrifol i fynd i'r afael â'r bylchau strwythurol y mae'r bennod hon yn eu disgrifio. Mae Hybiau Dyfodol Ifanc yn ymyrraeth arall sy'n anelu at ddod â gwasanaethau ynghyd i gydlynu cefnogaeth i bobl ifanc yn well.
- 613. Mae Arloeswyr y Warant leuenctid yn profi dulliau a arweinir yn lleol. Mae Gorllewin Lloegr yn targedu pobl ifanc NEET ag AAAA a'r rhai mewn ardaloedd gwledig, gan gynnwys atebion ymarferol fel benthyciadau beiciau trydan ar gyfer cymunedau sy'n dlawd o ran trafndiaeth. Mae Central London Forward yn uno gwasanaethau ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal, gan ymgorffori llwybrau atgyfeirio ar draws timau gadael gofal, Canolfan Byd Gwaith a thimau cymorth cyflogaeth newydd fel y gall pobl ifanc ddod o hyd i'w systemau cymorth allweddol mewn un lleoliad.
- 614. Fel y nodwyd yn flaenorol, mae'r Cynllun Iechyd Deng Mlynedd yn gosod disgwyliadau i Fyrddau Iechyd Mewnol sefydlu canlyniadau mesuradwy ar anweithgarwch economaidd a diweithdra.
- 615. Dyma'r greddfau cywir. Maen nhw'n dangos pan roddir caniatâd i'r system ymuno, y gall. Ond ymatebion rhannol ydyn nhw, nid ailgynllunio system. Mae Arloeswyr y Warant leuenctid yn cwmpasu nifer fach o feysydd. Nid pensaernïaeth barhaol yw Llwybrau at

Waith. Mae'r ICBs arloesol yn dri allan o 36. I'r mwyafrif helaeth o'r wlad, nid yw'r system iechyd wedi gosod disgwyliadau ynghylch cyfranogiad fel canlyniad dymunol o ofal clinigol. Y cwestiwn yw a fydd y dulliau hyn yn cael eu cynnal, eu graddio a'u hymgorffori, neu a fyddant yn dilyn y patrwm y mae'r adolygiad hwn wedi'i ddogfennu dros ddau ddegawd: adeiladu, gwerthuso, dadgyllido, anghofio.

Gogledd Iwerddon – Partneriaethau Marchnad Lafur

Mae Partneriaethau Marchnad Lafur yr Adran Cymunedau yn darparu atebion lleol i ddiwallu anghenion y farchnad lafur leol. Nod y Partneriaethau Marchnad Lafur yw helpu gwella canlyniadau cyflogadwyedd ac amodau'r farchnad lafur yn lleol trwy weithio trwy bartneriaethau cydlynol, cydweithredol ac amlasiantaethol. Mae hyn yn cynnwys gweithio gyda chyflogwyr, fel Hendersons sydd wedi bod yn darparu academiâu hyfforddi HGV ochr yn ochr â'r Partneriaethau Marchnad Lafur. Mae hyn yn helpu cyflawni amcanion rhanbarthol wrth fod yn hyblyg i ddiwallu'r anghenion a gyflwynir gan amodau lleol a helpu i gysylltu cyflogwyr â gweithwyr.

Ers ei sefydlu yn 2021, mae'r ddarpariaeth wedi digwydd ar draws dros 400 o brosiectau, gyda thua 10,000 o gyfranogwyr yn cwblhau rhaglenni. O'r rheini, mae dros 50 y cant wedi symud ymlaen i gyflogaeth, hunangyflogaeth neu enillion uwch, ac mae tua 60 y cant wedi cyflawni cymhwyster - gan ddangos canlyniadau cyflogaeth a sgiliau

7.8 Pam mae'r bensaernïaeth yn bwysig

616. Ym mhob rhan o'r wlad y bûm yn ymweld â hi, clywais yr un peth gan wahanol bobl. Gan gyflogwyr, sefydliadau gwirfoddol, arweinwyr llywodraeth leol, cyrff iechyd.
617. Mae gan Brydain ormod o sefydliadau â chyfrifoldeb rhannol, a rhy ychydig ag atebolrwydd o'r dechrau i'r diwedd. Mae'r system ar ei chryfaf lle mae cyfranogiad yn orfodol, ar ei gwannaf lle mae'r cyfnod pontio'n dod yn wirfoddol, ac ar ei lleiaf effeithiol pan fydd anghenion pobl ifanc yn croesi ffiniau sefydliadol.
618. Nid yw system sy'n colli cyfrifoldeb clir yn 18 oed, sy'n olrhain rhan o'r garfan yn unig, sy'n cefnogi lleiafrif yn unig o'r rhai y tu allan i ddysgu a gwaith, ac sy'n ariannu capasiti lleol trwy ffrydiau dameidiog ac amser-gyfyngedig yn tanberfformio yn unig. Mae'n helpu risg dros dro i droi'n allgáu hirdymor.
619. I bobl ifanc sydd â chymwysterau cryf, iechyd sefydlog, cefnogaeth deuluol a mynediad at gyfleoedd, gellir amsugno'r darnio yn aml. I'r rhai ag iechyd meddwl gwael, AAAA, cyrhaeddiad isel, cyfrifoldebau gofalu, neu i'r rhai sy'n byw mewn ardaloedd â marchnadoedd llafur lleol gwan, ni all. Iddyn nhw, nid yw'r bensaernïaeth yn gefndir niwtral, ond mae'n cynrychioli ffactor risg ynddo'i hun.
620. Mae absenoldeb llais cyflogwyr o'r fframwaith atebolrwydd yn fwelch strwythurol ynddo'i hun. Nid yw naw deg tri y cant o gyflogwyr yn ymgysylltu â gweithgareddau recriwtio DWP.⁵⁷⁵ Nid oes unrhyw fecanwaith sy'n ei gwneud yn ofynnol i gyflogwyr gyd-fuddsoddi yn y newid

o addysg i waith. Mae'r gwledydd sydd â'r cyfraddau NEET isaf yn recriwtio cyflogwyr yn weithredol i fod yn gyd-gyfrifol am y newid hwnnw. Mae Prydain yn eu trin fel derbynwyr goddefol o beth bynnag y mae'r system addysg yn ei gynhyrchu.

621. Yn ymarferol, caiff risg ei nodi'n gynnar. Mae'n lledu'r bwlch o 11. Mae'n colli trywydd yn 18 oed. Mae'n ardystio analluogrwydd yn 20 oed. Mae'n gweinyddu datgysylltiad yn 22. Ac ar 24, mae'n cyfrif y canlyniad ac yn ei alw'n ystadegyn. Pan fydd gan bawb rôl ond does neb yn gyfrifol, mae atebolrwydd am y llwybr o blentyndod i fywyd gwaith yn amddifad.
622. Mae'r casgliad yn anochel. Mae gan Brydain sefydliadau ar gyfer pobl ifanc, ond nid oes ganddi system gyfranogiad gydlynol eto. Nid oes system gydlynol, atebolrwydd cyfyngedig, nac athroniaeth lywodraethu glir. Nid cynllun tymor byr arall wedi'i haenu ar ben darnio sydd ei angen ond diwygio strwythurol o amgylch cyfranogiad cynaliadwy drwy gydol y cyfnod pontio cyfan o'r ysgol i fywyd gwaith.

Chapter 8: Y Canlyniadau - bywydau coll, allbwn coll a risg ariannol gynyddol

623. Mae'r penodau blaenorol wedi nodi'r ffactorau sy'n achosi ymddieithriad ieuencid. Mae'r bennod hon yn nodi ei chanlyniadau.
624. Nid yw'r canlyniadau hynny wedi'u cyfyngu i'r bobl ifanc yr effeithir arnynt ar unwaith, er mor ddifrifol ydynt. Maent yn ymestyn i deuluoedd, cyflogwyr, cymunedau, gwasanaethau cyhoeddus a'r trethdalwr. Maent yn bersonol, yn economaidd ac yn gyllidol; yn uniongyrchol, yn hirdymor ac yn gronnus. Gall yr hyn sy'n dechrau fel methiant i gefnogi person ifanc mewn cyfnod hollbwysig o fywyd ddod yn golled enillion parhaol, twf gwannach, gwariant cyhoeddus uwch a mwy o bwysau ar y genhedlaeth nesaf. Nid problem dros dro nac un sy'n unioni ei hun yw hon. Wrth i nifer y bobl ifanc sy'n NEET gynyddu a'r ffactorau sy'n sbarduno ymddieithrio ddod yn fwy gwreiddiol, felly hefyd y costau. Nid dim ond cwestiwn o faint o bobl ifanc sy'n cael eu gadael ar ôl yw hi bellach, ond faint mae'r methiant hwnnw'n ei gostio i'r wlad.

8.1 Ble rydyn ni'n mynd

625. Mae barn, a gyflwynir fel pragmatiaeth fydol, bod cyfraddau NEET presennol yn ddi-nod a byddant yn anochel yn lleihau. Mae gan y DU gyfraddau cymharol uchel o ddiweithdra ymhlith pobl ifanc ac anweithgarwch economaidd parhaus ers tro byd. Ond mae'r rhesymeg honno'n wallus.
626. Yn y degawdau cynharach, menywod ifanc oedd yn gofalu am eu plant oedd yn gyfrifol am gyfran llawer mwy o anweithgarwch ieuencid. Mae'r nifer hwnnw wedi gostwng yn sylweddol yn Lloegr, o dros 240,000 o bobl yn gynnar yn y 2000au i lai na 100,000 yn ystod y blynyddoedd diwethaf.⁵⁷⁶ Dylai hyn arwain at obaith y gall patrymau cyfranogiad newid pan fydd polisi ac amodau cymdeithasol ehangach yn ehangu dewisiadau menywod ac yn gwneud dychwelyd i waith neu addysg yn fwy ymarferol ar ôl mamolaeth. Heddiw, mae'r darlun yn wahanol. Mae afiechyd ac anabledd wedi dod yn llawer mwy canolog i ddatgysylltiad ieuencid, gan effeithio ar bobl ifanc o'r ddau ryw. Nid oes gennym lwybr cymharol glir i newid.
627. Ni allwn fod yn fanwl gywir wrth ragweld sut y bydd nifer y bobl 16 i 24 oed sy'n ddi-waith yn esblygu yng ngwyneb tueddiadau demograffig, macro-economaidd a chymdeithasol a'r ffordd y mae'r rhain yn rhyngweithio. Yr hyn a wyddom yw bod nifer y ffactorau risg NEET allweddol wedi cynyddu ers tua 2017/18, pan oedd pobl 24 oed heddiw yn 16 oed.
628. Mae nifer y bobl ifanc ag anabledd, problemau iechyd meddwl, ac ataliadau ac eithrio o'r ysgol i gyd wedi cynyddu mwy na 75 y cant heb eglurder ynghylch ble y byddant yn sefydlogi. Gan fod y boblogaeth ieuencid wedi tyfu yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae

nifer y bobl 16 oed nad ydynt yn cyflawni cymwysterau Lefel 2 yng Nghyfnod Allweddol 4 – y cyfrannwr unigol mwyaf at risg NEET – wedi codi er gwaethaf gwelliannau canrannol mewn cyflawniad TGAU.⁵⁷⁷ Mae absenoldeb parhaus a difrifol mewn ysgolion uwchradd a ariennir gan y wladwriaeth yn Lloegr wedi mwy na dyblu ers 2018 o 445,000 o ddisgyblion wedi cofrestru i fwy na 912,000 yn 2025.⁵⁷⁸

629. Yn bryderus, lle mae gwelliannau wedi'u gwneud mewn meysydd fel rhianta cynnar, mae'r rhain fel arfer mewn ffactorau sy'n effeithio ar gyfran gymharol fach o'r boblogaeth.
630. Mae hyn yn cael ei waethygu ar gyfer y blynyddoedd i ddod gan dwf parhaus yn y boblogaeth, neu “chwydd demograffig” pobl ifanc. Amcangyfrifir bod 846,000 o bobl ifanc 16 oed yn y DU yn 2024, cynnydd o 135,000 ers 2018, a mwy na 600,000 o bobl ifanc ychwanegol rhwng 11 a 16 oed (cyfanswm o 5.1 miliwn yn 2024).⁵⁷⁹ Yn hollbwysig, y bobl ifanc a ddylai fod yn ymuno â'r farchnad lafur nawr yw cenhedlaeth Covid-19.
631. Wrth gwrs, fel y nodir ym Mhennod 1, mae yna lawer o ffactorau unigol a chyd-destunol sy'n pennu a yw rhywun yn dod yn NEET, ac am ba hyd. Ond o ystyried effaith gronnus y twf mewn ffactorau risg, mae hyd at 500,000 yn fwy o bobl ifanc mewn perygl o ddod yn NEET yn y pum mlynedd nesaf os bydd nifer yr achosion yn sefydlogi ar ei lefel a welwyd, gan godi i 800,000 yn fwy os bydd yn parhau i dyfu ar ei gyfradd bresennol. Ni fydd pob un o'r bobl ifanc hyn yn dod yn NEET ar unwaith, ond bydd hyn yn amlygu ei hun mewn cyfradd NEET flynyddol sy'n gyson uwch.
632. Nid yw hyn yn ystyried y cyd-destun macro-economaidd a marchnad lafur sy'n dirywio y mae pobl ifanc yn ei wynebu, a ddisgrifir ym Mhennod 3.
633. Felly beth mae hyn i gyd yn ei olygu? Hyd yn oed pe bai'r gyfradd NEET yn gostwng i'r isafbwyntiau hanesyddol o 10 y cant erbyn 2031, byddai hyn yn golygu 780,000 o bobl ifanc yn NEET. Mewn gwirionedd mae cyfran y bobl ifanc NEET wedi bod yn codi'n gyson ers y pandemig. Mae rhagolygon a gynhaliwyd ar gyfer yr adroddiad hwn yn awgrymu y bydd y gyfradd NEET yn parhau i fod yn annerbyniol o uchel ac y bydd yn fwy na miliwn o fewn y ddwy i dair blynedd nesaf. Mae hwnnw'n amcangyfrif ceidwadol gan ei fod yn seiliedig ar y llinell duedd gyfredol, nad yw'n ystyried dirywiad tebygol yn iechyd pobl ifanc, cynnydd mewn ffactorau risg NEET eraill a newidiadau pellach yn y farchnad lafur. Gan ystyried y cynnydd mewn ffactor risg a ddisgrifiwyd uchod, gallai cyfradd y NEET gynyddu i dros 16 y cant neu fwy na 1.25 miliwn o bobl ifanc nad ydynt yn cymryd rhan lawn yn y gymdeithas o fewn pum mlynedd.

Tabl 1: Senarios ar gyfer cyfraddau NEET, 2031

Senario	Disgrifiad	Cyfradd yn 2031	Nifer yn 2031
Tueddiadau macro-economaidd	Y gyfradd sylfaenol yn seiliedig ar dueddiadau hanesyddol a rhagolygon macro-economaidd,	12.9%	1010000

wedi'i haddasu ar gyfer y chwydd demograffig o bobl ifanc sy'n dod i mewn i'r farchnad lafur.

Sefydlogi tueddiadau risg	Mae nifer yr achosion o ffactorau risg yn sefydlogi ar ei lefel bresennol a welwyd, ac yn arwain at fwy o bobl ifanc yn dod yn economaidd anweithgar neu'n ddi-waith yn y tymor hir.	14.9%	1160000
Tueddiadau risg cynyddol	Mae nifer yr achosion o risg yn parhau i gynyddu, ac mae hyn yn arwain at fwy o bobl ifanc yn dod yn economaidd anweithgar neu'n ddi-waith yn y tymor hir.	16.3%	1270000

Ffynhonnell: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Nodyn: Mae'r amcangyfrif "tueddiadau risg cynyddol" yn cyfateb i'r amcangyfrif o 500,000 – 800,000 a ddarparwyd. Mae hyn yn cynrychioli cyfanswm y bobl ifanc a allai *byth* ddod yn NEET, sy'n fwy na'r nifer sy'n NEET ar unrhyw adeg benodol oherwydd mewnlif ac all-lif.

634. Ym mhob senario, mae nifer y bobl ifanc NEET yn annerbyniol. Ar bron bob dangosydd mae'r llinellau tuedd yn dirywio. Nid pwysau tymor byr a fydd yn pylu ar eu pen eu hunain mohonynt ond canlyniadau problem ddyfnach a gwaethybol. Mae lefelau cynyddol o NEET yn bwysig nid yn unig oherwydd eu bod yn adlewyrchu datgysylltiad cynyddol, ond oherwydd bod pob person ifanc sy'n cael ei gau allan o waith neu addysg yn cynrychioli colled iddyn nhw eu hunain, straen ar eu teulu, a chost gynyddol i'r economi a'r wladwriaeth ehangach.

8.2 Bywydau ar saib: cost datgysylltu cynnar

635. Y tu ôl i bob rhif yn y bennod hon mae person ifanc y mae ei fywyd yn cael ei leihau. Y bobl ifanc eu hunain sy'n ysgwyddo'r canlyniadau cyntaf a phwysicaf. Pan fydd oedolaeth gynnar yn cael ei dominyddu gan anweithgarwch, gwrthodiadau mynych neu gyflyrau iechyd sy'n cael eu rheoli'n wael, mae'r difrod yn bellgyrhaeddol.
636. Y canlyniad mwyaf uniongyrchol yw incwm unigolyn: yn absenoldeb gwaith cyson, mae pobl ifanc yn dibynnu ar rwydweithiau teuluol, budd-daliadau a gwaith anffurfiol. Ar adeg pan mae pobl ifanc yn gwario mwy ar hanfodion nag erioed o'r blaen, mae hyn yn cael canlyniadau go iawn. Mae ymchwil diweddar gan Trussell wedi canfod cynnydd o 59 y cant yn nifer y parseli bwyd a ddarparwyd i bobl 17 i 24 oed rhwng 2019/2020 a 2024/2025, a chynnydd o 62 y cant i bobl 12 i 16 oed.⁵⁸⁰ Canfu'r elusen ddyled StepChange mai'r rheswm mwyaf cyffredin dros ddyled ymhlith ei chwsmeriaid 18 i 24 oed oedd diweithdra ac ansefydlogrwydd sy'n gysylltiedig â gwaith, a nodwyd gan un o bob pump o'i gymharu ag un o bob saith ar draws ei holl sylfaen cwsmeriaid.⁵⁸¹ Mewn rhai achosion, mae costau eu hunain yn rhwystr i gyflogaeth, yn enwedig trafndiaeth.

637. Mae hyn hefyd yn cael effaith ar deuluoedd a rhieni. Mae cyfran y bobl ifanc sy'n byw gartref heddiw yn llawer uwch nag yn y gorffennol. Canfu dadansoddiad o Astudiaeth Carfan y Mileniwm ddiweddaraf fod saith o bob deg o'r ymatebwyr 23 oed yn byw gartref gyda'u rhieni, a'r rheswm mwyaf cyffredin a roddwyd oedd na allent fforddio symud allan.⁵⁸² Yn ogystal â straen ariannol posibl, mae ymchwil wedi canfod y gall hyn fod yn anodd yn emosiynol i rieni, gydag effeithiau gwaeth pan fydd plant di-waith ac incwm isel yn dychwelyd adref.⁵⁸³ Mae hyn yn gwaethgu anghydraddoldeb, o ystyried y ffactorau economaidd-gymdeithasol sy'n gysylltiedig â statws NEET a fod bod yn NEET yn cynyddu'r tebygolrwydd o beidio â gallu fforddio byw'n annibynnol. Gall canlyniadau bod allan o waith a'r incwm cysylltiedig is effeithio ymhellach ar lesiant, iechyd corfforol ac iechyd meddwl. Dyma enghreifftiau da o'r berthynas ddwyffordd rhwng anfantais ac ymddieithriad. Mae rhai pobl ifanc yn dod yn NEET oherwydd eu bod eisoes yn cael trafferth gyda'u hiechyd neu eu lles. Ond gall cyfnod hir allan o waith neu addysg hefyd waethgu'r problemau hynny, trwy unigedd, ansicrwydd, rhwystrau dro ar ôl tro a diffyg trefn neu gefnogaeth. Mae defnyddio ymatebion llesiant goddrychol i'r Arolwg Poblogaeth Blynyddol a Chanllawiau Llesiant TEM ar gyfer Gwerthuso yn caniatáu rhoi gwerth ariannol i'r effaith hon, tua £2,900 y person ifanc y flwyddyn.⁵⁸⁴

Creithio: y clwyf nad yw'n gwella

638. Mae ymchwil wedi dangos bod y profiad o fod yn NEET yn gysylltiedig â chanlyniadau iechyd corfforol a meddyliol gwael, ac mae presgripsiynau ar gyfer pryder ac iselder 50 y cant yn uwch yn y deg i 20 mlynedd yn dilyn eu cyfnod allan o addysg neu hyfforddiant.⁵⁸⁵ Canfu'r gwaith hwn hefyd effeithiau cronus dros amser, gyda hyd yn oed mwy o anfantais i'r rhai a arhosodd yn NEET am hirach.

639. Mae astudiaethau wedi dangos bod creithio y farchnad lafur, cyfnodau o ddiweithdra neu anweithgarwch yn gynnar mewn bywyd, yn lleihau enillion oes ac yn cynyddu'r tebygolrwydd o fod heb waith yn y dyfodol. Mae De Fraja, Lemos a Rockey (2021) yn cyfrifo bod pob mis o ddiweithdra rhwng 18 a 20 oed yn arwain at golled incwm barhaol o 1.2 y cant y mis o ddiweithdra, gydag effaith is o 0.35 y cant os yw'r diweithdra'n digwydd rhwng 21 a 23 oed.⁵⁸⁶ Ni chanfyddir unrhyw effaith sylweddol ar gyfer diweithdra mewn oedrannau hŷn. Mae Gregg a Tominey (2005) yn canfod bod diweithdra yn 23 oed yn arwain at greithiau enillion o 8 i 10 y cant yn 42 oed, gyda chyfraddau uwch o 12 i 15 y cant i'r rhai a gafodd achosion dro ar ôl tro.⁵⁸⁷

640. Mae'r astudiaethau hyn yn caniatáu inni amcangyfrif effaith enillion oes gwaith cyfnod a dreulir yn NEET, hyd at 68 oed, pan fydd pobl ifanc heddiw yn gymwys i gael eu pensiwn y wladwriaeth. Dyma'r gwahaniaeth rhwng yr hyn y gallai unigolyn fod wedi'i ennill pe na bai erioed wedi profi cyfnod allan o waith neu addysg yn ei ieuenctid, yn erbyn yr effaith creithio ddisgwyliedig ar ei ganlyniadau cyflogaeth.

641. Mae Tabl 2 yn cyflwyno amcangyfrifon o'r effaith dros oes waith o'r amser a dreulir yn NEET fel person 18 i 24 oed. Mae'r amcangyfrif nenfwd yn cyfeirio at y bobl ifanc hynny sydd allan o waith am y cyfnod chwe blynedd cyfan, ond sy'n dechrau cyflogaeth wedi hynny. Mae bron i hanner yr holl bobl ifanc NEET wedi bod allan o waith neu addysg ers dros flwyddyn.⁵⁸⁸ Er bod nifer y bobl ifanc sydd wedi bod yn NEET am bum mlynedd neu fwy yn lleiafrif, nid yw'n un dibwys: Mae 28 y cant o bobl NEET 24 oed wedi bod allan o addysg amser llawn ers pan oeddent yn 18 oed, heb gael swydd â thâl ers o leiaf pum mlynedd, neu heb gael swydd â thâl erioed.⁵⁸⁹ 45 y cant erioed wedi cael swydd gyflogedig.⁵⁹⁰ I'r bobl ifanc hyn, nid yw anweithgarwch yn ymyrraeth fer rhwng addysg a gwaith. Dyma ddechrau datgysylltiad hirfaith sy'n aml yn ymestyn y tu hwnt i'w pen-blwydd yn 25 oed gydag annibyniaeth wedi'i gohirio, a heb y profiad gwaith sy'n hanfodol ar gyfer adeiladu rhagolygon, diogelwch ariannol hirdymor, a gwydnwch.

Tabl 2: Enillion unigol gydol oes gwaith a gollwyd oherwydd cyfnod NEET rhwng 18 a 24

Amcangyfrif	Colled enillion gydol oes gyfartalog (net)
Y flwyddyn NEET	£52,000
Amcangyfrif nenfwd (NEET 18-24 oed)	£293,000

Ffynhonnell: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Nodyn: Ni ddylid dehongli amcangyfrifon nenfwd fel ffigurau blynyddol. Cyflwynir enillion fel net o drethi incwm, yswiriant gwladol a budd-daliadau. Manylion llawn y cyfrifiadau a nodir yn yr atodiad technegol.

642. Nid yw'n bosibl darlunio cymhlethdodau bywyd yn llawn, ond mae'r ffigurau hyn yn rhoi syniad o gost bersonol enfawr diffyg gweithredu.

8.3 Y gost economaidd uniongyrchol: allbwn a gollwyd

643. Pan nad yw nifer fawr o bobl ifanc yn gallu meithrin sgiliau, ennill arian, a chael gwaith sefydlog, mae'r cyfleoedd coll hynny'n ychwanegu at golledion allbwn ar lefel genedlaethol. Mae'r hyn sy'n dechrau fel datgysylltiad unigol, ar raddfa fawr, yn dod yn rhwystr i dwf, cynhyrchiant a safonau byw

Gellir mynegi canlyniad economaidd uniongyrchol methu â chefnogi pobl ifanc i gael cyflogaeth mewn termau syml: pe bai pob person 18 i 24 oed sy'n NEET ar hyn o bryd wedi bod mewn gwaith llawn amser yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, byddai hyn wedi cyfrannu £38 biliwn ychwanegol at Gynnyrch Domestig Gros y DU.

644. Pan gaiff yr effaith creithio blynyddol ei chyfuno ar draws y bobl ifanc NEET hynny sydd fwyaf tebygol o brofi effeithiau creithio – sydd wedi bod yn NEET am 6 mis neu fwy, mae'r golled gyfan yn codi i dros £100 biliwn. Mae hynny'n agos iawn at faint cyfan sectorau celfyddydau a lletygarwch y DU gyda'i gilydd.⁵⁹¹ Mae'r amcangyfrifon creithio yn cynrychioli lefel barhaol is o CMC, potensial a gollwyd nid yn unig i'r unigolyn ond hefyd i'r economi ehangach.

Tabl 3: Cyfanswm y potensial allbwn a gollwyd oherwydd pobl 18-24 oed sy'n NEET.

Amcangyfrif	Cyfanswm effaith economaiddⁱ
Effaith uniongyrchol amcangyfrifedig ar allbwn	£38 biliwn
Effaith amcangyfrifedig creithio ar allbwn	£63 biliwn

Ffynhonnell: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Nodyn: Amcangyfrif creithio wedi'i agregu ar draws cyfran y boblogaeth sydd fwyaf tebygol o brofi cosb creithio (NEET am 6+ mis). Effaith creithio wedi'i chyflwyno fel Gwerth Presennol Net.

645. Mae twf economaidd llai yn cyfyngu ar allu ein gwlad i wella safonau byw dros amser drwy gyflogau a chyfleoedd cyflogaeth. Mae'n tanseilio hyder busnesau, sy'n lleihau buddsoddiad a'r potensial ar gyfer arloesi. Ar lefel fwy lleol, mae dolen adborth negyddol: mae llai o bobl ifanc mewn gwaith yn golygu bod ganddyn nhw lai o incwm i'w wario ar fusnesau lleol, boed hynny'n fanwerthwyr, lletygarwch, neu'r gampfa. Mae cymunedau angen i'w pobl ifanc ffynnu. Bob blwyddyn mae'r system yn methu â gweithredu, mae'r bil yn tyfu.

8.4 Amlygiad cyllidol: cost wedi'i gwasgaru ar draws y wladwriaeth

646. Mae'n hawdd colli cost ariannol wirioneddol ymddieithrio pobl ifanc oherwydd nid yw'n gyfrifoldeb i un rhan o'r llywodraeth yn unig. Mae wedi'i wasgaru ar draws budd-daliadau, derbyniadau treth is, gwariant iechyd, cymorth tai, gwasanaethau lleol ac, mewn rhai achosion, y system gyfiawnder. Mae hynny'n bwysig oherwydd nid oes unrhyw adran sengl yn gweld y darlun llawn, ac nid oes unrhyw adran sengl yn cael ei gorfodi i gario canlyniadau llawn methiant. Ond mae'r costau'n real serch hynny, ac maent yn cronni ledled y wladwriaeth.
647. Yn ymarferol, mae'r amlygiad cyllidol hwn yn gweithio trwy dair prif sianel: refeniw treth a gollir, gwariant uniongyrchol ar fudd-daliadau a chostau gwasanaethau cyhoeddus ehangach sy'n gysylltiedig ag iechyd gwaeth, ansicrwydd a diweithdra hirfaith. Yn yr hyn sy'n dilyn, rydym yn ceisio amcangyfrif y gost wirioneddol i'r pwrs cyhoeddus o ganlyniad i'r ffenomen NEET.

Colli refeniw treth

648. Y canlyniad cyllidol mwyaf uniongyrchol a chyffredinol yw refeniw treth a gollir. Er nad yw'r 314,000 o bobl ifanc "cudd" sy'n NEET yn peri cost uniongyrchol i'r wladwriaeth gan nad ydynt yn hawlio budd-daliadau, mae gan eu datgysylltiad ganlyniad ariannol serch hynny. Ar draws yr holl bobl ifanc NEET, mae'r allbwn blyneddol a gollir yn awgrymu lefel sylweddol o refeniw treth a gollir: £3.2 biliwn mewn derbyniadau treth incwm a chyfraniadau yswiriant

ⁱ Net Gwerth Presennol

gwladol yn y flwyddyn gyfredol, heb ystyried cyfraniadau cyflogwyr na threthi ehangach sy'n gysylltiedig â defnydd. Pan fydd pobl ifanc yn wynebu cyflogaeth ac enillion is oherwydd yr effaith creithio, mae hyn yn cael goblygiadau canlyniadol i'r wladwriaeth.

Tabl 4: Refeniw treth a gollwyd (treth incwm a chyfraniadau yswiriant gwladol) gan bobl 18 i 24 oed sy'n NEET.

Amcangyfrif	Y pen	Cyfanswm y refeniw a gollwyd
Amcangyfrif o refeniw uniongyrchol a gollwyd	£3,800	£3.2 biliwn
Amcangyfrif o refeniw creithio a gollwyd	£15,000	£10.8 biliwn

Ffynhonnell: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Nodyn: Amcangyfrif creithio wedi'i agregu ar draws cyfran y boblogaeth sydd fwyaf tebygol o brofi cosb creithio (NEET am 6+ mis). Effaith creithio wedi'i chyflwyno fel Gwerth Presennol Net.

649. Wrth i'r DU wynebu heriau yn y tymor hir oherwydd ffactorau fel poblogaeth sy'n heneiddio a'r canlyniadau ariannol, mae cyfraddau cyflogaeth ac enillion is yn barhaol yn rhoi pwysau hyd yn oed yn fwy ar y gymhareb dibyniaeth ar gyfer yr henoed sydd ei hangen i gynnal costau pensiwn y wladwriaeth, gofal iechyd a lles sy'n tyfu.

Gwariant budd-daliadau

650. Pan gynhwysir gwariant budd-daliadau, mae'r niferoedd yn uwch fyth. Mae cyfranogiad isel yn gleddyf deufin: nid yn unig y mae'n lleihau derbyniadau treth, mae hefyd yn cynyddu gwariant ar fudd-daliadau. O'r amcangyfrif o'r £8.1 biliwn a wariwyd ar bobl ifanc ar draws budd-daliadau allweddol, mae tua £4.4 biliwn yn mynd i bobl ifanc NEET. Mae rhai o'r budd-daliadau hyn, fel PIP, yn annibynnol ar statws cyflogaeth neu addysg, ond rydym yn amcangyfrif y gellid bod wedi osgoi cyfanswm o £3.2 biliwn pe bai pobl ifanc NEET wedi bod mewn gwaith ac yn ennill uwchlaw'r trothwyon enillion. Mae'r niferoedd hyn yn destun pryder ynddynt eu hunain, ond fel y trafodwyd ym Mhennod 6, mae stori'r gefnogaeth gyfyngedig sy'n eu hategu hyd yn oed yn fwy brawychus.
651. Er gwaethaf y nifer sylweddol o bobl ifanc nad ydynt yn hawlio budd-daliadau, bydd effeithiau creithio hirdymor yn cynyddu'r gost hirdymor i'r Trysorlys am bob mis ychwanegol y mae person ifanc allan o waith.

Costau iechyd a gwariant cyhoeddus ehangach

652. Dim ond rhan o'r stori y mae refeniw treth is a thaliadau budd-daliadau uwch yn ei hadrodd. Mae effeithiau iechyd a chymdeithasol yn anoddach i'w holrhain a'u mesur, ond nid ydynt yn llai real.
653. Mae'r Ganolfan Iechyd Meddwl wedi amcangyfrif bod cost yr holl afiechydon yn Lloegr i'r llywodraeth yn £25 biliwn ar draws gwasanaethau iechyd cymunedol ac ysbytai'r GIG,

refeniw treth, gwariant meddygon teulu, gwasanaethau cymdeithasol, a meddyginiaeth.⁵⁹² I ddangos y raddfa, mae hynny'n cyfateb i fwy na £850 miliwn y flwyddyn i'r 60 y cant o bobl ifanc NEET sydd â chyflwr iechyd meddwl tebygol.⁵⁹³ Mae'r berthynas ddwyffordd rhwng diweithdra neu anweithgarwch economaidd ac iechyd meddwl yn golygu nad cost iechyd meddwl gwael ymhlith pobl ifanc sy'n digwydd bod yn NEET yn unig yw'r gost gyhoeddus – dangoswyd bod diweithdra yn effeithio'n negyddol ar ganlyniadau iechyd meddwl.⁵⁹⁴ I rai pobl, mae bod yn NEET ei hun yn debygol o ddwysáu'r angen a chynyddu'r galw am wasanaethau.

654. Yn 2023 amcangyfrifodd y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol fod cost ychwanegol o £910 fesul person i'r GIG pan fydd pobl â chyflwr iechyd yn economaidd anweithgar o'i gymharu â phe byddent wedi bod yn weithgar.⁵⁹⁵ Ym mhrisiau 2025 mae hynny'n gost o tua £200 miliwn ar draws y 200,000 o bobl ifanc sy'n anweithgar oherwydd salwch, a chynnydd o tua £67 miliwn o'i gymharu â chyn y pandemig pan oedd 70,000 yn llai allan o waith am y rheswm hwn.
655. I unigolion sydd eisoes dan yr anfantais fwyaf, gall croestoriad heriau ariannol ag amgylchiadau teuluol, personol ac iechyd waethygu canlyniadau ymhellach fyth. Mae Centrepoint yn amcangyfrif bod dros 120,000 o bobl ifanc yn ddigartref neu mewn perygl o fod yn ddigartref yn y DU yn 2025, cynnydd o chwech y cant ar y flwyddyn flaenorol.⁵⁹⁶ Er y bydd rhai pobl ifanc sy'n profi digartrefedd mewn cyflogaeth neu mewn addysg, mae ansefydlogrwydd diweithdra yn risg sylweddol. Yn 2023 amcangyfrifodd Centrepoint fod cost digartrefedd pobl ifanc i'r llywodraeth yn £2.5 biliwn ar draws cyfiawnder troseddol, gwasanaethau digartrefedd, nawdd cymdeithasol, ac amrywiol wasanaethau iechyd, fel rhan o gost ehangach o £8.5 biliwn mewn termau economaidd a chymdeithasol.⁵⁹⁷ Nid costau ymylol yw'r rhain. Maent yn dangos sut mae ymddieithrio pobl ifanc yn cynyddu'r galw ar draws sawl gwasanaeth ar unwaith, gan gynyddu pwysau ar gymorth digartrefedd, y system gyfiawnder, nawdd cymdeithasol ac iechyd.
656. Mae'r cysylltiad rhwng pobl ifanc NEET a throseddu yn gymhleth. Mae ymchwil wedi canfod bod pobl ifanc sy'n byw mewn ardaloedd troseddu uchel yn fwy tebygol o fod yn NEET,⁵⁹⁸ a bod pobl ifanc NEET fwy na dwywaith yn fwy tebygol o ymgysylltu mewn ymddygiad troseddol o'i gymharu â'r rhai nad ydynt yn NEET.⁵⁹⁹ Mae adroddiad diweddar gan Policy Exchange yn amcangyfrif bod troseddu'n costio £170 biliwn y flwyddyn i'r DU.⁶⁰⁰ Boed yn achos neu'n ganlyniad, mae'n amlwg bod cyfanswm cael pobl ifanc i ymgysylltu â chymdeithas, boed drwy gyflogaeth neu addysg, yn fwy na chyfanswm ei rannau.
657. Mae'r ffigurau yn Nhabl 5 yn cyflwyno effeithiau cyllid cyhoeddus gydol oes cyfartalog pob person ifanc NEET. Mae'r ffigurau hyn yn cynnwys treth incwm a chyfraniadau yswiriant gwladol a gollwyd oherwydd enillion is, a gwariant ychwanegol ar fudd-daliadau pan fydd unigolion allan o waith. Mae'r her o ddatrys y perthnasoedd rhwng anfantais gynnar, statws NEET, a'r heriau cymdeithasol ehangach y gall hyn eu hachosi yn golygu ei bod hi'n anodd

sefydlu amcangyfrif cadarn sy'n cynrychioli mwyafrif y bobl ifanc yn deg. Mae'r costau hyn wedi'u heithrio'n geidwadol o'r costau a nodir isod.

Tabl 5: Effaith cyllid cyhoeddus gydol oes cyfnod NEET 18-24

Amcangyfrif	Cost gyfartalog gydol oes i'r wladwriaeth^j
Y flwyddyn NEET	£29,000
Amcangyfrif nenfwd (NEET 18-24 oed)	£240,000

Ffynhonnell: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Nodyn: Ni ddylid dehongli amcangyfrifon nenfwd fel effeithiau blynyddol. Mae'r ffigurau'n cynnwys treth incwm a chyfraniadau yswiriant gwladol a hepgorwyd, a gwariant ychwanegol ar fudd-daliadau.

658. Mae'r amcangyfrif nenfwd yn tybio y bydd y wladwriaeth yn cefnogi unigolion drwy Gredyd Cynhwysol, a chyda chostau tai, pan fyddant allan o waith. I lawer, gall y costau fod yn uwch fyth.

Ble mae'r llywodraeth yn dewis gwario arian

Canfu Adolygiad Cadwch Brydain yn Gweithio y bydd person ifanc nad yw byth yn gweithio yn ildio dros £1 miliwn mewn enillion dros ei oes. Byddai cynnal rhywun ar y Lwfans Safonol Credyd Cynhwysol presennol a lefelau tai yn unig yn costio bron i £500,000 i'r llywodraeth dros yr un cyfnod, ac o bosibl llawer mwy pe bai ffactorau fel analluogwydd yn cael eu hystyried.^k

Ymyrraeth hwyr

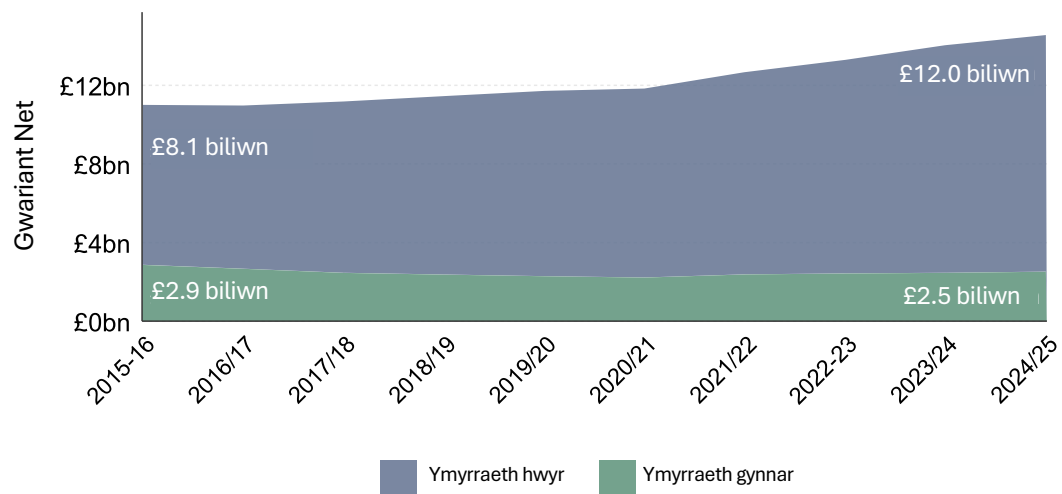
Mae tystiolaeth ein bod ni fel gwlad wedi dewis gwario mwy o arian ar dalu am gostau pobl ifanc yn dod yn NEET nag ar atal hynny rhag digwydd yn y lle cyntaf. Mae Ffigur 38 yn dangos pa flaenoriaethau sydd wedi'u dewis – yn yr achos hwn gan Awdurdodau Lleol, lle mae gwariant net ar wasanaethau ymyrraeth hwyr wedi cynyddu bron i £4 biliwn mewn termau real ers 2014/2015, tra bod ymyrraeth gynnar wedi gostwng.

Yn ystod y 15 mlynedd diwethaf, mae cefnogaeth wedi mynd yn deneuach, yn llai cydlynol a gyda llai o arian. Mae llawer o'r sefydliadau sy'n gweithredu fel ffactorau amddiffynnol i bobl ifanc wedi wynebu toriadau. Mae gwaith gan y YMCA wedi canfod bod gwariant awdurdodau lleol ar wasanaethau ieuencid wedi gostwng 76 y cant mewn termau real ers 2010/11.⁶⁰¹ Mae'r patrwm hwn yn dechrau dod i'r amlwg yn y cyfnod cynharaf ac ar draws y gwahanol leoliadau ym mywyd person ifanc.

^j Net Gwerth Presennol

^k Yn tybio nad oes unrhyw newid sylweddol i'r drefn budd-daliadau. Gwerth nad yw wedi ei ddisgowntio. Nodyn: Gall unigolion dderbyn Credyd Cynhwysol tra byddant mewn gwaith, yn dibynnu ar enillion

Ffigwr 38: Gwariant ar wasanaethau ymyrraeth gynnar yn erbyn ymyrraeth hwyr gan lywodraeth leol, 2015/16 – 2024/25.

Ffynhonnell: Dadansoddiad o Wariant ALL ac Ysgolion, Pobl Ifanc a Gwaith yr Adran Addysg. Methodoleg a fabwysiadwyd o gyfres adroddiadau gwariant ar wasanaethau plant Pro Bono Economics a'r NSPCC.⁶⁰² Diffinnir gwariant ymyrraeth gynnar fel 'canolfannau plant Cychwyn Cadarn a gwariant arall ar blant dan bump oed', 'Gwasanaethau cymorth i'r Teulu Cyfan' a 'Gwasanaethau Cyfan i bobl ifanc'. Diffinnir cyllid ymyrraeth hwyr fel 'Cyfiawnder ieuencid', 'Cyfanswm Plant sy'n Derbyngofal' a 'Cyfanswm Gwasanaethau Diogelu Plant a Phobl Ifanc'.

Mae gwariant ar blant a phobl ifanc wedi newid dros amser, gyda ffactorau amddiffynnol fel gwasanaethau cymorth i deuluoedd a gwasanaethau ieuencid yn dirywio. Dim ond cynyddu y mae cyfiawnder ieuencid a gwariant ar blant sy'n derbyn gofal wedi'i wneud. Mae'r ffocws cyfyngedig ar atal yn llifo i lawr i ganlyniadau addysg a chyflogaeth. Mae gwariant argyfwng – ar ymyrraeth hwyr, costau iechyd, ac amnewid incwm – yn cynyddu.

Y dibyn ariannu

Mae patrwm gwariant cyhoeddus yn dangos gostyngiad sydyn mewn cefnogaeth ar yr adeg y mae llawer o bobl ifanc ei hangen fwyaf. Tra bod pobl ifanc yn aros yn yr ysgol, coleg neu brifysgol, mae'r wladwriaeth yn fodlon buddsoddi symiau sylweddol ynddynt, hyd yn oed os yw'r swm hwnnw wedi lleihau dros amser.⁶⁰³ Ond unwaith y byddan nhw'n rhoi'r gorau i addysg heb lwybr diogel i waith, mae'r gefnogaeth yn llawer teneuach ac yn llai cydlynol.

Tabl 6: Gwariant amcangyfrifedig fesul unigolyn ar draws gwahanol gyfnodau bywyd, Lloegr, 2024/2025

Cam	Gwariant	Uned	Oedran
Blynyddoedd cynnar	£5,500	Fesul plentyn	0 – 5
Ysgol gynradd	£7,000	Fesul disgybl	4 – 11
Ysgolion uwchradd	£7,800	Fesul disgybl	11 – 16
Addysg bellach	£7,900	Fesul myfyriwr	16 – 18
Addysg uwch	£9,900	Fesul myfyriwr	18 - 24
Rhaglenni cyflogaeth a JCP	£2,000	Fesul cyfranogwr	18 -24
Budd-daliadau allan o waith	£5,000	Fesul hawliwr	18 - 24

Ar yr union bwynt lle gallai cymorth cyflogaeth wedi'i deilwra wneud y gwahaniaeth mwyaf, mae'r system yn rhy aml yn methu â defnyddio ymyrraeth leiaf posibl ac, yn ddiweddarach, yn disodli incwm drwy'r system fudd-daliadau.

Mae ymyrraeth gynnar yn talu ar ei ganfed i bobl ifanc

Pam mae cefnogaeth mor gyfyngedig? Gall y penderfyniad i flaenoriaethu amnewid incwm dros gymorth gweithredol yn y farchnad lafur ymddangos yn rhesymol i grwpiau hŷn ac mewn amgylchedd cyllidol cyfyngedig. Y pryderon allweddol i'r Trysorlys ynghylch rhaglenni marchnad lafur gweithredol yw'r cysyniadau o golled ddifuddiant a dadleoli. Bydd yn briodol eisiau osgoi, cyn belled ag y bo modd, gwario arian ar y rhai a fyddai wedi dod o hyd i swydd heb gefnogaeth y wladwriaeth, neu ar rywun sy'n cael cefnogaeth y wladwriaeth yn manteisio ar gyfle swydd a allai fod wedi mynd i rywun arall. Y meini prawf hyn yw sut mae'r Trysorlys yn mynd ati i wneud asesiadau gwerth am arian o raglenni cyflogaeth. Pan gymhwysir y meini prawf hynny, yn aml daw i'r casgliad mai dim ond prin y disgwylir i'r budd ariannol o'r gwariant dalu costau'r Wladwriaeth.

Ond mae'n rhaid i'r hafaliad fod yn wahanol i bobl ifanc. Er y gallai'r tebygolrwydd y byddant yn dychwelyd i'r gweithle heb ymyrraeth fod yn uwch, mae pobl ifanc hefyd yn cario canlyniadau sylweddol o ran amser allan o'r gweithle na welir mewn grwpiau oedran hŷn. Mae asesiadau gwerth am arian confensiynol yn ystyried y person "cyffredin", ac nid ydynt yn edrych dros gyfnod amser digon hir i gofnodi cost oes yn llawn. Pan ystyrir effaith creithio amser allan o gyflogaeth ymhlith pobl ifanc, mae'r ddadl gyllidol – a rhifydddeg – yn newid yn sylfaenol. O ran pobl ifanc, mae ymyrraeth gynnar yn talu amdano'i hun lawer gwaith drosodd.

Y canlyniadau

659. Nid yw graddfa anweithgarwch pobl ifanc yn bryder cymdeithasol yn unig. Mae'n un economaidd, yn un ariannol ac yn un cenedlaethau.
660. Bob blwyddyn y mae cyfran fawr o oedolion ifanc yn aros y tu allan i ddysgu neu waith, mae'r economi'n hepgor degau o biliynau o bunnoedd mewn allbwn. Mae pob blwyddyn o gyfranogiad oedi yn gwaethygu'r gosb enillion hirdymor ac yn cynyddu'r tebygolrwydd o ddibyniaeth yn y dyfodol. Mae llwythi achosion budd-daliadau yn tyfu, ac mae gwariant yn codi. Mae costau iechyd yn cronni. Mae'r sylfaen dreth yn culhau. Nid yw hwn yn gyflwr sefydlog niwtral. Mae'n gynnydd sefydlog.

Tabl 7: Crynodeb o gostau pobl ifanc NEET

Categori	Elfen	Cyfanswm y gost flynyddol
Economaidd	Potensial economaidd uniongyrchol wedi'i golli	£38 biliwn
	Colled potensial economaidd creithio	£63 biliwn
Cyllid cyhoeddus	Colli refeniw treth uniongyrchol	£3.2 biliwn

	Cynnydd mewn gwariant iechyd	£0.2 biliwn
	Gwariant budd-daliadau uniongyrchol ar fudd-daliadau allan o waith	£3.2 biliwn
	Refeniw treth creithio a gwariant budd-daliadau	£15 biliwn
Cymdeithasol	Effeithiau uniongyrchol ar lesiant	£2.7 biliwn
Cyfanswm		£125 biliwn

Ffynhonnell: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

Nodyn: Defnyddiwyd amcangyfrif creithio blynyddol, gyda'r effaith wedi'i chynnwys ar gyfer cyfran y bobl ifanc sydd wedi bod yn NEET am 6 mis neu fwy yn unig. Nodyn: ystyrir bod elfennau fel refeniw treth a gwariant ar fudd-daliadau yn drosglwyddiadau a byddant yn gwneud elw ar lefel gymdeithasol.

661. Mae Tabl 7 uchod yn amcangyfrif bod y gost gronnus i'n gwlad o bron i 1 filiwn o bobl ifanc NEET yn £125 biliwn y flwyddyn. Mae hyn yn fwy nag yr ydym yn ei wario ar addysg bob blwyddyn yn Lloegr.⁶⁰⁴ Bellach nid yw'n fater o a yw'r sefyllfa bresennol yn fforddiadwy. Mae'n ymwneud â pha un a yw'n gynaliadwy.
662. Yn y pen draw, wrth gwrs, nid dadl economaidd nac ariannol yn unig yw'r achos dros newid. Mae dyletswydd foisol i alluogi pob person ifanc i gael y cyfle i gyflawni ei botensial, waeth beth fo'i gefndir economaidd-gymdeithasol neu ei statws iechyd. Ond ni allwn anwybyddu'r goblygiadau ar yr economi na'n cyllid cyhoeddus yng nghyd-destun gwladwriaeth sydd dan bwysau parhaus. Mae'n brin dod o hyd i faes polisi lle gallai newid wella bywydau pobl, cryfhau cyllid cyhoeddus, a meithrin twf economaidd. Mae cael pobl ifanc yn ôl i waith neu addysg yn gallu cyflawni'r tri.

Chapter 9: Y Fforch yn y Ffordd

663. Ar draws yr adolygiad hwn, archwiliwyd y dystiolaeth o bob ongl: graddfa anweithgarwch pobl ifanc, pwy sy'n cael ei effeithio, sut mae'r boblogaeth NEET wedi newid, sut mae pobl ifanc yn teimlo am eu bywydau, ble mae risg yn cronni, beth nad yw'r farchnad lafur yn ei ddarparu mwyach, pa ddiffygion sy'n bodoli yn y system sydd i fod i hwyluso pobl ifanc o fydd addysg i fydd gwaith, beth mae hyn i gyd yn ei gostio ac i ble mae tueddiadau cyfredol yn arwain os nad oes dim yn newid.
664. Mae yna lawer o ddata. Llawer o ddadansoddi. Llawer o eiriau. Ond mae'r cyfan yn berwi i lawr i'r casgliad craidd hwn. Mae gennym broblem sydd wedi hen wreiddio sy'n gwaethygu a system sydd wedi bod yn ceisio ond yn methu â delio â hi. Mae angen diwygio sylfaenol a phellgyrhaeddol. Mae'r wlad wedi cyrraedd pwynt lle mae diffyg gweithredu neu addasu'n ailadroddus yn benderfyniad ynddo'i hun, ac yn un costus.
665. Nid yw Prydain bellach yn wynebu problem cyflogaeth ieuencid ymylol. Mae'n wynebu methiant systemig ar y pwynt lle mae cenhedlaeth i fod i drawsnewid i fod yn oedolyn. Nid sioc dros dro yw hon. Nid pen mawr ôl-bandemig mohono. Nid yw'n gwestiwn o gymhelliant na diwylliant. Mae'n chwalfa strwythurol gyda chanlyniadau dwys i berfformiad economaidd, cynaliadwyedd cyllidol a chydlyniant cymdeithasol.

9.1 Nid cofnod o oddefolrwydd yw hwn. Mae'n gofnod o fethiant

666. Nid yw Prydain wedi anwybyddu diweithdra ymhlith pobl ifanc. Am fwy na dwy ddegawd, mae llywodraethau wedi ymyrryd dro ar ôl tro ac ar raddfa fawr. Bargen Newydd i Bobl Ifanc. Cronfa Swyddi'r Dyfodol. Y Rhaglen Waith. Y Cytundeb Ieuencid. Hyfforddeiaethau Kickstart. Y Cynnig Ieuencid. Nid cofnod o oddefolrwydd yw hwn. Mae'n gofnod o ymdrech bolisi barhaus. Yn anffodus mae hefyd yn gofnod o fethiant.
667. Er gwaethaf yr ymyriadau hyn, nid yw'r gyfradd NEET strwythurol 16-24 wedi'i lleihau'n barhaol. Prin y mae wedi gostwng o dan 10 y cant mewn 25 mlynedd.⁶⁰⁵ Mae cyfansoddiad y garfan wedi symud tuag at anweithgarwch economaidd.⁶⁰⁶ Mae ein cyfradd NEET wedi dirywio o'i gymharu â gwledydd eraill ac mae bellach yn uwch na'r cyfartaledd ar gyfer gwledydd incwm uchel.⁶⁰⁷ Dylai hynny beri pryder i unrhyw un sy'n credu bod y dull presennol yn gweithio.
668. Felly nid y cwestiwn yw a yw rhaglenni wedi cael rhywfaint o effaith. Mae llawer wedi gwneud gwahaniaeth. Y cwestiwn yw a ydyn nhw wedi newid y diffygion sylfaenol sy'n cynhyrchu datgysylltiad parhaus. Mae'r dystiolaeth yn awgrymu nad ydyn nhw wedi.
669. Yma, rhaid inni fod yn onest: mae bylchau sylweddol yn y sylfaen dystiolaeth ynghylch ymyriadau a allai weithio, yn enwedig i'r garfan sydd bellach yn dominyddu - pobl ifanc â chyflyrau iechyd meddwl ac anghenion niwroddatblygiadol.

670. Mae un peth yn sicr. Mae angen dulliau newydd. Ni all hyn olygu ychwanegu ychydig o fentrau newydd at y system bresennol.
671. Yn draddodiadol, mae polisi cyhoeddus yn y DU yn gweithredu mewn cylchoedd. Mae ymyrraeth newydd yn ymateb i ddiweithdra cynyddol neu frys gwleidyddol. Fe'i hariennir am gyfnod penodol. Mae'n creu effaith gredadwy. Daw cyllid i ben. Mae cof sefydliadol yn diflannu. Mae cyfrifoldeb yn dychwelyd i adrannau darniog. Mae'r gallu wedi'i golli. Pobl ifanc sy'n talu'r pris. Mae'n gwbl wallgof, fel y dywedodd un cynghorydd arbenigol i'r adolygiad hwn, fod y wladwriaeth unwaith bob degawd yn mynd ati i adeiladu rhaglen newydd o'r dechrau, gyda'r holl gostau sefydlog cysylltiedig o ran sefydlu, meithrin gallu, ymgysylltu â chyflogwyr, a data ac atebolrwydd, dim ond i adael iddi ddod i ben a dechrau eto.
672. Mae natur strwythurol her NEET heddiw yn galw am rywbeth mwy dwys. Ailosod y system sydd ei angen.
673. Bydd ein hadroddiad terfynol, a fydd yn cael ei gyhoeddi yn ddiweddarach eleni, yn nodi sut olwg sydd angen i hyn ei gael.
674. Nid yw cost methu â gweithredu yn haniaethol. Fel y nodir ym Mhennod 8, mae methu â mynd i'r afael â chyfraddau NEET uchel yn costio £125 biliwn y flwyddyn i ni. Mae gwariant PIP ar gyfer pobl 16 i 24 oed wedi codi o £1.3 biliwn i £3.2 biliwn mewn pum mlynedd. Ar ôl mynd i mewn i'r porth, mae'n dod yn daith unffordd. Mae'r system yn tyfu. Nid yw ei bwrpas yn newid. Mae'n talu am y broblem. Nid yw'n ei ddatrys.
675. Nid yw'r biblinell risg yn crebachu. Mae'n tyfu. Roedd gan bron i chwarter o blant rhwng 11 a 16 oed anhwylder iechyd meddwl tebygol yn 2023, i fyny o bron i un o bob saith yn 2017.⁶⁰⁸ Yn 2024/25, roedd bron i un o bob pump o ddisgyblion yn absennol yn barhaus.⁶⁰⁹ Mae bron i un o bob saith yn derbyn cymorth anghenion addysgol arbennig.⁶¹⁰ Mae bron i un o bob chwech o blant rhwng 10 a 14 oed wedi'u dosbarthu fel anabl, i fyny o un o bob deg yn 2019/20.⁶¹¹ Mae anawsterau dysgu ac awtistiaeth yn tyfu'n sylweddol gyflymach na chyflyrau iechyd meddwl fel y prif gyflyrau iechyd ymhlith pobl ifanc NEET.⁶¹²
676. Nid yw'r adolygiad hwn yn dadlau bod yr atebion yn hawdd, nac y bydd diwygio yn ddi-boen. Mae'n dadlau rhywbeth mwy sylfaenol. Nid yw parhau fel yr ydym bellach yn opsiwn niwtral.
677. Bob blwyddyn, mae'r bil yn tyfu. Bob blwyddyn, mae'r bwlch rhwng yr hyn sydd ei angen ar y wlad hon a'r hyn y mae'n ei wneud yn lledu.
678. Yr hyn nad yw'n gredadwy mwyach yw gwneud dim a gobeithio mai twf economaidd yn unig fydd yn datrys y broblem. Ni fydd twf yn amsugno pobl ifanc nad ydynt erioed wedi gweithio, y mae eu hiechyd yn atal cyfranogiad, y mae eu lefelau pryder yn uwch ac y mae eu grisiau gyrfa wedi dod yn anoddach i'w dringo.

679. Mae bron i filiwn o bobl ifanc y tu allan i addysg a gwaith. Nid ystadegyn ydyn nhw. Meibion a merched y wlad hon ydyn nhw. Nodwyd bod rhai mewn perygl cyn y gallent ddarllen. Roedd y system yn gwybod. Fe wylodd. Fe ddogfennodd. Fe gyhoeddodd adroddiadau. Fe gomisiynodd werthusiadau. Fe lansiodd gynlluniau peilot. Fe adawodd i'r cyllid ddod i ben. Ac fe symudodd ymlaen.
680. Ni symudodd y bobl ifanc hynny ymlaen. Maen nhw'n dal yma. Yn dal i aros. Yn dal i dalu'r pris am wlad sydd wedi dewis, dro ar ôl tro a chyda gwybodaeth lawn o'r canlyniadau, gweinyddu'r broblem yn hytrach na'i datrys. Mae'r adolygiad hwn yn dweud: digon. Nid rhaglen arall. Nid peilot arall. System. Wedi'i adeiladu o amgylch cyfranogiad. Yn gyfrifol am ganlyniadau. Parhaol yn ei bensaernïaeth. Gyda grisiau cyfle newydd. Wedi'i ariannu ar lefel sy'n trin pobl ifanc fel buddsoddiad, nid cost. Yn gallu gwrthsefyll problemau yfory, mewn marchnad lafur sydd yn debygol o fod ar ddechrau trawsnewidiad arall eto. Ac yn deilwng o'r genhedlaeth y mae i fod i'w gwasanaethu. Mae angen meddylfryd newydd. Gall ein gwlad ddewis yn wahanol. Un sy'n blaenoriaethu'r genhedlaeth nesaf. Mae'r adolygiad hwn yn mynnu ei fod yn gwneud hynny.

Atodiad – y dirwedd budd-daliadau

681. Mae nifer o fudd-daliadau sydd ar gael i bobl ifanc.
682. Mae Credyd Cynhwysol (UC) yn daliad budd-dal sy'n seiliedig ar brawf modd sy'n darparu cymorth i bobl gyda'u costau byw yn seiliedig ar asesiad o'u hanghenion. I'r rhan fwyaf, mae cymhwysedd yn dechrau yn 18 oed ac mae'r Lwfans Safonol i rai dan 25 oed yn £338.58 y mis i berson sengl a £528.34 i gwpl. Mae lwfansau ychwanegol ar gael ar gyfer plant, tai, gofal ac analluogrwydd.
683. Mae Credyd Cynhwysol wedi'i gynllunio i fod yn fudd-dal i bobl sy'n gweithio ac allan o waith. Mae'n cymhwyso cyfradd tapr sengl ar enillion, gan leihau taliadau 55 ceiniog am bob punt a enillir. Mae aelwydydd â chyflwr iechyd sy'n cyfyngu ar waith neu blentyn dibynnol yn gymwys i gael lwfans gwaith, lle nad yw'r gyfradd tapr yn berthnasol. Mae'r lwfans hwn yn £427 y mis wrth hawlio costau tai neu £710 y mis fel arall. Ar hyn o bryd, mae 784,000 o hawlwr rhwng 16 a 24 oed ac mae 606,000 ohonynt heb fod mewn cyflogaeth.⁶¹³
684. Mae Credyd Cynhwysol lechyd yn daith o fewn Credyd Cynhwysol i bobl â chyflwr iechyd sy'n cyfyngu ar eu gwaith. Yn dilyn Asesiad Gallu i Weithio (WCA), canfyddir bod pobl naill ai'n addas i weithio, yn meddu ar Allu Cyfyngedig i Weithio (LCW) neu â Gallu Cyfyngedig i Weithio a Gweithgaredd Cysylltiedig â Gwaith (LCWRA). Nid yw'n ofynnol i'r grŵp LCW fod ar gael i weithio nac i chwilio am waith yn weithredol ond gellir gofyn iddynt ymgymryd â gweithgaredd paratoi ar gyfer gwaith, er nad ydynt yn derbyn unrhyw daliad ychwanegol. Mae grŵp LCWRA yn derbyn taliad ychwanegol ac nid oes ganddynt unrhyw ofynion sy'n gysylltiedig â gwaith. Mae'r ddau grŵp yn derbyn Lwfans Gwaith sy'n golygu y gallant ennill hyd at swm penodol cyn i daliadau budd-daliadau ddechrau cael eu lleihau. Mae taliad Credyd Cynhwysol lechyd yn £217.26 y mis, neu £50 yr wythnos, ar gyfer hawliadau newydd o fis Ebrill 2026 ar ben y Lwfans Safonol, neu £429.80 y mis, neu £98.80 yr wythnos, ar gyfer hawliadau cyn y dyddiad hwnnw. Ar hyn o bryd mae 257,000 o hawlwr rhwng 16 a 24 oed ar daith iechyd Credyd Cynhwysol: 48,000 yn aros am WCA, 34,000 yn y grŵp LCW a 175,000 yn y grŵp LCWRA.⁶¹⁴
685. Mae Taliad Annibyniaeth Personol yn fudd-dal di-dreth, heb brawf modd, sydd wedi'i gynllunio i helpu gyda chostau byw ychwanegol i bobl 16 oed hyd at oedran Pensiwn y Wladwriaeth yng Nghymru a Lloegr sydd â chyflwr iechyd corfforol neu feddyliol hirdymor neu anabledd. Fe'i hasesir drwy asesiad swyddogaethol sy'n mesur effaith cyflwr iechyd neu anabledd hirdymor ar fywyd bob dydd unigolyn. Nid asesiad o'u gallu i weithio mohono, ac nid yw talu'r budd-dal yn gysylltiedig â statws cyflogaeth. Mae dau elfen ar wahân, symudedd a bywyd bob dydd, ac mae gan y ddau ohonynt gyfradd uwch ac is. Telir bywyd bob dydd ar gyfradd safonol o £76.70 yr wythnos neu gyfradd uwch o £114.60 yr wythnos. Telir symudedd ar gyfradd safonol o £30.30 yr wythnos neu gyfradd uwch o £80 yr wythnos. Nid oes unrhyw amodoldeb cysylltiedig. Ar hyn o bryd mae 430,000 o hawlwr rhwng 16 a

24 oed yng Nghymru a Lloegr.⁶¹⁵ Mae ychydig dros draean o dderbynwyr PIP yn NEET.⁶¹⁶ Gall pobl anabl yn yr Alban hawlio'r Taliad Anabledd Oedolion datganoledig.

686. Cyn 16 oed, mae plant anabl yn cael eu cefnogi trwy daliadau i'w rhieni. Mae hyn yn cynnwys budd-dal plant, a delir ar gyfradd o £27.05 yr wythnos ar gyfer y plentyn cyntaf a £17.90 ar gyfer pob plentyn dilynol. Mae Budd-dal Plant yn daliad sydd ar gael yn gyffredinol ond caiff ei adennill trwy dâl treth gan bobl sydd ag incwm blynyddol trethadwy o fwy na £60,000, gyda phobl sy'n ennill £80,000 yn ad-dalu'r taliad yn llawn. Ochr yn ochr â Budd-dal Plant, mae cymorth sy'n seiliedig ar brawf modd ar gael i deuluoedd incwm isel i blant drwy Gredyd Cynhwysol, a delir ar gyfradd o £303.94 y mis fesul plentyn, gyda thaliadau ychwanegol ar gyfer plant anabl. Gall plant anabl yng Nghymru a Lloegr hefyd dderbyn Lwfans Byw i Blant ag Anableddau (DLA Plant). Taliad heb brawf modd yw hwn, sy'n cynnwys swm symudedd a byw bob dydd fel PIP, a gall ei gyfanswm gwerth amrywio rhwng £30.30 a £194.60 yr wythnos. Mae'r asesiad yn seiliedig ar a oes angen llawer mwy o ofal, goruchwyliaeth neu gymorth symudedd ar y plentyn na'i gyfoedion. Gall plant sy'n byw yn yr Alban hawlio'r Taliad Anabledd Plant datganoledig. I bobl ifanc 16 i 19 oed mewn addysg amser llawn nad yw'n addysg uwch, mae cymorth ariannol yn parhau i gael ei dalu i'r rhiant drwy Gredyd Cynhwysol a Budd-dal Plant. Ni all pobl 16 a 17 oed, yn y rhan fwyaf o amgylchiadau, hawlio Credyd Cynhwysol yn eu rhinwedd eu hunain hyd yn oed os ydynt mewn gwaith. Mewn cyferbyniad, mae cymorth anabledd yn symud i PIP ac yn cael ei dalu'n uniongyrchol i'r person ifanc yn 16 oed, gyda'r hawlydd yn cael ailasesiad.

Y dirwedd cymorth cyflogaeth

687. Y gangen arall o'r system les, sy'n eistedd ochr yn ochr â thaliadau budd-daliadau, yw cymorth cyflogaeth. Mae pobl ifanc yn cael eu cefnogi trwy amrywiol raglenni'r Adran Gwaith a Phensiynau i ddod o hyd i waith. Mae 210,000 o bobl ifanc ddi-waith yng ngrŵp Chwilio am Waith Dwys Credyd Cynhwysol ac nid ydynt yn aros am Asesiad Gallu i Weithio.¹ Mae'n ofynnol i hawlwyd fod ar gael i weithio, chwilio'n weithredol am waith, ymgymryd â gweithgareddau a fydd yn eu helpu i gael gwaith, a mynychu cyfarfodydd wyneb yn wyneb yn rheolaidd gyda hyfforddwr gwaith. Yn aml, mae hyn hefyd yn cyd-fynd â lefelau uchel o gefnogaeth: gan hyfforddwyd gwaith ieuenctid y Ganolfan Byd Gwaith, o'r cynllun Ailgychwyn (sy'n cefnogi tua 50,000 o bobl ifanc yn y grŵp IWS), a thrwy fynediad at raglenni hyfforddiant a phrofiad gwaith gan gynnwys Academiâu Gwaith Seiliedig ar Sector.
688. Mae'r Llywodraeth wedi cyhoeddi cefnogaeth well i bobl ifanc sy'n chwilio am waith. Drwy ei Warrant Ieuenctid Newydd, mae'n ariannu 360 o ganolfannau ieuenctid a fydd yn cysylltu

¹ Benefit combinations, August 2025 - DWP ([Stat-Xplore.dwp.gov.uk](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)). Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfo?page?id=UC_Monthly. Mae yna hefyd tua 50,000 o bobl ifanc yn y grŵp Chwilio am Waith Dwys sydd mewn gwaith cyflog isel/rhan-amser (gan fod hawlau Credyd Cynhwysol yn seiliedig ar incwm ac yn lleihau'n raddol wrth i enillion gynyddu) a thua 50,000 sydd allan o waith ac yn aros am Asesiad Gallu i Weithio).

cefnogaeth y Ganolfan Byd Gwaith â gwasanaethau lleol ehangach, yn sefydlu 'porth' newydd gydag opsiynau cefnogaeth gwarantedig ar ôl 13 wythnos o ddiweithdra, yn cyflwyno 'grant swydd' gwerth £3,000 i gyflogwyr sy'n cyflogi rhywun sydd wedi bod yn ddiwaith am chwe mis, ac yn ariannu swyddi gwarantedig newydd i'r rhai sydd wedi bod yn ddiwaith am o leiaf 18 mis.

689. I bobl ifanc ar y Daith lechyd, sy'n golygu eu bod naill ai'n aros am Asesiad Gallu i Weithio, neu wedi cael eu hasesu fel rhai sydd â galluoedd cyfyngedig ar gyfer gwaith a/neu weithgaredd sy'n gysylltiedig â gwaith, nid oes gan y system fawr ddim gofynion, neu ddim gofynion o gwbl, ac yn hanesyddol mae wedi cyfateb hyn gydag ychydig iawn o gefnogaeth, neu ddim cefnogaeth o gwbl. Yn benodol, yn y data diweddaraf (Rhagfyr 2025):
690. roedd 48,000 o bobl ifanc yn aros am Asesiad Gallu i Weithio. Ar gyfartaledd, cânt yr hyn sy'n cyfateb i 1-2 funud o amser hyfforddwr gwaith yr wythnos, o'i gymharu â chyfarfodydd wythnosol a phob pythefnos i eraill yn y grŵp IWS. Yn y mwyafrif helaeth o achosion, mae pob gofyniad sy'n gysylltiedig â gwaith hefyd yn cael ei hepgor.
691. Roedd 34,000 o bobl ifanc wedi cael eu hasesu fel rhai â Gallu Cyfyngedig i Weithio. Maent yn derbyn yr un funud i ddau funud o amser hyfforddwr gwaith yr wythnos ar gyfartaledd â'r grŵp asesu, a gellir gofyn iddynt ymgymryd â gweithgareddau sy'n gysylltiedig â gwaith ond nid i chwilio'n weithredol am waith na bod ar gael i weithio. Mae tua un o bob 40 yn symud i mewn i waith bob mis.
692. Roedd 175,000 o bobl ifanc wedi cael eu hasesu fel rhai â Gallu Cyfyngedig i Weithio a Gweithgaredd sy'n Gysylltiedig â Gwaith. I'r grŵp hwn nid oes unrhyw gyfarfodydd rheolaidd gyda hyfforddwyr gwaith o gwbl ac nid oes unrhyw ddisgwyliadau na gofynion ar gyfer gweithgaredd nac ymgysylltiad. Ar gyfer y grŵp hwn, mae tua un o bob 100 yn symud i mewn i waith bob mis.⁶¹⁷
693. Mae Mynediad i Waith yn darparu cyllid ar gyfer addasiadau ymarferol i'r gweithle, offer arbenigol a chefnogaeth i bobl anabl mewn cyflogaeth. Mae'n cael ei arwain gan alw, yn dibynnu ar yr unigolyn yn gwybod ei fod yn bodoli, ac mae angen swydd neu gynnig swydd cyn y caiff cymorth ei sbarduno. Yn 2024/25 dim ond 7,400 o bobl rhwng 16 a 24 oed a dderbyniodd daliad drwy'r cynllun.⁶¹⁸
694. Mae'r Llywodraeth hefyd wedi cymryd camau i wella cefnogaeth arbenigol i bobl anabl a'r rhai â chyflyrau iechyd o bob oed, yn enwedig drwy ei chynnig Llwybrau at Waith. Mae hyn wedi cynnwys cyflwyno:
695. Cysylltu â Gwaith – rhaglen gyflogaeth leol a fydd, ymhen amser, yn darparu cefnogaeth i 100,000 o bobl y flwyddyn;
696. 1,000 o gynghorwyr Llwybrau at Waith newydd mewn Canolfannau Gwaith, yn bennaf yn cefnogi'r rhai yn y grŵp LCWRA (ac eisoes yn ymgysylltu â dros 65,000 o bobl); a

697. WorkWell, gan ddod â gwasanaethau iechyd a chyflogaeth yn lleol ynghyd i ddarparu cymorth cynnar dan arweiniad iechyd i gefnogi pobl i ddechrau gweithio neu ddychwelyd i weithio.

Cyfeiriadau

- ¹ Young people not in education, employment or training (NEET) , Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/bulletins/youngpeoplenotineducationemploymentortrainingneet/february2026>
- ² Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage, Impetus, cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: https://impetus-org.files.svdcdn.com/production/assets/publications/Report/Impetus_YouthJobsGap_ExploringCompoundDisadvantage.pdf?dm=1747140359
- ³ Risk factors for being NEET among young people, National Centre for Social Research for Youth Futures Foundation, cyhoeddwyd Rhagfyr 2023. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2023/12/OVERLA2.pdf>
- ⁴ 'Risk Factors for Becoming NEET- A Statistical analysis using linked data' – i'w gyhoeddi Mai 2026. Yr Adran Addysg 'Dolen i'r adroddiad a gyhoeddwyd ar www.GOV.UK ddim ar gael ar adeg cyhoeddi.
- ⁵ NEET age 16 to 24, Yr Adran Addysg a'r Adran Gwaith a Phensiynau, Mawrth 2026. Ar gael ar: [Release home - NEET age 16 to 24 - Explore education statistics - GOV.UK](https://www.gov.uk/government/news/release-home-neet-age-16-to-24-explore-education-statistics)
- ⁶ Participation in education, training and neet age 16 to 17 by local authority, Yr Adran Addysg (www.gov.uk), cyrchwyd Ebrill 2026. Ar gael ar <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-training-and-neet-age-16-to-17-by-local-authority/2024-25>
- ⁷ Ystadegau NEET 16 i 24 oed, Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/798299e0-b505-4bfc-653b-08dea5dc484b>
- ⁸ Ystadegau NEET 16 i 24 oed, Yr Adran Addysg (www.gov.uk). Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/c6cf6776-4bf6-48ed-d0db-08deb18a3771>
- ⁹ Young people not in education, employment or training (NEET) , Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/bulletins/youngpeoplenotineducationemploymentortrainingneet/february2026>
- ¹⁰ Beichiogiad yng Nghymru a Lloegr: 2022, Gorffennaf 2025. Ar gael ar: [Beichiogiad yng Nghymru a Lloegr - Swyddfa Ystadegau Gwladol](https://www.gov.uk/government/publications/beichiogiad-yng-nghymru-a-lloegr-swyddfa-ystadegau-gwladol)
- ¹¹ Trends in young people not in education, employment or training, Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Ionawr-Mawrth 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/publication/trends-in-young-people-not-in-education-employment-or-training-january-march-2025/>
- ¹² Unemployment (www.gov.uk), 28 Tachwedd 2023. Ar gael ar: <https://www.ethnicity-facts-figures.service.gov.uk/work-pay-and-benefits/unemployment-and-economic-inactivity/unemployment/latest/#by-ethnicity>
- ¹³ Cyfranogiad pobl ifanc yn ôl ethnigrwydd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

-
- ¹⁴ Characteristics of young people not in education, employment or training (NEET), England: Mawrth 2021, cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: [Characteristics of young people not in education, employment, or training \(NEET\), England - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ¹⁵ Children looked after in England including adoptions (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/children-looked-after-in-england-including-adoptions/2025>
- ¹⁶ The education outcomes of refugee and asylum-seeking children in England (epi.org.uk), Rhagfyr 2021. Ar gael ar: [Refugee asylum working paper -EPI.pdf](#)
- ¹⁷ Children looked after in England including adoptions, Department for Education (www.gov.uk), 26 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/children-looked-after-in-england-including-adoptions/2025>
- ¹⁸ Yr Adran Addysg 'Risk Factors for Becoming NEET- A Statistical analysis using linked data' – i'w gyhoeddi Mai 2026. Dolen i'r adroddiad a gyhoeddwyd ar www.GOV.UK ddim ar gael ar adeg cyhoeddi.
- ¹⁹ Yr Adran Addysg (www.gov.uk), 'Pobl sy'n Gadael Gofal (nawr yn 17-21 oed)' o 'Children looked after in England including adoptions', crëwyd 8 Mai 2026, <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/05352f69-6302-4ecd-94f9-08deaa7729f8>
- ²⁰ Yr Adran Addysg (www.gov.uk), Children looked after in England including adoptions, 26 Tachwedd 2025, <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/children-looked-after-in-england-including-adoptions/2025#section-22-to-25-year-old-care-leavers>
- ²¹ Tŷ'r Cyffredin, Pwyllgor Addysg (committees.parliament.uk), Tystiolaeth lafar: Cartrefi Plant ,1 Mawrth 2022. Ar gael ar: <https://committees.parliament.uk/oralevidence/9805/pdf/>
- ²² Family Resources Survey, Yr Adran Gwaith a Phensiynau. Ar gael ar StatXplore Family Resources Adult Dataset: <https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/jsf/dataCatalogueExplorer.xhtml>
- ²³ Young carers and education: An analysis of how caring influences educational attainment, Nuffield Foundation, 2023. Ar gael ar: <https://www.nuffieldfoundation.org/wp-content/uploads/2023/06/Young-Carers-Education-Policy-Brief.pdf>
- ²⁴ Pupil absence in schools in England, Yr Adran Addysg (www.gov.uk), 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/pupil-absence-in-schools-in-england/2024-25>
- ²⁵ Youth Employment (youthemployment.org.uk), Youth Voice Census 2023. Ar gael ar: <https://youthemployment.org.uk/dev/wp-content/themes/yeuk/files/youth-voice-census-2023-report.pdf>
- ²⁶ Risk factors for being NEET among young people, National Centre for Social Research for Youth Futures Foundation, Rhagfyr 2023. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2023/12/OVERLA2.pdf>
- ²⁷ Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, Beichiogiad yng Nghymru a Lloegr 2022, cyhoeddwyd Gorffennaf 2025 Ar gael o: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/conceptionandfertilityrates/bulletins/conceptionstatistics/2022>
- ²⁸ The maternal mental health experiences of young mums - Maternal Mental Health Alliance (maternalmentalhealthalliance.org), cyhoeddwyd Hydref 2023. Ar gael ar:

https://maternalmentalhealthalliance.org/media/filer_public/2b/c1/2bc1d7f4-b64e-40bc-96e3-ccf773c33ad0/final_-_the_maternal_mental_health_experiences_of_young_mums.pdf

²⁹ Reducing the number of young people not in employment, education or training (NEET) - UCL Institute of Health Equity a Public Health England, cyhoeddwyd Medi 2014. Ar gael ar: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7dd2a040f0b65d88634a03/Review3_NEETs_health_inequalities.pdf

³⁰ Reducing the number of young people not in employment, education or training (NEET) - UCL Institute of Health Equity a Public Health England, cyhoeddwyd Medi 2014. Ar gael ar: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7dd2a040f0b65d88634a03/Review3_NEETs_health_inequalities.pdf

³¹ Adolygiad o'r System Cyfiawnder Ieuenctid yng Nghymru a Lloegr – Y Weinyddiaeth Gyfiawnder, cyhoeddwyd Rhagfyr 2016. Ar gael ar: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7ffc81ed915d74e622bcdb/youth-justice-review-final-report-print.pdf>

³² Y Comisiwn Symudedd Cymdeithasol, State of the Nation 2025: The evolving story of social mobility in the UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 18 Rhagfyr 2025. Ar gael ar: Pennod 4: How have intermediate outcomes changed over time? - GOV.UK <https://www.gov.uk/government/publications/state-of-the-nation-2025-the-evolving-story-of-social-mobility-in-the-uk/chapter-4-how-have-intermediate-outcomes-changed-over-time>

³³ Prif enillydd yn yr aelwyd yn 14 oed yn ôl statws NEET. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

³⁴ Udu Kalu, et al, BMJ Public Health, 30 Mawrth 2026, Poverty and family adversity trajectories and not in education, employment or training (NEET) status in late adolescence: evidence from the UK Millennium Cohort Study. Ar gael ar: <https://bmjpublichealth.bmj.com/content/4/1/e003958>

³⁵ Households Below Average Income Statistics, Department for Work and Pensions, 26 Mawrth 2026 (www.gov.uk). Ar gael ar: Households Below Average Income: An analysis of the UK income distribution: <https://www.gov.uk/government/statistics/households-below-average-income-for-financial-years-ending-1995-to-2025/households-below-average-income-an-analysis-of-the-uk-income-distribution-fye-1995-to-fye-2025>

³⁶ UK Poverty 2026, Joseph Rowntree Foundation (www.jrf.org.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://www.jrf.org.uk/uk-poverty-2026-the-essential-guide-to-understanding-poverty-in-the-uk>

³⁷ Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage, Impetus, cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: [Impetus Youth Jobs Gap - Exploring compound disadvantage](#)

³⁸ Characteristics of young people not in education, employment, or training (NEET), England: Mawrth 2021, cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael o: [Characteristics of young people not in education, employment, or training \(NEET\), England - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)

³⁹ Get Britain Working: Labour Market Insights Ionawr 2026, diweddarwyd Ebrill 2026. Ar gael o: [Get Britain Working: Labour Market Insights Ionawr 2026 - GOV.UK](#)

⁴⁰ DWP, Get Britain Working Labour Market Insights (www.gov.uk), Ionawr 2026, diweddarwyd 30 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/get->

[britain-working-labour-market-insights-january-2026/get-britain-working-labour-market-insights-january-2026](https://www.gov.uk/government/statistics/britain-working-labour-market-insights-january-2026)

⁴¹ Youth Futures Foundation Dashboard (youthfuturesfoundation.org), 26 Chwefror 2026. Ar gael o: <https://data.youthfuturesfoundation.org/>

⁴² Tablau data: cyflogaeth pobl anabl 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 4 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025>

⁴³ Risk factors for being NEET among young people – National Centre for Social Research (natcen.ac.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2023. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2023/12/OVERLA2.pdf>

⁴⁴ Hyd ers y swydd ddiwethaf neu addysg amser llawn i'r rhai nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁴⁵ Tablau data: cyflogaeth pobl anabl 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 4 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025>

⁴⁶ School absence and Not in Education, Employment or Training – Vulnerability & Policing Futures Research Centre (vulnerabilitypolicing.org.uk), cyhoeddwyd 5 Medi 2024. Ar gael ar: <https://vulnerabilitypolicing.org.uk/school-absence-and-not-in-education-employment-or-training/>

⁴⁷ Pupil absence in schools in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/pupil-absence-in-schools-in-england/2024-25>

⁴⁸ Pupil absence in schools in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/pupil-absence-in-schools-in-england/2024-25>

⁴⁹ The employment of disabled people 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025, diweddarwyd 24 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025>

⁵⁰ The employment of disabled people 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025, diweddarwyd 24 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025>

⁵¹ Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage – Impetus (impetus.org.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: https://impetus-org.files.svdccdn.com/production/assets/publications/Report/Impetus_YouthJobsGap_ExploringCompoundDisadvantage.pdf?dm=1747140359

⁵² The employment of disabled people 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025, diweddarwyd 24 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025>

⁵³ Tablau data: cyflogaeth pobl anabl 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 4 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025>

⁵⁴ Why are a growing number of young people who are NEET reporting work-limiting health conditions? The Health Foundation (www.health.org.uk), 15 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.health.org.uk/reports-and-analysis/analysis/why-are-a-growing-number-of-young-people-who-are-neet-reporting-work>

⁵⁵ False starts – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Hydref 2025. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2025/10/False-starts.pdf>

⁵⁶ Trends in young people not in education, employment or training, Ionawr – Mawrth 2025 – Youth Futures Foundation (www.youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2025/06/NEETS-TRENDS-ANALYSIS-Q2-2025.pdf> ⁵⁷ NEET Primary Health Conditions Estimates from the APS – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/434d419f-d4fa-4515-d0ec-08deb18a3771>

⁵⁸ Not working: Exploring changing trends in youth worklessness in the UK, from the 1990s to the Covid-19 pandemic - Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Mehefin 2022. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2022/06/Not-working.pdf>

⁵⁹ Young people not in education, employment or training (NEET), Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, Chwefror 2026. Ar gael ar: Young people not in education, employment or training (NEET) - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol

⁶⁰ False starts – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Hydref 2025. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2025/10/False-starts.pdf>

⁶¹ Pobl ifanc nad ydynt mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant nad ydynt erioed wedi gweithio. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>.

⁶² Resolution Foundation, False Starts – What the UK’s growing NEETs problem really looks like and how to fix (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd 21 Hydref 2025. Ar gael ar: [False starts • Resolution Foundation](#)

⁶³ Yn llifo o un flwyddyn i'r llall ar gyfer NEETs yn ôl hyd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁶⁴ False starts – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Hydref 2025. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2025/10/False-starts.pdf>

⁶⁵ NEETs Cuddiedig yn Lloegr. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁶⁶ NEETs Cuddiedig yn Lloegr. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁶⁷ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>.

⁶⁸ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>.

Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

-
- ⁶⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁷⁰ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁷¹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁷² Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁷³ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁷⁴ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.
- ⁷⁵ From loneliness to social health concern: charting a path to healthier societies - WHO (www.who.int), cyhoeddwyd Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/social-isolation-and-loneliness>
- ⁷⁶ Healthy Life Expectancy: Small area estimates and inequalities – Cyngor Sir Essex, cyhoeddwyd 2024. Ar gael ar: <https://data.essex.gov.uk/dataset/healthy-life-expectancy-small-area-estimates-and-inequalities-epx8g>
- ⁷⁷ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Tendring rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁷⁸ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁷⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁸⁰ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ⁸¹ Mental Health of Children and Young People in England, 2023 – wave 4 follow up to the 2017 survey - NHS England (digital.nhs.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2023. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-health-of-children-and-young-people-in-england/2023-wave-4-follow-up>
- ⁸² Adult Psychiatric Morbidity Survey: Survey of mental health and wellbeing, England, 2023/4 - NHS England (digital.nhs.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/adult-psychiatric-morbidity-survey/survey-of-mental-health-and-wellbeing-england-2023-24/common-mental-health-conditions>
- ⁸³ Briefing: Understanding drivers of recent trends in young people’s mental health - Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/publication/briefing-understanding-drivers-of-recent-trends-in-young-peoples-mental-health/>
- ⁸⁴ Public attitudes to smartphones, social media, and online safety - More in Common, cyhoeddwyd Mawrth 2025. Ar gael ar:

<https://www.moreincommon.org.uk/media/flrnzo5x/public-attitudes-to-smartphones-social-media-and-online-safety-1.pdf>

⁸⁵ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

⁸⁶ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

⁸⁷ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

⁸⁸ HOLDING REF to be updated once finalised Gamote, Shuab a Hyman, Peter, *Inside the Mind of a Young NEET*

⁸⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

⁹⁰ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Bradford rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁹¹ How lonely are we really? What the data says - The Times (www.thetimes.com), cyhoeddwyd Rhagfyr 2025. Ar gael ar: <https://www.thetimes.com/uk/healthcare/article/loneliness-data-by-group-christmas-appeal-25mrp5d88>

⁹² Addressing the youth loneliness epidemic this World Mental Health Day - CSJ (www.centreforsocialjustice.org.uk), cyhoeddwyd Hydref 2024. Ar gael ar: <https://www.centreforsocialjustice.org.uk/newsroom/addressing-youth-loneliness>

⁹³ Barn y cyhoedd a thueddiadau cymdeithasol, Prydain Fawr: Ionawr 2025 - SYG (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/releases/publicopinionsandsocialtrendsgreatbritainjanuary2025>

⁹⁴ Age of Alienation: Young people are facing a loneliness epidemic - Onward (ukonward.com), cyhoeddwyd Gorffennaf 2021. Ar gael ar: <https://ukonward.com/reports/age-of-alienation-loneliness-young-people/>

⁹⁵ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Newcastle rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁹⁶ A focus on adolescent mental health and wellbeing in Europe, central Asia and Canada. Health behaviour in school-aged children international report from the 2021/2022 survey, volume 1 - WHO (www.who.int), cyhoeddwyd Hydref 2023. Ar gael ar: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289060356>

⁹⁷ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

⁹⁸ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Tendring rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁹⁹ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Bradford rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar

gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

¹⁰⁰ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Bradford rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

¹⁰¹ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Newcastle rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

¹⁰² The Big Ambition - Children's Commissioner (www.childrenscommissioner.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2024. Ar gael ar: <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/the-big-ambition/> <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/the-big-ambition/>

¹⁰³ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁰⁴ Indicators to identify the disengaged - National Foundation for Educational Research, cyhoeddwyd ym Mai 2013. Ar gael ar: <https://www.nfer.ac.uk/media/vkuhdkb0/inds01.pdf>

¹⁰⁵ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁰⁶ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁰⁷ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁰⁸ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹⁰⁹ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹¹⁰ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹¹¹ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹¹² Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹¹³ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹¹⁴ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

-
- ¹¹⁵ Canfyddiadau o weithdai rhanbarthol gyda rhanddeiliaid lleol a gynhaliwyd yn Islington rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2026. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ¹¹⁶ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹¹⁷ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹¹⁸ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹¹⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹²⁰ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹²¹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹²² Trends in young people not in education, employment or training - Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/publication/trends-in-young-people-not-in-education-employment-or-training-july-september-2025/>
- ¹²³ NS Figures reveal disability employment gap remains huge for disabled people - Mencap, cyhoeddwyd Awst 2025. Ar gael ar: <https://www.mencap.org.uk/press-release/ons-figures-reveal-disability-employment-gap-remains-huge-disabled-people>
- ¹²⁴ Work and learning disability research - Mencap (www.mencap.org.uk), cyhoeddwyd Hydref 2022. Ar gael ar: <https://www.mencap.org.uk/sites/default/files/2023-09/Learning%20disability%20and%20work%20-%20final%20report%2031.10.22%5B77%5D%20%282%29%20%281%29.pdf> - Mencap (www.mencap.org.uk), <https://www.mencap.org.uk/sites/default/files/2023-09/Learning%20disability%20and%20work%20-%20final%20report%2031.10.22%5B77%5D%20%282%29%20%281%29.pdf>
- ¹²⁵ Work and learning disability research - Mencap (www.mencap.org.uk), cyhoeddwyd Hydref 2022. Ar gael ar: <https://www.mencap.org.uk/sites/default/files/2023-09/Learning%20disability%20and%20work%20-%20final%20report%2031.10.22%5B77%5D%20%282%29%20%281%29.pdf>
- ¹²⁶ What stops people with a learning disability getting and keeping paid work? - Mencap (www.mencap.org.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2023. Ar gael ar: <https://www.mencap.org.uk/sites/default/files/2023-09/Summary%202.pdf>
- ¹²⁷ HOLDING REF to be updated once finalised Gamote, Shuab a Hyman, Peter, *Inside the Mind of a Young NEET*
- ¹²⁸ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>
- ¹²⁹ Gofal di-dâl, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021 - SYG (<https://www.ons.gov.uk>), cyhoeddwyd Ionawr 2023. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/unpaidcareenglandandwales/census2021>

¹³⁰ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹³¹ Characteristics of young people not in education, employment, or training (NEET), England: Mawrth 2021 - SYG (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/economicinactivity/bulletins/characteristicsofyoungpeoplenotineducationemploymentortrainingneetengland/march2021>

¹³² Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹³³ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹³⁴ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹³⁵ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹³⁶ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹³⁷ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹³⁸ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹³⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁴⁰ Pobl ifanc nad ydynt mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant nad ydynt erioed wedi gweithio: . Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>.

¹⁴¹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁴² Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁴³ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁴⁴ Mental Health UK, Supporting young people: Mental health, meaningful activity, and life transitions, Mai 2026. Ar gael ar: Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹⁴⁵ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁴⁶ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol

cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁴⁷ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁴⁸ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁴⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵⁰ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵¹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵² Cyflogi pobl anabl 2025 - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025#introduction>

¹⁵³ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>.

Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹⁵⁴ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵⁵ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵⁶ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵⁷ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁵⁸ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁵⁹ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶⁰ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶¹ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶² Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶³ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶⁴ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶⁵ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁶⁶ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁶⁷ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶⁸ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁶⁹ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁷⁰ Unpaid and underpaid internships. Access to internships for graduates - The Sutton Trust, cyhoeddwyd Ionawr 2025. Ar gael ar: <https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2025/01/Unpaid-and-Underpaid-Internships.pdf>

¹⁷¹ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁷² Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁷³ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁷⁴ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁷⁵ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁷⁶ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁷⁷ The King's Trust TK Maxx Youth Index 2025 - The King's Trust (www.kingstrust.org.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://www.kingstrust.org.uk/about-us/news-views/youthindex2025> <https://www.kingstrust.org.uk/about-us/news-views/youthindex2025>

¹⁷⁸ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁷⁹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁸⁰ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁸¹ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁸² Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁸³ Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁸⁴ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹⁸⁵ The King's Trust TK Maxx Youth Index 2025 - The King's Trust (www.kingstrust.org.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://www.kingstrust.org.uk/about-us/news-views/youthindex2025> <https://www.kingstrust.org.uk/about-us/news-views/youthindex2025>

¹⁸⁶ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

¹⁸⁷ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁸⁸ Harmful stereotypes of young people fuelling record numbers to fall out of work - UK Youth (www.ukyouth.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2024. Ar gael ar: <https://www.ukyouth.org/2024/11/harmful-stereotypes-of-young-people-fuelling-record-numbers-to-fall-out-of-work/> <https://www.ukyouth.org/2024/11/harmful-stereotypes-of-young-people-fuelling-record-numbers-to-fall-out-of-work/>

¹⁸⁹ Harmful stereotypes of young people fuelling record numbers to fall out of work - UK Youth (www.ukyouth.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2024. Ar gael ar: <https://www.ukyouth.org/2024/11/harmful-stereotypes-of-young-people-fuelling-record-numbers-to-fall-out-of-work/>

¹⁹⁰ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol

cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁹¹ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁹² Gamote, Shuab a Hyman, Peter, Inside the Mind of a Young NEET, Mai 2026. Ar gael ar: <https://onemillionfutures.substack.com/p/inside-the-mind-of-a-young-neet>

¹⁹³ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Mae enwau wedi cael eu newid i ddiogelu anhysbysrwydd yr ymatebwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁹⁴ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Mae enwau wedi cael eu newid i ddiogelu anhysbysrwydd yr ymatebwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁹⁵ Ymchwil ansoddol gyda phobl ifanc 16 i 24 oed sy'n NEET ac nad ydynt yn hawlio budd-daliadau iechyd na budd-daliadau anabledd ar hyn o bryd. Mae enwau wedi cael eu newid i ddiogelu anhysbysrwydd yr ymatebwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

¹⁹⁶ The King's Trust TK Maxx Youth Index 2025 - The King's Trust (www.kingstrust.org.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://www.kingstrust.org.uk/about-us/news-views/youthindex2025>

¹⁹⁷ Youth not in employment, education or training indicator – OECD (www.oecd.org), cyhoeddwyd 2025. Ar gael ar: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html>

¹⁹⁸ Pobl ifanc nad ydynt mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant yn ôl y cymhwyster uchaf a gafwyd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

¹⁹⁹ Young people not in education, employment or training (NEET) – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Chwefror 2026. Ar gael ar: [Young people not in education, employment or training \(NEET\) - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)

²⁰⁰ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)

²⁰¹ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)

²⁰² Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)

-
- ²⁰³ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²⁰⁴ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²⁰⁵ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²⁰⁶ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk) cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²⁰⁷ Lost in Transition, Resolution Foundation - (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd 28 Ebrill 2026, Ar gael ar: [Lost in transition • Resolution Foundation](#)
- ²⁰⁸ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [UNEM01 SA: Unemployment by age and duration \(seasonally adjusted\) - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²⁰⁹ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²¹⁰ Youth Employment 2025 Outlook – Youth Futures Foundation (www.youthfoundation.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/publication/youth-employment-2025-outlook/>
- ²¹¹ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: [A01: Summary of labour market statistics - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)
- ²¹² UK payrolled employments by nationality, region, industry, age and sex, from July 2014 to December 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 14 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/uk-payrolled-employments-by-nationality-region-industry-age-and-sex-from-july-2014-to-december-2025/uk-payrolled-employments-by-nationality-region-industry-age-and-sex-from-july-2014-to-december-2025>
- ²¹³ Hospitality and retail sectors: Impact of government policy – Llyfrgell Tŷ'r Arglwyddi (www.lordslibrary.parliament.uk), cyhoeddwyd 19 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://lordslibrary.parliament.uk/hospitality-and-retail-sectors-impact-of-government-policy>
- ²¹⁴ Labour risks election wipeout unless it improves Britain's high streets, study finds – The Guardian (www.theguardian.com), cyhoeddwyd 28 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://www.theguardian.com/society/2026/jan/28/labour-risks-election-wipeout-unless-it-improves-britain-high-streets-study-finds>.
- ²¹⁵ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/datasets/vacanciesbyindustryvacs02>
- ²¹⁶ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 17 Chwefror 2026. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/datasets/employmentbyindustryemp13>

²¹⁷ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/datasets/vacanciesbyindustryvacs02>

²¹⁸ The state of the adult social care sector and workforce in England, Skills for Care – Skills for Care Workforce Intelligence (Workforce intelligence) (www.skillsforcare.org.uk), cyhoeddwyd 15 Hydref 2025. Ar gael ar: <https://www.skillsforcare.org.uk/Adult-Social-Care-Workforce-Data/workforceintelligence/Reports-and-visualisations/National-information/The-State-of-report.aspx>

²¹⁹ Career profiles: care worker – National Careers Service (nationalcareers.service.gov.uk). Ar gael ar: <https://nationalcareers.service.gov.uk/job-profiles/care-worker>

²²⁰ The UK Insecure Work Index 2024 – The Work Foundation (Work Foundation - Prifysgol Caerhirfryn) (www.lancaster.ac.uk/work-foundation), cyhoeddwyd 25 Chwefror 2024. Ar gael ar: <https://www.lancaster.ac.uk/work-foundation/publications/the-uk-insecure-work-index-2024>

²²¹ Labour market overview, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 17 Chwefror 2026. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/datasets/emp17peopleinemploymentonzerohourscontracts>

²²² No progress? Tackling long-term insecure work – The Work Foundation (Work Foundation - Prifysgol Caerhirfryn) (www.lancaster.ac.uk/work-foundation), cyhoeddwyd 17 Medi 2024. Ar gael ar: <https://www.lancaster.ac.uk/work-foundation/publications/no-progress>

²²³ Choosing your freedom – Youth Futures Foundation (YouthFuturesFoundation.org), cyhoeddwyd Chwefror 2023. Ar gael ar: https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2023/02/TSIP_YF_Youth_Self_Employment_Report_FinalAW.pdf

²²⁴ The experiences of individuals in the gig economy – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2018. Ar gael ar:

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7b1c2240f0b66a2fc053a3/171107_The_experiences_of_those_in_the_gig_economy.pdf

²²⁵ Apprenticeships rise as graduate vacancies drop 8% – Institute of Student Employers (ISE.org.uk), cyhoeddwyd 15 Hydref 2025. Ar gael ar:

https://ise.org.uk/knowledge/insights/492/apprenticeships_rise_as_graduate_vacancies_drop_8/

²²⁶ Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World? – OECD

(www.oecd.org/en.html), cyhoeddwyd 10 Rhagfyr 2024. Ar gael ar: https://www.oecd.org/en/publications/do-adults-have-the-skills-they-need-to-thrive-in-a-changing-world_b263dc5d-en.html

²²⁷ Pobl ifanc nad ydynt mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant yn ôl y cymhwyster uchaf a gafwyd: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

²²⁸ Explore Education Statistic - Starts, Participation by Age, Level, SSA from Apprenticeships Explore education statistics - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 29 Ebrill 2026. Ar gael ar:

<https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/396fc07a-5b3b-4d9b-5e1a-08dea5e53283>

²²⁹ Explore Education Statistics - Starts, Participation by Age, Level, SSA from Apprenticeships Explore education statistics - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 29 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/396fc07a-5b3b-4d9b-5e1a-08dea5e53283>

²³⁰ Explore Education Statistics - Starts, Participation by Age, Level, SSA from Apprenticeships Explore education statistics - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 29 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/396fc07a-5b3b-4d9b-5e1a-08dea5e53283>

²³¹ A world of difference - Sutton Trust (www.suttontrust.com), cyhoeddwyd Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2025/06/A-World-of-Difference-3.pdf>

²³² The recent evolution of apprenticeships - Sutton Trust (www.suttontrust.com), cyhoeddwyd Rhagfyr 2022. Ar gael ar: [The-recent-evolution-of-apprenticeships.pdf](https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2022/12/The-recent-evolution-of-apprenticeships.pdf)

²³³ How are employers using apprenticeships in 2025 - Institute of Student Employers (www.ISE.org.uk), cyhoeddwyd 15 Mai 2025. Ar gael ar: https://ise.org.uk/knowledge/insights/421/how_are_employers_using_apprenticeships_in_2025/

²³⁴ Public sector employment as per cent of total employment - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 19 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/publicsectorpersonnel/timeseries/db36/pse>

²³⁵ Workforce of the future: future of local government - PWC/City Councils Network, cyhoeddwyd Chwefror 2024. Ar gael ar: https://www.countycouncilsnetwork.org.uk/wp-content/uploads/County-Councils-Network-Workforce-of-the-Future_final.pdf

²³⁶ Arolwg o Gyflogwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

²³⁷ Teenage career development in England: A Review of PISA 2022 Data - OECD, cyhoeddwyd 16 Mai 2024. Ar gael ar: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/05/teenage-career-development-in-england_463c374b/13452cbe-en.pdf.

²³⁸ Teenage career development in England: A Review of PISA 2022 Data - OECD, cyhoeddwyd 16 Mai 2024. Ar gael ar: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/05/teenage-career-development-in-england_463c374b/13452cbe-en.pdf.

²³⁹ Arolwg o Gyflogwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

²⁴⁰ Arolwg o Gyflogwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

²⁴¹ National minimum wage and National Living Wage rates - GOV.UK (www.gov.uk). Ar gael ar: <https://www.gov.uk/national-minimum-wage-rates>

²⁴² Arolwg o Gyflogwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

²⁴³ Appendix Two, Low Pay Commission report 2022 - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2023. Ar gael ar:

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63c7ed5bd3bf7f6bece2bfed/Low_Pay_Commission_Report_2022.pdf

²⁴⁴ Why has the NEET rate risen? Understanding trends and drivers using administrative data, Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid, i'w gyhoeddi Mai 2026. Dolen i'r adroddiad cyhoeddedig ddim ar gael ar adeg cyhoeddi.

²⁴⁵ The National Minimum Wage in 2026 - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/the-national-minimum-wage-in-2026/the-national-minimum-wage-in-2026>

²⁴⁶ Arolwg o Gyflogwyr. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

²⁴⁷ Labour Market Outlook, Winter 2024-25 - CIPD, cyhoeddwyd Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://www.cipd.org/contentassets/cf73843a106949d9b16ac2bc9b526278/8792-lmo-winter-2024-25-web.pdf>

²⁴⁸ The Cost of Labour - Centre for Policy Studies (www.cps.org.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://cps.org.uk/wp-content/uploads/2025/11/The-Cost-of-Labour.pdf>

²⁴⁹ Annual bus statistics, year ending March 2024 (diwygiedig) - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2025. Ar gael ar: Annual bus statistics: year ending March 2024 (revised) - GOV.UK

²⁵⁰ Driving license holding and vehicle availability - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Awst 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistical-data-sets/nts02-driving-licence-holders#table-nts0201>

²⁵¹ Making the Connections: Final report on transport and social exclusion, Swyddfa'r Dirprwy Brif Weinidog, cyhoeddwyd Chwefror 2003. Ar gael ar: [wcms_asist_8210.pdf](#)

²⁵² Pre-census (42-day) retention strategies for 16-19 full time learners - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2023. Ar gael ar: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63c1434cd3bf7f7db6d27077/Pre-census_retention_strategies_and_techniques_1.pdf.

²⁵³ 16-18 destination measures - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/16-18-destination-measures/2023-24#section-geographical-location>

²⁵⁴ An intergenerational audit for the UK: 2024 - Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2024. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2024/11/Intergenerationl-Audit-2024.pdf>.

²⁵⁵ Unlocking the potential of young people furthest from the labour market - Joseph Rowntree Foundation (www.JRF.org.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: <https://www.jrf.org.uk/work/unlocking-the-potential-of-young-people-furthest-from-the-labour-market>

²⁵⁶ Labor market impacts of AI: A new measure and early evidence - Anthropic (www.anthropic.com), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.anthropic.com/research/labor-market-impacts>

²⁵⁷ Brynjolfsson, Erik, Chandar, Bharat a Chen, Ruyu, Canaries in the Coal Mine? Six Facts about the Recent Employment Effects of Artificial Intelligence - Stanford Digital Economy

Lab, cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar:

<https://digitaleconomy.stanford.edu/publication/canaries-in-the-coal-mine-six-facts-about-the-recent-employment-effects-of-artificial-intelligence/>

²⁵⁸ Smith, Chloe, Hidden talent, historic opportunity: AI's power to close the UK's labour market gap - Digital leaders, cyhoeddwyd 21 Ebrill 2026. Ar gael ar:

<https://digileaders.com/hidden-talent-historic-opportunity-ai-power-to-close-the-uks-labour-market-gap/>

²⁵⁹ UK payrolled employments by nationality, region, industry, age and sex, from July 2014 to December 2025 - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 14 Ebrill 2026. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/statistics/uk-payrolled-employments-by-nationality-region-industry-age-and-sex-from-july-2014-to-december-2025/uk-payrolled-employments-by-nationality-region-industry-age-and-sex-from-july-2014-to-december-2025>

²⁶⁰ Long-term international migration, provisional: year ending June 2025 - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Tachwedd 2025. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/longterminternationalmigrationprovisional/yearendingjune2025>

²⁶¹ Long-term international migration, provisional: year ending June 2025 - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Tachwedd 2025. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/longterminternationalmigrationprovisional/yearendingjune2025>

²⁶² UK Hospitality, Labour shortages to worsen under new immigration plans – UK Hospitality (www.ukhospitality.org.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2023. Ar gael ar:

<https://www.ukhospitality.org.uk/labour-shortages-to-worsen-under-new-immigration-plans/>

²⁶³ Understanding KS4 attainment and progress: evidence from LSYPE2 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Hydref 2018. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/understanding-ks4-attainment-and-progress-evidence-from-lsype2>

²⁶⁴ Understanding KS4 attainment and progress: evidence from LSYPE2 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Hydref 2018. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/understanding-ks4-attainment-and-progress-evidence-from-lsype2>

²⁶⁵ State of the Nation 2015: Social Mobility and Child Poverty in Great Britain – Social Mobility and Child Poverty Commission, Rhagfyr 2015. Ar gael ar:

[State_of_the_nation_2015_social_mobility_and_child_poverty_in_Great_Britain.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/444444/state_of_the_nation_2015_social_mobility_and_child_poverty_in_great_britain.pdf)

²⁶⁶ Yr Adran Addysg 'Risk Factors for Becoming NEET- A Statistical analysis using linked data' – i'w gyhoeddi Mai 2026. Dolen i'r adroddiad a gyhoeddwyd ar www.GOV.UK ddim ar gael ar adeg cyhoeddi.

²⁶⁷ Parent and Young People Polling Findings – Inquiry Into White Working-Class Educational Outcomes (<https://educationaloutcomes.org.uk/>), cyhoeddwyd Ionawr 2026. Ar gael ar:

<https://educationaloutcomes.org.uk/wp-content/WWCI%20Findings%20Website%20January%202026.pdf>

²⁶⁸ Family Nurse Partnership Programme Guidance - GOV.UK (www.gov.uk) cyhoeddwyd 18 Gorffennaf 2024. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/commissioning-the-family-nurse-partnership-programme>

-
- ²⁶⁹ Family Nurse Partnership Guidebook Intervention Information Sheet – Foundations (foundations.org.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2021. Ar gael ar: <https://foundations.org.uk/wp-content/uploads/2025/04/guidebook-intervention-info-sheet-family-nurse-partnership.pdf>
- ²⁷⁰ Raising Early Achievement in Literacy – The Sheffield REAL Project (sheffield-real-project.sheffield.ac.uk). Ar gael ar: <https://sheffield-real-project.sites.sheffield.ac.uk/>
- ²⁷¹ Raising Early Achievement in Literacy Guidebook Intervention Information Sheet – Foundations (foundations.org.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2016. Ar gael ar: <https://foundations.org.uk/wp-content/uploads/2025/03/guidebook-intervention-info-sheet-raising-early-achievement-in-literacy.pdf>
- ²⁷² Warburton, M., et al, Risk of not being in employment, education or training (NEET) in late adolescence is signalled by school readiness measures at 4-5 years – BMC Public Health (<https://link.springer.com/journal/12889>), cyhoeddwyd 22 Mai 2024. Ar gael ar: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11110409/>
- ²⁷³ Warburton, M., et al, Risk of not being in employment, education or training (NEET) in late adolescence is signalled by school readiness measures at 4-5 years – BMC Public Health (<https://link.springer.com/journal/12889>), cyhoeddwyd 22 Mai 2024. Ar gael ar: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11110409/>
- ²⁷⁴ Warburton, M., et al, Risk of not being in employment, education or training (NEET) in late adolescence is signalled by school readiness measures at 4-5 years – BMC Public Health (<https://link.springer.com/journal/12889>), cyhoeddwyd 22 Mai 2024. Ar gael ar: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11110409/>
- ²⁷⁵ Jones, D.E., Greenberg, M. a Crowley, M., Early Social-Emotional Functioning and Public Health – American Journal of Public Health (<https://ajph.aphapublications.org/>), cyhoeddwyd 10 Chwefror 2015. Ar gael ar: <https://ajph.aphapublications.org/doi/full/10.2105/AJPH.2015.302630>
- ²⁷⁶ Warburton, M., et al, Risk of not being in employment, education or training (NEET) in late adolescence is signalled by school readiness measures at 4-5 years – BMC Public Health (), cyhoeddwyd 22 Mai 2024. Ar gael ar: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11110409/>
- ²⁷⁷ Analysis of LSYPE2, DfE, Early years foundation stage profile results, '1 Headline measures by child characteristics' - GOV.UK (www.gov.uk). cyhoeddwyd 2 Ebrill 2026. Ar gael ar: [Permanent data table - Explore education statistics - GOV.UK](https://www.gov.uk/permanent-data-table-explore-education-statistics)
- ²⁷⁸ Early years foundation stage profile results – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/early-years-foundation-stage-profile-results/2024-25>
- ²⁷⁹ Warburton, M., et al, Risk of not being in employment, education or training (NEET) in late adolescence is signalled by school readiness measures at 4-5 years – BMC Public Health (<https://link.springer.com/journal/12889>) cyhoeddwyd 22 Mai 2024. Ar gael ar: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11110409/>
- ²⁸⁰ The short- and medium-term impacts of Sure Start on educational outcomes – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 9 Ebrill 2024. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/short-and-medium-term-impacts-sure-start-educational-outcomes>
- ²⁸¹ Struggling against the tide: Children’s services spending, 2011-2023 – Children at the Table (childrenatthetable.org.uk), cyhoeddwyd Medi 2024. Ar gael ar:

https://childrenatthetable.org.uk/wp-content/uploads/2024/08/Childrens-services-spending_2010-2023_Final-report.pdf

²⁸² Giving every child the best start in life - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/giving-every-child-the-best-start-in-life>

²⁸³ Magic Breakfast Evaluation report and executive summary – Education Endowment Foundation (educationendowmentfoundation.org.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2019. Ar gael ar:

https://d2tic4wvo1iusb.cloudfront.net/production/documents/projects/Magic_Breakfast_report.pdf?v=1760706022

²⁸⁴ Pwyllgor Addysg Tŷ'r Cyffredin (committees.parliament.uk), Children's Social Care: Government Response, cyhoeddwyd Hydref 2025. Ar gael ar:

<https://committees.parliament.uk/publications/49799/documents/266904/default/>

²⁸⁵ Curriculum and Assessment Review Final Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/curriculum-and-assessment-review-final-report>

²⁸⁶ Level 2 and 3 attainment age 16 to 25, Academic year 2023/24 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 4 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/level-2-and-3-attainment-by-young-people-aged-19/2023-24>

²⁸⁷ Level 2 and 3 attainment age 16 to 25, Academic year 2024/25 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/level-2-and-3-attainment-by-young-people-aged-19/2024-25>

²⁸⁸ Curriculum and Assessment Review Final Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/curriculum-and-assessment-review-final-report>

²⁸⁹ Key stage 4 destination measures – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/key-stage-4-destination-measures/2023-24#73df-disadvantage-status>

²⁹⁰ Crawford, C., Macmillan, L. a Vignoles, A., When and Why do Initially High Attaining Poor Children Fall Behind – Centre for Analysis of Social Exclusion (<https://sticerd.lse.ac.uk/case/>), cyhoeddwyd Gorffennaf 2015. Ar gael ar: <https://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/spcc/wp20.pdf>

²⁹¹ Key stage 2 attainment – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/key-stage-2-attainment/2024-25-revised>

²⁹² Farquharson, C., McNally, S. a Tahir, I., Education inequalities – Oxford Open Economics (<https://academic.oup.com/ooec>), cyhoeddwyd 17 Gorffennaf 2024. Ar gael ar: https://academic.oup.com/ooec/article/3/Supplement_1/i760/7708059

²⁹³ Key stage 4 performance - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/c04d15b6-cae3-464f-7e4a-08de9ee328c6>

²⁹⁴ Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage – Impetus (impetus.org.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: [Impetus Youth Jobs Gap - Exploring compound disadvantage](https://impetus.org.uk/youth-jobs-gap-exploring-compound-disadvantage)

²⁹⁵ Key stage 4 destination measures – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/key-stage-4-destination-measures/2023-24>

²⁹⁶ The employment of disabled people 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025, diweddarwyd 24 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025>

²⁹⁷ Improving the impact of teachers on pupil achievement in the UK – interim findings – The Sutton Trust (www.suttontrust.com), cyhoeddwyd Medi 2011. Ar gael ar: <https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2019/12/2teachers-impact-report-final-1.pdf>

²⁹⁸ Improving the impact of teachers on pupil achievement in the UK – interim findings – The Sutton Trust (www.suttontrust.com), cyhoeddwyd Medi 2011. Ar gael ar: <https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2019/12/2teachers-impact-report-final-1.pdf>

²⁹⁹ Teacher recruitment and retention in schools in socio-economically disadvantaged areas in England – review of practice – Education Endowment Foundation (educationendowmentfoundation.org.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2024. Ar gael ar: https://d2tic4wvo1iusb.cloudfront.net/production/documents/pages/practice_review_-_recruitment_and_retention_in_disadvantaged_schools.pdf?v=1776436129

³⁰⁰ The Teacher Labour Market in England – Education Policy Institute (epi.org.uk), cyhoeddwyd Awst 2018. Ar gael ar: https://epi.org.uk/wp-content/uploads/2018/08/EPI-Teacher-Labour-Market_2018.pdf

³⁰¹ The Health Foundation, Inequalities in quality of education by income deprivation, Ebrill 2025. Ar gael ar: <https://www.health.org.uk/evidence-hub/education/inequalities-in-quality-of-education-by-income-deprivation>

³⁰² Annual report on education spending in England: 2025-26 – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>

³⁰³ Annual report on education spending in England: 2025-26 – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>

³⁰⁴ National funding formula for schools and high needs: 2026 to 2027 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 17 Rhagfyr 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/national-funding-formula-for-schools-and-high-needs-from-2025>

³⁰⁵ Tackling the persistent disadvantage gap – Education Policy Institute (epi.org.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2024. Ar gael ar: https://epi.org.uk/wp-content/uploads/2024/11/EPI_persistent_disadvantage_funding.pdf

³⁰⁶ Annual report on education spending in England: 2025-26 – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>

³⁰⁷ Every child achieving and thriving – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/every-child-achieving-and-thriving>

-
- ³⁰⁸ Stephen Gorard, Nadia Siddiqui a Beng Huat See – Taylor & Francis (tandfonline.com), cyhoeddwyd Mawrth 2021. Ar gael ar: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02671522.2021.1907775>
- ³⁰⁹ Pupil premium: overview guidance – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/pupil-premium/pupil-premium#funding-rates-for-the-2025-to-2026-financial-year>
- ³¹⁰ Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage – Impetus (impetus.org.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: https://impetus-org.files.svdcdn.com/production/assets/publications/Report/Impetus_YouthJobsGap_ExploringCompoundDisadvantage.pdf?dm=1747140359
- ³¹¹ Yr Adran Addysg 'Risk Factors for Becoming NEET' – i'w gyhoeddi Mai 2026. Dolen i'r adroddiad a gyhoeddwyd ar www.GOV.UK ddim ar gael ar adeg cyhoeddi.
- ³¹² Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage – Impetus (impetus.org.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar https://impetus-org.files.svdcdn.com/production/assets/publications/Report/Impetus_YouthJobsGap_ExploringCompoundDisadvantage.pdf?dm=1747140359
- ³¹³ Outcomes for children in need, including children looked after by local authorities in England, reporting year 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 2 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/outcomes-for-children-in-need-including-children-looked-after-by-local-authorities-in-england/2025#section-special-educational-needs>
- ³¹⁴ Special educational needs in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 12 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/special-educational-needs-in-england/2024-25>
- ³¹⁵ Education, health and care plans – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/education-health-and-care-plans/2025>
- ³¹⁶ England's SEND crisis: costs, challenges and the case for reform – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 12 Medi 2025. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/articles/englands-send-crisis-costs-challenges-and-case-reform>
- ³¹⁷ Special educational needs in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 12 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/special-educational-needs-in-england/2024-25>
- ³¹⁸ Annual report on education spending in England: 2025-26 – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>
- ³¹⁹ Pupil absence in schools in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/pupil-absence-in-schools-in-england/2024-25>
- ³²⁰ Suspensions and Permanent Exclusions in England, Academic Year 2023/4 - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 18 Tachwedd 2025. Ar gael ar: '[Suspensions and permanent exclusions - by characteristic](#)' from '[Suspensions and permanent exclusions in England](#)', [Permanent data table - Explore education statistics - GOV.UK](#)
- ³²¹ The link between attendance and attainment in an assessment year – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 14 Mawrth 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/link-between-attendance-and-attainment>

-
- ³²² Pupil absence in schools in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/pupil-absence-in-schools-in-england/2024-25>
- ³²³ Breaking down the gap – Education Policy Institute (epi.org.uk), cyhoeddwyd 17 Mawrth 2025. Ar gael ar: <https://epi.org.uk/publications-and-research/breaking-down-the-gap/>
- ³²⁴ School absence and Not in Education, Employment or Training – Vulnerability & Policing Futures Research Centre (vulnerabilitypolicing.org.uk), cyhoeddwyd 5 Medi 2024. Ar gael ar: <https://vulnerabilitypolicing.org.uk/school-absence-and-not-in-education-employment-or-training/>
- ³²⁵ Yr Adran Addysg, Absence rates by geographic level for Special, State-funded primary and State-funded secondary in England between 2017/18 and 2024/25. Cyhoeddwyd 14 Mai 2026. Ar gael ar: '[Absence rates by geographic level](#)' from '[Pupil absence in schools in England](#)', Permanent data table - Explore education statistics - GOV.UK
- ³²⁶ Every child achieving and thriving – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/every-child-achieving-and-thriving>
- ³²⁷ Research into the use and effectiveness of Risk of NEET Indicators (RONIs) – Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2026/04/IFF-Research-into-the-use-and-effectiveness-of-Risk-of-NEET-Indicators-RONIs-1.pdf>
- ³²⁸ Post-16 education and skills white paper – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 20 Hydref 2025. Ar gael ar: Ar gael ar: Ar gael ar: Ar gael ar: Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/post-16-education-and-skills-white-paper>
- ³²⁹ Suspensions and permanent exclusions in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 20 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/suspensions-and-permanent-exclusions-in-england/2024-25-autumn-term>
- ³³⁰ Suspensions and permanent exclusions in England – Gov.uk (www.gov.uk) cyhoeddwyd 15 Rhagfyr 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/suspensions-and-permanent-exclusions-in-england/2023-24>
- ³³¹ Guldberg, K., et al, Investigation of the causes and implications of exclusion for autistic children and young people – Prifysgol Birmingham (Birmingham.ac.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2021. Ar gael ar: <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-social-sciences/education/reports/causes-and-implications-of-exclusion-for-autistic-children-and-young-people.pdf>
- ³³² Fleming, M., Fitton, C.A. a Steiner, M.F.C., Educational and Health Outcomes of Children Treated for Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, JAMA Paediatrics – JAMA Network (jamanetwork.com), cyhoeddwyd 3 Gorffennaf 2017. Ar gael ar: <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/2624340>
- ³³³ Elective home education – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 15 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/elective-home-education/2025-26-autumn-term>
- ³³⁴ Elective home education – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 15 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/elective-home-education/2025-26-autumn-term>
- ³³⁵ Graham, L. a Mountford-Zimdars, A., Home advantage: the experience of home-educated students in English higher education and recommendations for new “WISE”

practices, Quality Education for All – Emerald (www.emerald.com), cyhoeddwyd 30 Ebrill 2025. Ar gael ar: <https://www.emerald.com/qea/article-pdf/2/2/61/10204459/qea-09-2024-0098en.pdf>

³³⁶ PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: United Kingdom – OECD (oecd.org), cyhoeddwyd 5 Rhagfyr 2023. Ar gael ar: https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/united-kingdom_9c15db47-en.html

³³⁷ Pupil experiences in school: academic year 2024 to 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/pupil-experiences-in-school-academic-year-2024-to-2025>

³³⁸ We used to have it all: is there a trade-off between wellbeing and attainment in schools – Social Market Foundation (smf.co.uk), cyhoeddwyd Ebrill 2025. Ar gael ar: <https://www.smf.co.uk/wp-content/uploads/2025/03/We-used-to-have-it-all-April-2025-1.pdf>

³³⁹ Parent and Young People Polling Findings – Inquiry Into White Working Class Educational Outcomes (<https://educationaloutcomes.org.uk/>), cyhoeddwyd Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://educationaloutcomes.org.uk/wp-content/WWCI%20Findings%20Website%20January%202026.pdf>

³⁴⁰ Every child achieving and thriving – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/every-child-achieving-and-thriving>

³⁴¹ Youth Jobs Gap: Exploring compound disadvantage – Impetus (impetus.org.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: https://impetus.org.files.svdcdn.com/production/assets/publications/Report/Impetus_YouthJobsGap_ExploringCompoundDisadvantage.pdf?dm=1747140359

³⁴² Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

³⁴³ Parent, pupil and learner voice: omnibus surveys for 2024 to 2024 (Mehffin 2025 a Rhagfyr 2024) – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 28 Ebrill. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/parent-pupil-and-learner-voice-omnibus-surveys-for-2024-to-2025>

³⁴⁴ Characteristics of young people not in education, employment or training (NEET), England: Mawrth 2021 – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/economicinactivity/bulletins/characteristicsofyoungpeoplenotineducationemploymentortrainingneetengland/march2021>

³⁴⁵ Donaldson, C., Hawkins, J., Rice, F. a Moore, G., Trajectories of mental health across the primary to secondary school transition, JCPP Advances – Association for Child and Adolescent Mental Health (<https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/>), cyhoeddwyd 16 Mai 2024. Ar gael ar: <https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jcv2.12244>

³⁴⁶ Jindal-Snape, D., Bradshaw, P., Gilbert, A., Smith, N. a Knudsen, L., Primary-secondary school transition experiences and factors associated with differences in these experiences: Analysis of the longitudinal Growing Up in Scotland dataset, Review of Education – BERA

Journals (<https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/>), cyhoeddwyd 8 Rhagfyr 2023. Ar gael ar: <https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/rev3.3444>

³⁴⁷ Curriculum and Assessment Review Final Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/curriculum-and-assessment-review-final-report>

³⁴⁸ School and college voice: November 2024 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/school-and-college-voice-omnibus-surveys-for-2024-to-2025/school-and-college-voice-november-2024>

³⁴⁹ Non-GCSE qualifications in England: key stage 4 entries and absence and exclusions outcomes – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 19 Mawrth 2019. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/non-gcse-qualifications-in-england-key-stage-4-entries-and-absence-and-exclusions-outcomes>

³⁵⁰ School Report 2025 – Pearson (pearson.com). Ar gael ar: https://www.pearson.com/en-gb/schools/insights-and-events/topics/school-and-college-report/2025.html?srsId=AfmBOopGf0urUvvsRJoYU7iV_APCMgv9tzNEaZALie7WK_tZEH5Y2yfG

³⁵¹ Arolwg o weithwyr addysg. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

³⁵² Arolwg o weithwyr addysg. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

³⁵³ Employer skills survey 2024: England results – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/employer-skills-survey-2024-england-results>

³⁵⁴ Towards universal opportunity for young people – IPPR (ippr.org), cyhoeddwyd 8 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://www.ippr.org/articles/towards-universal-opportunity-for-young-people>

³⁵⁵ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁵⁶ Good Career Guidance: The Next 10 Years – Gatsby (Gatsby.org.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2024. Ar gael ar: <https://www.gatsby.org.uk/education/activity/good-career-guidance/>

³⁵⁷ Looking deeper at destinations – The Careers & Enterprise Company (careersandenterprise.co.uk), cyhoeddwyd 4 Mawrth 2024. Ar gael ar: <https://www.careersandenterprise.co.uk/evidence-and-reports/careers-education-202223-now-next>

³⁵⁸ Insight briefing: Learner career readiness in 2024/25 – The Careers & Enterprise Company (careersandenterprise.co.uk). Ar gael ar: <https://www.careersandenterprise.co.uk/sites/cweb/files/ixqnumwu/insight-briefing-learner-career-readiness-in-2024-25.pdf>

³⁵⁹ Looking deeper at destinations – The Careers & Enterprise Company (careersandenterprise.co.uk), cyhoeddwyd 4 Mawrth 2024. Ar gael ar: <https://www.careersandenterprise.co.uk/evidence-and-reports/careers-education-202223-now-next>

³⁶⁰ The benefits of Gatsby Benchmark achievement for post-16 destinations – The Careers & Enterprise Company (careersandenterprise.co.uk), cyhoeddwyd 9 Mehefin 2021. Ar gael ar: <https://www.careersandenterprise.co.uk/evidence-and-reports/the-benefits-of-gatsby-benchmark-achievement-for-post-16-destinations>

³⁶¹ Technical note: Fiscal benefit of inferred NEET reductions due to careers education – updated analysis for 2020/21-2024/25 – The Careers & Enterprise Company (www.careersandenterprise.co.uk) <https://www.careersandenterprise.co.uk/sites/cweb/files/3wtgnnaf/technical-note-fiscal-benefit-of-inferred-neet-reductions-for-2020-21-to-2024-25.pdf>

³⁶² Insight briefing 3: The promise of primary – The Careers & Enterprise Company (careersandenterprise.co.uk), cyhoeddwyd 6 Hydref 2025. Ar gael ar: <https://www.careersandenterprise.co.uk/evidence-and-reports/insight-briefing-3-the-promise-of-primary>

³⁶³ What works? Career-related learning in primary schools – The Careers & Enterprise Company (careersandenterprise.co.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2018. Ar gael ar: https://resources.careersandenterprise.co.uk/sites/default/files/2021-09/1145_What%20works%20Primary_digital%20version_07_01_2019.pdf

³⁶⁴ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁶⁵ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁶⁶ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁶⁷ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁶⁸ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁶⁹ Youth Voice Census 2025 Report – Youth Employment UK (youthemployment.org.uk). Ar gael ar: <https://www.youthemployment.org.uk/youth-voice-census/results/>

³⁷⁰ Education at a Glance 2025 – OECD (oecd.org), cyhoeddwyd 9 Medi 2025. Ar gael ar: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1c0d9c79-en.html

³⁷¹ Youth not in employment, education or training (NEET) – OECD (oecd.org). Ar gael ar: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html>

³⁷² Education at a Glance 2025 – OECD (oecd.org), cyhoeddwyd 9 Medi 2025. Ar gael ar: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1c0d9c79-en.html

³⁷³ What works in reducing NEET rates: a comparative study – Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2025/11/Research_What-works-reducing-NEET-rates-comparison-study_RAND_Youth-Futures_report_Nov-2025.pdf

³⁷⁴ Characteristics of young people who are long-term NEET – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 8 Chwefror 2018. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/characteristics-of-young-people-who-are-long-term-neet>

³⁷⁵ Evans, R., et al, The relationship between school characteristics and students becoming 'not in education, employment or training', Royal Society Open Science – The Royal Society

Publishing (royalsocietypublishing.org), cyhoeddwyd 1 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://royalsocietypublishing.org/rsos/article/13/4/252154/481203/The-relationship-between-school-characteristics>

³⁷⁶ Evans, R., et al, The relationship between school characteristics and students becoming ‘not in education, employment or training’, Royal Society Open Science – The Royal Society Publishing (royalsocietypublishing.org), cyhoeddwyd 1 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://royalsocietypublishing.org/rsos/article/13/4/252154/481203/The-relationship-between-school-characteristics>

³⁷⁷ Youth Employment Toolkit – Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org). Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/tools/youth-employment-toolkit/>

³⁷⁸ Participation in education, training and employment age 16 to 18 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-and-training-and-employment/2024>

³⁷⁹ Participation in education, training and employment age 16 to 18 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-and-training-and-employment/2024>

³⁸⁰ Crawford, C., Meschi, E. a Vignoles, A., Post-16 Educational Choices and Institutional Value Added At Key Stage 5 – Centre for the Economics of Education, cyhoeddwyd Ionawr 2011. Ar gael ar: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED529851.pdf>

³⁸¹ The road not taken – review of literature and survey evidence – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 30 Mawrth 2021. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/the-road-not-taken-drivers-of-course-selection/the-road-not-taken-review-of-literature-and-survey-evidence-html>

³⁸² Comparing inequality and outcomes across post-16 education in the UK – Education Policy Institute (epi.org.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://epi.org.uk/wp-content/uploads/2025/07/Comparing-inequality-and-outcomes-across-post-16-education-in-the-UK.pdf>

³⁸³ Lost in transition - Resolution Foundation (resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2026/04/Lost-in-transition.pdf>

³⁸⁴ Education and training statistics for the UK – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 13 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/education-and-training-statistics-for-the-uk/2025>

³⁸⁵ Participation in classroom-based further education qualifications by adults (19+) in England – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 16 Ionawr 2025. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/data-items/participation-classroom-based-further-education-qualifications-adults-19-england>

³⁸⁶ Annual report on education spending in England: 2025-26 – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>

³⁸⁷ Annual report on education spending in England: 2025-26 – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>

-
- ³⁸⁸ Level 2 and 3 attainment age 16 to 25, Academic year 2024/25 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/level-2-and-3-attainment-by-young-people-aged-19/2024-25>
- ³⁸⁹ Spending per pupil or student per year at different stages of education (2025-26 prices) – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/education-spending/annual-reports>
- ³⁹⁰ Spending per pupil or student per year at different stages of education (2025-26 prices) – Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (ifs.org.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/education-spending/annual-reports>
- ³⁹¹ 16 to 19 funding: 2026 to 2027 rates and formula – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/funding-rates-and-formula/16-to-19-funding-2026-to-2027-rates-and-formula>
- ³⁹² To reduce NEET numbers, invest in colleges, says AoC – Association of Colleges (aoc.co.uk), cyhoeddwyd 16 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.aoc.co.uk/news-campaigns-parliament/aoc-newsroom/to-reduce-neet-numbers-invest-in-colleges-says-aoc>
- ³⁹³ The Further Education Teacher Workforce in England: Annual Report 2026 – National Foundation for Educational Research (nfer.ac.uk), cyhoeddwyd 12th Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.nfer.ac.uk/publications/the-further-education-teacher-workforce-in-england-annual-report-2026/>
- ³⁹⁴ Skills England: Sector evidence on the growth and skills offer – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/skills-england-skills-for-growth-and-opportunity>
- ³⁹⁵ Dickson, M., Maguire, S., Alfaro, M.J.V., Laczik, A., Dabbous, D., Newton, O. a Thomson, D., Keeping young people in learning until the age of 18 – does it work? – Prifysgol Caerfaddon (bath.ac.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://www.bath.ac.uk/publications/keeping-young-people-in-learning-until-the-age-of-18-does-it-work/attachments/ipr-report-keeping-young-people-in-learning-until-the-age-of-18.pdf>
- ³⁹⁶ Wixcey, H., et al, Does well-being matter? Exploring the reasons for learner withdrawal from further education in Wales, Journal of Further and Higher Education – University and College Union (ucu.org.uk), cyhoeddwyd 31 Hydref 2022. Ar gael ar: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0309877X.2022.2138285>
- ³⁹⁷ Further education and skills – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 31 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/76b98b03-b7ba-4a05-7548-08de8e3bcd13>
- ³⁹⁸ Provisional T Level Results, academic year 2024/25 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Awst 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/provisional-t-level-results/2024-25>
- ³⁹⁹ A level and other 16 to 18 results, academic year 2024/25 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/a-level-and-other-16-to-18-results/2024-25>

-
- ⁴⁰⁰ Apprenticeships, academic year 2025/26 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/apprenticeships/2025-26>
- ⁴⁰¹ Apprenticeships, academic year 2025/26 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/apprenticeships/2025-26>
- ⁴⁰² Cyfres hanesyddol - Dechreuadau, Cyfranogiad yn ôl Oedran, Lefel, SSA ar gyfer Prentisiaeth Uwch, Prentisiaeth Uwch a Phrentisiaeth Ganolradd yn Lloegr rhwng 2010/11 a 2024/25, Adran Addysg. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/permalink/2dface66-ea8f-48a0-c6ab-08deb70f0c75>
- ⁴⁰³ Balancing act: Youth apprenticeships and the case for a flexible skills levy – CIPD (cipd.org), cyhoeddwyd 20 Mai 2024. Ar gael ar: <https://www.cipd.org/uk/knowledge/reports/apprenticeships-skills-levy/>
- ⁴⁰⁴ Balancing act: Youth apprenticeships and the case for a flexible skills levy – CIPD (cipd.org), cyhoeddwyd 20 Mai 2024. Ar gael ar: <https://www.cipd.org/uk/knowledge/reports/apprenticeships-skills-levy/>
- ⁴⁰⁵ Balancing act: Youth apprenticeships and the case for a flexible skills levy – CIPD (cipd.org), cyhoeddwyd 20 Mai 2024. Ar gael ar: <https://www.cipd.org/uk/knowledge/reports/apprenticeships-skills-levy/>
- ⁴⁰⁶ Education at a Glance 2025 – OECD (oecd.org), cyhoeddwyd 9 Medi 2025. Ar gael ar: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1c0d9c79-en.html
- ⁴⁰⁷ Education at a Glance 2025 – OECD (oecd.org), cyhoeddwyd 9 Medi 2025. Ar gael ar: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1c0d9c79-en.html
- ⁴⁰⁸ Apprenticeships, academic year 2025/26 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/apprenticeships/2025-26>
- ⁴⁰⁹ Modern Apprenticeship Statistics – Skills Development Scotland (skillsdevelopmentscotland.co.uk), cyhoeddwyd 10 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.skillsdevelopmentscotland.co.uk/media/ay3dcrba/modern-apprenticeship-statistics-quarter-3-2025-26.pdf>
- ⁴¹⁰ Apprenticeships NI Statistical Bulletin – Northern Ireland Statistical Research Agency (nisra.gov.uk), cyhoeddwyd 30 Ionawr 2026. Ar gael ar: https://datavis.nisra.gov.uk/economy/ApprenticeshipsNI_Jan26.html#3_Starts
- ⁴¹¹ The Net Present Value of further education in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 13 Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/measuring-the-net-present-value-of-further-education-in-england>
- ⁴¹² Apprenticeship Evaluation 2023: Learner and Non-completer Surveys – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Medi 2024. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/apprenticeship-evaluation-2023-learner-non-completer-and-employer-surveys>
- ⁴¹³ Field, S., A World of Difference – The Sutton Trust (suttontrust.com), cyhoeddwyd Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2025/06/A-World-of-Difference-3.pdf>

-
- ⁴¹⁴ Apprenticeships, academic year 2025/26 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/apprenticeships/2025-26>
- ⁴¹⁵ Apprenticeship Evaluation 2023: Learner and Non-completer Surveys – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Medi 2024. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/apprenticeship-evaluation-2023-learner-non-completer-and-employer-surveys>
- ⁴¹⁶ Apprenticeship Evaluation 2023: Learner and Non-completer Surveys – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 27 Medi 2024. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/apprenticeship-evaluation-2023-learner-non-completer-and-employer-surveys>
- ⁴¹⁷ Balancing act: Youth apprenticeships and the case for a flexible skills levy – CIPD (cipd.org), cyhoeddwyd 20 Mai 2024. Ar gael ar: <https://www.cipd.org/uk/knowledge/reports/apprenticeships-skills-levy/>
- ⁴¹⁸ Equalising access to apprenticeships – National Foundation for Educational Research (nfer.ac.uk), cyhoeddwyd 16 Mehefin 2022. Ar gael ar: <https://www.nfer.ac.uk/publications/equalising-access-to-apprenticeships/>
- ⁴¹⁹ Youth Employment 2024 Outlook – Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Awst 2024. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/publication/youth-employment-2024-outlook/>
- ⁴²⁰ Participation in education, training and employment age 16 to 18, calendar year 2024 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-and-training-and-employment/2024>
- ⁴²¹ Participation in education, training and employment age 16 to 18, calendar year 2024 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-and-training-and-employment/2024>
- ⁴²² Curriculum and Assessment Review Final Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/curriculum-and-assessment-review-final-report>
- ⁴²³ Aucejo, E., Hupkau, C. a Ruiz-Valenzuela, J., Where versus What: College Value-Added and Returns to Field of Study in Further Education – Centre for Vocational Education Research (cver.lse.ac.uk), cyhoeddwyd Mehefin 2020. Ar gael ar: <https://cver.lse.ac.uk/textonly/cver/pubs/cverdp030.pdf>
- ⁴²⁴ Battiston, A., et al, The value of progression in further education – Centre for Vocational Education Research (cver.lse.ac.uk), cyhoeddwyd Awst 2019. Ar gael ar: <https://cver.lse.ac.uk/textonly/cver/pubs/cverdp022.pdf>
- ⁴²⁵ Dilnot, C., Macmillan, L. a Wyness, G., Educational Choices at 16-19 and University Outcomes – Nuffield Foundation (nuffieldfoundation.org), cyhoeddwyd Ionawr 2022. Ar gael ar: <https://www.nuffieldfoundation.org/project/educational-choices-at-16-19-and-adverse-outcomes-at-university>
- ⁴²⁶ Curriculum and Assessment Review Final Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/curriculum-and-assessment-review-final-report>

-
- ⁴²⁷ Introducing T Levels – Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Tŷ'r Cyffredin cyhoeddwyd 27 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5901/cmselect/cmpublic/822/report.html>
- ⁴²⁸ Government response to the Curriculum and Assessment Review – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/690b2a4a14b040dfe82922ea/Government_response_to_the_Curriculum_and_Assessment_Review.pdf
- ⁴²⁹ Curriculum and Assessment Review Final Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/curriculum-and-assessment-review-final-report>
- ⁴³⁰ Falling short: Understanding further falls in employer training – Learning and Work Institute (learningandwork.org.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2025. Ar gael ar: <https://learningandwork.org.uk/wp-content/uploads/2026/01/Falling-short-4.pdf>
- ⁴³¹ Training and skills needs: Trends and challenges in UK growth sectors – Learning and Work Institute (learningandwork.org.uk), cyhoeddwyd 13 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://learningandwork.org.uk/training-and-skills-needs-trends-and-challenges-in-uk-growth-sectors/>
- ⁴³² NEET age 16 to 24, Yr Adran Addysg a'r Adran Gwaith a Phensiynau, Mawrth 2026. Ar gael ar: [Release home - NEET age 16 to 24 - Explore education statistics - GOV.UK](#)
- ⁴³³ Machin, S., et al, Closing the Gap Between Vocational and General Education? - The Journal of Human Resources (jhr.uwpress.org), cyhoeddwyd 8 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://jhr.uwpress.org/content/early/2025/07/03/jhr.0223-12768R1>
- ⁴³⁴ Evaluation of the strengthening supported internship programme – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 6 Tachwedd 2024. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/supported-internship-programme-evaluation-of-investment>
- ⁴³⁵ Schall, C. et al, Competitive Employment for Transition-Aged Youth with Significant Impact from Autism: A Multi-site Randomized Clinical Trial, Journal of Autism and Developmental Disorders – Springer (springer.com), cyhoeddwyd 1 Mawrth 2019. Ar gael ar: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10803-019-03940-2>
- ⁴³⁶ Higher education student numbers – Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin (commonslibrary.parliament.uk), cyhoeddwyd 20 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7857/CBP-7857.pdf>
- ⁴³⁷ Graduate labour market statistics, calendar year 2024 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/graduate-labour-markets/2024>
- ⁴³⁸ Graduate outcomes: What the latest data reveals about employment, pay and job quality – Universities UK (universitiesuk.ac.uk), cyhoeddwyd 29 Hydref 2025. Ar gael ar: <https://www.universitiesuk.ac.uk/latest/insights-and-analysis/graduate-outcomes-what-latest-data>
- ⁴³⁹ Student loans issued to those studying at franchised higher education providers – Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Tŷ'r Cyffredin (<https://committees.parliament.uk/committee/127/Public-Accounts-Committee/>), cyhoeddwyd Ebrill 2024. Ar gael ar: <https://committees.parliament.uk/work/8143/investigation-into-student-loans-issued-to-those-studying-at-franchised-higher-education-providers/publications/>

-
- ⁴⁴⁰ Stansbury, A., Turner, D. a Balls, E., Tackling the UK's regional economic inequality: binding constraints and avenues for policy intervention, Contemporary Social Science – Academy of Social Sciences (acss.org.uk), cyhoeddwyd 24 Awst 2023. Ar gael ar: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21582041.2023.2250745>
- ⁴⁴¹ Trends in young people not in education, employment or training (January – March 2025) – Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/publication/trends-in-young-people-not-in-education-employment-or-training-january-march-2025/>
- ⁴⁴² Not Working – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), Cyhoeddwyd Mehefin 2022. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/publications/not-working/>
- ⁴⁴³ Our Children, Our Future – GOV.UK (www.gov.uk) cyhoeddwyd Rhagfyr 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/our-children-our-future-tackling-child-poverty>
- ⁴⁴⁴ The employment of disabled people 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025, diweddarwyd 24 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025>
- ⁴⁴⁵ The employment of disabled people 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025, diweddarwyd 24 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2025/the-employment-of-disabled-people-2025>
- ⁴⁴⁶ Trends in young people not in education, employment or training - Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: [NEETS-TRENDS-ANALYSIS-Q2-2025.pdf](https://www.youthfuturesfoundation.org/NEETS-TRENDS-ANALYSIS-Q2-2025.pdf)
- ⁴⁴⁷ Not Working – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Mehefin 2022. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2022/06/Not-working.pdf>
- ⁴⁴⁸ NEET Primary Health Condition Estimates from the APS - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 16 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/fast-track/4dd5ad72-216d-4235-5278-08de58d1314f>
- ⁴⁴⁹ Office for Health Improvement & Disparities, Estimated prevalence of severe mental illness in England: report, Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/adult-mental-health-and-wellbeing-profile-april-2026-update/estimated-prevalence-of-severe-mental-illness-in-england-report>
- ⁴⁵⁰ Innocenti Report Card 19 – UNICEF (www.unicef.org), cyhoeddwyd 14 Mai 2025. Ar gael ar: <https://www.unicef.org/innocenti/media/11111/file/UNICEF-Innocenti-Report-Card-19-Child-Wellbeing-Unpredictable-World-2025.pdf>
- ⁴⁵¹ Mental Health of Children and Young People in England 2023 - wave 4 follow up to the 2017 survey: Data tables – NHS England (www.england.nhs.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2023. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-health-of-children-and-young-people-in-england/2023-wave-4-follow-up/data-sets>
- ⁴⁵² Understanding the impact of Covid-19 on young people across the UK: An evidence synthesis – Learning and Work Institute (www.learningandwork.org.uk/), cyhoeddwyd Mawrth 2023. Ar gael ar: <https://povertyinequality.scot/wp-content/uploads/2023/03/Learning-and-Work-Institute-Understanding-the-impact-of-Covid-19-on-young-people-March2023.pdf>

⁴⁵³ Suleman Mehrunisha et al, Unequal pandemic, fairer recovery: The COVID-19 impact inquiry report - The Health Foundation (www.health.org.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2021. Ar gael ar: <https://doi.org/10.37829/HF-2021-HL12>

⁴⁵⁴ Understanding drivers of recent trends in young people's mental health – Youth Futures Foundation (www.youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2025/07/Understanding-drivers-of-recent-trends-in-young-peoples-mental-health-July-2025-final.pdf>

⁴⁵⁵ Independent review into mental health conditions, ADHD and autism: interim report - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 31 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69cbdb2369dd81b3f213c660/independent-review-into-mental-health-conditions-ADHD-and-autism-interim-report.pdf?>

⁴⁵⁶ Independent review into mental health conditions, ADHD and autism: interim report - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 31 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69cbdb2369dd81b3f213c660/independent-review-into-mental-health-conditions-ADHD-and-autism-interim-report.pdf?>

⁴⁵⁷ Independent review into mental health conditions, ADHD and autism: interim report - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 31 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69cbdb2369dd81b3f213c660/independent-review-into-mental-health-conditions-ADHD-and-autism-interim-report.pdf?>

⁴⁵⁸ Sayal, Kapil, et al, Investigating inequalities in children and young people's mental healthcare and outcomes: prospective longitudinal analysis from the STADIA trial – The British Journal of Psychiatry, cyhoeddwyd 27 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.cambridge.org/core/journals/the-british-journal-of-psychiatry/article/investigating-inequalities-in-children-and-young-peoples-mental-healthcare-and-outcomes-prospective-longitudinal-analysis-from-the-stadia-trial/E4DF4729DE56DAA8103437BDDD169BD8>

⁴⁵⁹ COVID Social Mobility and Opportunities Study - COSMO (www.cosmostudy.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2023. Ar gael ar: https://cosmostudy.uk/publication_pdfs/mental-and-physical-health-final.pdf

⁴⁶⁰ Edbrooke-Childs, Julian and Pataly Praveetha, Ethnic Differences in Referral Routes to Youth Mental Health Services - Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, Volume 58, Issue 3 – PubMed (www.pubmed.ncbi.nlm.nih.gov), cyhoeddwyd Mawrth 2019. Ar gael ar: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30768415/>

⁴⁶¹ Racial disparities in mental health: Literature and evidence review – Race Equality Foundation (www.raceequalityfoundation.org.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2022. Ar gael ar: <https://raceequalityfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2022/10/mental-health-report-v5-2.pdf>

⁴⁶² Er ,enghraifft The impact of bariatric surgery on monthly employee pay and employee status, England: April 2014 to December 2022, Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, cyhoeddwyd Hydref 2024. Ar gael ar: [The impact of bariatric surgery on monthly employee pay and employee status, England - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol](#)

⁴⁶³ Fairer funding for General Practice in England – Nuffield Trust (www.nuffieldtrust.org.uk), cyhoeddwyd 12 Rhagfyr 2024. Ar gael ar: <https://www.nuffieldtrust.org.uk/resource/fairer-funding-for-general-practice-in-england>

⁴⁶⁴ NHS GP Patient Survey 2025 National Report – NHS England (www.gp-patient.co.uk), cyhoeddwyd 10 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://gp-patient.co.uk/latest-survey/results>

-
- ⁴⁶⁵ Children’s mental health services 2023-2024 – Children's Commissioner (www.childrenscommissioner.gov.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: <https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2025/05/cco-childrens-mental-health-annual-briefing-may-2025.pdf>
- ⁴⁶⁶ Autism statistics – NHS England Digital (digital.nhs.uk) cyhoeddwyd 12 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/autism-statistics>
- ⁴⁶⁷ Community health services waiting lists – NHS England (www.england.nhs.uk), cyhoeddwyd 2026. Ar gael ar: <https://www.england.nhs.uk/statistics/statistical-work-areas/community-health-services-waiting-lists/>
- ⁴⁶⁸ Waiting times for children and young people's mental health services 2023-24 – NHS England (www.digital.nhs.uk), cyhoeddwyd 25 Chwefror 2025. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/supplementary-information/2025/waiting-times-for-children-and-young-peoples-mental-health-services-2023-24#response>
- ⁴⁶⁹ Are we listening? A review of children and young people’s mental health services – Y Comisiwn Ansawdd Gofal (www.cqc.org.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2018. Ar gael ar: https://www.cqc.org.uk/sites/default/files/20180308b_arewelisting_report.pdf
- ⁴⁷⁰ Supported employment for adults with severe mental illness – Cochrane (www.cochrane.org), cyhoeddwyd 13 Medi 2013. Ar gael ar: [Supported employment for adults with severe mental illness | Cochrane](https://www.cochrane.org/Supported-employment-for-adults-with-severe-mental-illness)
- ⁴⁷¹ Marsden, John, et al, Superiority and cost-effectiveness of Individual Placement and Support versus standard employment support for people with alcohol and drug dependence: a pragmatic, parallel-group, open-label, multicentre, randomised, controlled, phase 3 trial, eClinicalMedicine, cyhoeddwyd Chwefror 2024. Ar gael ar: DOI: [10.1016/j.eclinm.2023.102400](https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2023.102400)
- ⁴⁷² Health-led Trials: Evaluation Synthesis Report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Awst 2023. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/health-led-employment-trials-evaluation/health-led-trials-evaluation-synthesis-report>
- ⁴⁷³ The impact of NHS Talking Therapies on monthly employee pay and employment status, England: April 2014 to December 2022 – SYG (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd Rhagfyr 2024. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/mentalhealth/bulletins/theimpactofnhtalkingtherapiesonmonthlyemployeePAYandemploymentstatusengland/april2014todecember2022>
- ⁴⁷⁴ NHS Talking Therapies Annual Interactive Dashboard – NHS England (www.digital.nhs.uk), cyhoeddwyd 25 Medi 2025. Ar gael ar: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrljoiNzk4ZjUzZWWEtYTRhNC00N2JmLWI1NWYtODk3YTg5MWM5ZTBmliwidCI6IjM3YzYzMTNGlyLTg1YjAtNDdmNS1iMjlyLTA3YjQ4ZDc3NGVIMyJ9>
- ⁴⁷⁵ Economic and fiscal outlook, November 2023 – OBR (www.obr.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2023. Ar gael ar: https://obr.uk/docs/dlm_uploads/E03004355_November-Economic-and-Fiscal-Outlook_Web-Accessible.pdf
- ⁴⁷⁶ Saunders, Rob, Suh, Jae Won, Buckman Joshua et al, Effectiveness of psychological interventions for young adults versus working age adults: a retrospective cohort study in a national psychological treatment programme in England, The Lancet Psychiatry, Volume 12, Issue 9 – The Lancet (www.thelancet.com), cyhoeddwyd Medi 2025. Ar gael ar: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(25\)00207-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(25)00207-X)

National Health Service in England, September 2024 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Medi 2024. Ar gael ar:

<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/66f42ae630536cb92748271f/Lord-Darzi-Independent-Investigation-of-the-National-Health-Service-in-England-Updated-25-September.pdf>

⁴⁷⁸ Cyfran o holl wariant y GIG ar wasanaethau iechyd meddwl i blant a phobl ifanc, o'i gymharu â chyfran y bobl sydd mewn cysylltiad â gwasanaethau iechyd meddwl sydd rhwng 0 a 18 oed: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁴⁷⁹ Statement on NHS Mental Health Spending 2026-27, Datganiadau Ysgrifenedig Tŷ'r Cyffredin, HCWS1397. Tŷ'r Cyffredin Senedd y DU, 2026. Ar gael ar:

<https://hansard.parliament.uk/commons/2026-03-12/debates/f750dbec-d265-4eb8-bc68-c1c9fc03b8ca/WrittenStatements>

⁴⁸⁰ Dadansoddiad o'r gweithlu iechyd meddwl sy'n cefnogi plant a phobl ifanc (CYP). Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁴⁸¹ Dadansoddiad o'r gweithlu iechyd meddwl sy'n cefnogi plant a phobl ifanc (CYP). Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁴⁸² Transforming Children and Young People's Mental Health Implementation Programme – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar:

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/686d3640a08d3a3ca3b678de/Transforming_children_and_young_people_mental_health_programme_2025.pdf ⁴⁸³ Children's mental health services 2023-2024 – Children's Commissioner

(www.childrenscommissioner.gov.uk), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar:

<https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2025/05/cco-childrens-mental-health-annual-briefing-may-2025.pdf>

⁴⁸⁴ Inequities in Access to Children and Young Peoples Mental Health Services in the Midlands – The Strategy Unit (www.strategyunitwm.nhs.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2021.

Ar gael ar: <https://www.strategyunitwm.nhs.uk/sites/default/files/2021-07/210727%20Inequities%20in%20access%20to%20CYP%20MH%20Services%20in%20the%20Midlands%20-%20Strategy%20Unit%20Report%20-%20FINAL.pdf>

⁴⁸⁵ Fit Notes Issued by GP Practices, England, December 2025, official statistics – NHS England (www.digital.nhs.uk), cyhoeddwyd Ebrill 2026. Ar gael ar:

<https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/fit-notes-issued-by-gp-practices/december-2025>

⁴⁸⁶ Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol

⁴⁸⁷ Arolwg o weithwyr gofal iechyd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>.

Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

⁴⁸⁸ Enhancing referrals to Child and Adolescent Mental Health Services: the EN-CAMHS mixed-methods study – NIHR (www.journalslibrary.nihr.ac.uk), cyhoeddwyd Mehefin 2025.

Ar gael ar: <https://www.journalslibrary.nihr.ac.uk/hsdr/GYDW4507>

⁴⁸⁹ Are we listening? Review of children and young people's mental health services, qualitative analysis – Y Comisiwn Ansawdd Gofal (www.cqc.org.uk), cyhoeddwyd Mawrth

2018. Ar gael ar:

https://www.cqc.org.uk/sites/default/files/20180308_arewelisting_qualitative.pdf

⁴⁹⁰ Healthcare Transition Report 2024 – 2025 – Barnardos (www.barnardos.org.uk), cyhoeddwyd 4 Ebrill 2025. Ar gael ar: <https://www.barnardos.org.uk/research/nhs-young-researchers-healthcare-transition-report-2024-25>

⁴⁹¹ State of Care 2024/25 - CQC (www.cqc.org.uk), cyhoeddwyd 24 Hydref 2025. Ar gael ar: State of Care - Y Comisiwn Gofal Iechyd

⁴⁹² Investigation report: Transition from child and adolescent mental health services to adult mental health services – Health Services Safety Investigations Body (www.hssib.org.uk), cyhoeddwyd 15/11/2021. Ar gael ar: <https://www.hssib.org.uk/patient-safety-investigations/transition-from-child-and-adolescent-mental-health-services-to-adult-mental-health-services/investigation-report/>

⁴⁹³ Arolwg o weithwyr gofal iechyd. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad

⁴⁹⁴ Keep Britain Working: Final Report - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/keep-britain-working-review-final-report/keep-britain-working-final-report>

⁴⁹⁵ Keep Britain Working: Final Report - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 5 Tachwedd 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/keep-britain-working-review-final-report/keep-britain-working-final-report>

⁴⁹⁶ Fit for the future: 10 Year Health Plan for England – GOV.UK (<https://www.gov.uk/>), cyhoeddwyd 3 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: [10 Year Health Plan for England: fit for the future - GOV.UK](https://www.gov.uk/government/publications/10-year-health-plan-for-england/fit-for-the-future-10-year-health-plan-for-england)

⁴⁹⁷ Funding boost to support patients to stay in and return to work – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 25 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/news/funding-boost-to-support-patients-to-stay-in-and-return-to-work>

⁴⁹⁸ Expansion of support scheme to help thousands of people back into work – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 20 Ionawr 2026. Ar gael ar: Expansion of support scheme to help thousands of people back into work - GOV.UK

⁴⁹⁹ Thousand more young people to get training and work support as Government extends £45 million scheme – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 21 Awst 2025. Ar gael ar: [Thousands more young people to get training and work support as Government extends £45 million scheme - GOV.UK](https://www.gov.uk/government/news/thousand-more-young-people-to-get-training-and-work-support-as-government-extends-45-million-scheme)

⁵⁰⁰ NEETs Cuddiedig yn Lloegr. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰¹ NEETs Cuddiedig yn Lloegr. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰² Dadansoddiad mewnol o Arolwg y Llafurlu. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰³ Lost in transition An examination of why the UK NEET rate is high and rising - Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org/), cyhoeddwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2026/04/Lost-in-transition.pdf>

⁵⁰⁴ Work aspirations and support needs of health and disability customers: A focus on young people – DWP. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰⁵ Arolwg o bobl ifanc NEET. Gweler yr Atodiad Dadansoddol cysylltiedig. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>. Adroddiad ymchwil llawn i ddilyn ei gyhoeddiad.

⁵⁰⁶ Astudiaeth achos o hawlydd iechyd Credyd Cynhwysol a PIP gyda rhent cyfartalog. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰⁷ Gwariant amcangyfrifedig ar bobl 16 i 24 oed ar draws PIP, DLA, ESA, JSA a Chredyd Cynhwysol, 2024/25. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰⁸ Gwariant ar gymorth cyflogaeth a lles: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁰⁹ Gwariant ar gymorth cyflogaeth a lles: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵¹⁰ Llwythi achosion DLA plant yn ôl oedran: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵¹¹ A level and other 16 to 18 results – Yr Adran Addysg (www.gov.uk), cyrchwyd 7 Mai 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/a-level-and-other-16-to-18-results/2024-25#section-retention>

⁵¹² Support for children with disabilities and special educational needs – IFS (ifs.org.uk), Cyhoeddwyd 2025. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/sites/default/files/2025-10/Support%20for%20children%20with%20disabilities%20and%20special%20educational%20needs%20-%20Green%20Budget%20Chapter.pdf>

⁵¹³ Cyfansoddiad llwyth achosion PIP: Hawliadau newydd PIP yn erbyn hawliadau blaenorol DLA Plant, Chwefror 2025. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵¹⁴ Dadansoddiad o hawliadau budd-daliadau ar gyfer pobl ifanc 16–24 oed a ddechreuodd eu hawliad gwreiddiol am fudd-dal iechyd ac anabledd yn 2019. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵¹⁵ The short- and long-run effects of the Education Maintenance Allowance – IFS (ifs.org.uk), Cyhoeddwyd Chwefror 2025. Ar gael ar: [The short- and long-run effects of the Education Maintenance Allowance](#)

⁵¹⁶ Cyfraddau dechrau gweithio yn seiliedig ar y gyfradd dechrau gweithio gyfartalog ar gyfer Medi - Tachwedd 2024 gan gynnwys y cyfnod hwnnw. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

-
- ⁵¹⁷ Llwyth Achosion Credyd Cynhwysol, Rhagfyr 2025 - DWP ([Stat-Xplore.dwp.gov.uk](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)), cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_CASE.
- ⁵¹⁸ Fit Notes issued by GP Practices, England, December 2025 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/fit-notes-issued-by-gp-practices/december-2025>
- ⁵¹⁹ Lost in transition: An examination of why the UK NEET rate is high and rising - Resolution Foundation (<https://www.resolutionfoundation.org/>), cyhoeddwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2026/04/Lost-in-transition.pdf>
- ⁵²⁰ [Work aspirations and support needs of health and disability customers: Final findings report – DWP \(GOV.UK\)](#), cyhoeddwyd 17 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/work-aspirations-and-support-needs-of-health-and-disability-customers-final-findings-report/work-aspirations-and-support-needs-of-health-and-disability-customers-final-findings-report--2>
- ⁵²¹ Hyd hawliadau budd-daliadau iechyd ac anabled. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵²² Llwythi achosion PIP 16 i 24 yn ôl statws addysg neu gyflogaeth, Mawrth 2024. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵²³ Canlyniadau cyflogaeth ar gyfer hawlwr PIP, Adroddiad Interim Pobl Ifanc a Gwaith: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵²⁴ Llwythi achosion PIP 16 i 24 yn ôl statws addysg neu gyflogaeth, Mawrth 2024. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵²⁵ Ddim yn gweithio ar Gredyd Cynhwysol o: Llwyth Achosion Credyd Cynhwysol, Rhagfyr 2025 - DWP ([Stat-Xplore.dwp.gov.uk](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)), cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_CASE. Ddim yn gweithio ar PIP yn unig o: Llwythi achosion PIP 16 i 24 yn ôl statws addysg neu gyflogaeth, Mawrth 2024. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵²⁶ People on Universal Credit Statistics March 2026 - DWP ([Stat-Xplore.dwp.gov.uk](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)), cyrchwyd 5 Mai 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_Monthly
- ⁵²⁷ Arolwg Credyd Cynhwysol, data ar Bobl Ifanc. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵²⁸ Supporting people to work through jobcentres – NAO (NAO.org.uk). Cyhoeddwyd Dydd Llun, 31 Mawrth 2025. Ar gael ar: <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2025/03/Supporting-people-to-work-through-jobcentres.pdf>
- ⁵²⁹ Youth Offer process evaluation – DWP (GOV.UK), cyhoeddwyd 7 Hydref 2024. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/youth-offer-process-evaluation/youth-offer-process-evaluation>

-
- ⁵³⁰ [Benefit and pension rates 2026 to 2027 – DWP \(GOV.UK\)](https://www.gov.uk/government/publications/benefit-and-pension-rates-2026-to-2027/proposed-benefit-and-pension-rates-2026-to-2027), cyhoeddwyd 16 Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/benefit-and-pension-rates-2026-to-2027/proposed-benefit-and-pension-rates-2026-to-2027>
- ⁵³¹ Welfare Trends Report, October 2024 – OBR (OBR.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2024. Ar gael ar: [CP 1161 – Office for Budget Responsibility – Welfare trends report – October 2024](https://www.gov.uk/government/publications/benefit-and-pension-rates-2026-to-2027/proposed-benefit-and-pension-rates-2026-to-2027)
- ⁵³² Niferoedd llwythi achosion o: Llwyth Achosion Credyd Cynhwysol, Rhagfyr 2025 - DWP ([Stat-Xplore.dwp.gov.uk](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)), cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_CASE.
- ⁵³³ Work aspirations and support needs of health and disability customers: A focus on young people. Gweler yr atodiad dadansoddol cysylltiedig: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵³⁴ Work aspirations and support needs of health and disability customers: Final findings report – DWP (GOV.UK), cyhoeddwyd 17 Gorffennaf 2025. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/work-aspirations-and-support-needs-of-health-and-disability-customers-final-findings-report/work-aspirations-and-support-needs-of-health-and-disability-customers-final-findings-report--2>
- ⁵³⁵ Amodau a adroddwyd yn WCA. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵³⁶ Data llwyth achosion o PIP: Achosion â hawl - DWP ([Stat-Xplore - Home](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)), cyrchwyd 23 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=PIP_Monthly_new.
- ⁵³⁷ Whitley, Rob, Palmer, Victoria a Gunn Jane, Recovery from severe mental illness, CMAJ, 2015 Sep 22;187(13), cyhoeddwyd Medi 2015. Ar gael ar: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4577336/>
- ⁵³⁸ Independent review into mental health conditions, ADHD and autism: interim report – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 31 Mawrth 2026. Ar gael ar <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69cbdb2369dd81b3f213c660/independent-review-into-mental-health-conditions-ADHD-and-autism-interim-report.pdf>
- ⁵³⁹ Welfare Trends Report, October 2024 – OBR (OBR.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2024. Ar gael ar: [CP 1161 – Office for Budget Responsibility – Welfare trends report – October 2024](https://www.gov.uk/government/publications/benefit-and-pension-rates-2026-to-2027/proposed-benefit-and-pension-rates-2026-to-2027)
- ⁵⁴⁰ Ôl-groniadau ailasesiad WCA. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>
- ⁵⁴¹ Health and Disability Benefits: Improve operations by increasing face-to-face assessments, increasing WCA reassessment capability, and PIP award review changes, starting from April 2026 costing. Budget 2025 Policy Costings – HMT (gov.uk), cyhoeddwyd Tachwedd 2025. Ar gael ar: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/692872fd2a37784b16ecf676/Budget_2025-Policy_Costings.pdf
- ⁵⁴² Welfare Trends Report, October 2024 – OBR (OBR.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2024. Ar gael ar: [CP 1161 – Office for Budget Responsibility – Welfare trends report – October 2024](https://www.gov.uk/government/publications/benefit-and-pension-rates-2026-to-2027/proposed-benefit-and-pension-rates-2026-to-2027)
- ⁵⁴³ 2025 data: UC WCA Decision Outcomes – DWP (stat-xplore.dwp.gov.uk), cyrchwyd ar 05/05/202. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_DEC; 2010 data: ESAWCA yn ôl dyddiad y penderfyniad - DWP (stat-xplore.gov.uk), cyrchwyd 05/05/2026 <https://stat-xplore.gov.uk>

[xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=ESA_WCA_JR](https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=ESA_WCA_JR) Data ar gyfer asesiadau cychwynnol yn unig. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_DEC; 2010 data: ESA WCA by date of decision- DWP (stat-xplore.gov.uk), cyrchwyd ar 05/05/2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=ESA_WCA_JR Data ar gyfer asesiadau cychwynnol yn unig.

⁵⁴⁴ Cyfnod amser ar fudd-daliadau iechyd ac anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁴⁵ Cyfraddau llif i waith yn ôl grŵp amodoldeb. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁴⁶ Tystiolaeth ar Ganlyniadau Hirdymor ar gyfer Hawlwyr Budd-daliadau Iechyd ac Anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁴⁷ Tystiolaeth ar Ganlyniadau Hirdymor ar gyfer Hawlwyr Budd-daliadau Iechyd ac Anabledd. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁴⁸ Gwariant amcangyfrifedig ar bobl 16 i 24 oed ar gyfer PIP a Chredyd Cynhwysol, 2024/25. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁴⁹ Rhagolygon llwyth achosion a gwariant PIP ar gyfer pobl ifanc: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>; National population projections: 2024-based – SYG (ons.gov.uk), cyhoeddwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationprojections/bulletins/nationalpopulationprojections/2024based>

⁵⁵⁰ Rhagolygon llwyth achosion a gwariant PIP ar gyfer pobl ifanc: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁵¹ Family Resources Survey: financial year 2024 to 2025 – DWP (GOV.UK), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/family-resources-survey-financial-year-2024-to-2025/family-resources-survey-financial-year-2024-to-2025#disability-1>

⁵⁵² Support for children with disabilities and special educational needs -IFS (IFS.ORG.UK), cyhoeddwyd Hydref 2025. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/support-children-disabilities-and-special-educational-needs>; Growing pressures: Exploring trends in children's disability – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd 17 Awst 2024. Ar gael ar:

<https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2024/08/Growing-Pressures.pdf>

⁵⁵³ Canlyniadau ailasesiad PIP ar gyfer Hawlwyr DLA Plant: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁵⁴ Tablau allbwn a rhagolygon: Cyllideb yr Hydref 2025 – DWP (gov.uk), cyhoeddwyd 29 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/benefit-expenditure-and-caseload-tables-2025#full-publication-update-history>

⁵⁵⁵ Health-related benefit claims post-pandemic: UK trends and global context – IFS (ifs.org.uk), cyhoeddwyd Medi 2024. Ar gael ar: https://ifs.org.uk/sites/default/files/2025-04/Health-related-benefit-claims-post-pandemic_3_1.pdf

⁵⁵⁶ Rhagolygon llwyth achosion a gwariant PIP ar gyfer pobl ifanc: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁵⁷ Rhagolygon llwyth achosion a gwariant LCWRA ar gyfer pobl ifanc: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>; National population projections: 2024-based – SYG (ons.gov.uk), cyhoeddwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationprojections/bulletins/nationalpopulationprojections/2024based>

⁵⁵⁸ Pathways to Work Commission Report - Cyngor Barnsley (www.barnsley.gov.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2024. Ar gael ar: <https://www.barnsley.gov.uk/media/opbpxkz/bmbc-pathways-to-work-commission-report.pdf>

⁵⁵⁹ Pathways to Work Commission Report - Cyngor Barnsley (www.barnsley.gov.uk), Cyhoeddwyd Gorffennaf 2024. Ar gael ar: <https://www.barnsley.gov.uk/media/opbpxkz/bmbc-pathways-to-work-commission-report.pdf>

⁵⁶⁰ Blwyddyn galendr 2024, Cyfranogiad mewn addysg, hyfforddiant a chyflogaeth 16 i 18 oed – GOV.UK, (www.gov.uk) cyhoeddwyd 26 Mehefin 2025, ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-and-training-and-employment/2024>

⁵⁶¹ Blwyddyn galendr 2025, NEET 16 i 24 oed – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 12 Mawrth 2026 a diweddarwyd 26 Mawrth 2026, ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/neet-statistics-annual-brief/2025>

⁵⁶² Cofrestru ac adrodd am absenoldeb heb awdurdod – Arolygiaeth Addysg, Llywodraeth yr Iseldiroedd (www.onderwijsinspectie.nl), ar gael ar: <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/leerplicht/registreren-en-melden-van-ongeoorloofd-verzuim>

⁵⁶³ Beyond the Brink? The state of funding for youth services – YMCA (www.ymca.org.uk), cyhoeddwyd Ionawr 2025, ar gael ar: <https://ymca.org.uk/wp-content/uploads/2025/01/ymca-youth-services-beyond-the-brink.pdf>

⁵⁶⁴ Villa, Carmen, The effects of youth clubs on education and crime - Y Sefydliad Astudiaethau Cyllid (www.ifs.org.uk), cyhoeddwyd 11 Tachwedd 2024, ar gael ar: <https://ifs.org.uk/sites/default/files/2025-06/WP202451-The-effects-of-youth-clubs-on-education-and-crime.pdf>

⁵⁶⁵ Crynodeb: Impact evaluation of the European Social Fund 2014-2020 programme in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 14 Chwefror 2025, ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/impact-evaluation-of-the-european-social->

[fund-2014-2020-programme-in-england/summary-impact-evaluation-of-the-european-social-fund-2014-2020-programme-in-england](#)

⁵⁶⁶ Canlyniadau monitro Cronfa Ffyniant a Rennir y DU (UKSPF). Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar:

<https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁶⁷ Skills Development Scotland – 16+ Participation Portal. Rhagor o wybodaeth ar gael yn: <https://www.skillsdevelopmentscotland.co.uk/what-we-do/scotlands-career-service/16plus-participation-portal>

⁵⁶⁸ Frontline workers and local communities to play crucial role in delivery of Government missions – GOV.UK (www.gov.uk). Rhagor o wybodaeth ar gael yn:

<https://www.gov.uk/government/news/frontline-workers-and-local-communities-to-play-crucial-role-in-delivery-of-government-missions>

⁵⁶⁹ The Home learning environment and attainment: A research report - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Awst 2025. Ar gael ar:

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/68b1b830d723ba6f74dba81f/The_home_learning_environment_and_attainment_research_report.pdf

⁵⁷⁰ Blwyddyn academaidd 24/25, Cyfrangoiad mewn addysg, hyfforddiant a NEET 16 i 17 oed yn ôl awdurdod lleol – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 17 Gorffennaf 2025, ar gael ar:

<https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/participation-in-education-training-and-neet-age-16-to-17-by-local-authority/2024-25>

⁵⁷¹ Children’s Mental Health Services 2023-2024 – Comisiynydd Plant Lloegr (www.childrenscommissioner.gov.uk), cyhoeddwyd Mai 2025, ar gael ar:

<https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2025/05/cco-childrens-mental-health-annual-briefing-may-2025.pdf>

⁵⁷² Children’s Mental Health Services 2021-22 – Comisiynydd Plant Lloegr (www.childrenscommissioner.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2023, ar gael ar:

<https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2023/03/Childrens-Mental-Health-Services-2021-2022-2.pdf>

⁵⁷³ NEETs Cuddiedig yn Lloegr. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁷⁴ False Starts: What the UK’s growing NEET problem really looks like, and how to fix it – Resolution Foundation (www.resolutionfoundation.org), cyhoeddwyd Hydref 2025, ar gael ar: <https://www.resolutionfoundation.org/app/uploads/2025/10/False-starts.pdf>

⁵⁷⁵ Crynodeb: Arolwg cyflogwyr y DWP 2024 – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 16 Mai 2025, ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/dwp-employer-survey-2024/summary-dwp-employer-survey-2024>

⁵⁷⁶ Amcangyfrifon blynyddol o Arolwg y Llafurlu o bobl ifanc 16 i 24 oed nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant (NEET) yn Lloegr, 12 Mawrth 2026, “Gofalu am deulu a chartref” fel dirprwy. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/neet-statistics-annual-brief/2025#section-trends-in-neet-rates-by-age>

⁵⁷⁷ GCSE outcomes in England - Ofqual (analytics.ofqual.gov.uk), cyhoeddwyd 2025. Ar gael ar: <https://analytics.ofqual.gov.uk/apps/GCSE/Outcomes/>

⁵⁷⁸ Yr Adran Addysg, Absence rates by geographic level for Special, State-funded primary and State-funded secondary in England between 2017/18 and 2024/25. Cyhoeddwyd 14

Mai 2026. Ar gael ar: '[Absence rates by geographic level](#)' from 'Pupil absence in schools in England', Permanent data table - Explore education statistics - GOV.UK

⁵⁷⁹ Population estimates for England and Wales: mid-2024, SYG (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 30 Gorffennaf 2025. Ar gael ar:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/bulletins/populationestimatesforenglandandwales/mid2024>

⁵⁸⁰ Hunger in the UK, Trussell Trust (trussell.org.uk), cyhoeddwyd Medi 2025. Ar gael ar: https://cms.trussell.org.uk/sites/default/files/2025-11/hunger_in_the_uk_261125.pdf

⁵⁸¹ Debt's early grip: The challenges facing young adults , StepChange Debt Charity (stepchange.org), cyhoeddwyd Tachwedd 2024. Ar gael ar:

https://www.stepchange.org/Portals/0/23/Reports/Debt's%20Early%20Grip/Client_insights_Debts_early_grip_November_2024_FINAL.pdf

⁵⁸² Centre for Longitudinal Studies, Early family transitions – Initial findings from the Millenium Cohort Study at Age 23, Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://cls.ucl.ac.uk/wp-content/uploads/2026/02/Early-family-transitions-Initial-findings-from-the-Millennium-Cohort-Study-at-Age-23.pdf>

⁵⁸³ Tosi, Marco, Boomerang kids and parents' well-being: adaptation, stressors, and social norms - ISER (www.iser.essex.ac.uk), cyhoeddwyd 15 Mehefin 2020, ar gael ar:

<https://www.iser.essex.ac.uk/research/publications/publication-525984>

⁵⁸⁴ Wellbeing guidance for appraisal - supplementary Green Book guidance - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2021, ar gael ar:

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60fa9169d3bf7f0448719daf/Wellbeing_guidance_for_appraisal_-_supplementary_Green_Book_guidance.pdf

⁵⁸⁵ Feng, Z., Ralston, K., Everington, D., Dibben, C. (2017). Long term health effects of NEET experiences: evidence from a longitudinal analysis of young people in Scotland. International Journal of Population Data Science (ijpds.org) Cyhoeddwyd Ebrill 2017. Ar gael ar: <https://ijpds.org/article/view/327>

⁵⁸⁶ Gianni De Fraja, Sara Lemos, James Rockey: The Wounds That Do Not Heal: The Lifetime Scar of Youth Unemployment, Economica, cyhoeddwyd Awst 2021. Ar gael ar:

<https://ideas.repec.org/p/bri/cmpowp/04-097.html>

⁵⁸⁷ Paul Gregg ac Emma Tominey, "The Wage Scar from Youth Unemployment.". The Centre for Market and Public Organisation, Prifysgol Bryste (bristol.ac.uk). Ar gael ar:

<https://ideas.repec.org/p/bri/cmpowp/04-097.html>

⁵⁸⁸ Y Sefydliad Dysgu a Gwaith, Young people who are not in education, employment, or training – what does the data tell us? Cyhoeddwyd Ebrill 2025. Ar gael ar:

https://learningandwork.org.uk/wp-content/uploads/2025/12/LW_NEET_data_briefing_April2025-3.pdf

⁵⁸⁹ Hyd ers y swydd ddiwethaf neu addysg amser llawn i'r rhai nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁵⁹⁰ Young people who are not in education, employment, or training – what does the data tell us? Learning and Work Institute (learningandwork.org.uk), cyhoeddwyd Ebrill 2025. Ar gael ar: https://learningandwork.org.uk/wp-content/uploads/2025/12/LW_NEET_data_briefing_April2025-3.pdf

-
- ⁵⁹¹ Nominal and Real Regional Gross Value Added (Balanced by Industry) - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol 2023, cyhoeddwyd 17 Ebrill 2025. Ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/economy/grossvalueaddedgva/datasets/nominalandrealregionalgrossvalueaddedbalancedbyindustry> Gweithgareddau Llety a Gwasanaeth Bwyd a'r Celfyddydau (£70bn), adloniant a hamdden (£34 bn) (gwerthoedd 2023)
- ⁵⁹² The Economic and Social Costs of Mental Ill Health, Centre for Mental Health (www.centreformentalhealth.org.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2024. Ar gael ar: https://www.centreformentalhealth.org.uk/wp-content/uploads/2024/03/CentreforMH_TheEconomicSocialCostsofMentalIllHealth-1.pdf
- ⁵⁹³ Health Equals. A vicious cycle: young people out of education, employment or training, Mawrth 2026. Ar gael ar: https://healthequals.org.uk/data_insights/not-earning-or-learning/
- ⁵⁹⁴ Thomson, Rachel M, et al, To what extent does income explain the effect of unemployment on mental health? Mediation analysis in the UK Household Longitudinal Study, cyhoeddwyd 2022. Ar gael ar: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36453184/>
- ⁵⁹⁵ Fiscal risks and sustainability – July 2023, Office for Budget Responsibility (obr.uk), cyhoeddwyd Gorffennaf 2023. Ar gael ar: <https://obr.uk/frs/fiscal-risks-and-sustainability-july-2023>
- ⁵⁹⁶ Prifysgol Manceinion, Young people in UK's poorest households three times more likely to be NEET, Ar gael ar: <https://www.manchester.ac.uk/about/news/young-people-in-uks-poorest-households-three-times-more-likely-to-be-neet/>. Gweler yr atodiad technegol am fanylion.
- ⁵⁹⁷ Human costs and lost potential: The real cost of youth homelessness, Centrepoint (www.centrepoint.org.uk), cyhoeddwyd 2023. Ar gael ar: <https://centrepoint.org.uk/sites/default/files/2023-09/Cost%20of%20Youth%20Homelessness%20Research%20Report%20-%20Full%20report%202023.pdf>
- ⁵⁹⁸ Karyda, Magdalini, The influence of neighbourhood crime on young people becoming not in education, employment or training, cyhoeddwyd 13 Ionawr 2020. Ar gael ar: <https://doi.org/10.1080/01425692.2019.1707064>
- ⁵⁹⁹ Rahmani, Hamed, Groot, Wim a Rahmani, Amir Mohammad, Unravelling the NEET phenomenon: a systematic literature review and meta-analysis of risk factors for youth not in education, employment, or training, cyhoeddwyd 24 Mawrth 2024. Ar gael ar: <https://doi.org/10.1080/02673843.2024.2331576>
- ⁶⁰⁰ The Costs of Crime – And How to Reduce Them, cyhoeddwyd 2025. Ar gael ar: <https://policyexchange.org.uk/wp-content/uploads/The-Costs-of-Crime-%E2%80%93-And-How-to-Reduce-Them.pdf>
- ⁶⁰¹ Local Authority Funding for Youth Services Sees Biggest Annual Cut in Almost a Decade, New YMCA Analysis Reveals, YMCA (ymca.or.uk), cyhoeddwyd Chwefror 2026. Ar gael ar: <https://ymca.org.uk/local-authority-funding-for-youth-services-sees-biggest-annual-cut-in-almost-a-decade-new-ymca-analysis-reveals/>
- ⁶⁰² NSPCC Learning, Children's services spending reports. Ar gael ar: <https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/childrens-services-spending-reports>
- ⁶⁰³ Annual report on education spending in England 2025-26, IFS (www.ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>,

-
- ⁶⁰⁴ Annual report on education spending in England 2025-26, IFS (www.ifs.org.uk), cyhoeddwyd 21 Ionawr 2026. Ar gael ar: <https://ifs.org.uk/publications/annual-report-education-spending-england-2025-26>
- ⁶⁰⁵ Pobl ifanc heb fod mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant (NEET) - Swyddfa Ystadegau Gwladol (www.ons.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Chwefror 2026, ar gael ar: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/datasets/youngpeoplenotineducationemploymentortrainingneetable1>
- ⁶⁰⁶ Trends in young people not in education, employment or training January -March 2025 – Youth Futures Foundation (youthfuturesfoundation.org), cyhoeddwyd Mai 2025. Ar gael ar: <https://youthfuturesfoundation.org/wp-content/uploads/2025/06/NEETS-TRENDS-ANALYSIS-Q2-2025.pdf>
- ⁶⁰⁷ Youth not in employment, education or training (NEET) indicator – OECD (www.oecd.org/en.html), cyhoeddwyd 2026. Ar gael ar: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html>
- ⁶⁰⁸ Mental Health of Children and Young People in England 2023 - wave 4 follow up to the 2017 survey: Tablau data – NHS England (www.england.nhs.uk), cyhoeddwyd 21 Tachwedd 2023. Ar gael ar: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-health-of-children-and-young-people-in-england/2023-wave-4-follow-up/data-sets>
- ⁶⁰⁹ Pupil absence in schools in England – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/pupil-absence-in-schools-in-england/2024-25>
- ⁶¹⁰ Special educational needs in England - GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 12 Mehefin 2025. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/special-educational-needs-in-england/2024-25>
- ⁶¹¹ Family Resources Survey: financial year 2024 to 2025, disability data tables – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd 26 Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/statistics/family-resources-survey-financial-year-2024-to-2025>
- ⁶¹² NEET Primary Health Conditions Estimates from the APS – GOV.UK (www.gov.uk), cyhoeddwyd Mawrth 2026. Ar gael ar: <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/data-tables/neet-statistics-annual-brief/2025?subjectId=85a9e7d8-86ea-456b-54df-08de5f2b2e91>
- ⁶¹³ People on Universal Credit Statistics February 2026 - DWP (Stat-Xplore.dwp.gov.uk), cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_Monthly
- ⁶¹⁴ Llwyth Achosion Credyd Cynhwysol, Rhagfyr 2025 - DWP (Stat-Xplore.dwp.gov.uk), cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_CASE
- ⁶¹⁵ Achosion PIP Gyda Hawl ers 2019, Ionawr 2026 - DWP (Stat-Xplore.dwp.gov.uk). Cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=PIP_Monthly_new
- ⁶¹⁶ Statws addysg a chyflogaeth hawl wyr PIP: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>

⁶¹⁷ Llifoedd i waith o: Cyfraddau llif i waith yn ôl grŵp amodoldeb. Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>; Niferoedd achosion o: Llwyth Achosion Credyd Cynhwysol, Rhagfyr 2025 - DWP ([Stat-Xplore.dwp.gov.uk](https://stat-xplore.dwp.gov.uk)), cyrchwyd 28 Ebrill 2026. Ar gael ar: https://stat-xplore.dwp.gov.uk/webapi/openinfopage?id=UC_WCA_CASE.

⁶¹⁸ Pobl 16 i 24 oed sy'n derbyn taliadau Mynediad i Waith, 2024/24: Pobl Ifanc a Gwaith Adroddiad Dros Dro: Atodiad Dadansoddol. Ar gael ar: <https://www.gov.uk/government/publications/young-people-and-work-interim-report>